

MB/8509

9577

BELGISCHE WERKLIEDEN PARTIJ

HET EERSTE VLAAMSCH SOCIALISTISCH CONGRES

20-21 MAART 1937

UITGEVERIJ DE JONGH. DEURNE-ANTWERPEN

VOOR EEN
CULTUREEL STERK VLAANDEREN
IN EEN SOCIAAL-ECONOMISCH
GEORDEND BELGIË

Verslag van het
Vlaamsch
Socialistisch Congres

OP ZATERDAG 20, ZONDAG 21 MAART,
IN DE ZALEN VAN DE
ALGEMEENE CENTRALE van B.A. & G.V.
VAN ARTEVELDESTRAAT, 17, ANTWERPEN

1934

Algemeen Congresvoorzitter Camille HUYSMANS
Algemeen Congressecretaris Willem PÉE.

I. POLITIEK-CULTUREELE AFDEELING.

Afdeelvingsvoorzitter . . . Aug. VERMEYLEN.
Afdeelvingssecretaris . . . G. SCHMOOK.
Afdeelvingsverslaggever . . Julien KUYPERS.

II. SOCIAAL-ECONOMISCHE AFDEELING.

Afdeelvingsvoorzitter . . . H. de MAN.
Afdeelvingssecretaris . . . J. RENS.
Afdeelvingsverslaggever . . Ed. ANSEELE Jr.

ZATERDAG 20 MAART

Te 2 u. 30 stipt.

Plechtige Openingszitting

PLENUM-VERGADERING

Openingsrede door den Algemeenen Voorzitter
C. HUYSMANS

1. *Brood!* Em. MOYSON.
voorgedragen door Jet Naessens.
2. *Volh* (Fragment uit *Mijmeringen*) . . . J. VUYLSTEKE.
voorgedragen door Frans Rogge.
3. *Sub fugo* K. VAN DE WOESTIJNE
voorgedragen door Jet Naessens.
4. Fragment uit *Nachtronde* R. DE CLERCQ.
voorgedragen door Frans Rogge.
5. *Arbeidsjengd '32* H. DE CAT.
voorgedragen door Jet Naessens.
6. *Twee Psalmen* A. MUSSCHE.
voorgedragen door Frans Rogge.
7. *Derde Fantasia* PETER BENOIT.
op het klavier uitgevoerd
door Mevrouw Van Schoeland.
8. a) *Het Kerelslied* Fl. VAN DUYSE.
b) *Kameraad* Jef VAN HOOFF.
c) *Vlaanderen* R. VEREMANS.
gezongen door Jef Van Schoeland.
9. *Op voor het Arbeidsplan* A. SULLS en P. DOUILLEZ
gezongen door Jef Van Schoeland.

POLITIEK-CULTUREELE AFDEELING

ZATERDAG 20 MAART, te 3 u. 30

Politieke vraagstukken :

1. J. KUYPERS *De techniek der onmiddellijke verwezenlijking van de cultuur-autonomie :*
a) *Het onderwijs ;*
b) *Kunst en letteren ;*
c) *Centrale besturen.*
2. H. FAYAT *Het taalgrensvraagstuk en het geval Brussel.*
3. A. VRANCKX *De taalwetten — Gerecht en leger.*
4. D. BOUCHERY *Cultuuraautonomie en radio.*
5. L. CRAEYBECKX *Amnestie voor Vlaanderen.*

Bespreking der ingeleide punten.

ZONDAG 21 MAART, te 9 u. 30 stipt

Cultureele vraagstukken :

1. Prof. BLANCQUAERT *Het probleem der Academiën.*
2. Prof. DE KEYSER *De Vlaamsche Hoogeschool.*
3. Willem PÉE *Vlaanderen en het Algemeen Beschaafd.*
4. G. SCHMOOK *De openbare bibliotheek als instrument van de Vlaamsche cultuur.*
5. R. HERREMAN *De vrije meeningsuiting in de Vlaamsche literatuur.*

Bespreking der ingeleide punten.

SOCIAAL-ECONOMISCHE AFDEELING

ZATERDAG 20 MAART, te 3 u. 30

Sociale vraagstukken :

1. J. F. WILLEMS. *Het sociale vraagstuk.*
2. J. RENS *Nieuwe sociale strekkingen.*
3. Prof. VLAYEN *Geneeskunde en sociale diensten in Vlaanderen.*
4. J. VRANCKX *Gezondheidsdiensten der Vlaamsche gemeenten.*

Bespreking der ingeleide punten.

ZONDAG 21 MAART, te 9 u. 30 stipt

Economische vraagstukken :

1. Fr. ZOETE *Vlaamsche belangen in de economische lichamen.*
2. R. VAN VLAANDEREN *De fictie van het Vlaamsch kapitalisme.*
3. E. ANSEELE Jr *Plan-economie.*
4. Aug. DE BLOCK *De Vlaamsche landbouw.*
Bespreking der ingeleide punten.

ZONDAG 21 MAART, te 2 u. 30 stipt

SLOTVERGADERING
PLENUMZITTING

1. J. KUYPERS *Verslag namens Afdeling I.*
2. E. ANSEELE Jr. *Verslag namens Afdeling II.*
3. August VERMEYLEN . *Vlaanderen in het kader van België.*
4. Herman VOS *De democratische traditie in Vlaanderen.*
5. Hendrik de MAN . . . *De sociale en economische toekomst van Vlaanderen.*

PLENUM VERGADERING. ZATERDAG 20 MAART 1937

OPENINGSREDE VAN
C. HUYSMANS

Vandaag slaan wij, Vlaamsche socialisten, op onze beurt appèl. Dat is de boodschap, die wij van Antwerpen uit verkondigen. De hemel zelf is ons genadig. De zon koestert de aarde en de harten. Het aanvangsvers uit den Meizang van Gorter kan er bij te pas gebracht worden : « Een nieuwe Lente en een nieuw geluid... »

Wij zijn hier tezaam gekomen om gemeenschappelijk te onderzoeken, hoe of we het aanleggen zullen om een cultureel sterk Vlaanderen te helpen opbouwen in een sociaal-economisch geordend België. Een uitgebreid programma werd ontworpen. Daarvan komt de behandeling voor in problemen, waarvoor de tijdsomstandigheden een prompte opheldering verlangen. Gij zult deze vraagstukken in uw onderscheiden afdelingen uitdiepen en uit uw besprekingen besluiten trekken, waarmee wij allen ons voordeel kunnen doen.

Het is een blijk van levenskracht voor onze partij, dat zij in een periode van economische bezorgdheid zich bekommert over dingen, die in de eerste plaats des geestes zijn. Meer dan wie ook geven wij er ons rekenschap van dat in dit land, in cultureel en maatschappelijk opzicht, nog heel wat te verwezenlijken valt. Binnen het Belgische kader eischen wij voor de Vlamingen deze zelfstandigheid op, die hen in de gelegenheid stelt, zich cultureel ten volle uit te leven ; een autonomie, die geen afbreuk doet aan de rechten van anderen, doch er toe leiden moet misbruiken met wortel en tak uit te roeien en van de Vlamingen gelijkberechtigde en geschoolde burgers te maken.

Wij hebben daarin niet alleen strijd te voeren tegen bevooroordeeling, kwade trouw, privileges ; wij hebben daarin ook strijd te voeren tegen ons zelf, tegen onze eigen gebreken, tekortkomingen : niets is onvergankelijk. Wantoestanden, gebreken zijn te verhelpen ; aan u na te gaan in volle overgave, op welke wijze. Ik twijfel niet, of met al degenen, die werden opgeroepen om enkele der opgeworpen problemen in te leiden, vruchtbaar werk zal worden verricht.

Mogen uit den schoot van uw bijeenkomst wenken en besluiten oprijzen, die ons nader brengen tot het doel, dat we nastreven : het besef van eigen kracht en de ontplooiing van deze kracht, tot nut van volk en land.

Het is voor mij, als burgemeester van Antwerpen, een niet geringe reden tot vreugde, te weten dat deze wekroep voor een harmonischer en menschwaardiger leven, uitgaat van een stad, die wellicht met recht als de hoofdstad van het Vlaamsche land wordt beschouwd. Voor de vrijheid van denken, werden er hier te allen tijde hooge borgen ingezet van louter mooie woorden, en dat Antwerpen, telkens als de rechten der Vlamingen in het gedrang kwamen, geen initiatief schuwde, dat meer naar verzet dan naar frondeeren zweemde, werd herhaaldelijk in het verleden aangetoond.

Maar wij zijn thans vereenigd om op te bouwen, te verbeteren, te scheppen. Ons bezielen de goede wil en het begrip van de rechtvaardigheid van de zaak, die wij voorstaan en verdedigen.

Ik heet u allen hartelijk welkom en wensch u bij uw taak de geestdrift toe, die den uiteindelijke triomf heeft te verzekeren.

POLITIEK-CULTUREELE AFDEELING.
POLITIEKE VRAAGSTUKKEN.

DE TECHNIEK DER ONMIDDEL-
LIJKE VERWEZENLIJING VAN
DE CULTUUR-AUTONOMIE

door J. KUYPERS.

Over het begrip *cultuurautonomie*, *cultureele zelfstandigheid*, hoef ik niet uit te weiden. Aangenomen mag worden dat wij allen er onder begrijpen het scheppen van gunstige voorwaarden tot een vrije en alzijdige ontplooiing, binnen het Belgische staatsverband, van onze intellectuele en artistieke mogelijkheden.

Vlamingen en Walen willen voortaan zelf, elk voor zich, over hun eigen cultureele aangelegenheden beslissen ; en om dit mogelijk te maken dient de structuur van ons land belangrijke wijzigingen te ondergaan. In de eerste plaats is er een zekere bestuursaanpassing noodig, op alle gebieden, die rechtstreeks of onrechtstreeks met de cultuur in verband staan.

In zekere mate is, door de historische ontwikkeling sedert den oorlog, het begrip cultuurautonomie komen te staan tegenover den veel verder reikenden eisch van politieke autonomie, zij het als federalisme of als Groot-Neerlandisme. Cultureele autonomie is geworden het programma van hen, die voorstanders zijn van het behoud der politieke en economische eenheid van een klein land, waar de belangen van de twee naast elkaar levende volken innig dooreengestengeld zijn, en waarvan het voortbestaan niet alleen een nationale maar ook een internationale beteekenis heeft. Het is een oplossing, voorgestaan door hen die de lijn van de traditioneele Vlaamsche beweging willen voorttrekken, zonder aan enge, partijpolitische machtsberekeningen of aan maatschappelijke reactie te doen.

Aanvankelijk werd hierbij uitsluitend gedacht aan het departement van Openbaar Onderwijs. Doch bij nader onderzoek is gebleken dat het vraagstuk veel ruimer is en veel meer omvat dan de geheele of gedeeltelijke splitsing van één enkel departement. Daarnaast dient rekening gehouden met aller-

lei instellingen in andere departementen : bv. het Koloniaal Instituut, de Militaire School, de Zeevaartscholen, de Radio (P.T.T.), de Filmcommissies, het Koloniaal Museum te Tervuren, enz.

In ruimeren zin hebben overigens alle departementen iets met de cultuur te maken. Of heeft het geen beteekenis voor de cultuur dat rechters en officieren fatsoenlijk Nederlandsch spreken? Beschikken niet alle ministeries over een vertaaldienst? Zouden zij niet alle een behoorlijke administratieve taal moeten gebruiken? Zorgt Buitenlandsche Zaken niet voor een zekere artistieke propaganda in het buitenland? Spreekt het niet van zelf dat de benoeming van een burge-meester, door Binnenlandsche Zaken, invloed kan uitoefenen op het cultureele leven van een gemeente, zooals de aanstelling van een hoofdambtenaar op het peil van heel zijn dienst? Zelfs op economisch gebied, waar de eigenlijke taalkwestie een ondergeschikte rol speelt, mag haar belang toch niet geheel uit het oog verloren worden. Wij weten sedert De Raet en Mac Leod dat de Vlaamsche beweging heel wat meer dan een taalkwestie is.

I. — DE OPENBARE BESTUREN.

De bestuurswet van 28 Juni 1932 voldoet doorgaans op gemeentelijk en provinciaal gebied, alsook in de buitendiensten, waar er echter nog te veel nauwelijks Nederlandsch-kennende ambtenaren leidende posten bezetten. Maar in de centrale besturen is haar toepassing zeer ontoereikend gebleken. Zij heeft geen organische wijzigingen gebracht, doordat de toepassing van artikel 4 tot een minimum herleid is geworden. Te meer behelst zij geen sancties, in strijd met de ietwat jongere taalwet op het gerecht, die algemeen voldoening schenkt, wellicht omdat zij de eenige is waarbij wel sancties (o.a. nietigverklaring) voorzien worden. Waar het hooger personeel nog overwegend niet-Vlaamsch is, doen zich nog dagelijks overtredingen voor. Veeleer dan een kwestie van kwaden wil is dit er een van sleur en slenter, van onachtzaamheid. De controle door de bevoegde Commissie (Vlaamsche leden de h.h. Clottens, Mennekens en Bauweraerts) is belachelijk ontoereikend: de Commissie mag immers geen onderzoek instellen, geen initiatief nemen. En ik ken gevallen waar men haar maandenlang op antwoord heeft laten wachten.

Gewenscht is dus een veel diepere aanpassing van de cen-

trale besturen bij de tweeledigheid van het land. Als regel moet gelden dat de functies van het openbaar leven in beide landsgedeelten in handen moeten komen van zonen uit dit landsgedeelte, die de taal, de zeden en de gewoonten van de bevolking kennen. Eentalige Vlaamsche en eentalige Fransche afdeelingen dus, met gewaarborgde eenheid aan de leiding. Hoe deze eenheid te verwezenlijken, is een vrij ingewikkeld technisch probleem. Schematisch zie ik een oplossing als volgt:

Aan het hoofd van elke administratie staan: 1 Directeur-generaal en ten minste 1 Directeur, eventueel met den rang van Inspecteur-generaal. Elke administratie wordt gesplitst. Een van beide hogere ambtenaren staat aan het hoofd van den Waalschen dienst, de andere, aan het hoofd van den Vlaamschen dienst.

DIRECTEUR-GENERAAL:

Vlaming (of Waal).

Directeur of Inspecteur-generaal: Waal (of Vlaming)

1. S. (Vlam.) Dir. of O/Dir.	1. S. (Waal) Dir. of O/Dir.
2. S. (Vlam.) Dir. of O/Dir.	2. S. (Waal) Dir. of O/Dir.
3. S. (Vlam.) Dir. of O/Dir. (eventueel 4 ^e , 5 ^e Sectie).	3. S. (Waal) Dir. of O/Dir. (eventueel 4 ^e , 5 ^e Sectie).

De Directeur-generaal verzekert de eenheid van rechtspraak voor heel zijn administratie, doch de Directeur (eventueel met rang van Inspecteur-generaal) van den andertaligen dienst zal, binnen zekere perken, over een ruime autonomie beschikken: zoo zal hij b.v. zelf de briefwisseling ondertekenen die zijn dienst betreft en zelf rechtstreeks aan den Minister nota's en voorstellen laten geworden die de Directeur-generaal eventueel met kommentaar mag voorzien, zonder ze te mogen inhouden.

Voor alle beginselkwesties (jurisprudentie, belangrijke circulaire en dergelijke) zal het advies van beide hoofden gevraagd worden.

Artikel 4 § 2, van de wet van 1932 belet deze aanpassing hoegenaamd niet. Alinea 3 van hetzelfde artikel 4, dat de benoeming van *taaldjuncten* voorziet, is op een bespotting uitgelopen en voor wie den geest in de administratie kent, kon het ook moeilijk anders. Thans vragen het K.V.V. en het Verbond van het personeel der openbare besturen verplichte tweetaligheid van den rang van directeur af. Volgens mijn bescheiden meening had men op dit punt nooit mogen afwijken van de tweetaligheid. Want tot een zekere, in de

practijk voldoende tweetaligheid van het hooger bestuurspersoneel (3 tot 400 man) kan men vrij vlug komen. Ik herinner er evenwel aan dat de Walen, ook onze partijgenooten, erg gekant zijn tegen elken vorm van tweetaligheid, en dat op die basis van de volstreekte eentaligheid het akkoord tot stand gekomen is dat tot de wet van 1932 geleid heeft.

K.V.V. vraagt eveneens de benoeming van een *staatssecretaris* naast elken minister, zooals reeds in 1930 door een van onze congressen aanvaard werd: telkens naast een Waalschen minister een Vlaamschen staatssecretaris, en omgekeerd. Mag ik zeggen dat ik niet veel voor dit systeem voel? Niet alleen omdat de grondwettelijkheid ervan betwistbaar is, maar omdat de staatssecretarissen ofwel ambtenaren zullen zijn die tijdelijk een politieke rol spelen, ofwel in feite een verdubbeling van het aantal ministers zullen medebrengen. Is het tevens geen middeltje, zooals sommigen reeds hebben laten doorschemeren, om b.v. in Openbaar Onderwijs, telkens, naast een minister van links, een katholieken staatssecretaris aan de leiding te hebben? Ik hoef niet uit te weiden over de ongemakken en gevaren, aan dergelijk tweehoofdig systeem verbonden.

Wat er ook van zij, nu de Hr. CAMU, als Koninklijk commissaris, een groote hervorming van de administratie wil door-drijven, moeten wij dubbel waakzaam zijn. Het geldt hier niet enkel een kwestie van waardigheid: het belang van duizenden jongelui, die op dit oogenblik aan onze vervlaamschte scholen studeeren, staat op het spel.

Het eenige afdoend middel om een vlotte toepassing van de wet te verzekeren is, mijns inziens, de inrichting van een *permanente zelfcontrole* in elk departement door een kleine gelijktallige commissie van ambtenaren, die dagelijks in het huis werkzaam zijn. Zij zou om de 3 maand verslag uitbrengen bij den Minister, of (en) bij de bevoegde centrale Taalcommissie, zij zou regelmatig uitvoeringsmaatregelen voorstellen, en dergelijke meer. Daarbij zou de Regeering, b.v. door een formeele beslissing in den ministerraad, eens en voor altijd er moeten toe besluiten om in alle omstandigheden, op alle gebieden van het openbaar leven, bij elk initiatief, ook in de « ondergeschikte » en de parastatale instellingen (als b.v. de Nationale Bank), de dualiteit van het Belgisch staatsleven indachtig te zijn en al haar daden er naar te regelen. Geen herhaling van de N.I.R.-misère meer, noch van de totaal verfranschte leiding van het technisch onderwijs sedert 1933, of van het Schoolmuseum, wat dan telkens nadien met lapmiddelen en na veel verbittering moet ver-

holpen worden: maar van den beginne af, altijd en overal, gelijkberechtiging en gelijktalligheid. Pas dan zal de schuchterheid of zelfs de vijandigheid van den Vlaming tegenover de Belgische administratie verdwijnen, wanneer deze niet langer anti-Vlaamsch, maar actief het tegendeel zal zijn. Een goede staatsleiding moet de voorloopig nog teere plant van onze cultuur stutten en steunen; zij moet bijdragen tot de spoedige vorming van een Vlaamsche elite, die morgen in staat moet zijn de leidende posten te bezetten. Zij werkt reeds de verspreiding van een behoorlijke bestuurs- en rechtstaal in de hand. Om het met Prof. Van Goethem te zeggen: « Zoo lang niet tot in de hoogste toppen van het maatschappelijk leven de nationale cultuurwaarden op een bestendige wijze worden gediend, bevorderd, geëerbiedigd — niet in woorden en redevoeringen — maar in het leven, met al wat zulks rechtstreeks en onrechtstreeks medebrengt, is de toestand niet normaal. »

* * *

Daarnaast dient het aantal *wrijvingspunten* verminderd te worden, overal waar het maar eenigszins doenlijk is. Door correcties van de grenzen van provinciën en arrondissementen niet alleen, doch eveneens door wijziging, waar het past, van de postomschrijvingen, de registratie-, douane-, kadaster- en belastinggebieden, de onderwijskantons, enz. Uit de Brusselsche agglomeratie moeten allerlei gewestelijke uitvoeringsdiensten verwijderd worden die thans hun verfranschenden invloed laten voelen tot diep in het Vlaamsche land.

Voor de tweetalige *provincie Brabant* zijn verschillende verzoenende oplossingen mogelijk, die grootendeels zullen afhangen van de oplossing van het belangrijke probleem Groot-Brussel.

Op het kapitaal belang van *Brussel* voor het Vlaamsche land, kan ik niet genoeg den nadruk leggen. Als politiek, economisch en artistiek centrum, straalt zijn invloed steeds meer uit over het heele land. Geen blijvende bevrediging in Vlaanderen zonder een bevredigende oplossing voor Brussel, dat zijn natuurlijke rol van hoofdstad van een tweetalig land weigert te spelen.

Wij houden niet van strijdleuzen als « verovering van Brussel » en « Brussel Vlaamsche grond ». Zij zijn onjuist, en voor wie den werkelijken toestand kent, ook dom. Wij wenschen slechts beveiliging van onze taal en ons cultuurleven. Om ons thuis te voelen in de Belgische hoofdstad, moeten wij en moe-

ten onze kinderen vooral er kunnen blijven wat wij van huize uit zijn. Dat is slechts mogelijk indien Brussel, in alle uitingen van het openbaar leven, de tweetaligheid huldigt.

Hoe zulk bijzonder taalregime op afdoende wijze te garandeeren?

Geleerd door de ervaring — en hier zal noch Huysmans, noch om het even welke Vlaamsche minister mij tegenspreken, — achten wij een bijzondere, permanente staatscontrole onontbeerlijk. Ik heb reeds voor jaren het idee ontwikkeld dat, zoolang wij, Vlamingen, in een defensieve positie tegenover Brussel als « olievlek » staan, niets gewonnen is. En ik heb voorgesteld niet langer de onafwendbare urbanisatie van Groot-Brussel tegen te werken of met leede oogen aan te zien. Helpen wij integendeel, binnen eenmaal bepaalde grenzen, een groote agglomeratie als bestuurseenheid tot stand te brengen, met een supra-gemeentelijke controle, o.a. voor alle cultuuraangelegenheden bij de wet geregeld. B.v. door een Regeeringscommissaris of een anderen ambtenaar, in den aard van den prefect van Parijs, of den Oberbürgermeister van Berlijn. Orde en eerbied voor de wet doen heerschen in één groot organisme is minder moeilijk, dan mores te leeren aan 18 plaatselijke potentatjes, die thans de plak zwaaien.

II. — KUNSTEN EN LETTEREN.

De vraag mag wel eens gesteld worden onder Vlamingen, die het over cultuurautonomie hebben, of reeds van een echte, diepe, veelzijdige Vlaamsche cultuur sprake mag zijn.

Dat wij, vooral op economisch gebied, nog niet over al de noodige geschoolde krachten beschikken, zal wel niemand ontkennen noch verwonderen. In zekeren zin bestaat er op dit oogenblik een wanverhouding tusschen onze werkelijke krachten en de politieke mogelijkheden. Maar zoo ergens, dan is het wel op het gebied van *kunsten en letteren* dat de Vlamingen op onmiddellijke gelijkberechtiging aanspraak mogen maken.

Natuurlijk is het een vrij ingewikkeld probleem, om in bijzonderheden na te gaan wat de verwezenlijking beteekent van de cultureele zelfstandigheid op dit gebied, dat alle intellectuele Vlamingen zoo nauw aan het hart ligt.

Eerst voor de Vereeniging van Letterkundigen, nadien voor het Verbond van cultureele Vakvereeningen en Lichamen, heb ik een uitvoerig verslag opgemaakt, dat eerlang in zijn

definitieven vorm volledig zal kunnen gepubliceerd worden. Deze 20 bladzijden kan ik hier slechts samenvatten.

Vooreerst dient gewezen op de ontoereikendheid op taalgebied van de huidige bestuursorganisatie, de *algemeene directie van Schoone Kunsten, Letteren en Bibliotheken*, bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs te Brussel, die op 7 hogere ambtenaren slechts één Vlaming telt. Bij allerlei tekortkomingen tegenover de Vlaamsche cultuur kan ik hier onmogelijk stilstaan. Ik herinner slechts aan herhaalde klachten over eenzijdige aanduiding van « Belgische » woordvoerders over artistieke aangelegenheden in het buitenland, of aan bespottelijke « vertalingen », bij tentoonstellingen van Vlaamsche kunst.

Alleen een radicale splitsing van onder tot boven, alleen de inrichting van twee parallele gelijkwaardige diensten kan hier bevrediging schenken. Uit een grondig onderzoek is mij gebleken dat het twintigtal bestaande *commissies, verbeteringsraden*, enz. (ik bespaar U de namen!) eveneens gesplitst moeten worden. De gemeenschappelijke artistieke belangen zijn veelal niet van zulk doorslaand gewicht, dat zij een unitaire inrichting zouden wettigen. Waar zulks wensche-lijk mocht blijken, spreekt het veelal van zelf dat gemeenschappelijke vergaderingen bij uitzondering door den minister kunnen bijeengeroepen en voorgezeten worden, en dat leden van de eene afdeeling door de andertalige afdeeling kunnen uitgenoodigd worden.

Ik vestig in dit milieu de bijzondere aandacht op den thans in wording zijnden Nationalen dienst voor den vrijen tijd van den arbeider: laten wij thans waakzaam zijn om niet, naar jammerlijke gewoonte, met onze klachten aangedraafd te komen, wanneer de zaken reeds een definitieven keer genomen hebben!

Wat de zoogenaamde *buitendiensten* betreft, hier dient een onderscheid gemaakt tusschen de instellingen, die uniek zijn in haar soort en de andere, welke zonder eenige betwisting van de Vlaamsche of Waalsche algemeene directie zullen afhangen. B.v. de 2.300 openbare bibliotheken; de tientallen, meestal gemeentelijke, teeken- en muziekscholen, academies en conservatoria; de twee Vlaamsche Koninklijke conservatoria te Antwerpen en Gent, naast de twee Fransche te Brussel en Luik.

Een aparte vermelding verdient hier de *Commissie voor Monumenten en Landschappen*, waarvan de leiding te Brussel geheel in niet-Vlaamsche handen berust. Alles wat de Vlaamsche kunst aanbelangt wordt er doorgaans in het

Fransch behandeld. Het bulletin verschijnt sedert verleden jaar met een opschrift in de twee talen; maar terwijl alle mededeelingen voor het Waalsche land of voor Groot-Brussel uitsluitend in het Fransch opgenomen worden, zijn deze voor het Vlaamsche land tweetalig, met het Fransch voor-aan! De « liste des membres », 26 bladzijden lang, staat uitsluitend in het Fransch afgedrukt. Ik ken weinig typischer voorbeelden van officieelen anti-Vlaamschen onwil, dan wat in dit huis van de Montoyerstraat gebeurt. Ondanks alle respect voor het vele kwaad dat zij, als bewakers van onze Vlaamsche kunstschaten, verhinderd hebben, moeten deze heeren hardhandig aangepakt worden. Te meer daar zij, als archeologen, de ontwikkeling van de hedendaagsche kunst belemmeren. Een radicale splitsing van het hoofdbestuur (thans 24 Walen en Brusselaars, tegenover 10 Vlamingen), van de twee secties Monumentenzorg en Natuurschoon, van het Provinciaal Comité voor Brabant (18 haast allen eentalige Franschsprekende leden) dringt zich op.

Daarnaast bestaat er een tweede reeks van inrichtingen, die noodzakelijk gemeenschappelijk moeten blijven. Of dit het geval moet zijn met het Hooger Instituut voor Schoone Kunsten (onder Is. Opsomer) te Antwerpen, zullen de Walen zelf uitmaken. Ik bedoel: niets verzet zich tegen de oprichting van dergelijk instituut te Luik.

Het Hooger Instituut voor Sierkunsten (onder H. van de Velde, thans Herman Teirlinck) te Brussel kent ook een zekere mate van tweetaligheid, die zou moeten uitgebreid en gereguleerd worden. Maar gemeenschappelijk blijvende instellingen voor heel het Rijk zijn de Koninklijke musea voor Schoone kunsten (onder Van Puyvelde) te Brussel (Oude kunst, moderne kunst, Wiertz-museum) met alle hiervan afhangelende commissies en diensten, die op dit oogenblik grootendeels of uitsluitend Fransch zijn. Buiten Antwerpen bestaat er geen enkel Koninklijk museum in onze provinciesteden. Om den wille der gelijkheid zou een van de Waalsche musea, Luik, b.v., tot denzelfden rang van Koninklijk museum kunnen verheven en onder eenzelfde regime als Antwerpen geplaatst worden.

Ook de Koninklijke musea voor Kunst en Geschiedenis, in het Jubelpark (onder Capart) te Brussel, zullen uniek blijven. Ook hier is nog niet alles in orde op taalgebied: wij wijzen slechts op het uitsluitend Fransch bulletin, thans in zijn 8en jaargang, waarvan geen gelijkwaardige Nederlandsche uitgave bestaat. Verder zijn er nog een paar kasteelen te Mariemont en te Gaasbeek, alsmede het Nationaal Orkest.

Over het probleem der *academiën*, wordt op dit congres een referaat gehouden door prof. Blancquaert.

Maar er is tenminste nog één instelling, die een voorname plaats bekleedt in het Belgische cultuurleven, en die, om allerlei redenen die men wel gissen kan doch nergens uitgedrukt vindt, niet afhangt van het Bestuur van Schoone kunsten. Ik bedoel het *Paleis van Schoone kunsten*, te Brussel, dat thuishoort bij het ministerie van Financiën.

Even stevig als het gebouw van Horta is de juridische bouw van deze vereeniging zonder winstbejag. In de meesterlijke wijze waarop de heele zaak in malkaar gestoken is, erkent men de hand van een bijzonder knappen financier. De Raad van Beheer van 16 leden, regelt alles. De Staat betaalt het tekort. Hij oefent natuurlijk controle uit op de boekhouding, maar heeft verder bitter weinig, feitelijk niets in de pap te brokken. Hij heeft niet eens veto-recht: op de algemeene vergadering beschikt hij over de 3/10en van de stemmen; in den Raad van Beheer, over één stem op 16. De stad Brussel heeft den grond geschonken, waarop het gebouw opgetrokken werd. Burgemeester Max is voorzitter. Onder de 16 heeren van den Raad is er, — o toeval! — geen enkele Vlaming, of liever *was* er geen enkele Vlaming: want sedert eenigen tijd is onze vriend Vermeylen tot lid benoemd.

Een onderzoek van de wet van 1922 toont aan, hoe hier de aanvankelijke bedoelingen van den wetgever heelemaal niet verwezenlijkt zijn. In 1922 werd verwacht dat de Staat slechts kleine sommen zou moeten bijschieten en dat deze tusschenkomst van jaar tot jaar zou verminderen. In feite, is het precies andersom gebeurd, en is de staatstoelage aanzienlijk gestegen. Thans belooopen de gewaarborgde leeningen 42 miljoen en vermeldt de begroting voor 1937 andermaal een interventie van bijna 2 miljoen.

Op dit oogenblik is het Paleis alleen nog een gebouw dat, verlicht en verwarmd, met dienstpersoneel, verhuurd wordt aan allerlei particuliere ondernemingen en aan de « société auxiliaire des expositions ».

Hier als spelbreker te moeten optreden is geen aangename karwei. Want tegen zulk maecenaat van den Staat heb ik niet het minste bezwaar, behalve dat ik het liever vermeld zou weten op de begroting van Schoone Kunsten. Voor sommige grootsche verwezenlijkingen, die in of dank zij het Paleis tot stand gekomen zijn, voor de muziek als voor de plastische kunsten, zijn wij dankbaar. Maar een onderneming die, onder de fictie van vereeniging zonder winstbejag, slechts

leeft doordat de Staat alle kosten draagt, mag zich te Brussel, tegenover de Vlamingen niet de houding permitteeren, die zij, ondanks zekere platonische liefdesverklaringen, steeds aangenomen heeft.

De Vlaamsche gemeenschap betaalt voor de verheerlijking der kunst van haar zonen, op voorwaarde dat dezen in eigen land hun taal verlooehen. Heel het interne leven van het Paleis is Fransch. Van een taalwet in bestuursaangelegenheden heeft het nooit gehoord. Zijn weekblad « Les Beaux Arts » is uitsluitend Fransch en wanneer wij morgen de Regeering verzoeken orde in dit huishouden te brengen, zal de Regeering ons wellicht antwoorden: Ik sta machteloos. Zelfs een ingrijpen van de wetgevende macht kan slechts beperkte resultaten opleveren, gezien den merkwaardig soepelen vorm dien men voor de eigenlijk artistieke werkzaamheden gevonden heeft.

* * *

Blijft nog het ingewikkeld probleem van de verdeling der *begrootingskredieten*. Liever dan een simplistische, evenredige verdeling volgens onze bevolkingscijfers, van deze doorgaans veel te lage kredieten, stellen wij voor, om een onderscheid te maken, naargelang van de bestemming der kredieten.

Volgens regelen, die gelden voor het heele land, kunnen aldus de gewone uitgaven voor personeel en materieel bepaald worden zonder eenige betwisting. Een artist-leeraar of een bibliothecaris worden bezoldigd volgens hun rang en hun dienstjaren en niet volgens de taal die zij gebruiken. Anders staat het met de niet-verplichte en uitzonderlijke uitgaven, voor hulpelden, aankoop van kunstwerken, enz. Hier stellen wij een globale verdeling voor in twee gelijke parten, met dien verstande, dat elke algemeene directie deze gelden volgens de bijzondere noodwendigheden van de eigen cultuur zal aanwenden. Zoo zal b.v. meer geld kunnen besteed worden aan de Vlaamsche dan aan de Waalsche schilderkunst; meer aan de drie Fransche opera's (Brussel, Luik, Verviers) dan aan de eenige Vlaamsche (Antwerpen).

Voor Brussel dient hier aldus geen afzonderlijke regeling voorzien. De enkele posten die gemeenschappelijke instellingen (als de Koninklijke musea, het Nationaal Orkest) of nationale kunstmanifestaties in het buitenland betreffen, kunnen gemeenschappelijk blijven en in gemeen overleg beheerd worden, wat geen bezwaar biedt zoodra de tevoren geschetste

politiek van gelijkberechtiging en gelijktallige vertegenwoordiging eerlijk gevoerd wordt.

III. — ONDERWIJS EN WETENSCHAP.

Een laatste, niet het minst belangrijke gebied, dat door de cultuuraautonomie bestreken wordt, is dat van onderwijs en wetenschap.

Waar ik, zonder eenige aarzeling, radicale splitsing eisch voor alles wat Schoone kunsten aanbelangt, kan ik niet zoo ver gaan voor de eigenlijke onderwijsdiensten. Het lijkt me noch mogelijk, noch wenschelijk een bijzondere schoolwet of een bijzondere regeling van wedden en toelagen te voorzien voor het overwegend katholieke Vlaanderen en voor de vrijzinnige Waalsche provinciën. Eenheid lijkt mij voor de schoolwetgeving even gewenscht als voor de fiscale-, administratieve-, maatschappelijke- en commercieele wetgeving. Ook morgen zullen wij in een cultureel « aangepast » België, slechts één muntstelsel, één leger, één diplomatiek corps hebben. Niemand denkt er aan om tolmuren op te richten tusschen Wallonië en Vlaanderen, of de spoorwijdte voor Vlaamsche treinen smaller of breder te maken dan in het Walenland.

Ik vraag dus, wat het centraal bestuur van Onderwijs betreft, eenzelfde splitsing tot op zekere hoogte, als in de andere departementen. Doch, daar het hier het cultureel departement bij uitnemendheid betreft, zou ik er graag in ietwat gewijzigden vorm een systeem van twee Staatssecretarissen willen bijvoegen. Laten wij ze *administrateurs* noemen: 1 Vlaming en 1 Waal, en hun bevoegdheid als volgt omschrijven.

Samen en in gemeen overleg beheeren zij de enkele gecentraliseerde diensten, die in het Departement bestaan: algemeene comptabiliteit, schoolgebouwen, fonds van de meest-begaafden, vertaaldienst, centrale bibliotheek. Dit zijn slechts kleine diensten, op de algemeene comptabiliteit na, waarvoor een splitsing voorzien moet worden als voor de algemeene directies. Alle voor den Minister bestemde stukken van de Vlaamsche diensten worden onderzocht door den Vlaamschen administrateur, — de Fransche, door zijn Waalschen collega. De beginselkwesties worden steeds aan beide administrateurs onderworpen.

Het personeel van de Vlaamsche rol hangt uitsluitend af van den Vlaamschen administrateur; het Waalsche personeel

leeft doordat de Staat alle kosten draagt, mag zich te Brussel, tegenover de Vlamingen niet de houding permitteeren, die zij, ondanks zekere platonische liefdesverklaringen, steeds aangenomen heeft.

De Vlaamsche gemeenschap betaalt voor de verheerlijking der kunst van haar zonen, op voorwaarde dat dezen in eigen land hun taal verloochoenen. Heel het interne leven van het Paleis is Fransch. Van een taalwet in bestuursaangelegenheden heeft het nooit gehoord. Zijn weekblad « Les Beaux Arts » is uitsluitend Fransch en wanneer wij morgen de Regeering verzoeken orde in dit huishouden te brengen, zal de Regeering ons wellicht antwoorden: Ik sta machteloos. Zelfs een ingrijpen van de wetgevende macht kan slechts beperkte resultaten opleveren, gezien den merkwaardig soepelen vorm dien men voor de eigenlijk artistieke werkzaamheden gevonden heeft.

* * *

Blijft nog het ingewikkeld probleem van de verdeeling der *begrootingskredieten*. Liever dan een simplistische, evenredige verdeeling volgens onze bevolkingscijfers, van deze doorgaans veel te lage kredieten, stellen wij voor, om een onderscheid te maken, naargelang van de bestemming der kredieten.

Volgens regelen, die gelden voor het heele land, kunnen aldus de gewone uitgaven voor personeel en materieel bepaald worden zonder eenige betwisting. Een artist-leeraar of een bibliothecaris worden bezoldigd volgens hun rang en hun dienstjaren en niet volgens de taal die zij gebruiken. Anders staat het met de niet-verplichte en uitzonderlijke uitgaven, voor hulpelden, aankoop van kunstwerken, enz. Hier stellen wij een globale verdeeling voor in twee gelijke parten, met dien verstande, dat elke algemeene directie deze gelden volgens de bijzondere noodwendigheden van de eigen cultuur zal aanwenden. Zoo zal b.v. meer geld kunnen besteed worden aan de Vlaamsche dan aan de Waalsche schilderkunst; meer aan de drie Fransche opera's (Brussel, Luik, Verviers) dan aan de eenige Vlaamsche (Antwerpen).

Voor Brussel dient hier aldus geen afzonderlijke regeling voorzien. De enkele posten die gemeenschappelijke instellingen (als de Koninklijke musea, het Nationaal Orkest) of nationale kunstmanifestaties in het buitenland betreffen, kunnen gemeenschappelijk blijven en in gemeen overleg beheerd worden, wat geen bezwaar biedt zoodra de tevoren geschetste

politiek van gelijkberechtiging en gelijktallige vertegenwoordiging eerlijk gevoerd wordt.

III. — ONDERWIJS EN WETENSCHAP.

Een laatste, niet het minst belangrijke gebied, dat door de cultuurautonomie bestreken wordt, is dat van onderwijs en wetenschap.

Waar ik, zonder eenige aarzeling, radicale splitsing eisch voor alles wat Schoone kunsten aanbelangt, kan ik niet zoo ver gaan voor de eigenlijke onderwijsdiensten. Het lijkt me noch mogelijk, noch wenschelijk een bijzondere schoolwet of een bijzondere regeling van wedden en toelagen te voorzien voor het overwegend katholieke Vlaanderen en voor de vrijzinnige Waalsche provinciën. Eenheid lijkt mij voor de schoolwetgeving even gewenscht als voor de fiscale-, administratieve-, maatschappelijke- en commercieele wetgeving. Ook morgen zullen wij in een cultureel « aangepast » België, slechts één muntstelsel, één leger, één diplomatiek corps hebben. Niemand denkt er aan om tolmuren op te richten tusschen Wallonië en Vlaanderen, of de spoorwijdte voor Vlaamsche treinen smaller of breeder te maken dan in het Walenland.

Ik vraag dus, wat het centraal bestuur van Onderwijs betreft, eenzelfde splitsing tot op zekere hoogte, als in de andere departementen. Doch, daar het hier het cultureel departement bij uitnemendheid betreft, zou ik er graag in ietwat gewijzigden vorm een systeem van twee Staatssecretarissen willen bijvoegen. Laten wij ze *administrateurs* noemen: 1 Vlaming en 1 Waal, en hun bevoegdheid als volgt omschrijven.

Samen en in gemeen overleg beheeren zij de enkele gecentraliseerde diensten, die in het Departement bestaan: algemeene comptabiliteit, schoolgebouwen, fonds van de meest begaafden, vertaaldienst, centrale bibliotheek. Dit zijn slechts kleine diensten, op de algemeene comptabiliteit na, waarvoor een splitsing voorzien moet worden als voor de algemeene directies. Alle voor den Minister bestemde stukken van de Vlaamsche diensten worden onderzocht door den Vlaamschen administrateur, — de Fransche, door zijn Waalschen collega. De beginselkwesties worden steeds aan beide administrateurs onderworpen.

Het personeel van de Vlaamsche rol hangt uitsluitend af van den Vlaamschen administrateur; het Waalsche personeel

van zijn Waalschen collega. In geval van conflict tusschen de twee administrateurs, beslist de Minister onder zijn parlementaire verantwoordelijkheid.

Elke administrateur zou een bijzonder taaltoezicht uitoefenen op de benoemingen of aanstellingen die de Minister zich voorneemt te doen of gedaan heeft. In geval van verzet tegen zulk een ministerieele beslissing, zou deze slechts een definitief karakter krijgen na onderzoek en gunstig verslag van de bijzondere taalinspectie.

* * *

Wat nu de *scholen* betreft, is het taalgebruik geregeld bij de wet van 14 Juli 1932. Deze levert doorgaans goede resultaten op in het Vlaamsche land. Zienderoogen ontstaan er normale toestanden; ondanks verschillende zwakke plekken is het pleit hier blijkbaar gewonnen.

Alleen in het Vlaamsche land bestaan er overgangs- of transmutatieklassen bij het *lager* onderwijs. Geleidelijk zou de taalinspectie tegenover deze klassen strenger moeten optreden. Ik denk aan bepaalde gevallen te Gent, Leuven, zelfs te Antwerpen, aan het Limburgsche kolenbekken, met zijn Fransche mijndirecties en zijn talrijke vreemdelingen.

Bij het *middelbaar onderwijs* schijnt de taalcontrole veel ernstiger te werken. Er doen zich natuurlijk nog moeilijkheden voor, vooral langs de taalgrens: Tienen, Ronse, Halle, en elders. Zoo zal wel niemand begrijpen dat, waar het Gentsche atheneum nog slechts een dertigtal leerlingen telt in de uitstervende Fransche sectie, het stadslyceum voor meisjes, daarentegen, zich in een bloeiende Fransche afdeling mag verheugen. Nochtans wordt het bezocht door zusters van jongens, die in de Vlaamsche atheneum-klassen zitten.

Doorgaans is de toestand in het officieel onderwijs gezond. Hetzelfde mag bijlange nog niet gezegd worden, ondanks den bereikten vooruitgang, over het *bijzonder* of *vrij onderwijs*. In talrijke betalende lagere- en middelbare scholen, colleges, kloosterpensionaten, woedt de verfransching voort. Turnhout, Eekloo, St-Baafs e.a. zijn goed. Maar naast het dure St-Baafs-instituut voor meisjes te Gent, bestaat er in deze stad slechts één Ste-Barbaracollege, en het is er haast al Fransch wat de klok slaat. Zoolang dus bekende katholieke Vlaamschgezinden hun zonen slechts naar zulke colleges kunnen sturen, waar hun kinderen gedernationaliseerd worden, hebben wij tot plicht de dubbelzinnige houding van zekere geestelijke overheden aan te klagen. Ook wij beseffen dat

Aken en Keulen niet op één dag gebouwd werden. Maar zoolang de toestanden in talrijke katholieke scholen niet beter zijn, dan wij weten dat zij zijn, zullen wij slechts kunnen glimlachen om de pretentie van sommige groepen, die de orthodoxe Vlaamschgezindheid voor zich alléén opeischen en ons, vrijzinnigen of zoogenaamde Marxisten, uit de Dietische gemeenschap beweren uit te sluiten. Laat het hier duidelijk als onze meening uitgesproken worden: dat slechts door samenvoeging van al onze krachten, Vlaanderen opnieuw een land kan worden, dat meetelt in de wereld.

In het *normaal onderwijs* blijven enkele, weinig bevolkte, Fransche afdelingen in het Vlaamsche land over en dient nog dit jaar den toestand van de hieraan verbonden oefenscholen nader onderzocht: het zijn immers lagere scholen met een bijzonder taalregime, dus geen reglementaire model-scholen meer.

De toestand in het *technisch onderwijs* is mij, sedert de volledige herinrichting van 1933 onder uitsluitend Waalsche leiding, minder vertrouwd. Over de noodzakelijke aanpassing bij de hedendaagsche economische toestanden en over den schromelijken achterstand van het officieel technisch onderwijs in de Vlaamsche gewesten (in de verhouding van 1 tot 2), zwijg ik hier. Dat nog niet alles in orde is op taalgebied bewijst o.m. het voortsubsidieeren van de handelsschool, verbonden aan de mislukte strijdmaschine die de « Ecole des hautes études » te Gent is.

Bij het *hooger onderwijs* hoef ik niet stil te staan: dit wordt door prof. De Keyser in oogenschouw genomen.

Een bijzonder vraagstuk is nog dat van de *tweede taal* bij het middelbaar onderwijs in het Walenland, waar voor twee jaren minister Bovesse beproefd heeft overal Duitsch en Engelsch in te burgeren: zelfs in de voorbereidende afdelingen, waar het, volgens de bevoegde taalinspectie, wettelijk niet mag. Zonder veel succes, maar met groote kosten, zijn aldus zoowat overal kleine groepjes jonge Walen gevormd die hooghartig voor het Nederlandsch als tweede landstaal hun neus ophalen.

Beslist jammerlijk is de toestand van ons onderwijs alleen in Groot-Brussel.

Wie aldaar als Vlaamschgezinde aan den lijve ondervonden heeft de misère van de denationalisatie van zijn kinderen en van zijn gezin, weet dat, ondanks alles, deze denationalisatie thans nog systematisch voortgaat in het gemeentelijk als in het vrij onderwijs, van de bewaarschool af.

Aan de pogingen van oudminister Huysmans, hier aanwe-

zig, en wien ik oprechte hulde breng, aan al de openlijke en verkapte tegenkanting die hij mocht ondervinden, hoef ik slechts te herinneren. Schijnbare toegevingen door circulaires vol onuitgevoerde beloften, geheime mondelinge instructies, noodgedwongen vervlaamsching van een paar klassen, die na enkele maanden weer ongedaan gemaakt wordt, aanwakkering van het anti-Vlaamsch vooroordeel bij de meeste ouders: het heele macchiavellistische plan gaat onverpoosd door.

De stad Brussel vormt geen enkel onderwijzer, onderwijzeres of tuinierster voor Vlaamsche klassen: dat kenschetst een systeem. De misère van de taalexamens voor onderwijzers en onderwijzeressen duurt sedert jaren. Thans heeft minister Hoste ingegrepen, zoodat een lichte verbetering ingetreden is, voornamelijk echter in de Rijksscholen. Laten wij hem steunen en goed heil toewensen!

Het Brusselsche systeem kan slechts gebroken worden door een bijzondere controle, uit naam van het algemeen landsbelang uitgeoefend van hoogerhand. Zonder een bijzonder tweetalig taalregime voor de agglomeratie Groot-Brussel komen wij er nooit. De gemeentelijke autonomie dient hier als een scherm waarachter sedert tientallen jaren ongestraft 's lands wetten verkracht worden.

In een bonte reeks scholen en instellingen zou de toestand van nabij moeten onderzocht worden: zonder eenige uitzondering moeten zij aangepast zijn of worden aan onze even gematigde als gewettigde eischen op taalgebied.

Instellingen die waarschijnlijk eenig in hun soort zullen blijven, zijn:

Het Museum voor natuurlijke historie te Brussel,
De Sterrewacht en het Weerkundig Instituut te Ukkel,
De Koninklijke bibliotheek,
Het Schoolmuseum,
Het Algemeen Rijksarchief,
Het N.I.R.,
De Academie voor geneeskunde,
De Kruidtuin,
De School voor tropische geneeskunde,
De Militaire- en de Krijgsschool, alle te Brussel,
De Koloniale Hoogeschool te Antwerpen,
Het Koloniaal Museum te Tervuren,
De Zeevaartscholen te Antwerpen en te Oostende,
De Pupillen- en Kadettenscholen,
De « Ecole de criminologie et de police scientifique »,

De talrijke scholen voor verpleegsters en voor maatschappelijk hulpbetoon;
het 130-tal scholen voor abnormalen, blinden, doofstommen, gebrekkelijken, alsmede gevangenisscholen en heraanpassingsinstituten die afhangen van het departement van Justitie.

De opsomming is niet volledig. Zoo ontbreken o.m. de inspectiediensten en de verbeteringsraden. Doch genoeg hiermee: ik ben als technicus reeds veel te lang aan het woord, en wensch te besluiten.

IV. — SLOTBESCHOUWINGEN.

Ik hoop dat gij van deze uiteenzetting althans één indruk mededraagt: dat wij een positieve, goed overwogen en praktisch verwezenlijkbare oplossing voorstellen. Er blijft veel te doen, maar het gaat onze kracht niet te boven.

Zonder eenige aarzeling aanvaarden wij alle gevolgen van de invoering van 100 % cultureele autonomie. Wij verdedigen een oplossing, die ligt in de ontwikkelingslijn van de Vlaamsche beweging, die gebouwd is op onze beste nationale tradities. Een oplossing, die ook den eenvoudigsten Vlaamschen arbeider helpt bij de verovering van meer geestelijke zelfstandigheid, dus van een hogere menschelijke waardigheid.

Wij hebben geen bijbedoelingen, geen politieke gedachten « de derrière la tête ». Wij hopen op verstandhouding met alle democratische elementen van goedenwil, om te komen tot gezonde geestelijke levensvoorwaarden voor ons volk. En het zal wel overbodig zijn te verzekeren dat wij niet handelen in een geest van bekrompenheid en verschrompeling, noch dat wij vergeten dat « geen enkele cultuur geheel op zichzelf leefbaar is, en dat zij slechts bloeien kan in wederzijdsche beïnvloeding en bevruchting van en door andere culturen » (H. Vos). Allerlei praktische verwezenlijkingen zijn onmiddellijk bereikbaar. De evolutie in de geesten is de wettelijke en administratieve regelingen ver vooruit.

Mag ik voor éénmaal mijn beeldspraak ontleenen aan de voetbalsport? Ik heb den indruk dat de B.W.P., omwille van de soms tragische economische en sociale omstandigheden, geruimen tijd minder aandacht besteed heeft aan sommige cultuurproblemen. Onze parlementaire vrienden zijn vaak slechts *backs*, ten hoogste *halfbacks* geweest. Nu het hoogtepunt van de crisis voorbij is, laat ze morgen, onmiddellijk na dit congres, opnieuw leiding nemen, leiding geven. De hier besproken hervormingen en wetswijzigingen zijn

prachtig en dringend werk voor een nationale regeering. Laat onze vrienden opnieuw de *forwards* zijn van het parlement ! Dan zal België, na Zwitserland, bewijzen dat de rassentheorie nonsens is en dat in een behoorlijk geordende democratie twee volken in goede verstandhouding naast elkaar kunnen leven.

Julien KUYPERS.

HET TAALGRENSVRAAGSTUK EN BRUSSEL

door HENRI FAYAT.

Het vraagstuk van de Fransch-Nederlandsche taalgrens wordt voor de eerste maal gesteld als gevolg van de moderne Vlaamsche beweging.

HISTORISCHE BESCHOUWINGEN

Het is merkwaardig dat het niet vroeger reeds gesteld werd. De drie belangrijkste vorstendommen van het Middeleeuwsche België : Vlaanderen, Brabant en Luik waren immers tweetalig !

Maar de verhoudingen waren niet die van het België na 1830.

De politieke heerschappij was in de Middeleeuwen oorspronkelijk af te leiden van den vorst. In den loop der eeuwen had deze zijn macht moeten deelen met bepaalde maatschappelijke groepen : adel, clerus, steden. Voor twee dezer « standen » kon er van geen taalvraagstuk spraak zijn : de adel was van ouds verfranscht en de taal van den clerus was het Latijn. De steden waren min of meer autonome rechtsgemeenschappen, waar de verfranschte patriciërs eerst de plak zwaaiden. De democratische overwinningen hadden voor gevolg dat in de Dietsche steden de taal van den minderen man, het Dietsch, in eere hersteld werd. De vorst schikte zich naar den nieuwen toestand voor wat zijn betrekkingen met de Dietsche steden aanging.

Het platteland, waardoor de taalgrens liep, was schier volkomen rechteloos onder het bewind van vorst en adel zowel als in de omgeving van de steden.

In dergelijke omstandigheden is het begrijpelijk dat het taalgrensvraagstuk niet oprees.

De moderne tijd wordt voorbereid door twee reeksen van historische gebeurtenissen.

1°. De centralisatie van de vereenigde Belgische provincies, onder een centraal bewind waarvan de voertaal, op weinige tijdelijke uitzonderingen na (en dan nooit ten gunste van het Dietsch, maar wel van het Spaansch of het Duitsch) sedert de hertogen van Burgondië, het Fransch was. Deze evolutie werd bekroond door het Fransch bewind in België (1792-1814). De zetel van de centrale regeering was Brussel en daar ligt de historische oorzaak van de verregaande verfransching van deze stad.

2°. De economische omwenteling die vanaf het einde van de 15^e eeuw het moderne kapitalisme den weg baant : Zij roept een nieuwe klasse in het leven : De groote burgerij en doemt tot verdwijning de stedelijke democratieën terwijl zij de twee bevoorrechte standen in den schaduw van haar rijkdom stelt. Deze klasse, welke van den aanvang af, om redenen van sociaal prestige, het voorbeeld van den vorst en van den adel volgt, wordt door en door verfranscht. Hier ook heeft het Fransch bewind de evolutie voleindigd : de kapitalistische burgerij ziet niet langer meer hare bewegingsvrijheid belemmerd door den « standenstaat » en zij wordt de onbesproken heerscheres in het economische en sociale leven.

De revolutie van 1830 is in België zooals over geheel Europa de politieke bevestiging van deze oppermacht.

In het België van 1830 kent men ook geen taalgrensvraagstuk, noch een vraagstuk Brussel. De mindere man is er, evenals op het Middeleeuwsche platteland, schier volkomen rechteloos.

Er was de democratische omwenteling noodig als gevolg van den socialen strijd der arbeidersklasse, opdat de mindere man burgerrecht verwierf, vooraleer het vraagstuk van de taalgrens op de politieke agenda kon worden gesteld.

HET BELANG VAN HET VRAAGSTUK.

De nauwkeurige, wettelijke vaststelling van de taalgrens is van belang om aan te geven in welke taal het Bestuur onder zijn verschillende vormen : centraal, provinciaal, gemeentelijk en met zijn verschillende voorwerpen : administratie, onderwijs, gerecht, leger, moet optreden.

Gesteld dat het Bestuur doelmatig ingericht weze om aan de twee taalgroepen, op het gebied van de taal, voldoening te geven, dan nog stelt zich de vraag naar de grens van deze twee taalgroepen.

Om deze vraag met eenvoud te beantwoorden is het noodig dat de *taalgrens* een *administratieve grens* weze. En dat daaruit de logische gevolgen consequent getrokken worden.

Het is ook wenschelijk dat het tweetalige *Groot-Brussel*, uit alle oogpunten, een *administratieve* eenheid worde.

Dit is nu het geval niet. Van onze negen provincies zijn er slechts twee eentalige. Er zijn elf tweetalige gerechtelijke arrondissementen. En nog meer tweetalige kantons. De verknippering van Groot-Brussel laat toe dat in een tweetalige stad de voertaal van het plaatselijk bestuur eentalig Fransch weze. De gerechtelijke kantons van de hoofdstad bevatten eentalige, Vlaamsche gemeenten, terwijl zij in Vlaamsche kantons thuis hooren, enz...

VASTSTELLING VAN DE TAALGRENS EN VAN DE GRENZEN VAN GROOT-BRUSSEL.

Het congres der B.W.P. van 1929 heeft voorgesteld de gemeente-kiezers van de gemeenten langs de vermoedelijke taalgrens te laten beslissen over de taalgroep waartoe zij wenschen te behooren. De Parlementaire Commissie voor de taalgrens heeft dit stelsel om gegronde redenen verworpen en zij heeft besloten zich te houden aan de gegevens van de laatste volkstelling.

Wat is een taalgrensgemeente ? Het is de gemeente waarvan de meerderheid van de bevolking uitsluitend of het meest een andere taal spreekt dan die van het gewest waartoe deze gemeente behoort. Deze gewesten zijn :

voor de Nederlandsche taal : de vier Vlaamsche provincies en de arrondissementen Leuven en Brussel (dit laatste met uitzondering van Groot-Brussel) ;

voor de Fransche taal : de vier Waalsche provincies en het arrondissement Nijvel.

Groot-Brussel bestaat uit Brussel zelf en 15 voorsteden volgens de wet van 28 Juni 1932 en uit Brussel en 18 voorsteden volgens de wet van 15 Juni 1935.

Het voorstel van de Parlementaire Commissie (1) strekt

(1) Voorstel van de Parlementaire Commissie voor de Taalgrens (16 Maart 1937) :

Te voegen bij het arr. Nijvel : de Waalsche gemeenten Bierghes & Saintes van het arr. Brussel, Neerheyllissem, Opheyllissem en Zetrud-Lumay van het arr. Leuven ; bij het arr. Doornik : de Waalsche gemeenten Dottignies, Herseaux, Luingne & Mouscron van het arr. Kortrijk, Amougies & Orroir van het arr. Oudenaarde ; bij het arr. Hoei-Borgworm,

er toe, op grond van voormeld beginsel, van de taalgrens een *administratieve grens* te maken, met uitzondering van :

de Fransche enclave van Zuid-West-Vlaanderen ten Westen van Wervik (5 gemeenten : 18.482 inwoners) ;

de Nederlandsche enclave in de Provincie Luik langs de Zuidergrens van Hollandsch Limburg (6 gemeenten : 4.427 inwoners) ;

de Fransche gemeenten Espierres (982) en Helchin (1129) in Z.-W.-Vlaanderen ; Russeignies (639) bij Ronse ; L'Ecluse (395) : kanton Tienen ;

de Nederlandsche gemeente Edingen (4.615).

Indien de uitzondering voor de enclaves (1) als gewettigd kan voorkomen — alhoewel het ons niet onmogelijk lijkt daar ook de taalgrens tot een administratieve grens te maken — dan zien wij niet in waarom op de 5 andere taalgrensgemeenten het algemeen beginsel niet wordt toegepast.

Met dit voorbehoud kan het voorstel van de Parlementaire Commissie bijgetreden worden.

Wat Groot-Brussel aangaat komt het ons geraadzaam voor ons te houden aan zijn grenzen zooals zij vastgesteld werden door de wet van 15 Juni 1935 : Brussel, Anderlecht, Elsene, Etterbeek, Evere, Ganshoren, Koekelberg, Oudergem, Schaarbeek, St. Agatha Berchem, St. Gillis, St. Jans Molenbeek, St. Joost-ten-Noode, St. Lambrechts Woluwe, St. Pieters Jette, St. Pieters Woluwe, Ukkel, Vorst, Watermaal-Boschvoorde.

ADMINISTRATIEVE EENHEID VAN GROOT-BRUSSEL.

Het lijkt ons wenschelijk de aldus omschreven agglomeratie tot een administratieve eenheid te maken.

de Waalsche gemeente Corswarem van het arr. Hasselt ; bij het arr. Luik, de Waalsche gemeenten Bassenge, Lanaye, Roelange-sur-Geer, Wonck, Eben-Emael & Otrange van het arr. Tongeren.

Te voegen bij het arr. Oudenaarde of bij het arr. Aalst : de Vlaamsche gemeente Everbeek van het arr. Ath ; bij het arr. Brussel of bij het arr. Aalst de Vlaamsche gemeenten Bever & St. Pieters Kapelle van het arr. Zinnik ; bij het arr. Hasselt of bij het arr. Leuven de Vlaamsche gemeenten Attenhoven, Eliksem, Laar, Landen, Neerhespen, Neerlanden, Neerwinden, Overhespen, Overwinden, Rumsdorp, Waasmont, Walsbets, Walshoutem, Wanghe & Wezeren van het arr. Hoei-Borgworm.

(1) De ideale oplossing zou er o.i. in bestaan deze enclaves te ruilen voor ander grondgebied met onze bureu. De afstand aan Nederland van de Vlaamsche enclave in de provincie Luik ten O. van de Maas in ruil b.v. voor de Noord-Brabantsche gemeente Baarle-Nassau (waardoor Baarle-Hertog binnen onze grenzen zou komen) zou in alle opzichten nu bestaande moeilijkheden doen verdwijnen.

Het gebruik der talen zou er geregeld worden volgens het beginsel van de tweetaligheid.

De eenheid van het gemeentelijk bestuur zou het mogelijk maken de inwendige structuur ervan aan te passen bij dit beginsel, terwijl nu de Fransche eentaligheid het hoofdkenmerk is in al de Brusselsche plaatselijke besturen. Als toepassing van het nieuwe stelsel dat wij vooropzetten duiden wij b.v. de mogelijkheid aan van de ontubbeling van den onderwijsdienst in een Fransche en een Nederlandsche afdeling.

Anderzijds, gezien den omvang van de Brusselsche agglomeratie : 929.424 inwoners op 31 December 1935, en haar tweetalig karakter, in tegenstelling met de overige, eentalig-Vlaamsche gemeenten van het « arrondissement » Brussel, stellen wij voor Groot-Brussel uit het raam van dit arrondissement, alsmede van de provincie te heffen en Groot-Brussel te maken tot een tiende provincie.

WIJZIGING VAN DE AMBTSKRINGEN EN RECHTSGEBIEDEN.

Het logisch gevolg van de hooger gestelde beginselen moet zijn een streven naar vereenvoudiging, wat met zich brengt een wijziging van de ambtskringen en rechtsgebieden. Deze wijziging kan slechts geschieden bij wijze van herziening van een reeks wettelijke bepalingen.

Om deze wijzigingen op een ordelijke en samenhangende manier te doen zou een commissie zich moeten gelasten met den inventaris op te maken van de wetten en K.B. welke dienen gewijzigd te worden en met het opstellen van een ontwerp dat aan onze parlementaire groep zou kunnen voorgesteld worden.

Er weze hier alleen terloops gewezen op een mogelijke wijziging van de ambtskringen en rechtsgebieden in administratieve en gerechtelijke zaken.

BESTUUR.

5 eentalig-Nederlandsche provincies: West-Vlaanderen
Oost-Vlaanderen
Antwerpen
Limburg
Brabant (arrondissementen)

4 eentalig-Fransche provincies :

ten Leuven en Brussel
— exc. Groot-Brussel).
Henegouwen
Namen (plus arrondis-
sement Nijvel)
Luik
Luxemburg
Groot-Brussel

1 tweetalige provincie :

GERECHT.

Beroepshof Gent : eentalig Nederlandsch : West- en Oost-Vlaanderen.

Beroepshof Luik : eentalig Fransch : prov. Luik, Luxemburg en Namen, (met het uitzonderingsstelsel van de wet van 15 Juni 1935 van de Duitsche kantons).

Beroepshof Brussel : tweetalig : Antwerpen, Limburg, Brabant, Brussel, Henegouwen.

Assisenhoven : 9 eentalige en 1 tweetalig : Brussel.

Arrondissement Brussel : gesplitst : 2 gerechtelijke arrondissementen : een tweetalig (provincie Brussel), een eentalig (het overige gedeelte van het huidige arrondissement Brussel).

Kantons : over het algemeen een grenswijziging om zooveel mogelijk eentalige kantons te bekomen.

In het bijzonder : herziening van de kantonsgrenzen in het huidige arrondissement Brussel, om de grenzen van de kantons, waarvan de zetel in Groot-Brussel gelegen is, te doen samenvallen met de grenzen van Groot-Brussel, zoodat al de eentalig-Nederlandsche gemeenten vallen onder eentalig-Nederlandsche kantons.

BESLUIT.

In enkele woorden samengevat kan de oplossing van het taalgrensvraagstuk en van het vraagstuk Brussel aldus geschetst worden :

1°. van de taalgrens een administratieve grens maken — en daaruit al de logische consequenties trekken, hetgeen betekent : grenswijzigingen van ambtskringen en rechtsgebieden om zooveel mogelijk eentalige rijksonderdeelen te bekomen ;

2°. Groot-Brussel tot een administratieve eenheid maken. Die eenheid tot een tiende provincie verheffen, waarvan het geheele openbare leven op het beginsel van de tweetaligheid zal gesteund zijn.

Deze voorstellen kunnen zonder veel moeilijkheid gevoerd worden.

Zij vereischen geen Grondwetsherziening.

Zij zullen klaarheid en eenvoud brengen in het onder al zijn vormen.

Zij kunnen bijdragen tot een gezonde oplossing van het algemeen talenvraagstuk in het kader van den Belgis Staat.

VERVLAAMSCHING VAN HET GERECHT

door Dr. A. VRANCKX.

Het ligt geenszins in mijne bedoeling u vandaag eene uiterst wetenschappelijke uiteenzetting te houden over het aangekondigde onderwerp.

Het komt er vooral op aan van uit dit congres eene nieuwe stuwkracht te laten opgaan om te komen tot eene *integrale* vervlaamsching van het gerecht.

Wie de hardnekkigheid kent van den mensch, die staat voor de verdediging zijner belangen, die hij rechtmatig acht, en die het bestaan der zijnen moeten verzekeren; wie de wanhoop heeft aanschouwd van menschen die strijden voor het behoud hunner vrijheid, met de vrees losgerukt te worden uit zijn milieu om in een eng hokje te worden opgesloten; wie de hulpeloosheid heeft aanschouwd van Vlamingen, die op rechtbanken, in eigen Vlaamsche streek, onmondig stonden tegenover ondervragingen, pleidooien en vonnissen in eene taal die ze niet verstonden; wie dat jaren lang heeft meegemaakt begrijpt, beter dan wie ook, dat de Vlaamsche kwestie niet een gril was van eenige intellectueelen, maar de nood van een gansch volk, en eischt, met meer klem, dan wie ook, de uitroeiing van elken aanslag op het Vlaamsch wezen van het gerecht.

Om goed den stand van zaken te begrijpen die op dit oogenblik in voege zijn is het niet ongewenscht in een kort overzicht de evolutie van het gebruik der talen in gerechtszaken te schetsen.

Gedurende de Middeleeuwen werd in onze Vlaamsche provincies de groote rol gespeeld door vier jurisdicties: den Raad van Brabant, den Raad van Vlaanderen, het Official van Luik, en het Hooge Hof van Limburg.

De Raad van Brabant en het Hooge Hof van Limburg spraken meestal recht in 't Nederlandsch, maar de tweetaligheid had er zekere rechten: wanneer de betrokken partijen zich van verschillende talen bedienden, werd de voorkeur gege-

ven aan de taal van den verweerder. Daarbij werd aloude beginsel in eere gehouden, dat wil, dat vooral aan den verweerder het maximum van verdediging wordt verzekerd.

Wat het geval was voor den Raad van Brabant en het Hooge Hof van Limburg, was eveneens het geval voor de Kerkelijke Rechtsmachten in de Vlaamsche provincies.

Het Official van Luik handelde de geschillen af in het Nederlandsch, telkenmale het Vlaamsche rechtsonderhoorige partijen waren.

De Raad van Vlaanderen paste reeds het territorialiteitsbeginsel toe: de rechtspleging was Nederlandsch, maar al de stukken die betrekking hadden op het Fransch gedeelte van Vlaanderen en de streek van Doornik, werden opgesteld in het Fransch.

In het algemeen mag men dus zeggen dat onze voorouders een statuut hadden dat berustte op ééntaligheid maar dat uiterst verdraagzaam was betreffende de tweede taal.

Het was dan ook een zware slag voor hen wanneer *Karel de Stoute* het *edict van Thionville* (1473) uitvaardigde. Daardoor werd het *Parlement te Mechelen* opgericht, waar de rechtspleging uitsluitend in het Fransch werd gevoerd. De storm van reactie was echter zoo dreigend dat Karel de Stoute verplicht was het Parlement te vervangen door den Grooten Raad, waarbij de rechtspleging afgehandeld werd in de taal van de woonplaats van de verweerders.

Later kwam weer de onweerswolk uit Frankrijk: het Fransch Bewind, bij *besluit van 2 Frimaire jaar IV*, maakte de Fransch taal verplichtend voor alle akten en vonnissen.

En wat ge voorzien kunt, gebeurt: onder het *Nederlandsch Bewind* maakt koning Willem het gebruik van het Nederlandsch verplichtend voor alle gerechtszaken in de Vlaamsche provincies en de arrondissementen Brussel en Leuven.

Moet ik u zeggen dat de reactie ook weeral niet uitbleef en dat de *omwenteling van 1830* het Fransch tot eenige officiële taal maakte?

* * *

Het is haast om niet te gelooven, maar tot 1935 bestond er geene wettelijke regeling over het taalgebruik in **BURGERSKE ZAKEN** en **HANDELSZAKEN**.

Theoretisch konden de partijen of hunne vertegenwoordigers gebruik maken van de taal hunner keuze.

Practisch echter waren de rechtsplegingen — en vooral de

vonnissen — ook in de Vlaamsche gewesten — in groot getal in het Fransch. Dit gold niet voor de vrederechtbanken: daar waren de akten en vonnissen meestal in het Nederlandsch opgesteld; maar dit gold in elk geval voor de Burgerlijke Rechtbanken, en nog meer voor de Handelsrechtbanken en de Beroepshoven; dit gold absoluut voor het Verbrekingshof dat sedert 1830 niet één enkel arrest in het Nederlandsch had geveld

Ik wil een klein beeld voor oogen houden over den toestand rond het jaar 1928, ten tijde dat ikzelf eene brochure schreef over het Vlaamsche vraagstuk, en waarvoor me het resultaat van de opzoekingen van meester Borginon werden medegedeeld toen men nog niet zonder te veel voorbehoud hem hulde brengen kon. Op bladzijde 41 en volgende herlees ik:

« Ziehier de actueele toestand (1928) voor:

1°. *de vredegerechten*: tamelijk goede toestand, met talrijke misbruiken te Brussel en te Tongeren. De taal van den inwendigen dienst is dikwijls het Fransch. De registers, afgeleverd door het Ministerie van Rechtswezen, zijn uitsluitend in het Fransch.

2°. *De Rechtbanken van Eersten Aanleg*: wraakroepende toestand.

Hasselt: dagvaarding: 90 % in het Fransch; vonnissen altijd in het Fransch, zelfs wanneer de dagvaarding in het Nederlandsch was opgesteld;

Tongeren: dagvaarding en vonnissen: 95 % in het Fransch;

Brussel: geen enkele dagvaarding in het Nederlandsch; de pleitbezorgers weigeren zich aan te stellen wanneer de dagvaarding in het Nederlandsch is opgesteld;

Leuven: meer dan 90 % dagvaarding in het Fransch, alle vonnissen in het Fransch;

Antwerpen: dagvaarding en vonnissen voor de helft in het Fransch;

Mechelen: zeer slechte toestand;

Audenaerde: 98 % der vonnissen in het Fransch;

Gent: 65 % der dagvaarding in het Fransch; bijna alle vonnissen in het Fransch;

Brugge: sterke overheersing van het Fransch;

Kortrijk: bijna uitsluitend Fransch.

3°. *De handelsrechtbanken*: zeer dikwijls rechters welke niet eens Vlaamsch kennen, bizonder te Brussel. Over gansch Vlaanderen worden bijna alle vonnissen in het Fransch uit-

gesproken, zelfs wanneer de dagvaarding in het Nederl. was.

4°. *Werkrechtersraden*: Te Brussel zijn er vele rechters die niet eens een woord Vlaamsch kennen.»

En de STRAFRECHTERLIJKE ZAKEN?

Zoo mogelijk liet zich daar de onheilstichtende uitsluiting van het Nederlandsch nog dieper voelen.

De beruchte zaken Coucke-Goethals (1860) en Karsman (1863) brachten de geesten in geweldige opschudding. Een golf van verontwaardiging brak los over het land, en toch geraakte in 1864 het wetsvoorstel Delaet er niet door dat nochtans niets anders beoogde dan de kennis der Nederlandsche taal te eischen van de magistraten in het Vlaamsche gedeelte van het land.

Eindelijk — in 1889 — kwam eene wettelijke regeling, die later aangevuld en uitgebreid werd. Het beginsel dezer taalwetgeving was: vrijheid van keuze; voegt daarbij de onvoldoende taalkennis der magistraten; het groot aantal Fransche pleidooien; en uwe ondervinding op gebied van taalwetgeving verkrachting, en u zult begrijpen dat ik niet verder aandring om te bewijzen dat ook die wetgeving verre was van voldoening te kunnen geven aan de Vlamingen!

* * *

De laatste jaren zagen we dan ook een sterk streven naar strenge en bepaalde regeling van het gebruik der talen in gerechtszaken.

In 1928 diende Van Isacker een wetsvoorstel in, gevolgd in 1930 van een wetsontwerp der regeering. Beide stelden een statuut van tweetaligheid voor zoowel voor het Vlaamsche gedeelte als voor het arrondissement Brussel. Dit was natuurlijk voldoende om alle kans op slagen te veroordeelen.

In 1930 en later in 1932 legde Romsee een wetsvoorstel neer dat eindelijk de volstrekte éentaligheid wilde doorvoeren met toegevingen nochtans — niet voor de Fransch sprekende Vlamingen — maar voor de Walen.

Eindelijk, na lange besprekingen in Kamer en Senaat, gepaard met volksvergaderingen in verschillende steden, waarbij ook onze kameraden Huysmans en Balthazar een flinke rol speelden — kwam de wet van 15 Juni 1935 erdoor. Deze wet — welke ook wet Marck geheeten wordt — heb ik, en terecht meen ik, *de meest diepgaande verovering der Vlaamsche beweging genoemd*.

Het ligt natuurlijk niet in onze bedoeling eene uitgebreide

ontleding dezer wet te geven. Het zal volstaan de beginselen aan te toonen, die aan de wet ten grondslag liggen, evenals de tekortkomingen, waaraan eventueel nog dient verholpen te worden.

Ik wil nochtans onmiddellijk laten opmerken dat eene nieuwigheid werd ingeluid die we vroeger nooit kenden wanneer het eene wet gold op taalgebied: namelijk eene *onontkoombare sanctie*. De overtreding van de bepalingen der wet worden gestraft met de nietigheid der gansche rechtspleging door den rechter; daarenboven moet elk vonnis of arrest er melding van maken of de beschikkingen van de wet werden nageleefd. Laat ons bekennen dat aan zulke sancties men in Vlaanderen nog niet gewoon was, en dat we daar een harnas hebben ter verdediging onzer taalbelangen.

Wat de beginselen der wet zelf betreft, geldt de algemeene regel dat de taal van de streek de taal van het recht moet zijn. *In beginsel* wordt dus voor goed afgebroken met de tweetaligheid.

Zooals bij elke taalwetgeving, zijn er echter hier tal van afwijkingen van het geformuleerd beginsel. Gewoonlijk kwamen deze uitzonderingen erbij, niet om den algemeenen regel te bevestigen, maar integendeel om hem te verkrachten.

Laat ons nagaan welke thans deze afwijkingen zijn, en eventueel ook hunne gevolgen onderzoeken.

De eerste afwijking geldt voor het *arrondissement Brussel*.

De *vredegerechten* en de *werkrechtersraden* voor het arrondissement Brussel, wier rechtsgebied uitsluitend bestaat uit Vlaamsche gemeenten buiten de Brusselsche agglomeratie gelegen, gebruiken de Nederlandsche taal.

Daar echter de eigenlijke Brusselsche agglomeratie tweetalig is, kon dus daar het beginsel: « gewesttaal, voertaal » niet worden toegepast.

Daar erkent men de tweetaligheid en zooals vroeger in de M.E. wordt er de keus der taal aan den verweerder overgelaten. Dit is nogmaals de toepassing van de gedachte die altijd heeft geleefd in ons rechtsleven, nl. de maximum kans van verdediging aan verweerder geven. En natuurlijk speelt in de verdediging de keuze der taal een groote rol. Voor Brussel geldt dat de taal deze moet zijn van den verweerder; de wet schept echter een wettelijk vermoeden dat deze taal dezelfde is als de voertaal der gemeente welke de verweerder bewoont; maar de verweerder heeft het recht, onaangezien of hij, woonachtig is in eene Vlaamsche, eene Waalsche of zelfs eene buitenlandsche gemeente, dat de verdere rechtspleging afgehandeld worde in de andere landstaal.

Thans kan de Vlaming dus — als hij wil — de noodige waarborgen vinden op taalgebied, ook in Brussel. Maakt hij daarvan gebruik? Het is vooral de toekomst die het zal uitwijzen, maar elkeen moet toegeven dat eene betere regeling voor de Vlamingen moeilijk denkbaar is.

Artikel 7 geeft in theorie eene breedere mogelijkheid om de wet te ontduiken; het laat inderdaad toe aan de partijen, *bij gemeen akkoord*, de rechtspleging in burgerlijke zaken en handelszaken voort te zetten in eene andere taal dan deze der streek door de verzending te vragen naar de rechtbank van een ander taalgebied.

Zonder te onderzoeken of deze maatregel rechtvaardig of onrechtvaardig is, duldbaar of onduldbaar, kunnen wij onmiddellijk aanmerken dat dit recht van verzending practisch zeer weinig uithalen zal. Alleen voor belangrijke zaken zou eventueel in practijk deze verzending kunnen aangevraagd worden; in elke belangrijke zaak treden advocaten op; welke advocaat zal de vraag opstellen buiten zijn rechtsgebied te mogen gaan pleiten?

Het is trouwens de grootste hervorming, dat er thans ook eene regeling getroffen werd voor de pleidooien. Het is wellicht deze bepaling die de grootste gevolgen zal hebben op het Vlaamsch kultuurvolk. Inderdaad, de advocaten welke hun diploma in de rechten behaald hebben na 1 Januari 1930 zullen, binnen een termijn van 5 jaar na het in voege treden van de wet, verplicht worden in alle gedingen uitsluitend in het Nederlandsch te pleiten. Bijgevolg zullen, van af 15 September 1940, voor al deze advocaten, de Fransche pleidooien verboden zijn.

Hoe gelukkig deze bepaling ook is, toch dienen hierbij onmiddellijk twee opmerkingen gemaakt te worden: eerst en vooral merken wij op dat de staat op sommige plaatsen in Vlaanderen advocaten heeft aangesteld welke... *Vlaamsch-onkundig* zijn. Met een franskiljonsch minister ware dit ook nog mogelijk na 1940, wanneer de benoeming zou geschieden ten voordeele van eenen advocaat die een diploma zou bekomen hebben vóór 1 Januari 1930!

Daarenboven, zelfs met deze bepaling is het mogelijk dat men nog het Vlaamsch zal hooren radbraken op onze rechtbanken. Inderdaad, jonge advocaten, Vlaamsch-onkundig, gaan voort zich te laten inschrijven in balies van Vlaamsche steden. Ten onrechte zou men meenen dat deze advocaten moeten verdwijnen wegens gebrek aan clientele. De onderfinding is daar om het tegendeel te bewijzen.

Geloof nu niet dat, wanneer vele Vlaamsche advocaten

daarover opmerkingen maken, het beroepswedijver of leedvermaak is om sommigen hunner confraters te treffen. Elke Vlaamschgezinde moet toch weten dat het er op aan komt, op het gerecht meer dan elders, eene keurige taal te hooren spreken; de waardigheid der Vlaamsche kultuur vergt het.

Deze moeilijkheid ware gemakkelijk op te lossen; het zou volstaan te eischen dat geen dokter in de rechten zijne inschrijving zou kunnen nemen in een Vlaamsche balie tenzij hij dezelfde waarborgen biedt op taalgebied als deze welke vereischt worden voor de benoeming tot magistraat.

Een ongelukkige uitzondering is deze betreffende de pleidooien vastgelegd in artikel 36.

Krachtens deze bepaling kan er gepleit worden in eene andere taal dan die der streek, wanneer de advokaat woonachtig is in een ander taalgebied en verklaart de gewesttaal niet te kennen. Dat zulke bepaling afbreuk doet aan de een taligheid hoeft geen betoog; daarenboven zal zij herhaalde malen toegepast worden in arrondissementen palende aan de taalgrens; en ook in de andere arrondissementen, gezien de rol die in ons rechtsleven gespeeld wordt door de advokaten der verzekeringsmaatschappijen, die over heel het land hunne praktijk hebben. Dat deze bepaling veranderd werde, ware eene wenschelijkheid...

Ten slotte wordt ook voor de magistraten een statuut opgesteld dat het maximum waarborgen geeft. De wet bepaalt inderdaad dat om benoemd te worden tot magistraat in het Vlaamsche land, de kandidaat, na 1 Januari 1938, zal moeten bewijzen al de examens van het doctoraat in het Nederlandsch te hebben afgelegd.

Wie aan deze vereischten niet kan voldoen, zal een examen moeten afgelegd hebben voor eene jury van vier hoogleeraren, samengesteld uit twee juristen en twee philologen. De aanwezigheid van deze philologen is natuurlijk een waarborg voor den ernst van het taalexamen, en terecht heeft men opgemerkt dat zij die verlangen zullen magistraat te worden, liever de Nederlandsche leergangen zullen volgen aan de rechtsfaculteit dan zich te wagen aan een examen dat voor hen noodlottig zou kunnen worden, en in elk geval bijkomende inspanningen vergen zal.

In zijn geheel genomen zal het voortaan practisch onmogelijk zijn, noch als advokaat, noch als magistraat, zijn weg te maken zonder grondige kennis van het Nederlandsch. Misschien kan men het betreuren dat nog niet voldoende maatregelen getroffen worden betreffende personen welke onbestendig aan het gerecht verbonden zijn als deskundigen en

zoo meer, maar alles laat voorzien dat ook daar de algemeene pas zal moeten aangenomen worden.

Een onverwachte moeilijkheid is opgerezen betreffende artikel 23. Dit artikel stelt vast dat de verdachte die terechtstaat voor eene politierechtbank of eene correctionneele rechtbank, de verwijzing mag vragen naar een ander taalgebied, wanneer hij de gewesttaal niet voldoende kent of zich met meer gemak in de andere taal uitdrukt; maar het voegt er tevens bij dat: *indien de rechtbank verklaart eene toereikende kennis te bezitten van de taal van den verdachte of indien de omstandigheden van de zaak het ongewenscht maken*, de verwijzing naar een ander taalgebied niet zal toegestaan worden.

Op dit laatste voorbehoud werd het grof geschut afgericht. Het is ongetwijfeld eene ongerijmdheid die practisch in Wallonië geene toepassing vinden zal, maar die in Vlaanderen eenen zwaren kink in den kabel worden kan, en worden zal wanneer niet wordt ingegrepen. Het was zonder twijfel de bedoeling van den wetgever eene *nuttelooze* verwijzing naar een ander rechtsgebied te vermijden, wanneer de rechtbank den verdachte kon verstaan en begrijpen. Maar het Hof van Verbreking — bij arrest van 21 September 1936 — heeft beslist dat in zulk geval niet alleen de ondervraging en de uitleggingen in de tweede taal zouden gebeuren maar dat *de gansche rechtspleging* in die taal geschieden zou. Dus zullen, in die gevallen, de vonnissen opnieuw in het Fransch dienen opgesteld te worden; dus zullen de Vlamingen in diezelfde gevallen verschijnende als burgerlijke partij, in eigen streek gebruik dienen te maken van de Fransche taal!

Aan dien toestand zal ongetwijfeld veranderd worden. De heer Marck legde op de vergadering van 29 Oktober 1936 in de Kamer een nieuw wetsvoorstel neer dat een einde moet stellen aan dien toestand. Het is onze plicht, niet alleen dit wetsvoorstel te steunen, maar tevens er voor te zorgen dat het zoohaast mogelijk tot wet worde.

* * *

Ziedaar een korte schets over het vraagstuk der vervlaamsching op het gerecht. Ik hoop tevens eenige punten van opbouwende kritiek te hebben aangetoond die aan ons volk mogen ten goede komen.

Wij hebben een eeuw lang een stelsel gekend dat onrechtvaardig was tegenover de enkelingen, willekeurig tegenover

de eischen der proceduur, onwaardig tegenover de Vlaamsche cultuur.

Hoe is het mogelijk dat de Vlamingen zoolang hebben geduld dat b.v. bij faillissementen, de Vlaamsche schuldeischer Fransche uitnoodigingen ontving voor vergaderingen van schuldeischers waar hij dan weer stond met den mond vol tanden, want alles werd in het Fransch afgehandeld?

Hoe heeft men zoolang kunnen tribuut betalen aan de gekheid, wanneer we vaststellen dat de wet in zake echtscheidingen eene reeks maatregelen voorschrijft om de verzoening tusschen de echtgenooten te bewerkstelligen, terwijl degene die het zou moeten doen: de rechter, ofwel eene andere taal spreekt ofwel geradbraakt Nederlandsch spreekt?

Wat de Vlaamsche cultuur betreft, kunnen wij met fierheid zeggen dat ondanks eeuwenlange franskiljonsche vermuilezeling, onze Vlaamsche cultuur een glans heeft behouden die vele andere volken ons benijden kunnen. Maar nergens vinden wij een spoor van invloed der juristen op onze Vlaamsch cultuur, terwijl b.v. Holland terecht fier gaat op eene rechtsliteratuur, die « een parel aan haar kroon is ».

Welnu, met één slag zijn thans de banen open gemaakt. De Vlaming houdt op zijn taal als minderwaardig te voelen op het gerecht; de rechtspleging wordt in alle opzichten weer regelmatig; de Vlaamsche cultuur zal eene nieuwe stuwkracht ondergaan naar verruiming en verrijking.

De toekomst belooft. Met dit congres meer dan ooit. Omdat het aantoonst dat Vlaanderen voor goed ontwaakt is en niet meer zal inslapen...

A. VRANCKX.

N.B. — Buiten de wet van 15 Juni 1935, en de besprekingen in Kamer en Senaat, werd in deze uiteenzetting een herhaald gebruik gemaakt van de *redevoering gehouden door Mr. Raoul Hayoit de Termicourt*, Procureur-Generaal bij het Hof van Beroep te Brussel, in de plechtige openingszitting van 16 September 1935; van den *omzendbrief van den heer Ganshof Van der Meersch*, Procureur des Konings te Brussel, 29 Februari 1936; verder dient gewezen op de uitvoeringsbesluiten op de wet van 15 Juni 1935; nl.:

K. B. 24 Augustus 1935, waarbij wordt bepaald in welke vormen en voorwaarden de kandidaten voor de verkiezingen met het oog op de vorming van handelsrechtbanken en de op 15 September 1935 fungeerende, werkelijke en plaatsvervangende rechters in die rechtbanken hun verklaringen mochten doen in verband met hun kennis der talen;

K. B. 9 September 1935 tot regeling van de examens waarbij de doctors in de rechten in de gelegenheid gesteld worden te bewijzen dat zij in staat zijn de voorschriften van de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken na te leven;

K. B. 9 September 1935 tot regeling van het examen waarbij de licentiaten in het notariaat in de gelegenheid gesteld worden te bewijzen dat zij in staat zijn de voorschriften van de wet op het gebruik der talen in gerechtszaken na te leven;

K. B. 9 September 1935 tot vaststelling van de voorwaarden betreffende de bekwaamheid op taalgebied welke vereischt wordt van de kandidaten tot het ambt van pleitbezorger en dat van deurwaarder bij de onderscheiden rechtscolleges;

K. B. 12 September 1935 tot toepassing op de militaire rechtscolleges van de wet van 15 Juni 1935.

RADIO EN CULTUREELE AUTONOMIE

door D. BOUCHERY.

HET HUIDIG REGIME (1).

De wet van 18 Juni 1930, waarbij het Belgisch Nationaal Instituut voor Radio-omroep (N.I.R.) werd opgericht met het doel in ons land voor radio-uitzendingen te zorgen, bevat geen woord in verband met het bijzonder Vlaamsch-Fransch cultureel aspect van het probleem. Zij draagt de opperste leiding van het Instituut op aan een Raad van Beheer, aan wien zij tevens de ruimste bevoegdheid toekent voor de inrichting der omroep-diensten en der uitzendingen zelf. Het Koninklijk Besluit van 28 Juni 1930, dat de uitoefening dezer bevoegdheid in zekere mate nader omschrijft, bepaalt nochtans (art. 13) dat « de uitzendingen zóó worden ingericht dat elke landstaal op gelijken voet geëerbiedigd wordt ».

Deze Raad van Beheer is, krachtens de wet, samengesteld uit den Minister die de Telegrafie en Telefonie in zijn bevoegdheid heeft en als voorzitter van het Instituut optreedt, uit zijn afgevaardigde en verder uit negen leden, voor een termijn van zes jaar benoemd als volgt :

drie door den Koning, op voordracht van voormelden Minister ;

drie door den Senaat ;

drie door de Kamer der Volksvertegenwoordigers.

De leden van den Raad zijn, door de wijze van hun aanstelling, op het gebied van den radio-omroep als de vertegenwoordigers van de natie te beschouwen. Naar mijn oordeel, is dit een gezond principe. Maar er werd bij de toepassing er van niet uitdrukkelijk rekening gehouden met het tweeledig cultureel uitzicht van het land.

Hoe heeft de Raad van Beheer, door middel van de door

(1) Sedert de socialistische conferentie plaats had werd de cultureele autonomie doorgevoerd, zoodat het regime, dat in Maart nog het *huidig* regime mocht genoemd worden, thans tot het verleden behoort.

hem genomen reglementen, de inwendige inrichting van het Instituut verzekerd ? Schematisch kan de tegenwoordige inrichting van de onderscheiden diensten van het N.I.R. worden voorgesteld als volgt :

Drie afdelingen : *techniek, beheer, uitzendingen*, dit alles geplaatst onder het gezag van een eenig directeur-generaal, die het dagelijksch bestuur van geheel het Instituut waarneemt.

Wat de afdeling der uitzendingen aangaat, genaamd « Algemeen Secretariaat van de programma's », zij werd onderverdeeld in : een dienst der Vlaamsche en een dienst der Fransche gesproken uitzendingen, ieder geplaatst onder de leiding van een directeur ; een dienst der muzikale uitzendingen, met aan het hoofd een directeur ; een Vlaamschen en een Franschen persdienst, die werkt onder de leiding van een dienstoverste ; een dienst der Vlaamsche en Fransche audities, die een examenjury vormt welke geplaatst is onder het gezag van twee voorzitters.

Men merkt dadelijk op dat bij deze organisatie een eenheidsopvatting ten grondslag ligt, waarvan kan gezegd worden dat zij geen rekening houdt, dat zij niet overeenstemt met de tweeledigheid van het cultuurgebied dat ons N.I.R. met zijn uitzendingen te bewerken heeft. Er moest vanzelfsprekend in de diensten der afdeling « uitzendingen » een zekere verdeling tot stand worden gebracht met het oog op het Nederlandsch- en Franschsprekend gedeelte van het land ; maar het blijkt duidelijk dat de toegepaste indeeling werd ingegeven door louter taalnoodwendigheden en niet, of slechts in geringe mate, door cultuuroverwegingen. Daarom ook werd die indeeling niet consequent doorgedreven en leidde zij niet, voor wat de Vlaamsche uitzendingen aangaat, tot een homogeen geheel van diensten die van omhoog tot omlaag, zouden doortrokken zijn van Vlaamschen geest en hun bedrijvigheid zouden ontwikkelen in een natuurlijk gezonde Vlaamsche atmosfeer. Dat dergelijke organisatie, met een ook voor de afdelingen « techniek » en « beheer » onvoldoend logisch toegepaste taalregeling, bij het practisch uitvoeren der taak, zoowel in als buiten het studio, tot moeilijkheden, wrijvingen, ontstemmende incidenten aanleiding geeft, is onvermijdelijk.

HET PRINCIPE DER CULTUREELE AUTONOMIE.

Het past hier te herinneren aan de verklaring namens de huidige regering door den Eerste Minister vóór het Parle-

ment, ter Kamerzitting van 24 Juni l.l. afgelegd, betreffende de door haar te volgen taalpolitiek en waarin o.m. werd verzekerd :

« De regeering begrijpt de eigen aspiraties en den wensch » naar autonomen opbloei, die steeds meer en meer onze bei- » de nationale culturen kenmerken.

» Zij zal er naar streven te hunnen opzichte een mild be- » grijpen op ieder gebied aan den dag te leggen. »

En enkele dagen later, ter Kamerzitting van 29 Juni, antwoordend tijdens de bespreking der regeeringsverklaring, voegde de Eerste Minister er ter opheldering aan toe, dat onder de maatregelen, die de regeering zou treffen, moesten worden vermeld « passende maatregelen om de Vlaamsche radio-uitzendingen op zelfstandige wijze in te richten. »

Het gold hier dus de aankondiging van de toepassing van het beginsel der « cultureele autonomie » op de inrichting en de werking van het Nationaal Radio-Instituut. Waarin moest de hervorming bestaan ?

De formule « cultureele zelfstandigheid » is een formule die wel duidelijk een voelen, een verlangen uitspreekt, maar uit zichzelf geen aanwijzing geeft omtrent de vormen van practische verwezenlijking. Wanneer we echter de gedachte, die er den grondslag van uitmaakt, in haar wording en logische ontwikkeling beschouwen, dan stellen we vast, dat zij zoowel het denkbeeld van een zekere scheiding als dit van het behoud van de eenheid in zich sluit. Het principe is historisch op den voorgrond getreden (en het weze terloops gezegd, bijzonder in het licht gesteld door onzen Vlaamsch-socialistischen voorman Camiel Huysmans) in den loop der ontwikkeling van de Vlaamsche beweging na den oorlog, als reactie tegen bepaalde doeleinden, nml. tegen de « nationalistische » strooming die de autonomie van Vlaanderen op-eischte, in den zin van politieke autonomie, volkomen split-sing van België, zelfs afscheiding van Vlaanderen om het in een ander staatsverband te brengen. Tegenover een negatief anti-Belgische strekking werd een positief Vlaamsch-Belgi-sche oplossing gesteld. Het principe wijst op een scheiding in dezen zin, dat de bevoegdheden in het bestuur derwijze worden verdeeld en de organisatie der administratieve dien-sten derwijze wordt aangepast dat de behartiging der *cultu-reele* belangen, voor ieder der beide cultuurgebieden van het land, in de eerste plaats aan de vertegenwoordiging van ieder cultuurgebied wordt toevertrouwd ; scheiding in deze mate, dat de cultureele organen in het land op zulke wijze in dienst, eenerzijds van de Vlaamsche en anderzijds van de Fransche

cultuur worden gesteld, dat het cultureele leven in ieder van deze cultuurgebieden zich vrij en volkomen naar eigen aard kunne ontplooiën ; *scheiding* om het bijzondere, eigene goed in elke taalstreek tot zijn volle recht te laten komen, — maar handhaving van het gemeenschappelijke dat het bestaan van ons land zelf uitmaakt, van alles wat historisch, economisch en psychologisch België, zoowel voor Vlaanderen als voor Wallonië, tot een werkelijkheid heeft gemaakt.

Van deze opvatting uitgaande, wil, naar onze meening, de invoering van het beginsel der cultureele zelfstandigheid op het plan van den Radio-omroep beteekenen :

a) den radio-omroep gebruiken als middel tot het uitdruk-ken en het ontwikkelen van de beide culturen die in de Bel-gische gemeenschap bestaan en de uitzendingen aldus in-richten dat zij, vrij opgevat in den geest die eigen is aan elke van onze beide nationale culturen, in de ruimst moge-lijke mate kunnen beantwoorden aan het streven en aan de bijzondere cultuurbehoeften van elke der beide taalgroepen van het land ;

b) om algemeen cultureele, radio-technische en financieele redenen, overeenstemmende met het gemeenschappelijk be-lang, in een geest van verstandhouding en samenwerking, den inwendigen bouw van het Instituut zoodanig omvormen dat het, zonder de onmisbare eenheid te verbreken, aan de nieuw gestelde eischen volkomen weze aangepast.

DE CULTUREELE HERVORMING.

De nieuwe inrichting gaat dus uit van dezen geest, dat ons N.I.R. in de eerste plaats cultuurwerk heeft te verrichten en derhalve, wil het zijn cultureele taak ten volle kunnen volbrengen, een inwendige organisatie behoeft die volkomen is aangepast bij het feit dat het N.I.R. twee cultuurgebieden bestrijkt. De hervorming komt hierop neer : de bestaande diensten van het N.I.R. worden derwijze *gegroepeerd* en, waar het noodig blijkt, *aangevuld*, en de leiding wordt der-wijze veranderd, dat al wat rechtstreeks in betrekking met de uitzendingen staat, al wat aldus bijdraagt tot het voort-brengen van den intellectueelen, artistieken en cultureelen arbeid van het N.I.R., voor ieder cultuurgebied *een homo-geen geheel* vormt met eigen, zelfstandige leiding, vervuld van den geest en werkend overeenkomstig den aard van het betrokken cultuurgebied. Voor de Vlaamsche uitzendingen wil dit zeggen dat zij, dank zij de hervorming, ten volle zul-

len kunnen beantwoorden aan wat men Vlaamschen geest en Vlaamsch voelen noemt. Waar voor de Fransche uitzendingen die homogeniteit van de diensten reeds bestond, zal nochtans getracht worden van de hervorming gebruik te maken om den bijzonderen geest en het eigen verlangen van de Waalsche landstreek meer tot hun recht te laten komen.

Bij dergelijke organisatie worden de administratieve en technische diensten, als gemeenschappelijke instrumenten voor de materiele uitvoering der uitzendingen, tot één afdeling, onder een derde leiding, samengebracht.

Schematisch voorgesteld zal de nieuwe organisatie der diensten er dus uitzien als volgt :

Afdeling *Vlaamsche uitzendingen*, onder de leiding van een directeur-generaal, t.t.z. een eigen gespecialiseerd dagelijksch bestuur, zelfstandig in dezen zin dat het geen ander gezag boven zich heeft dan den Raad van Beheer, vertegenwoordiging der gemeenschap, en dat zijn activiteit zich vrij zal ontplooiën binnen het kader der wet en der algemeene richtlijnen door deze opperste leiding getrokken.

Die afdeling wordt onderverdeeld in drie takken : gesproken uitzendingen, muzikale uitzendingen, secretariaat, met aan het hoofd van ieder dezer takken, een directeur.

Afdeling *Fransche uitzendingen*, volkomen op dezelfde wijze ingericht en door een eigen directeur-generaal, naar dezelfde beginselen bestuurd.

Afdeling *Administratie en techniek*, onder de dagelijksche leiding van een beheerder ; zij is de gemeenschappelijke materiele en technische toerusting ten behoeve van de beide uitzendingsdepartementen.

Waar in taalopzicht de beide uitzendingsdepartementen uitsluitend de Nederlandsche taal en uitsluitend de Fransche taal gebruiken, wordt, voor het gemeenschappelijk departement van beheer en techniek, de volledige toepassing der wet van 1932 op het gebruik der talen in bestuurszaken voorzien.

De opperste leiding van het Instituut blijft berusten in de handen van den Raad van Beheer, die de vertegenwoordiging van de natie in haar geheel is voor wat den radio-omroep betreft. Hij waakt over de naleving der wet en geeft de algemeene gemeenschappelijke richtlijnen aan. De Raad van Beheer zal zich evenwel moeten aanpassen bij de nieuwe organisatie. Hij zal zijn werkmethodes in overeenstemming brengen met den nieuwen geest en de nieuwe indeeling. Hij zal werken met delegaties. De aangelegenheden die meer in het bijzonder betrekking hebben op de Vlaamsche belangen

zullen, alvorens aan de voltallige vergadering van den Raad te worden onderworpen, worden onderzocht en voorbereid door leden behorende tot de Vlaamsche cultuurgroep ; voor de aangelegenheden in verband met de belangen der Franschsprekende cultuurgroep, door leden behorende tot die groep.

Het tweede belangrijk element in deze hervorming is de oprichting van een raadgevende cultureele commissie voor ieder van de twee cultureele departementen.

De bedoeling is een bestendigen band te leggen tusschen het N.I.R. en het cultureel leven in de beide gedeelten van het land en voor het cultureel werk dat het N.I.R. te verrichten heeft, de bestendige medewerking in te roepen en te verzekeren van personaliteiten die tot de belangrijkste cultuurmiddens uit de beide taalgebieden behooren. Iedere culturele commissie zal op bestendige wijze, met haar adviezen, den directeur-generaal van ieder betrokken uitzendingsdepartement in zijn culturele taak bijstaan. Die culturele commissies zullen waken over het culturele peil der uitzendingen en bijdragen tot de verbetering ervan. Zij zullen zijn als een open raam op de wijde cultuurwereld, langs waar frissche lucht in het N.I.R. zal binnen stroomen. Zij zullen de atmosfeer gezond houden en het gevaar voor mogelijke bureaucratisering, die nadeelig kan werken op de culturele activiteit van het Instituut, helpen verdrijven.

Voor de samenstelling van die commissies zijn twee wegen voorzien : een deel der leden zullen worden verkozen op voordracht van bestaande culturele organismen in het land. Tot het voordragen van kandidaten komen in aanmerking deze culturele organen die een vast, een wettelijk bestaan hebben en die werkelijk blijvende representatieve lichamen zijn van het culturele leven in onze beide taalstreken. Zoo zullen voor de Vlaamsche culturele commissie kandidaten worden voorgedragen door de Hoogeschool te Gent, door de Koninklijke Vlaamsche Academie, door de groep der Vlaamsche leden van den Hooger Raad voor Volksopvoeding, door de Koninklijke Muziekconservatoria van Gent en Antwerpen.

De tweede categorie van leden voor die culturele commissies zullen rechtstreeks worden aangeduid. Wij verstaan hierdoor dat de persoonlijkheden, die langs dien weg worden verkozen, het zullen zijn, wel in de meeste gevallen ook op voordracht van culturele organismen, maar toch in de eerste plaats om reden van de plaats welke zij persoonlijk in het cultureel leven innemen. Langs dien weg staat voor den Minister, voorzitter van het N.I.R., die al deze benoemingen in zijn bevoegdheid heeft, de deur open om er voor te zorgen

dat geen cultureele activiteit worde uitgesloten. Het aantal leden kan zoo noodig met eenige eenheden vermeerderd worden. In dien geest zal bijvoorbeeld gezorgd worden dat de omroepverenigingen vertegenwoordiging krijgen door de benoeming van personaliteiten welke, zonder daarom rechtstreeks gemengd te zijn in de leiding of de activiteit van die verenigingen, er sympathiek tegenover staan en het vertrouwen van de omroepverenigingen bezitten (1).

Dit zijn de breede trekken van die ontworpen hervorming. Ik liet in dit vluchtig overzicht alle details ter zijde. Dit overzicht mag nochtans volstaan, mij dunkt, om een indruk te geven van de wijze waarop zal getracht worden aan de formule « cultureele zelfstandigheid » op het gebied van den radio-omroep een concreten vorm te geven.

DE UITGEBRACHTE CRITIEK.

Ik ben getroffen geweest door de beperktheid, ik zou haast durven zeggen door de onbeduidendheid van de critiek welke het hervormingsplan van Vlaamsche zijde heeft ontmoet. Pater Leopold hield er een referaat over op het Congres van den Katholieken Vlaamschen Landbond, op 9 Januari j.l. Zijn voornaamste, zijn eenig bezwaar eigenlijk, gold « het bepaald en flagrant tekort aan een algeheele en absolute zelfstandigheid der Vlaamsche omroepinrichting ». Die opmerking, die de hervorming principieel als ontoereikend afwijst, werd, naar mijn gevoelen, door den verslaggever zelf tegengesproken en weerlegd door de overweging welke hij er aan toevoegde : « eerlijkheidshalve moet echter erkend dat het ontwerp de letter der gedane regeeringsbelofte dekt ». De regeering heeft een hervorming tot verwezenlijking der cultureele autonomie toegezegd. De cultureele autonomie-gedachte sluit geenszins noodzakelijk in zich het oprichten van een algeheele en absoluut zelfstandige Vlaamsche radio-inrichting. Integendeel. Wij onderlijnen de verklaring van Pater Leopold dat het ontwerp aan het door de regeering gestelde doel volkomen beantwoordt. Maar we begrijpen dat er voor sommigen andere dan zuiver Vlaamsch-cultureele motieven kunnen zijn om voor Vlaanderen een algeheele en absoluut zelfstandige omroepinrichting te eischen. Met dien

(1) Op te merken valt dat, ingevolge nog ontvangen adviezen en wenschen, de definitieve samenstelling der cultureele commissies nog gewijzigd werd.

eisch betreden zij echter een ander dan het Vlaamsch-cultureele terrein. Sociale, politieke, wijsgeerige gronden kunnen dien eisch verklaren en verklaren hem naar mijn gevoelen ook ; maar het zuiver Vlaamsch cultuurbelang wettigt dien eisch niet.

Verder hoorde ik slechts critiek voeren op bijkomende punten en dan nog meestal op grond van misverstand. Die critiek gold vooral het handhaven van den Raad van Beheer, of juist, niet zoo zeer het handhaven van den Raad van Beheer als zoodanig, maar het behoud van zijn huidige samenstelling, die geen voldoende evenwichtige vertegenwoordiging van Vlamingen en Walen verzekert. Een passend evenwicht is er thans niet. Die critiek is gegrond. Bij een herziening der wet op het N.I.R. zou er zeker rekening mee kunnen en moeten gehouden worden. En waren we tot een wetsherziening overgegaan, er zou voorzeker in dien geest een organieke bepaling zijn voorgesteld. Maar het is ons, na lang overleg, gebleken, eenerzijds, dat een herziening der wet op het N.I.R. tot een behoorlijke hervorming met het oog op de verwezenlijking der cultureele autonomiegedachte, niet volstrekt onmisbaar was, en anderzijds, dat een gebeurlijke herziening in de tegenwoordige omstandigheden met ernstige bezwaren gepaard zou gaan. Daarom werd over het bezwaar heengestapt. Het belang er van mag niet overdreven worden. Die verhouding kan worden verbeterd naarmate mandaten vrijkomen of vernieuwd moeten worden.

WAT ER VAN DE HERVORMING MAG VERWACHT WORDEN.

Van deze hervorming verwachten we in de eerste plaats een bevrediging bij al degenen die de noodzakelijkheid voelen de cultureele zelfstandigheid op het gebied van den radio tot stand te brengen. Wij meenen dat zij van aard is voldoende te geven aan een rechtvaardig verlangen van ons volk ; immers, dank zij deze hervorming, zal al wat met de cultureele belangen in betrekking staat, door de Vlaamsche cultuurgroep, eenerzijds, en door de Fransche cultuurgroep anderzijds, vastgesteld en uitgewerkt worden.

Wij verwachten verder van deze hervorming een goed resultaat, ten opzichte van de leiding der uitzendingen zelf. Het stelsel dat tot nog toe in voege was, die eenige leiding welke tegelijkertijd de zorg en de verantwoordelijkheid had voor de techniek, voor het beheer, voor de Vlaamsche, Fran-

sche, muzikale, gesproken uitzendingen, enz... was niet het beste dat men zich indenken kan. Het is niet overdreven er op te wijzen dat zulk een taak werkelijk boven de krachten van één mensch gaat. Door het nieuw systeem zal aan het hoofd van elke afdeeling van de uitzendingen een personaliteit komen te staan welke zich geheel en al wijden kan aan de taak van het samenstellen en het voorbereiden der programma's. Die directeur-generaal van iedere uitzendingsafdeeling zal aldus regelmatig, bestendig, zoo noodig dagelijks, met zijn medewerkers kunnen omgaan. Hij zal ook voortdurend het cultureel leven van dichtbij kunnen volgen, en dat alles zal zijn weerklink vinden in de uitoefening van zijn taak.

Wij verwachten ten slotte dat deze hervorming, vooral door de oprichting en de werking der cultureele commissies, een bedarenden, een verzoenenden invloed op de openbare opinie zal hebben. De cultureele zijde zal, hopen we, meer op den voorgrond komen te staan. We verwachten dat het vertrouwen zal stijgen, dat de openbare critiek rond het N.I.R. op een hooger peil zal geraken, dat het N.I.R. zelf sterker gewapend zal zijn en voornamelijk dat het, beter nog dan voorheen voor zijn taak toegerust, voor Vlaanderen een werkelijk vruchtbaren cultuurarbeid zal kunnen verrichten. Het overwegend belang van dien arbeid blijkt al reeds meer dan afdoende uit het aanhoudend groeien van het getal ontvang-posten in ons land. Het zal in den loop van dit jaar zeker het cijfer van 1 miljoen overtreffen. Dat vertegenwoordigt ongetwijfeld verschillende millioenen menschen die iederen dag door het meest moderne instrument voor de verspreiding van gedachten en cultuur, ook in Vlaanderen worden bereikt.

AMNESTIE TE VERLEENEN AAN VLAAMSCH POLITIEK EN AD- MINISTRATIEF VEROORDEELDEN

door Dr. L. CRAEYBECKX.

Het *tijdsverloop* sedert het eindigen van den oorlog zou, op zichzelf gesproken, reeds voldoende zijn om tot afdoende overtuigingsmiddel te strekken met het oog op de hoofdzakelijkheid, met de andere naweeën van den oorlog, ook de laatste sporen weg te wischen van de veroordeelingen, welke uitgesproken werden, ten laste van degenen, die deel namen aan de activistische beweging.

De bijzondere en soms zeer bedenkelijke wijze *hoe de vonnissen* werden uitgesproken, bieden een tweede bewijsgrond.

Uit de historische gegevens der activistische beweging, uit de gerechtelijke onderzoeken, evenals uit de houding en levenswandel van de veroordeelden is zonneklaar gebleken, dat de activisten *vrij van winstbejag en lagere drijfveeren gehandeld* hebben.

In andere landen is aan de betwistingen, welke voortspuiten uit politieke meningsverschillen, wanneer deze geleid hadden tot persoonlijke offers, een einde gesteld door een breedde maatregel van uitwisseling en vergetelheid betreffende een verleden dat het nationaal belang gebod uit de herinnering te bannen.

Dit voorbeeld, gegeven door andere landen, welke daardoor in overeenkomst waren met aanbevelingen, vervat in de vredesbesprekingen, die een einde hebben gesteld aan den wereldoorlog, biedt een supplementairen bewijsgrond ten voordeele van den voorgestelden maatregel.

Het is tevens op goeden grond dat men beweren kan, dat de wetsovertredingen door de aanhangers van de activistische beweging begaan, hun uitlegging vinden in de wetsovertredingen begaan door de vlaamschvijandige machthebbers, zoo dat er een compensatie van wetsovertredingen bestaat, terwijl de wetsverkrachtingen door de vlaamschhaters begaan zonder wettelijke sancties noch tuchtiging zijn gebleven.

Wat betreft, de practisch te nemen maatregelen, dient als stelregel te worden aangenomen, dat alle sporen van vonnissen of maatregelen van bestuurlijken aard dienen te worden weggewischt, gevolg daarvan is, wat gerechtelijke uitspraak betreft, dat zij alle dienen als nietig te worden beschouwd met alle daaraan verbonden gevolgen, zoo politieke als burgerlijke.

Dezelfde regel dient logischerwijze te worden toegepast op diegenen, tegen wie administratieve maatregelen werden getroffen.

In principe dienen zij te worden verplaatst in dezen toestand, waarin zij zich zouden bevonden hebben, indien geene maatregelen tegen hen waren genomen geworden, dit wil zeggen, in de feiten zal dit beginsel niet steeds getrouw kunnen worden toegepast, daar talrijke nieuwe toestanden geschapen zijn en rechten van derden in het leven geroepen.

Dus worden hier een reeks speciale en zeer kiesche gevallen gesteld, waarvan de oplossing dient te worden gezocht met inachtneming van den hierboven omschreven stelregel.

Toekenning van pensioen is vanzelfsprekend het minimum dat in de beoogde oplossing dient te worden voorzien.

BESPREKING

WIGAND. — Kameraden,

De uiteenzetting van kd. Craeybeckx is schijnbaar volledig geweest en uw toejuichingen bewezen uw verlangen een dringende oplossing te zien geven aan het amnestievraagstuk. Een leemte dient nochtans aangestipt in het voorgedragen referaat : deze der solidaire veroordeelingen.

Deze solidaire veroordeelingen hadden tot gevolg de verbeurtverklaring der goederen en menig gestrafte werd tot den bedelstaf gedoemd. Daarom vraag ik den verslaggever het noodige te doen om deze leemte aan te vullen.

* * *

BAGHUS (vraag aan Bouchery). —

Eerst en vooral wil ik vragen aan Kam. Bouchery, die een Kultuurraad voorziet voor de Radio en in dien kultuurraad verschillende kultuurorganismen voorziet op welke wijze hij de socialistische kultuur als zoodanig er in wil vertegenwoordigen ; want het kan zijn dat sommige van die vertegenwoordigers van die kultuurorganismen, toevallig een socialistische overtuiging hebben, maar organisatorisch gezien, is de socialistische levensbeschouwing dan nog niet vertegenwoordigd en ik geloof dat dit voor de radio-uitzending van belang is.

2°. Deze kultuurraad zal samengesteld zijn uit verschillende organismen, waaronder het N.I.R. als dusdanig. Bouchery heeft ook gesproken van de omroepverenigingen, maar dan onrechtstreeks. Als het N.I.R. als uitzendorganisme rechtstreeks zal vertegenwoordigd zijn, waarom dan ook de andere uitzenders, de O.V., niet, die toch ongeveer 30 % van den zendtijd verzorgen ?

3°. Er wordt gesproken over de kultuurkwestie en de radio en daarbij wordt alleen het N.I.R. betrokken. Ik vraag mij af of ook de Kleine Zenderkwestie niet onmiddellijk daarmee in verband staat, want op kultuurgebied staat het peil dezer uitzendingen op nul, of onder het vriespunt. Daar komt bij dat de kwestie van den kultuurraad bij het N.I.R. en niet bij de private zenders voor gevolg kan hebben, dat het N.I.R. een nog grotere antipathie kan krijgen, dan het nu reeds

heeft, niet omdat het dit verdient, maar door de mogelijkheid te laten aan de Kleine Zenders om den wansmaak aan te kweken, zoodat het N.I.R. nog met grootere moeilijkheden zal te kampen hebben.

Ik geloof dat het in het belang van het N.I.R. is, dat ook die zaak geregeld wordt.

4°. Sprekend over de samenstelling van den beheerraad met Walen en Vlamingen, heeft Kd. Bouchery terloops gezegd, dat het elke strekking vrij is, desnoods sommige harer mandaatdragers terug te trekken en te vervangen; aldus het evenwicht tusschen Vlamingen en Walen herstellend.

Ik vraag mij af of het niet interessant zou zijn, dat een socialistisch minister zelf het initiatief zou nemen, de verschillende partijen bijeen te brengen en hun deze mogelijkheid voor te stellen als een oplossing, die onmiddellijk kan volvoering geven. Ik geef dit in overweging omdat sommige menschen de kritiek op het N.I.R. willen in standhouden.

De huidige samenstelling van den beheerraad is een welgekomen argument om het N.I.R. te diskrediteeren.

Indien de minister door dit initiatief de mogelijkheid aan die betrokken menschen zou aantonen, dan hangt het van hen af, deze toestand te regelen. Doen zij het niet dan kunnen zij deze kwestie ook niet langer meer gebruiken tegen het N.I.R.

Ik geloof dat wij er belang bij hebben dat de minister deze menschen bij elkaar brengt en ze in beperkten kring voor de verantwoordelijkheid stelt, de kwestie wel of niet te regelen.

* * *

DE BLOCK (aan Fayat). —

Volkomen akkoord met Fayat: willen wij komen tot dergelijke kultuur, dan moeten wij gaan tot de administratieve eenheid. Zoolang deze niet bestaat zullen moeilijkheden zich voordoen.

Maar hij stelt voor: lijn trekken der taalgrens en stichten van een tiende provincie. Deze tiende provincie zou Brussel zijn. Brabant wordt behouden en zou bestaan uit de Vlaamsche cantons rond Brussel en het arrondissement Leuven.

Als we toch met dergelijke wijzigingen vooruitkomen, zou het dan niet beter zijn te vereenvoudigen en streven naar twee Vlaamsche provincies: a) West- en Oost-Vlaanderen; b) Antwerpen, Limburg en de Vlaamsche streek van Bra-

bant? Dit zou moeten gepaard gaan met eene wijziging der provinciale wet, in dien zin dat de B. D. niet meer optreden als overheidslichaam tegenover de gemeenten.

Wat Brussel betreft, daarvan zou ik geen provincie maken, maar plaatsen in een specialen toestand, n.l. als grootstad, geheel zelfstandig.

Waar Fayat spreekt over beroepshoven, zou ik er vier maken: beroepshof van Gent voor de twee Vlaanderen; beroepshof van Antwerpen, voor Antwerpen, Limburg en het Vlaamsche gedeelte van Brabant. De Vlaamsche zaken van Brussel (stad) zouden eveneens door dit hof behandeld worden. Het derde beroepshof zou te Luik blijven en het vierde b.v. in Henegouwen.

Te Brussel zou zetelen het Verbrekingshof. Het beroepshof van Brussel, dat waarschijnlijk overlast zal zijn, zou ontlast worden en de geest, door de wisselwerking met het beroepshof te Antwerpen, zou beïnvloed worden door de Vlaamsche kultuur. Ik weet wel, Fayat zal zeggen dan moet de grondwet herzien worden. Ik geloof met of zonder grondwet, van het oogenblik dat wij aan de Belgische gewoonten raken, we heel veel moeilijkheden zullen hebben. En vermits het gaat om grondige veranderingen, doen we veel beter met gezonde oplossingen naar voren te komen.

* * *

FAYAT. —

Ik had mijn betoog geëindigd met te zeggen dat hetgeen voorgesteld werd geen grondwetsherziening vereischte, en hetgeen De Block voorstelt zal de wijziging vergen van twee grondwettelijke bepalingen.

Het aantal provincies verminderen, — want daarop komt zijn voorstel neer, — dat gaat niet zonder grondwetsherziening, daar de grondwet wel verhooging van hun aantal maar geen vermindering toelaat; de Grondwet geeft zelfs de namen op van de negen bestaande provincies.

Voorts trekt De Block te velde tegen het voorstel om van Brussel een tiende provincie te maken en hij verkiest het eengemaakte Brussel rechtstreeks onder het centraal bewind te zien brengen. Wanneer het tot provincie gemaakt wordt dan is het rechtstreeks ondergeschikt aan het centraal bewind, hetwelk dan, beter dan nu, in de mogelijkheid verkeert de naleving van de wetten aldaar na te gaan.

Wat de gerechtelijke organisatie en het aantal beroepsho-

ven aangaat, hier ook zouden we naar een grondwetsherziening gaan, indien we het voorstel van De Block aanvaardden. Art. 104 van de Grondwet zegt: « Er zijn in België drie Hoven van Beroep. »

Wat eindelijk de overlasting van het beroepshof te Brussel betreft, daar hoeft niet zoo gevreesd te worden, aangezien bij het rechtsgebied van het huidige Beroepshof te Brussel alleen de provincie Limburg gevoegd wordt, terwijl het huidige arrondissement Nijvel er uit weg valt.

* * *

CRAEYBECKX. —

Ik wil niet zeggen dat de vraag, die opgeworpen wordt, niet gerechtigd is. Maar ik moet zeggen dat het uiterst moeilijk is en daarop heb ik gewezen, wanneer ik zei dat men zoo weinig mogelijk moet denken aan terugvordering voor feiten, die eenmaal gebeurd zijn. Op dit oogenblik, indien we willen tot een resultaat komen, moeten we zeer waarschijnlijk dit vraagstuk achterwege laten. We moeten volstrekt niet afzien van zijn oplossing. Maar het Parlement, gezien zijn positie, moet het thans achterwege laten, zonder de miskennis, dat de vraag moet gesteld worden in een tijd, waar wij misschien met meer vrucht die zaken kunnen oplossen.

* * *

BOUCHERY. —

1) Waarom is niet de socialistische cultuur in haar geheel in den raad vertegenwoordigd?

De socialistische cultuur zal zeker vertegenwoordigd zijn, al werden de socialistische cultuurorganismen, evenmin als de cultuurorganismen van andere strekking, niet bij name vermeld. Het in 't vooruitzicht gestelde benoemingsstelsel maakt dit mogelijk. Het feit dat een gedeelte, het grootste gedeelte zelfs, van de leden der cultureele commissies rechtstreeks door den minister zullen worden verkozen is er een waarborg voor dat de verschillende strekkingen kunnen en zullen vertegenwoordiging krijgen. We mogen niet uit het oog verliezen dat de benoemingen langs twee wegen zijn voorzien: 1) de groote wettelijk bestaande cultuurinrichtingen worden opgeroepen een dubbele lijst van kandidaten voor te dragen, zoodanig dat reeds, wat het aanduiden van dat ge-

deelte van vertegenwoordigers aangaat, een zeker spel in de keus van den minister zal gegeven worden; 2) om er op te waken dat zeker geen cultureele strekking miskend of uitgesloten worde is voorzien de rechtstreeksche benoeming, waardoor de minister in veel ruimere mate naar eigen oordeel kan handelen. Het ontworpen benoemingsstelsel kan trouwens nog gewijzigd worden. Er wordt rekening gehouden met de uitgebrachte opmerkingen en wenschen.

2) Waarom de omroepverenigingen niet als zoodanig in die cultuurcommissies zouden vertegenwoordiging krijgen?

Ook hiertegen bestaat niet het minste principieel bezwaar. Zij werden tot dusver niet met name vermeld om louter technische redenen. Die commissies moeten het voorwerp uitmaken van een ministerieel besluit. Als men in het Besluit zelf bij voorbaat de opsomming geeft van al die organismen, die er vertegenwoordigd moeten in worden, kan men voor het feit komen te staan dat, met wijzigingen in den toestand, ook al te menigvuldige wijzigingen in de samenstelling zouden moeten komen. Vandaar de gedachte in het besluit alleen met name te vermelden de wettelijk gevestigde cultureele inrichtingen en voor de andere een zeker aantal zetels te voorzien. Er zijn overigens zeer verschillende soorten van verenigingen die van den omroep gebruik maken. Hoofdzak is, dat de werkelijk cultureele omroepverenigingen haar aandeel in de activiteit der cultureele commissies krijgen.

3) De kleine zenderskwestie.

Stellig, heel het radiowezen houdt verband met het cultuurprobleem, dus ook de kleine zenders. Doch wat er in voorbereiding en in uitvoering is in het kader van de hier behandelde stof, heeft alleen betrekking op het N.I.R. Het betreft in hoofdzak de inwendige inrichting van die instelling. Het probleem der kleine zenders, dat ook een cultureel aspect heeft, staat daar buiten. Ten opzichte van de kleine zenders is een nieuw statuut in voorbereiding, en in dat verband wordt ook wel gelet op de noodzakelijkheid meer aandacht aan de cultureele zijde te geven.

4) Of de minister niet het initiatief kan nemen om er toe te komen dat leden zouden aftreden?

De bedoeling der vraag is dus deze: of niet, zonder herziening der wet, maar door vrijwillig gezamenlijk ontslag van de tegenwoordige leden van den Raad van Beheer, de samenstelling van dien Raad zou kunnen gewijzigd worden. In beginsel ligt die weg open. Een gezamenlijk ontslag ware stellig een practisch middel om tot een andere samenstelling te komen, die niet meer aan de huidige critiek zou blootstaan.

Maar hoe dit gebeurlijk gezamenlijk ontslag te bewerken? Moet de minister tot dat aftreden het initiatief nemen? Dat komt mij niet zoo gemakkelijk voor.

Die minister, als het een socialistisch minister is, zou bijv. dat initiatief kunnen nemen ten opzichte van de socialistische leden van den Raad met zich tot de Partij te wenden. Maar hoe zou die socialistische minister dat gedaan krijgen tegenover de andere partijen? Vergeet verder niet, dat de minister dat in voorkomend geval zou kunnen doen ten opzichte van die leden, die op voordracht van den minister worden benoemd. Maar hoe zou hij dat doen kunnen tegenover de leden die door den Senaat en door de Kamer worden benoemd? In dat opzicht zijn Kamer en Senaat volkomen zelfstandig. Er zou in die richting maar kunnen worden gehandeld in geval er een voorafgaande verstandhouding onder de groepen werd bereikt.

OVER EEN VLAAMSCH ACADEMIE VOOR WETENSCHAP EN KUNST

door Prof. E. BLANCQUAERT.

Na de vervlaamsching van de Universiteit te Gent, en naast de regeling van het taalgebruik te Brussel en aan de taalgrens, is de oprichting van een of meer Vlaamsche Academies de meest brandende kwestie in verband met de cultureele autonomie van het Vlaamsche land.

Bedoeling van deze nota is, de kwestie van de Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst zuiver principiëel te stellen, zonder dat aan détails wordt vastgehouden, en zonder dat aan personen wordt gedacht.

EERSTE PRINCIPE : Gelijkheid en autonomie ten overstaan van de bestaande Franschtalige organismen.

Er bestaat totnogtoe een schreeuwende ongelijkheid tusschen Vlaamsch en Fransch België.

Aan den eenen kant : één Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, sedert 50 jaar, met bv. voor 1937 een totaal krediet van 269.449 fr.

Daartegenover 1° De meer dan een eeuw oude « Académie royale de Belgique » met haar drie klassen (Sciences, Lettres et Sciences morales et politiques, Beaux-Arts), beschikkende voor 1937 over een krediet van 663.625 fr.

2° De vóór enkele jaren gestichte « Académie royale de langue et de littérature française » met, voor dit jaar, een krediet van 193.110 fr.

3° De Académie royale de médecine (1841) ; krediet 1937 : 202.881 fr., waar nog bijkomt een « prix quinquennal des sciences médicales pour la période 1931 à 1935 », die in 1936 30.000 fr. bedroeg.

4° Naast deze academies fungeeren nog autonome Commissies, zooals bv. de meer dan honderdjarige Commission

royale d'Histoire met overwegend Fransche publicaties, die voor 1937 over 139.500 fr. beschikt, en de uitsluitend Fransche Commission de la biographie nationale die voor 1937 een budget heeft van 33.140 fr.

Totaal aan uitsluitend of overwegend Fransche zijde : tenminste 1.029.375 fr., tegenover 269.449 fr. aan Vlaamsche zijde.

Het behoeft wel geen betoog dat de Vlaamsche gemeenschap, die meer inwoners telt dan de Franschtalige, die zoo lang verstoken is gebleven van Vlaamsch hooger onderwijs, die zooveel geleden schade moet inhalen, recht heeft op tenminste evenveel kredieten als de Franschtalige gemeenschap, waar het gaat over het in stand houden en oprichten van één of meer Vlaamsche Academies. De gelijkheid moet m.i. in de eerste plaats berusten op een gelijkheid van beschikbare kredieten, van autonomie en andere academische voorrechten en actiemogelijkheden van allen aard. Een eventueele Vlaamsche Academie voor wetenschap en kunst zou dus evenveel kredieten moeten krijgen als al de Franschtalige organismen samen.

Of deze *gelijkheid* verder al of niet *gelijkvormigheid* moet beteekenen, m.a.w. of men daarom ook het nieuw op te richten Vlaamsche-Academiestelsel dient te maken tot een mechanisch afgietsel van wat in het Fransch bestaat, is een andere kwestie, die moet ondergeschikt worden gemaakt aan een nieuwe principiële vraag.

TWEEDE PRINCIPE : Wat is de rol van een Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst en wat is haar meest adequate vorm om in 1937 en volgende jaren deze rol het best te vervullen?

Een Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst is m. i. een elitecorps van Vlaamsche geleerden en kunstenaars met een dubbele rol : Een meer statische, representatieve rol en een meer dynamische rol. Een representatieve rol omdat zij bij diverse gelegenheden, zooals de bestaande academies het ook nu reeds doen, de onderscheiden vakken van wetenschap en kunst, en eventueel ook de globale wetenschap en kunst van ons volk moeten vertegenwoordigen tegenover het geleerde publiek en tegenover het ruimere publiek van het buitenland en van het binnenland. Deze representatieve rol uit zich door persoonlijk optreden bij allerlei nationale en internationale plechtigheden, vieringen, congressen en dergelijke ; verder door den monum

wen en door de opschriften die de reeksen der academische publicaties etc... », « de l'académie royale de Mededeelingen », « Uitgaven van de Academie », enz.

Deze representatieve rol is noodzakelijk, maar niet de gewichtigste : En het verwijt dat men heeft — aan de oude academies, zoowel in België als in Nederland — is dat die representatieve rol het overwicht heeft op de actieve rol.

Het dynamische, het innerlijk actieve en naar buiten stralende leven van een academie moet m.i. blijken uit het wetenschappelijk *werk* dat door de academieleden, als academieleden, wordt volbracht, uit den *inhoud* van de publicaties die onder het representatieve titelblad schuilen, en bovenal uit een hoogere wetenschappelijke *leiding en stuwkracht*.

De philologische vakken die ik overzie kunnen niet meer doelmatig worden beoefend en bevorderd zonder meer en meer doorgezette specialisatie aan den eenen kant, maar ook meer en meer samenwerking tusschen specialisten, planmatig werk, aan den anderen kant. Collega's van talrijke andere vakken hebben zich in een reeks gesprekken over dit onderwerp met mij akkoord verklaard. Wil men, vooral in een klein gebied als Vlaanderen, in drie, vier verschillende universiteiten individueel, elk op zijn manier en in verschillende richtingen blijven voortwerken, dan wordt het met den dag minder en minder mogelijk om op het peil der internationale wetenschap te blijven, laat staan dit peil te helpen verhoogden.

Worden echter de voornaamste specialisten van het land, voor de onderscheiden vakken, bij mekaar gebracht in een academie, dan kunnen zij hier het geschikte terrein vinden om hun krachten samen te spannen, om grootsche wetenschappelijke plannen te ontwerpen en de uitvoering daarvan, of leiding van de uitvoering, onderling te verdeelen. Ook om niet-universitaire, hoogstaande wetenschapsmensen samen te brengen met de universitaires, biedt een Academie bovendien een eenige gelegenheid.

Er moet trouwens, in een nieuw te stichten Vlaamsche Academie, plaats zijn voor alle vakken van wetenschap, en voornamelijk ook voor vakken die totnogtoe niet genoegzaam door de academies werden erkend, zooals bv. de sociologie en de biologie, de sociale Geneeskunde, de rechtswetenschap en

economische en financiële wetenschappen, de technische wetenschappen, de algemeene taalkunde en de Afrikanistiek, de psychologie en de paedagogiek ; vakken die naast de andere gevestigde wetenschappen moeten optreden om ons voor verstarring en achterlijkheid te vrijwaren, en in hooge mate moeten bijdragen tot een rationeele organisatie van ons nationaal bestaan in zijn onderscheiden aspecten.

Dit alles kan men onmogelijk verkrijgen door een Vlaamsch afgietsel van de bestaande Franschtalige organismen.

Het is ten slotte principiëel niet wenschelijk dat de drie Franschtalige academies drie verschillende Vlaamsche tegenhangers zouden krijgen, en wel om de volgende redenen : Moest men naast de drie Franschtalige organismen, afgezien nog van de reeds vermelde Commissies, ook drie Vlaamsche Academies krijgen, dan zou België zes academies tellen.

België is een klein land. In zes verschillende academies zou het zijn wetenschappelijke krachten en zijn wetenschappelijk prestige tot in de treure versnipperen.

Een onafwendbare splitsing is reeds die in Franschtalige en Vlaamschtalige academies. Hoe talrijker dergelijke instellingen zijn, hoe geringer noodzakelijkerwijze haar invloed naar buiten en naar binnen wordt, haar gezag en ten slotte ook haar effectieve leidende kracht.

Iemand die lid is van een der zes Belgische of van een der drie Vlaamsche Koninklijke Academies van België, zal uit den aard der zaak en a priori in veel geringer aanzien staan dan iemand die lid zou zijn van de éénige Koninklijke Vlaamsche Academie. Het gewicht van een titel en ook de kracht van een organisme wordt ongeveer gedeeld door het aantal bestaande titels en organismen.

Een tweede bezwaar zit in de financiële en administratieve versnippering die met het bestaan van 3 Vlaamsche + 3 Fransche Academies gepaard gaat. Wanneer één enkele Vlaamsche Academie wordt ingericht zal één lokalencomplex onder één centralen dienst volstaan.

Afzonderlijke inrichtingen zullen onvermijdelijk hoogere administratiekosten meebrengen. Meer dan 1/3 van de huidige kredieten worden opgeslorpt door het personeel. Hierop kan in een centrale organisatie 50 % worden bezuinigd, en evenzoo op de andere algemeene onkosten.

De versnippering brengt ten slotte nog wetenschappelijke bezwaren mede. Een paar voorbeelden slechts : Komt er naast de Vlaamsche Academie voor Taal en Letteren, een Belgische Academie met een klasse letteren, waar blijft dan de grens

tusschen de bedrijvigheid van de eerste en de klasse der Letteren van de tweede ?

Een ander voorbeeld : Er zou, in het systeem der zes academies, een Koninklijke Vlaamsche Academie van België met een klasse wetenschappen en daarnaast een Koninklijke Vlaamsche Academie voor Geneeskunde komen :

Bij welke Academie hoort dan bv. de pharmacologie ?

Is pharmacologie alleen geneeskunde en geen scheikunde ? of is zij scheikunde, en geen geneeskunde ?

Integendeel in één Academie met klassen (Geneeskunde naast wetenschappen en andere) kan een vruchtbaar en soepel stelsel van *hospiteerende* leden worden voorzien.

Alvorens dan een bondig plan te schetsen van de Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst die er m.i. zou moeten komen ter vervanging van — of als uitbreiding van — de bestaande Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, is nog een laatste principiële toelichting noodzakelijk : Ik gebruikte steeds den naam van *Academie voor Wetenschap en Kunst*, maar handelde feitelijk slechts over een wetenschappelijke academie omdat ik niet bevoegd ben in kunstzaken. Maar ik erken volmondig het goed recht van kunstenaars — literatoren, componisten, schilders, beeldhouwers en architecten — om over een gelijkwaardig organisme te beschikken, waarin zij gelegenheid vinden om hun kunst te beschermen en te bevorderen, om prijzen uit te reiken, om de opleiding in hun vakken te helpen leiden, enz. Ik ontken hun echter het recht om, als zuivere kunstenaars, de zuivere wetenschapsmensen in den weg te loopen, evenzeer als zij zich mogen verzetten tegen de inmenging van de beoefenaars der wetenschap in zuivere kunstaangelegenheden, zooals Vermeylen in zijn « Verzamelde Opstellen » trouwens meer dan eens heeft gedaan ten overstaan van de Vlaamsche Academie.

Daarom beschouw ik als de eenig klare en rationeele oplossing dat de kunstenaars in het algemeene kader van de Academie over een afzonderlijke klasse zouden beschikken.

Uit deze beschouwingen vloeit voort dat de Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst zou moeten bevatten :

- I. Een klasse voor Kunst.
- II. Een klasse voor taalkunde, geschiedenis en wijsbegeerte.
- III. Een klasse voor rechtswetenschap, handelswetenschap en sociologie.
- IV. Een klasse voor wetenschappen.
- V. Een klasse voor geneeskunde.

Elke klasse zou dan verder een aantal afdeelingen moeten bevatten, met een vast aantal leden.

Wil men, om een basis te nemen en de onderscheiden afdeelingen op gelijken voet te plaatsen, aan elke klasse een dertigtal leden toekennen, dan zouden deze afdeelingen er ongeveer kunnen uitzien als volgt :

I. KLASSE VOOR KUNST.

Afd. Bellettrie en Muziek	15	} 30 leden
Afd. plastische kunsten en architectuur	15	

II. KLASSE VOOR TAALKUNDE, GESCHIEDENIS EN WIJSBEGEERTE.

Afd. Nederl. Philologie en Geschiedenis van de Nederl. Letterkunde	6	} 30 leden
Afd. Germ. Philol. behalve Nederl.	4	
Afd. Klassieke en Romaansche Phil.	4	
Afd. Algemeene linguïstiek en Afrikanistiek	4	
Afd. Geschiedenis	6	
Afd. Wijsbegeerte	3	
Afd. Zielkunde en Paedagogiek	3	

III. KLASSE RECHTSWETENSCHAP, HANDELSWETENSCHAP EN SOCIOLOGIE.

Afd. Rechtswetenschap	10	} 30 leden
Afd. Handels- en Economische Wetenschappen	12	
Afd. Financieele Wetenschappen	3	
Afd. Sociologie	5	

IV. KLASSE WETENSCHAPPEN.

Afd. Wiskunde, physica en scheikunde (3×4?) of	12	} 30 leden
Afd. Biologische Wetenschappen	6	
Afd. Aardrijkskundige Wetenschappen met inbegrip van geologie, mineralogie e. dgl.	6	
Afd. Technische Wetenschappen	6	

V. KLASSE GENEESKUNDE.

Afd. Geneeskundige grondwetenschappen	6	} 30 leden
Afd. Inwendige geneeskunde	6	
Afd. Uitwendige geneeskunde	6	
Afd. Sociale geneeskunde	6	
Afd. Diergeneeskunde	6	

Het spreekt vanzelf dat ik met het opstellen van deze klassen en afdeelingen slechts een schema, een basis voor bespreking beoog, en niet het minst aanspraak wil maken op volledigheid en onfaalbaarheid.

De klassen zelve zouden trouwens haar eigen afdeelingen en modus vivendi moeten bepalen. Maar een vast ledental in elke afdeeling zou eventueel gewenscht zijn om bij verkiezing van nieuwe leden — voor te stellen door de afdeelingen en te bekrachtigen door de klassen — alle verdringing door een andere afdeeling en dus ook allen onvruchtbaren najaar te vermijden.

Tenslotte maak ik mij nog geen de minste illusie over de doelmatigheid van een ideaal opgevatte academie, wat betreft haar klassen en afdeelingen, zoolang zij niet zorgt voor een doelmatige recruteering van haar leden, een systematisch contact met interessante niet-leden en een planmatige, rationeele werkmethode.

DERDE PRINCIPE: Als derde principiëskwestie stel ik dus: Een doelmatige recruteering van de leden en systematisch contact met interessante niet-leden.

De Academies zijn vooral bevolkt met grijsaards. Ik betuig hun mijn diepen eerbied voor wat zij gepresteerd hebben en nog kunnen presteeren. Sommige uitzonderingen niet te na gesproken moet echter, in het belang van de academies zelf, erkend worden dat velen niet meer in staat zijn om het telkens zich hernieuwende denken en het actieve leven van hun vak te volgen, laat staan te beïnvloeden. Dit is wellicht de voornaamste reden van de stagnatie der academies. De geleerden in den vollen bloei van hun werk- en denkkraft komen er niet binnen of blijven corresponderend lid tot wanneer zij zelf verkalkt zijn, en hebben geen meezegenschap. Daartegen bestaan drie middelen :

a) Op zeventigjarigen leeftijd worden de academieleden eereid van hun klasse. Zij behouden er al hun prerogatieven, maar er komt automatisch een supplementaire plaats voor een nieuw lid bij.

b) Afschaffing van het onderscheid tusschen werkende en corresponderende leden, of althans automatische overgang van de eene categorie naar de andere na een vast en beperkt aantal jaren.

c) Leden die gedurende twee jaar minder dan de helft der vergaderingen bijwonen, worden als ontslagnemers beschouwd

en vervangen, tenzij hun afwezigheid gewettigd wordt als zijnde onafhankelijk van hun wil. In dit laatste geval worden zij eereleden en komt eveneens een supplementaire plaats voor een nieuw lid vrij.

Niet-leden die aan de academie diensten kunnen bewijzen, worden uitgenoodigd om aan de besprekingen in de afdeelingen deel te nemen of lezingen te houden telkens als de leden van een afdeeling het nuttig achten.

VIERDE PRINCIPE: Een rationeele, planmatige werkmethode.

Iedere afdeeling bepaalt een werkprogramma en schakelt hare bedrijvigheid (besprekingen, lezingen, prijsvragen, publicaties, enz.) systematisch in dat werkprogramma in. De besprekingen onder specialisten over werkplannen en werkmethodes moeten daarbij het overwicht krijgen op de gewone lezingen. Deze zullen bovendien zooveel mogelijk groepsgewijze over gelijkaardige onderwerpen worden uitgelokt. De prijsvragen zullen aan een door de afdeelingen opgesteld algemeen werkplan beantwoorden, en de publicaties eveneens. Uitzonderingen zullen mogelijk blijven; individuele wetenschappelijke pogingen mogen niet onmogelijk worden gemaakt, maar in hoofdzaak moet steeds aan een algemeen plan worden vastgehouden. Nu hangen bv. de prijsvragen meestal af van de toevallige keuze van de proefschrift-onderwerpen door studenten en professoren. Indien de Academie leiding geeft, zal integendeel ook de keuze van de proefschriften meer planmatig gebeuren.

* * *

Over de practische verwezenlijking van de hier besproken principes heb ik geen vast bepaalde meening. Slechts nog een paar overwegingen van practischen aard wil ik aan bovenstaande theoretische beschouwingen vastknoopen, namelijk wat betreft de *Centralisatie van de bibliotheken en aanhechting van de academielokalen bij de nieuwe Bibliotheca Albertina*.

De academies hebben geen eigen bibliotheek nodig, maar kunnen best haar verzamelingen afstaan aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. Daarentegen kunnen zij dan vertegenwoordigd worden bij het beheer van de Koninklijke bibliotheek, bv. door één vertegenwoordiger van elke klasse,

die de desiderata van zijn afdeelingen centraliseert en de gewenschte aankopen vanwege de academie aanbeveelt. De leden van de onderscheiden klassen moeten dan over hun eigen werkzaal met eigen bediening in de Koninklijke Bibliotheek kunnen beschikken, en speciale faciliteiten genieten voor het ontleenen van boeken en tijdschriften. Waarom zou men eigenlijk de lokalen van de Academie niet kunnen voorzien bij de nieuwe Bibliotheca Albertina? Dan komen de wetenschappelijke vergader- en werkzalen rationeel samen. Dan wordt de hoogere nationale bibliotheek die boven de Universiteits- en andere bibliotheken staat, één harmonieus geheel met de Academie, die zelf de universiteiten overkoelt.

* * *

En wat zou nu tenslotte de verhouding worden tusschen de Vlaamsche Academie en de bestaande Franschtalige Academies?

Er bestaat geen reden om tusschen de beoefenaars van dezelfde vakken in het Fransch en in het Nederlandsch een absoluten scheidingsmuur op te trekken. Aan beide zijden zou men m.i. zijn voordeel kunnen doen met een zoo ruim mogelijk contact. Maar dan een contact zonder wederzijdschen dwang of belemmering, een omgang die berusten zou op een gevoel van absolute gelijkheid en wederzijdsch vertrouwen.

Daarom wordt of blijft een zelfde persoon best werkend lid van één enkele academie. Er zou geen bezwaar tegen bestaan dat een of andere personaliteit buitengewoon eere lid zou worden van een anderstalige academie. En ook tusschen de academies of tusschen de gelijkaardige Fransche en Vlaamsche klassen lijkt mij een stelsel van hospiteerende leden, van uitwisseling van sprekers en adviseurs, van gezamenlijk overleg en zelfs eventueel gezamenlijke actie wel mogelijk.

Onder voorbehoud van wederzijdsche volkomen autonomie komt het mij zelfs niet onmogelijk voor dat iedere klasse op één jaarlijksche vergadering de leden van een overeenkomstige andertalige klasse zou uitnoodigen, en dat tusschen de bestuursleden van de verschillende klassen een regelmatig contact zou worden onderhouden.

Men zal daartegen opwerpen dat aan de door mij voorgestane algemeene en éénige Vlaamsche Academie, verschillende Franschtalige organismen beantwoorden. Dit zou echter geen onoverkomelijk bezwaar zijn. Ik ben overigens de mee-

ning toegedaan dat, indien het experiment van de Vlaamsche eenheids-Academie met haar 5 klassen mocht slagen, er onder de Franschtalige academici weldra een strooming zou ontstaan om denzelfden weg op te gaan.

Ondertusschen kan men m.i. de Franschtalige organismen niet dwingen tot versmelting. Deze kwestie valt trouwens buiten het onderwerp van deze nota. Maar men zou een onvergeeflijke en onherstelbare fout begaan met de Vlaamsche Academie voor Wetenschap en Kunst te versnipperen in drie Vlaamsche Academies, met te werken naar oude en verouderde modellen dan wanneer er een éénige gelegenheid voorhanden is om iets nieuws en iets doelmatigs op te richten.

HET UNIVERSITEITSVRAAGSTUK IN VLAANDEREN

door Prof. P. DE KEYSER.

Wanneer het Universiteitsvraagstuk in Vlaanderen aan de orde wordt gesteld dan denkt men in de eerste plaats aan de noodzakelijkheid van het bestaan van inrichtingen van hooger onderwijs voor een volk. Het Vlaamsche volk heeft langen tijd moeten wachten op een Vlaamsche Universiteit. Sedert enkele jaren bezitten we een Vlaamsche Staatsuniversiteit, de vrucht van een ons uit den treure bekenden langen cultureelen strijd, dien we hier niet hebben te schetsen. We stellen enkel vast dat we thans virtueel een Vlaamsche Universiteit hebben en dat het voorbeeld door andere inrichtingen van hooger onderwijs in het Vlaamsche land in den zin van de vervlaamsching geleidelijk gevolgd wordt. We hebben dus als Vlamingen redenen tevreden te zijn, al is alles in de inrichting van dat hooger onderwijs nog niet volmaakt. Maar wie zou volmaaktheid op dat gebied verwachten in een land, waar ook het hooger onderwijs in het Fransch zeker nog niet het peil bereikt heeft van het universitair onderwijs in de naburige landen. Ons streven moet dus zijn het universitair onderwijs in ons land, of het Fransch is of Vlaamsch, zoo veel mogelijk te *verbeteren*, het aan te passen aan onzen tijd en ook en vooral aan de evolueerende maatschappij van onzen tijd. Want het is onze innige overtuiging dat de Universiteit van onzen tijd moet beantwoorden niet alleen aan de eischen van de actuele wetenschap, maar ook aan de behoeften van het volk, dat de Universiteit door zijn arbeid onderhoudt.

Het is een gemeenplaats geworden aan de Universiteit een dubbel doel toe te schrijven: beoefening van de zuivere wetenschap en opleiding tot die beroepen, die een universitaire scholing vereischen. Voldoet onze Vlaamsche Universiteit — en ik bedoel hiermede niet alleen de Universiteit te Gent — aan dat dubbel doel?

De zuivere wetenschap wordt beoefend in laboratoria en seminaries, d.z. vakbibliotheken. Tot in den laatsten tijd wa-

ren, op enkele loffelijke uitzonderingen na, de laboratoria en seminaries, ver van voorbeeldig vergeleken met dergelijke instellingen van het buitenland. Daar is, dank zij de organisatorische geest van enkele professoren en de betere subsidiëering voor wetenschappelijke bedrijvigheid in ons land (Universitaire Stichting en Nationaal fonds voor wetenschappelijk onderzoek o.a.), oneindig veel verbeterd.

Nieuwe lokaliteiten worden opgetrokken of zijn op het punt voltooid te worden, zooals de nieuwe technische laboratoria, de nieuwe Universiteitsbibliotheek en het Academisch Ziekenhuis te Gent. Met de mogelijkheid van intensiever beoefening van de zuivere wetenschap, waarvan de toegepaste wetenschap steeds profiteert, zijn er echter nog twee bezwaren verbonden, die erfenissen zijn van de Universiteit van vroeger: 1°. de professoren «doceeren» nog te veel, zijn door de programma's verplicht te veel lesuren te besteden aan theoretische lessen en kunnen te weinig aan persoonlijke of gezamenlijke onderzoeken naar een wel overwogen plan doen, en 2°. de programma's met het oog op de examens zijn te zeer overladen. De gevolgen liggen voor de hand: vanwege de professoren een te veel aan mededeeling van stoffen, die de studenten even goed en soms beter in leerboeken kunnen vinden, vanwege de studenten het onzalig «blokken», een van buiten-leeren van theorie die absoluut alle vormend karakter ontbeert.

Er zijn in het leerprogramma dat het nieuw statuut op het hooger onderwijs ons in 1929 geschonken heeft, nog te veel «verplichte» vakken, die voor de studenten, die een bepaalde vakstudie wetenschappelijk willen aangaan, zuiver «ballast» zijn. Dat komt omdat het leerprogramma het resultaat is geweest van een «compromis» van tegenstrijdige belangen, en vooral omdat men nieuwe wijn in oude vaten heeft willen gieten. De middeleeuwsche faculteiten zijn inderdaad kaders die kwalijk passen voor het moderne leven en die men evenwel tegen beter weten in heeft willen handhaven. Ik geef toe dat de Faculteiten beperkt tot de candidaturen, vormend kunnen zijn als letterkundige, historische, wijsgeerige of wetenschappelijke propaedeuse maar dan zijn er vast twee faculteiten te veel: deze van de Rechten en van de Geneeskunde. Boven de twee eenige faculteiten die nog aanspraak kunnen maken op het «studium generale» van de oorspronkelijke «Universitas» nl. de philosophische faculteit en de natuurwetenschappelijke faculteit, zouden er alleen instituten van tweeërlei aard mogen zijn: 1°. onderzoekingsinstituten waar de zuivere wetenschap wordt be-

oefend, en 2°. vakscholen, waar aan toegepaste wetenschap wordt gedaan. Deze hogere instituten zouden in mijn opvatting alleen die studenten opnemen, die één der twee faculteiten met goed gevolg zouden hebben doorlopen, en dan verder tot bekroning der studiën wetenschappelijke en vakdiploma's uitreiken. Wetenschappelijke studie en vakstudie door elkaar halen, zooals thans gebeurt, is weinig bevorderlijk en voor rustige wetenschappelijke volmaking van den aspirant-geleerde en voor de eigenlijke vakstudie van advocaat, geneesheer, ingenieur, econoom of leeraar.

Men klaagt algemeen over het gebrek aan cultureele vorming van den hedendaagschen student en men wijdt dat gebrek doorgaans aan de op de spits gedreven *specialisatie*. Het is zeker dat de huidige Universiteit wel wetenschapsmensen, specialisten zoo ge wilt, vermag te vormen, maar geen «intellectueelen», die geroepen zijn een leidende rol te vervullen in de maatschappij, waarbinnen zij hun vak zullen uitoefenen. Dit is het groot verschil met den vroegeren toestand, waar de universitaires, meestal afkomstig uit de leidende standen van de maatschappij, na volbrachte studie vanzelf in die leidende standen werden opgenomen met het aureool te behoren tot een super-leidenden stand, den zogenaamden «geleerdenstand».

Thans is tengevolge van maatschappelijke verschuivingen, die we hier niet nader te onderzoeken hebben, eenerzijds de recrutering van de studenten veranderd en anderzijds ook de mogelijkheid van hun plaatsing na afloop van hun universitaire studie beperkt. Er is het acuut vraagstuk van de *overbevolking* en het niet minder acuut vraagstuk van de *werkloosheid* der intellectueelen.

Hoe is de overbevolking te verklaren? We beschikken voor België over geen voldoende gegevens, die ons toelaten procentsgewijze de afkomst van onze studenten te bepalen. Maar de toestand in België zal wel niet anders zijn dan in de naburige landen, waar de overbevolking van de universitaire auditoria voortspuit uit de toeneming van het aantal studenten uit den middenstand, den boerenstand inbegrepen. Het is belangwekkend vast te stellen dat het vrij hoog percentage van studenten afkomstig uit de hogere standen, hogere ambtenaren inbegrepen, ongeveer gelijk is gebleven en het laag percentage, ongeveer 3 %, van studenten uit den werkenden stand eveneens.

Niettegenstaande de toeneming van studiebeurzen en studieleeningen, hebben de begaafde kinderen van werklieden doorgaans de roeping van het hooger onderwijs niet gevolgd.

Ik wensch niet te veralgemeenen, maar persoonlijke ondervinding heeft mij geleerd dat in sommige gevallen een psychologische factor, dien men in burgerkringen niet kent, zich doet gelden. De schuld ligt niet aan de kinderen, maar aan een eigenaardige opvatting van de werklieden-ouders, die, in geval van min of meer kroostrijk gezin, zich verzetten dat één hunner kinderen door universitaire studie en eventueel hogere positie in de maatschappij, zich sociaal zou verheffen boven zijn broers of zusters.

Is de overbevolking in de Vlaamsche Universiteit zoo acuut als elders? Wanneer men de bevolkingscijfers van onze Vlaamsche Universiteit en onze Vlaamsche inrichtingen van hooger onderwijs met deze van andere Belgische en buitenlandse Universiteiten vergelijkt, dan wijzen de cijfers voorsnog op geen zoo scherpe overbevolking, dat een « numerus clausu » zich zou opdringen. Dit is al zeer zeker het geval niet in de polytechnische scholen, de zoogenaamde « Speciale of bijzondere Scholen voor ingenieurs » waar het vroeger hoog bevolkingscijfer te verklaren was door het groot aantal vreemdelingen, die aldaar de lessen volgden. Zelfs afgezien van het geslonken vreemdelingencontingent, is er zeker onderbevolking, hoofdzakelijk te wijten aan het bekende feit dat de recruteering van ingenieursscholen uit de grootsteden en de nijverheidsstreken geschiedt, in tegenstelling met het platteland, waar de agrarische bevolking bij voorkeur studenten in de theologie en in de geneeskunde aflevert.

Vermits Vlaanderen niet kan bogen op vele grootsteden en nijverheidsgebieden is het niet te verwonderen dat er te Gent geen overvloed is aan aspirant-ingenieurs.

Anderzijds heeft de langdurige crisis in de nijverheid insgelijks schuld aan de vermindering van liefhebbers van hooger technisch onderwijs in alle polytechnische instituten van hier en elders, en zulks in weerwil van het « technisch » karakter van onze tegenwoordige beschaving.

Een der hachelijkste gevolgen van de crisis van 1929 is de algemeene bezuiniging en de hieruit voortvloeiende inkrimping van goed bezoldigde betrekkingen voor intellectueelen in handel, nijverheid en administratie.

Bij het aangroeiend leger der intellectuele werklozen heeft zich dan jaarlijks het contingent afgestudeerden gevoegd, die vruchteloos in een economisch ontwrichte wereld een positie trachten te verwerven. Van beide categorieën hebben een aantal zich met een « baantje » tevreden moeten stellen, waardoor hun « meerwaardigheidsgevoel » vaak tot stelmatige verbittering oversloeg. Ze zijn in grooten getale de

ontevreden van den middenstand gaan versterken en streven bewust of onbewust naar politieke stelsels, waar zij hopen meer dan thans het geval is deel te zullen hebben aan de leiding, waartoe hun universitaire vorming ze voorbereid heeft.

De overproductie van universitaireren is dus in zeker opzicht een sociaal gevaar, waartegen in alle cultuurlanden maatregelen van verdediging der democratische instellingen worden overwogen. Over de mogelijkheden van regeling dezer productie en hun verbruik zijn in verschillende landen lijvige rapporten verschenen, zooals o.a. het Rapport van de Commissie Limburg, De Toekomst der Academisch gegradueerden, Rapport van de Commissie tot bestudeering van de toenemende bevolking van Universiteiten en hoogeschoolen en de werkgelegenheid voor academisch gevormden, (Groningen, Wolters, 1936) voor Nederland.

Bijna overal, ook in België, is men tot het besluit gekomen dat de overproductie voor bepaalde vakken : advocaten, ingenieurs, geneesheeren, scheikundigen, apothekers, leeraren, in verband moet gebracht worden met het feit dat een groot aantal betrekkingen, waar universitaireren volkomen op hun plaats zouden zijn, bezet worden door niet-universitaireren, door zoogenaamde auto-didacten. Er moet dus van regeeringswege zooveel mogelijk plaats worden ingeruimd voor universitaireren, wat niet noodzakelijk vermeerdering van lasten door uitkeering van hogere wedden beteekent. Ik las onlangs in Vooruit (Bij de Feiten, Conservatisme van den Geest, 18 Febr. 1937) een vinnigen aanval tegen één der punten van het Verslag over de Administratieve Hervorming van den Regeeringscommissaris, den heer Camu : het voorstel n.l. van de ambtenaren in tegenstelling tot de bedienden het bezit van één universitair diploma te eischen. Daar wordt gezegd : « Zoo lang het hooger en zelfs het middelbaar onderwijs nog een *Luxe* is, kunnen wij niet aannemen dat bekwaame menschen hun leven lang zouden boeten voor de zonde : in hun jeugd niet rijk genoeg geweest te zijn om tot 20 of 25 jaar op een school te studeeren ! »

Mij dunkt dat deze socialistische opvatting niet van « conservatisme van den géest » vrij is. Het is een opvatting die misschien waar was vijftig jaar geleden, maar zeer zeker thans niet meer geldt. De studentenbevolking van de huidige Universiteit bestaat uit 3/4 weinig bemiddelde of *arme* menschen, meestal afkomstig, zooals ik hooger deed opmerken, uit den middenstand en de landbouwersbevolking.

In het uitgegeven « Verslagboek » van de Conferentie te

Woudschoten (21-23 Februari 1936): « Het Universiteitsvraagstuk » (Utrecht, Dekker & V. d. Vegt, 1936) werd er door verschillende sprekers op dat verschijnsel van democratisering van de studentenbevolking gewezen, tevens werd er den nadruk op gelegd dat het vraagstuk van de werkloosheid van de gestudeerden niet mocht gescheiden worden van de bestrijding van de werkloosheid in het algemeen.

Menigeen, o.a. Prof. dr. J. Van Loon (Kan er ten opzichte van de Maatschappij universitaire overbevolking zijn?) sprak er zijn twijfel over uit « of men er met de bestaande economische structuur ooit in slagen zal, deze werkloosheid te overwinnen? »

Prof. dr. Van Loon is er van overtuigd dat Universiteit en Maatschappij van elkaar afhankelijk zijn. Ziehier overigens wat hij ter conferentie mededeelde: « In een weinig gecompliceerde maatschappij is de behoefte aan universitair gevormden beperkt tot een langzaam stijgend aantal theologen, leeraren, juristen, artsen, enz. Slechts een snelle overgang naar een meer gecompliceerde maatschappij als gevolg eener snelle ontwikkeling der techniek met de daarmee samenhangende mechaniseering van bijna alle bedrijfstakken en toeneming van het handelswerken, kan aanleiding zijn, dat de behoefte aan universitair gevormden sneller stijgt dan de normale bevolkingsaanwas zou doen verwachten, zooals wij dat ook hebben kunnen constateeren in Duitschland tusschen 1871 en 1914. Deze snelle stijging der behoefte aan universitair gevormden is dan echter niet alleen daaraan toe te schrijven, dat de ontwikkeling der techniek de directe oorzaak is van nieuwe werkgelegenheid voor universitair gevormden. De ontwikkeling der techniek werkt ook indirect, doordat ze grootere welvaart brengt en daardoor de behoefte aan meer universitair gevormden stimuleert. »

Wanneer de welvaart om een of andere oorzaak, door het crisis-verschijnsel, vermindert of ophoudt, loopt de universitaire machine nog een tijd voort, en vooraleer de vermindering aan studenten natuurlijk intreedt, is er overproductie met daaruit voortspruitende werkloosheid. Op de conferentie te Woudschoten is het m.i. vooral Mr. N. Stufkens, die in zijn spreekbeurt: « Universiteit en Maatschappij » het socialistisch standpunt in het Universiteitsvraagstuk heeft ontwikkeld. Ik weet niet of Mr. Stufkens een sociaal-demokraat is, maar zijn opvatting, die ik gaarne bijtreed, lijkt mij deze te zijn van een socialist.

Mr. Stufkens stelt vast, zooals wij het voor Vlaanderen doen, dat het aandeel van de arbeiderskringen aan den uni-

versitairen arbeid miniem is en zeker niet in verhouding met de beteekenis van het arbeidersselement in het volksleven van den tegenwoordigen tijd. « Wil de Academie (Universiteit) verklaart hij, het centrale instituut blijven, waaraan het Nederlandsche volk de voorbereiding toevertrouwt voor het leiderschap op geestelijk en maatschappelijk terrein, dan is het te betreuren, dat een groot deel van dat volk, dat in moeilijke worsteling uit eigen kracht naar voren kwam, nauwelijks aan de Universiteit vertegenwoordigd is. »

Op grond van deze vaststelling, wenscht Mr. Stufkens dat « de poort der Universiteit wijder wordt opengezet ». Dat lijkt tegenstrijdig met de vastgestelde overbevolking, maar, betoogt hij, indien er een « numerus clausus » of een hinderpaal tegen het bezoek der Universiteit wordt opgeworpen, dan zal dit in de eerste plaats het percentage van studenten uit de lagere bevolkingsgroepen nog verkleinen. En het mag niet zijn dat de arbeidersklasse zich van het universitair onderwijs desinteresseert. Ze heeft er te veel belang bij dat in een maatschappij, die meer en meer evolueert naar de socialistische opvatting van « menscheid en samenwerking ter bevrediging harer behoeften » de leidende posten bezet worden door universitair, die niet in individualistische genieting, maar in sociaal dienen wenschen te leven. Inderdaad in de toekomstige maatschappij is de Universiteit geroepen meer dan vroeger de gemeenschap te dienen, zoowel door de vorming van geleerden als door de vorming van mannen, die minder bezielde door winstbejag, waartoe de huidige kapitalistische maatschappij ze dwingt, hunne intellectuele, artistieke en culturele behoeften beter zullen kunnen voldoen dan thans het geval blijkt.

De oplossing van het Universiteitsvraagstuk: reorganisatie van de Universiteit, hare aanpassing bij den tegenwoordigen tijd, hare overbevolking en de werkloosheid der universitair, is in laatste instantie innig verbonden aan de oplossing van het sociaal vraagstuk.

Indien de maatschappij eindigt een strijdperk te zijn van allen tegen allen om in de plaats daarvan de samenwerking te zijn van al haar leden ter bevrediging der menselijke behoeften, dan zal ook de Universitair zijn roeping kunnen volgen naar het tweeledig doel der Universiteit: als zoeker van de waarheid om de waarheid en als onbaatzuchtig die naar van het algemeen welzijn.

VLAANDEREN EN HET ALGEMEEN BESCHAAFD

door WILLEM PÉE.

Te veel werd er in de laatste jaren reeds gewezen op het gezag van een A. B. en zijn gewichtige plaats in de culturele ontwikkeling van een volk, opdat wij er hier nog verder zouden over uitweiden. Wij houden er ons innig van overtuigd, dat op dit ogenblik geen enkele, naar cultuur strevende Vlaming nog twijfelt aan het belang van een beschaafde vorm, bij het uitdrukken van alle hoger gevoels- en gedachtenleven.

Dat het A. B. bij het Vlaamse volk totnogtoe niet is doorgedrongen in de mate, die men er, gezien de lofwaardige en onafgebroken pogingen van talrijke Vlaamse taalijveraars, kon van verwachten, ligt aan velerlei oorzaken. De eerste en ernstigste is ontegenzeggelijk het vanouds woekeren van een vreemde en vooraanstaand-Europese cultuurtaal op Vlaamse bodem: het Frans, dat slechts de hogere lagen der bevolking zich werkelijk wisten eigen te maken, en waarachter zij zich hardnekkig terugtrokken, als achter een onoverbrugbare kloof, die hen van de dialectsprekende volksklasse scheidde. Daartussen in stond de kleinburgerij, die, onbewust het prestige van een cultuurtaal aanvoelend, in haar ijver om zich hoger op te werken in het sociale leven, het voorbeeld der hogere standen poogde na te volgen, en er slechts in slaagde het te parodiëren.

In de laatste jaren zijn de toestanden er merkkelijk op vooruit gegaan. Toch zal niemand kunnen loochenen, dat het Frans voor de kleinbourgeoisie nog een sterke aantrekkingskracht heeft bewaard; bij de volksmens bestaat zelfs nog de overtuiging, dat wie « zijn Frans » kent, zijn weg door de wereld vindt, en dat men met « zijn Vlaams » op zijn geboortedorp aangewezen blijft. Het is de rol der lagere school vooral, die zienswijze in andere banen te leiden.

Nu zijn de toestanden zo, dat zelfs de Vlaming, die heilig overtuigd is van het belang en de betekenis van een A. B.,

er niet altijd toe komt volledig afstand te doen van een gewesttaal, die hij jarenlang, op enkele schaarse uitzonderingen na, steeds binnens en buitenshuis als de zijne heeft gebruikt; niet alleen, omdat hij er slechts moeilijk in slaagt, zich van diep ingewortelde gewestelijke afwijkingen te bevrijden, maar ook en vooral, omdat hij het A. B. nog als een vreemde, of beter als een ongewone, en vandaar voor hem onnatuurlijke taal aanvoelt.

Dit verschijnsel is het beste kenmerk van de overgangsperiode, die wij beleven. De jongere generaties bedienen zich, jammer genoeg, in de dagelijkse omgang nog van het dialect; zijn echter reeds voldoende vertrouwd met het A. B. om het, waar de omstandigheden het vereisen, met een betrekkelijk gemak te gaan gebruiken. Er is dus een lichte verbetering te constateren; zij schrijdt echter vooruit in zulk een angstwekkend traag tempo, dat het ogenblik, waarop zij een bevredigend stadium zal hebben bereikt, nog onafzienbaar is. Doeltreffende middelen om dit te verhelpen, moeten onverwijld worden gezocht.

Ook het diep ingewortelde taalparticularisme der Vlamingen werkte remmend op de verbreiding van een A. B. Het ware onmogelijk in deze korte tijdsspanne een volledig overzicht te willen geven van al de verschillende zienswijzen, die de strijd voor een cultuurtaal in Vlaanderen hebben gekenmerkt. Tientallen van jaren moesten de verdedigers van een A. B., dat uit het Noorden kwam, zich te weer stellen tegen de chauvinistische propaganda van sommige Vlaamse taalparticularisten, die, in een romantische, goedbedoelde maar noodlottige zelfoverschatting, opzettelijk blind bleven voor de hier heersende, hopeloze taaltoestanden, en zich hardnekkig verzetten tegen de enige mogelijke oplossing: het invoeren van het zogenaamd « Hollands », dat zij als een ongewenste en minderwaardige indringer beschouwden.

In 1908 zegde Kanunnik Dr. J. MUYLDERMANS nog in zijn lezing in de Koninklijke Vlaamsche Academie over « *Eenige Beschouwingen over de Uitspraak onzer Taal* » (1) het volgende: « Laat ik het eenvoudig, zonder omwegen, getuigen: dat beschaafd Nederlandsch, hetwelk inderdaad het best zou Hollandsch heeten, is een onrijpe vrucht, die nog langen tijd ons volk in de keel zou blijven steken... en of zij ooit smaken zal, of zij ooit zal geraken tot in hert en bloed, is een groot, groot raadsel! »

(1) Verslagen en Meded. der Kon. Vl. Acad. December 1908, pp. 949-1043.

Zelfs op dit ogenblik tasten omtrent deze kwestie nog heel wat Vlamingen in het duister rond en vragen zich met een zekere beklemming af in hoever van hen zal worden vereist, dat zij, om voor beschaafd door te gaan, hunne tong zullen geweld aandoen en hunne klanken conformeren aan die der Hollanders. Als argument tegen het invoeren van het A. B. geldt dan ook wel bij sommigen de bewering, dat ook in verschillende Noordnederlandse gewesten anders wordt gesproken; dat verder het toonaangevend Hollands te ver van onze Zuidnederlandse dialecten is verwijderd opdat wij het als norm zouden kunnen aanvaarden.

Deze bewering houdt in het minst geen steek. Vooreerst zijn onze Zuidnederlandse dialecten zo verschillend van elkaar dat ook een Algemeen Beschaafd Vlaams — gesteld dat het zou mogelijk zijn een dergelijke artificiële taal leefbaar te maken — zeer ver verwijderd zou blijven van sommige gewestelijke schakeringen. Vervolgens blijkt uit de geschiedenis van het beschaafd — ook in naburige landen — dat het streven naar een eenheidstaal, dat tenslotte aan alle poging tot culturele eenheid ten grondslag ligt, zich onvermijdelijk richt op het sociale of locale taalcomplex, dat zich, dank zij maatschappelijke, economische of politieke oorzaken, de hegemonie heeft weten te veroveren. Daardoor wordt allerminst bedoeld dat binnen dit taalcomplex gene onbeduidende afwijkingen kunnen bestaan. Zelfs elk mens heeft zijn individuele spraakeigenaardigheden en varieert zijn taal volgens stemming en omstandigheden. In feite is er niet één goed taalgebruik, er zijn verschillende goede taalgebruiken, maar het onderwijs van een taal vereist een vaste norm.

Voor het Frans bv. geldt volgens ROUSSELOT (1) als standaarduitspraak, die van de « bonne société parisienne », maar hij voegt er onmiddellijk aan toe: « en exceptant, s'ils of frent trop de difficultés, certains parisianismes ». Ook NYROP (2) geeft als de goede uitspraak « la prononciation considérée comme la meilleure par la société cultivée de Paris, et qui n'est pas toujours celle que donnent les dictionnaires ». In zijn « *Petite Phonétique Comparée* » erkent PAUL PASSY (3) dat hij tenslotte van de door hem voorgeschreven uit-

(1) L'ABBÉ ROUSSELOT et FAUSTE LACLOTTE: *Précis de Prononciation Française*, 2me édition revue et corrigée. H. Welter, éditeur, Paris et Leipzig, 1913.

(2) KR. NYROP: *Manuel phonétique du français parlé*, 2me édition traduite remaniée par Emmanuel Philipot, Copenhague, Det Nordiske Forlag, 1902.

(3) PAUL PASSY: *Petite phonétique comparée des principales langues européennes*, 3me édition, Teubner, Leipzig-Berlin, 1922.

spraak, « la prononciation de la région parisienne », niet beweren kan, dat zij de beste is; wél, dat zij in alle gewesten als aanneembaar kan worden beschouwd. In zijn « *Dictionnaire phonétique de la langue française* » (1) geeft hij de uitspraak weer van « la population cultivée du Nord de la France, choisie, non comme préférable en elle-même, mais comme à la fois la plus accessible pour nous, et la plus importante pour la plupart de ceux qui étudient le français. »

Voor het Engels geeft PASSY in zijn reeds geciteerde « *Petite phonétique comparée* » als standaarduitspraak: die van de beschaafde kringen van Noord-Engeland, die het midden houdt tussen de Londense, Schotse, en Amerikaanse uitspraak, zoals ze werd beschreven door R. J. LLOYD in zijn « *Northern English* » (2).

In het voorwoord van hun « *Phonetic Dictionary of the English Language* » wijzen MICHAELIS en JONES (3) als criterium aan, de uitspraak van de gecultiveerde kringen in Zuid-Engeland, niet wegens hare superioriteit boven die der andere gewesten, maar omdat zij de meest doelmatige is bij de studie van het Engels.

Ook A. LLOYD JAMES, de gezaghebbende persoonlijkheid op gebied van Engelse uitspraak, lid van de uitspraakcommissie voor de Engelse B.B.C., zegt dat de beschaafde uitspraak van het Engels, al laat zij dan ook talrijke spelingen toe, meer berust op de spreekwijze der Zuid-Engelsen, dan op die der Noord-Engelsen niet omdat deze wezenlijk hoger staat, maar hoofdzakelijk omdat zij gebruikelijk is, in de hoofdstad, het toonaangevend centrum (4).

In Duitsland is de zogenaamde literaire « Hochsprache » in zeer bijzondere omstandigheden ontstaan. Terwijl in Frankrijk en Engeland de taal van het intellectueel centrum, de hoofdstad, zich stilaan op de andere gewesten uitstraalt, kan in Duitsland, waar de politieke eenmaking van veel jongere datum is, en iedere staat zijn eigen rol speelde, van een dergelijke gang van zaken geen spraak zijn.

De eenheidstaal is er kunstmatig, door een onafgebroken streven, en ten koste van veel moeite en vlijt, uit en over

(1) H. MICHAELIS et PAUL PASSY: *Dictionnaire phonétique de la langue française*, 2me édition, Carl Meyer, Hannover, 1927.

(2) R. J. LLOYD: « *Northern English* », Leipzig, 1899.

(3) H. MICHAELIS and D. JONES: *A Phonetic Dictionary of the English language*, Carl Meyer, Hannover-Berlin, 1913.

(4) BROADCAST ENGLISH: I. *Recommendations to announcers regarding certain words of doubtful pronunciation* — with an introduction by A. LLOYD JAMES — 2d ed. The British Broadcasting Corporation, London, 1931.

alle dialecten heen opgebouwd. Eenheid vertoonde zij oorspronkelijk alleen in de schriftelijke vorm; levende werkelijkheid wordt zij pas op het toneel en in de zangkunst.

De « Bühnensprache » werd in 1898 in Berlijn door de gezamenlijke actie van wetenschaps- en toneelmensen vastgelegd en door TH. SIEBS bewerkt in zijn boek « *Deutsche Bühnensprache-Hochsprache* » (1) dat reeds talrijke uitgaven beleefde en af en toe door een commissie wordt nagezien en bijgewerkt.

Dank zij de gretigheid van den doorsnee-Duitser naar het toneel, meer bepaaldelijk naar het klassieke, oefende de zuivere taal van dit laatste over het gehele land een zeer sterke invloed uit. Een tweede uiterst voorname factor in de verspreiding van het A. B. was en is de in Duitsland heersende gewoonte bij de studenten, om in de loop hunner studiën verscheidene universiteiten te bezoeken, waardoor zij bekend worden met de gebruikelijke uitspraak uit andere gewesten, die op hun eigen locale afwijkingen nivellerend werkt (2).

Uit dit alles blijkt duidelijk, dat er nergens van stricte normalisering wordt gewaagd; dat integendeel zekere schakeringen als goed worden aangenomen en een vrij grote spelning geduld.

In hoever geldt dit nu voor ons Vlamingen, met het oog op het A. B.

In een lezing op een Vlaams Filologen-congres te Antwerpen in 1923 behandelde C. B. VAN HAERINGEN het probleem van « *Eenheid en Nuance in Beschaafd Nederlandse Uitspraak* » (3).

Als criterium voor de beste uitspraak gold totnogtoe het beschaafd van diengene, die zijn taal derwijze van gewestelijke invloed had weten te zuiveren, dat hij in zijn spreken zijn locale afkomst niet verried. Spreker doet terecht op-

(1) TH. SIEBS: *Deutsche Bühnensprache-Hochsprache*, Köln, Ahn, I. Aufl., 1898 — 14 Aufl. 1927.

(2) Cf. hierover: E. GEISZLER: *Erziehung zur Hochsprache* — I *Die gute deutsche Aussprache, ihre Entwicklung, ihre Forderungen*. Max Niemeyer, Halle (Saale) 1925.
E. DRACH: *Deutsche Aussprachelehre für den Gebrauch im Ausland*. M. Diesterweg, Frankfurt a/M. 1931.
A. L. CORIN: *Comment faut-il prononcer l'allemand?* Vaillant-Carmanne, Liège, 1931.

(3) C. B. VAN HAERINGEN: « *Eenheid en Nuance in Beschaafd Nederlandse Uitspraak* ». De nieuwe Taalgids, jaargang XVIII (1924), pp. 65-86.

merken, dat heel wat vooraanstaande Nederlanders niet in dit geval verkeren. Al zijn het ontegenzegglijk uiterst gecultiveerde mensen, dragers van de huidige Nederlandse cultuur, toch hoort men aan hun taal ogenblikkelijk of men met een Fries, een Groninger of een Limburger heeft te doen. Wie zal nu zonder meer durven beweren, dat deze mensen geen beschaafde taal spreken? De kleine afwijkingen, die hun taal vertoont, zijn te onbeduidend om dialectisch te heten, al verraden zij dan ook de geboortestreek. Men heet ze « *provincialismen* ». Minder toegeeflijk moet men staan tegenover zekere platte eigenaardigheden, naar de kant van het ordinaire, de « *vulgarismen* », en waarbij niemand er aan twijfelt dat zij geen beschaafd Nederlands zijn. Zo zal de platte sterk gediphthongeerde uitspraak *e.^htə*, *lo.^hpə* voor *e.tə*, *lo.pə* door alle beschaafd-sprekenden als hoogst vulgair en onbeschaafd gebrandmerkt worden, al vertonen de beschaafde Noordnederlandse *e*'s en *o*'s toch ook nog wel een zweem van diphthongering.

Het beteugelen van eigen aard, van natuurlijke neigingen is een eerste stap naar uiterlijke beschaving. Omgekeerd werkt het streven naar een beschaafde vorm bij het spreken verfijnd op alle innerlijk leven. Het is dus wel wenselijk dat elkeen zekere afwijkingen naar het platte lere vermijden, indien hij ze uit zijn eerste opvoedingsjaren heeft overgehouden.

In zijn lezing schonk C. B. VAN HAERINGEN ons een scherpzinnig waargenomen overzicht van de verschillende schakeringen die in Noord-Nederland binnen de grenzen van het A. B. waar te nemen zijn, alsmede van de gewestelijke en sociale afwijkingen, die we als dialectisch of vulgair moeten verwerpen.

Aansluitend hierbij behandelde E. BLANCQUAERT in 1936 in de « Koninklijke Vlaamsche Academie » het vraagstuk der « *Noord- en Zuidnederlandsche Schakeeringen in de Beschaafd-Nederlandsche Uitspraak* ».

Spreker onderzoekt de verschillen in uitspraak tussen de taal der beschaafde Noordnederlanders en die van den beschaafd-sprekenden Vlaming. Als basis van vergelijking dient voor Noord-Nederland de beschrijving der klanken, zoals ze ons wordt gegeven in het « *Leerboek der Phonetiek* » van ZWAARDEMAKER-EIJKMAN (2); voor Zuid-Nederland

(1) Verslagen en Meded. d. Kon. Vl. Acad., Augustus 1936, pp. 597-612.

(2) H. ZWAARDEMAKER Cz. en L. P. H. EIJKMAN: *Leerboek der Phonetiek inzonderheid met betrekking tot het Standaard-Nederlandsch*. Haarlem. De erven F. Bohn, 1928.

die van E. BLANCQUAERT's « *Practische Uitspraakleer van de Nederlandsche Taal* » (1) grotendeels gegrondvest op zijn eigen uitspraak en op zijn onderzoekingen in het Fonetisch Laboratorium der Universiteit te Gent.

Een eerste onderscheid tussen de spreekwijze van een Noord-Nederlander en een Vlaming ligt in de intonatie. Het ware onzinnig een van beide zinnemelodieën als de betere te willen voorschrijven; de intonatie is een te individueel verschijnsel om te pogen ze te uniformiseren en aan anderszingendenden op te dringen.

Uit de lezing van BLANCQUAERT blijkt verder dat kleine nuanceringsen in onze uitspraak van sommige klanken in Vlaanderen, niet als onbeschaafd hoeven te worden veroordeeld. Ten eerste zijn zij ook waarneembaar bij beschaafdsprekenden uit sommige Noordnederlandse gewesten; vervolgens en vooral is het A. B. geen kunstmatig en levenloos complex maar een levende kern met verschuivende randen, een organisme dat zich, alhoewel in mindere mate dan de dialecten, toch evengoed wijzigt en vervormt volgens tijd en omstandigheden.

Aan de hand van BLANCQUAERT's betoog, waaraan wij de volgorde en de voorbeelden ontleenen, geven wij hier een vluchtig overzicht van de voornaamste verschillen en overeenkomsten in de uitspraak van het beschaafd bij den Noord- en Zuid-Nederlander.

Zo kunnen wij wijzen op de overeenkomst tussen de meer opene ϵ -uitspraak, zoals men die hoort bij den beschaafden West-Vlaming en de ϵ van zekere gecultiveerde Noord-Nederlanders; op de onvastheid van de o-uitspraak in woorden zoals *ros* en *kom*, waarbij in Noord-Nederland de eerste, in Zuid-Nederland de tweede schijnt het overwicht te willen verkrijgen; op de uitspraak van de uitgang *-ing*, meestal als $\text{.}^{\text{a}}\text{ng}$ klinkend in N.-N., terwijl in Vlaanderen de uitspraak *-ing* aanbevolen wordt; op een verzwakken van het tweede element in de diphthongen *ei*, *ou* en *ui* in Noord-Nederland tegenover het behoud en zelfs het versterken er van dat in Zuid-Nederland wordt voorgeschreven; op een sterk verschil in de uitspraak van de diphthongen $i.^{\text{u}}w$ en $e.^{\text{u}}w$ die het Zuidnederlands *ni.w* en *le.w* in het Noordnederlands als *ni.ˆw* en *le.ˆw* doen klinken; op het gebruik van een Noordnederlandse labio-dentale *w* tegenover Zuidnederlandse bilabiale *w*, dat bij nader onderzoek niet alleen tot

(1) E. BLANCQUAERT: *Practische Uitspraakleer van de Nederlandsche Taal*. De Sikkel, Antwerpen, 1934.

Vlaanderen en Brabant schijnt beperkt te zijn, maar ook in sommige Noordnederlandse gewesten bij beschaafdsprekenden aangetroffen wordt; op het meer verspreid gebruik van de uvulaire of keel-R in Noord-Nederland, waar ze soms tot een waar keelschrapen overslaat, en het aanwenden in het Zuiden van de tong-r, naast het gebruik van de keel-R in de grote Zuidnederlandse centra; op het totaal verdwijnen van stem in de Noordnederlandse articulatie van anlau-tende *v-z-g*, waar deze geruisen in Zuid-Nederland hunne stem nog gedeeltelijk bewaren; op het feit dat *g* en *ch* in Noord-Nederland meestal meer gutturaal, in Vlaanderen meer palataal worden gearticuleerd, welke laatste uitspraak, ook in het Noorden, door heel wat spraakleraren als de beste voorgeschreven wordt; op het weglaten der slot-*n* in de beschaafde uitspraak van een groot aantal Noordnederlanders en in onze Oostelijke, Zuidnederlandse dialecten, tegenover het behoud dier zelfde *n* bij de Oostelijke, ook beschaafdsprekende Nederlanders, bij een aantal beschaafdsprekende Vlamingen, en in onze Westelijke dialecten; op de onvastheid in de toepassing van de assimilatie-wetten, zowel in Noord als in Zuid, wat een nieuw en nauwkeurig onderzoek en een daaruit voortvloeiende nieuwe formulering van dit taalverschijnsel wenselijk maakt; tenslotte op een meer verbreide Noordnederlandse uitspraak van *kaʃə*, *kaʃˆə*, *hoe.ʃˆə* tegenover een Zuidnederlands *katjə*, *kafˆjə*, *hoe.ʃˆə*.

Al deze voorbeelden betreffen slechts de uitspraak, maar er is meer; ook klemtoon, zinsbouw en woordenschat spelen in het aanleren van een A. B. een overwegende rol. Op het gebied van de woordenschat vooral, vertoont het Zuiden tref-fende afwijkingen van het Noorden. Zuidnederlands, in Noord-Nederland ongewoon of onbekend is bv.: « *bedan-king* » voor « *dank* », « *handteken* » voor « *handtekening* », « *verdiep* » voor « *verdieping* », « *schatbewaarder* » voor « *pen-ningmeester* », « *leergang* » voor « *cursus* », « *statieoverste* » voor « *stationchef* », « *opsteller* » voor « *redacteur* », « *stilaan* » voor « *langzamerhand* », « *vermits* » voor « *daar* ».

Naar het voorbeeld van het Frans gevormd (1) zijn woorden als « *deelmaken* » voor « *deel uitmaken van* », « *ikzuchtig* » voor « *zelfzuchtig* », « *ordewoord* » voor « *wachtwoord* ».

In het algemeen Nederlands voorhanden, maar verkeerd gebruikt onder invloed van het Frans zijn bv.: « *zich aan-*

(1) Cf. hierover WILLEM DE VREESE: *Gallicismen in het Zuidnederlandsch* — *Proeve van Taalzuivering*. Uitgave van de Kon. Vla. Acad., Gent, Siffer, 1899.

bieden » voor « *zich aanmelden* », « *een aanbevolen brief* » voor « *een aangetekende brief* », « *begrijpen* » voor « *omvatten* », « *een beroemdheid* » voor « *een beroemd man* », « *in beschikbaarheid stellen* » voor « *op wachtgeld stellen* », « *gekend* » voor « *bekend* », « *zijn ontslag geven* » voor « *... indienen, nemen, vragen* » ; « *een voordracht geven* » voor « *een lezing houden* », « *hernemen* » voor « *hervatten* » ; « *een moeilijk mens* » voor « *een veeleisend mens* » ; « *ondernemer* » voor « *aannemer* », « *ondertekenen* » voor « *tekenen* » ; « *een plan opvatten* » voor « *... beramen, bezinnen, bedenken* » ; « *postkaart* » voor « *briefkaart* » (*carte postale*), en « *briefkaart* » voor « *kaartbrief* » (*carte-lettre*), « *rekenschap geven* » voor « *zich verantwoorden* », « *schuldig* » voor « *plichtig* » (*strafbaar*), « *in het oog springen* » voor « *... vallen* ».

Ook de voorzetsels worden in Zuid-Nederland vaak verkeerd aangewend. Zo zegt men : « *onder dit opzicht* » voor « *in dit opzicht* », « *in andere woorden* » voor « *met* », « *aan iets houden* » voor « *van iets houden* » of « *aan iets hechten* » « *over een week* » voor « *voor* », « *drie meter op twee meter* » voor « *drie meter bij twee meter* », « *door besluit* » voor « *bij* », « *spreken van iets* » voor « *... over ...* », « *schrikken van iets* » voor « *... voor ...* », « *in verlof* » voor « *met* ». Specifiek Zuidnederlands is ook het gebruik van « *langs daar* » en « *weeral* » voor « *daarlangs* » en « *alweer* ».

In hoever sommige specifiek Zuidnederlandse woorden en uitdrukkingen met betrekking tot de Noordnederlandse te aanvaarden, te verwerpen of te verkiezen zijn, is vaak een kwestie van literaire smaak. Het ligt niet in onze bedoeling er hier verder over uit te weiden. Een feit wensen wij evenwel nog aan te stippen : het betreft de armoede in technische woordvoorraad bij onze Zuidnederlandse bevolking. In zijn gewone omgang bedient de doorsnee-Vlaming zich nog steeds van een ongehoord aantal Franse, naar de uitspraak ver Vlaamste termen, tot benoeming van gebruikelijke voorwerpen, waarvan de Nederlandse benaming hem totaal onbekend is of volslagen onnatuurlijk in de oren klinkt (1). Hier is het weer de taak der school deze algemeen verspreide tekortkoming te verhelpen.

Uit de door ons aangehaalde voorbeelden van nuanceringen in de uitspraak blijkt nu voornamelijk dat ook een genivelleerd A. B. nog « *verscheidenheid in eenheid* » vertonen kan ; dat dus diegenen die ijveren voor de verspreiding

(1) Cf. E. J. DE GROOT : *Goed Nederlandsch. Grepen uit het Algemeen Beschaafd voor de Practijk*. De Sikkels, Antwerpen, 1935.

er van, zich niet hoeven blind te staren op al te strakke regels of bindende voorschriften. Toegevendheid in het taalgebruik is nodig en gewenst. Practisch beschouwd zijn er verscheidene goede taalgebruiken, die onder elkaar wel eens enkele afwijkingen vertonen.

Wij moeten evenwel voorzichtig zijn. Gezien de nog steeds heersende ellendige en achterlijke taaltoestanden bij ons Vlaamse volk, zou een al te grote verdraagzaamheid op gebied van beschaafd taalgebruik vooralsnog gevaarlijk, en zelfs noodlottig kunnen zijn. Voor het ogenblik is het duidelijk omschrijven van een zekere norm, voor ons Vlamingen, een noodzakelijk iets. Wat de scholing betreft van diegenen, die door hunne sociale taak geroepen zijn een leidende rol te spelen bij ons volk, kunnen wij onze eisen niet hoog genoeg plaatsen.

De heersende taaltoestanden in onze huidige onderwijsinrichtingen zijn evenwel niet van aard om een snelle en doelmatige verspreiding van een cultuurtaal in de hand te werken.

In het *lager onderwijs* is meestal de kennis en vooral de uitspraak van het A. B. onvoldoende. De meeste leerlingen spreken van huize uit dialect ; de enige gelegenheid tot het horen van, en het oefenen in het A. B. wordt hun geboden gedurende de uren, die ze op school doorbrengen. Nu is de toestand zo, dat de meeste onderwijzers niet genoeg op de hoogte zijn van het A. B., of ten minste zijn belangrijke rol in het algemeen cultuurleven niet voldoende inzien. Hun onderwijstaal is meer een enigszins gezuiverd dialect dan een A. B. ; buiten hunne lesuren, nemen de onderwijzers opnieuw hun toevlucht tot het dialect, zelfs in de omgang met hun leerlingen. Indien wij nu voor ogen houden dat de periode van 6 tot 12 jaar de leeftijd is, waarop het kind zich het meest ontvankelijk toont voor allerlei nieuwe indrukken, het meest bekwaam tot assimileren en nabootsen ; het meest geneigd tot blind vertrouwen in den onderwijzer, die in zijn ogen de alwetende en onfeilbare is, is het van overwegend belang dat de taal van dien onderwijzer onberispelijk zij, niet alleen op gebied van uitspraak, maar ook wat betreft de zinsbouw en de woordenschat.

Een onderwijzer, die zijn taak als opleider goed begrijpt, zal er voor zorgen zijn leerlingen in staat te stellen op een klare en correcte wijze hun gehele gevoels- en gedachtenleven uit te drukken ; hij zal er zich op toeleggen hun geest te verscherpen, door ze vertrouwd te maken met het aanwenden van de gepaste term ; hun gehele optreden te bescha-

ven, door ze te oefenen in het gebruik van een sierlijke vorm, zelfs in de vertrouwelijke omgang; hun gehele innerlijke leven te verfijnen, door ze te gewennen aan beheersing en beteugeling in het woordgebruik en hun een grotere graad van zelfvertrouwen bij te brengen, door ze in staat te stellen zich ook in hogere cultuurkringen gemakkelijk te bewegen.

Daartoe worden den onderwijzer talrijke gelegenheden geboden; niet alleen tijdens maar ook buiten de lesuren. Geen enkele menselijke bedrijvigheid, meer dan het spel bv., stelt het kind in staat zich in een minimum van tijd zonder enige inspanning allerlei nieuwe termen eigen te maken en ze ook natuurlijkerwijze te leren gebruiken.

Hoeft er hier op gewezen dat de terminologie van het spel, vooral bij de meisjes, nog doorspekt is met Frans of zuiver gewestelijke termen; dat onze Vlaamse kinderen, bij gemis aan kennis van aardige Nederlandse kinderrijmpjes, die nochtans in het Noorden zo overvloedig voorhanden zijn, nog steeds hun toevlucht nemen, tot verbasterde, onbegrepen Franse versjes?

Aldus onvoldoende voorbereid zijn de leerlingen die op 14-jarige leeftijd de school voor goed verlaten, onbekwaam om weerstand te bieden aan de diepgaande invloed van het dialect uit hun milieu.

In het *middelbaar onderwijs* is de toestand enigszins beter, maar lang nog niet bevredigend.

Het aantal lesuren, voorzien in het programma der Atheneae voor het moedertaalonderwijs in het algemeen, is ontoereikend om de gapingen aan te vullen in de kennis van het A. B. van de leerlingen, die hun lagere studiën hebben voltooid. Ook heel wat leraars uit het M. O. hechten een te klein belang aan een correcte uitspraak en zijn bovendien te weinig beslagen in de phonetica om doelmatig en afdoende de fouten tegen de uitspraak bij hun leerlingen te verbeteren. Ondanks hunne universitaire opleiding zijn zij zelfs vaak onbekwaam zich van een zuiver A. B. te bedienen.

Zo komt het dat de leerlingen het middelbaar onderwijs verlaten met een zeer onvoldoende kennis van het Nederlands. Zelfs onder diegenen, die zich bestemmen tot het onderwijs in de moedertaal, zijn er slechts weinigen, die besef hebben van wat het A. B. betekent; de meesten bekennen, dat er hun gedurende het gehele verloop van hunne middelbare studiën nooit werd gewezen op het belang van het A. B. en zelfs nooit werd beproefd hunne taal van sterk dialectisch getinte afwijkingen te zuiveren.

Daar nu de universitaire opleiding grotendeels aan zuiver

wetenschappelijke scholing wordt besteed, en men bij eind-examen en proefles inzake gebruik van de moedertaal, te weinig streng optreedt, worden ook weer hier leerkrachten gevormd, van wie voor de verspreiding van het A. B. al bitter weinig te verwachten is.

Met de studenten uit de andere faculteiten is het begrip-lijkerwijze nog minder gunstig gesteld. Daaruit volgt, dat onze jonge advocaten, medici, ingenieurs e.a. niet op de hoogte zijn van de cultuurtaal van hun eigen volk.

Eerlijkheidshalve hoeft hier te worden aan toegevoegd, dat zelfs een aantal universiteitsprofessoren, bij gebrek aan voldoende taalkennis, hun vak in een weinig verzorgde vorm doceren.

Wat kan er nu worden gedaan om aan een dergelijke minderwaardige toestand een einde te stellen?

1° *Het normaal onderwijs.*

Aan het moedertaalonderwijs in de kweekschool moet een zeer speciale aandacht worden gewijd. De leraars, die er zullen onderwijzen, moeten met zorg worden gekozen: zij zullen niet alleen een grondige kennis bezitten van de moedertaal, en een diep besef van hare betekenis, maar tevens een streng-wetenschappelijke phonetische scholing.

Ook bij het onderwijs in de andere vakken zal het gebruik van een beschaafde en correcte vorm worden vereist. Op die wijze wordt aan de kweekschool een atmosfeer geschapen, waarin de leerlingen natuurlijkerwijze en in alle omstandigheden het A. B. zullen leren gebruiken. Voortdurend zal worden aangedrongen op de noodzakelijkheid voor hen, om zich, ook buiten de school, van dit A. B. te leren bedienen.

De aspirant-onderwijzers en -regenten zullen onderworpen worden aan een ingangsexamen waar hunne taalkennis in het algemeen zal worden getest. Gedurende hunne opleiding zal grote aandacht worden besteed aan hunne vorderingen in het A. B. en slechts diegenen, die ook op dit gebied volstrekte voldoening zullen schenken, zullen het einddiploma kunnen verwerven.

2° *Het lager onderwijs.*

Het is te vrezen dat zekere leerkrachten, zodra zij vast benoemd zijn, onder de drang van de taal hunner omgeving, hun ijver voor het A. B. laten verzwakken en hun taal minder en minder gaan verzorgen. Om dit te beletten dient gezorgd voor een strenge en aanhoudende contrôle. Biezondere, wetenschappelijk geschoolde opzieners, zouden regelmatig de uitspraak der leerkrachten en der leerlingen nagaan, en er

verslag over uitbrengen. In geval van herhaalde tekortkomingen vanwege de leerkracht, zouden tuchtmaatregelen worden voorzien als bv. de tijdelijke verplaatsing van een leerkracht naar een andere streek.

3° *Het hoger onderwijs.*

Zoals voor de candidaat-onderwijzers en -regenten, zou men ook van de toekomstige leraars M. O., bij hun intrede aan de hogeschool, hun kennis van de moedertaal in het algemeen en van hun uitspraak in het bijzonder, nauwkeurig en grondig onderzoeken.

Met G. VAN DE VEEGAETE (1), zijn wij voorstander van het inrichten van een speciale leergang in de uitspraak van het A. B. Zowel historici, classici, romanisten, wis- en natuurkundigen als germanisten, zouden verplicht worden deze leergang te volgen; bij het geven van hun proefles zou worden nagegaan of hun kennis van de moedertaal voldoende is.

Voor de leraars in de levende talen zou de cursus in de phonetica opnieuw verplicht worden gemaakt.

4° *Het middelbaar onderwijs.*

Aldus opgeleid zouden de leerkrachten in het M. O., die reeds door goed geschoolde onderwijzers gevormde leerlingen, volledig en grondig kunnen inwijden in de fijnere schakeringen van hun moedertaal.

Ook hier zou, als bij het lager onderwijs, een degelijk toezicht met de nodige tuchtmaatregelen worden voorzien.

5° ook in de *krijgsschool*, de *hogere instituten*, de *conservatoria*, *kunstacademiën* en *nijverheidsscholen* zou men van de leraars, naast de vakkennis een degelijke taalkennis vereisen.

Op die wijze zal door het onderwijs de eenheid van het A. B. en zijn verspreiding bij het volk krachtig worden in de hand gewerkt.

Alvorens te besluiten willen wij nog even gewagen van een uiterst belangrijk middel tot verspreiding van het A. B.: *de Radio*. Wij weten hoe er in Noord-Nederland in de beschaafde kringen bij menige gelegenheid over de taal der speakers wordt geklaagd; ook bij onze officiële speakers is nog maar weinig te bespeuren van de eenheid in uitspraak waarnaar wij streven.

Kan hier niet, evenals in Engeland bv., een commissie worden aangesteld die de uitspraak der speakers zou nagaan en

(1) G. VAN DE VEEGAETE: *De Paedagogische Opleiding tot Leraar M.O.* «Vlaamsche Schoolgids», Februari, 1937.

verbeteren, twijfelachtige gevallen in de uitspraak beslechten, en een uniformiteit in de uitspraak van vreemde namen vastleggen. Indien men in het Noorden tot een zelfde stap kon overgaan, zou uit de samenwerking dezer beide commissies enerzijds een inniger eenheid, anderzijds een groter verdraagzaamheid in de opvatting van het A. B. groeien.

Ziehier enkele voorstellen, waarvan de verwezenlijking o.i. krachtig zou kunnen bijdragen tot die eenheid, en tot de snelle verspreiding van het A. B. bij onze bevolking. Er moet beslist en onverwijld worden gehandeld indien onze Vlaamse cultuur haar zo moeilijk veroverde stelling wil behouden en versterken, enerzijds tegenover Noord-Nederland, anderzijds en vooral tegenover de nog steeds heersende invloed van het Frans. Onze grootste bezorgdheid moet zijn te bereiken, dat het verdwijnen der Franse cultuurtaal voor Vlaanderen geen verarming betekene, maar dat hare vervanging door het Nederlands het middel worde tot de algemene verhoging van het beschavingspeil van ons volk.

De huidige toestanden leveren het bewijs, dat de lofwaardige pogingen, die hier door alle toegewijde taalijveraars op eigen initiatief werden gedaan, niet hebben gegeven wat men er van had verwacht en verwacht. Het ligt voor de hand, dat slechts een grondige wijziging in de gehele inrichting van ons onderwijs tot de gewenste resultaten kan leiden. Onze bedoeling is geweest, in deze uiteenzetting een basis te leveren tot verdere bespreking van dit, voor ons Vlamingen, uiterst belangwekkend vraagstuk.

WILLEM PÉE.

DE OPENBARE BIBLIOTHEEK ALS INSTRUMENT VAN DE VLAAMSCH E CULTUUR

door G. SCHMOOK.

Het kort bestek aan tijd, dat de inleiders gelaten wordt, om hun onderwerp voor te brengen, dwingt er ons toe onmiddellijk tot de kern van de zaak te gaan, en daardoor het voordeel te verspelen van het gereedgemaakte terrein.

Op zichzelf genomen is dat te betreuren, omdat bewezen is, dat het vrij lang duurt vooraleer buitenstaanders klaar zien in bibliotheektoestanden en de bibliotheekterminologie begrijpen; al geven zij dat nooit toe!

Ja, sommigen achten het zelfs overbodig nog te spreken over openbare bibliotheken, bewerende, dat nu wel iedereen er van overtuigd is, dat die er moeten zijn, en zij zeggen dan: zie, ook hij heeft nu zijn stokkepaardje gevonden en daar rijdt hij weeral...

In dit laatste zit waarheid, maar als verontschuldiging mag en moet gelden, dat ik het zoo graag berijd, omdat het zulk een mooi beestje is, en dat de partij — waaraan ik niets kan verhelpen — ook graag had, dat ik het u toch eens liet zien.

Toen heb ik gezegd: « ziehier den dienstknecht des Heeren De Block, het geschiedt naar zijn woord. »

Ik durf veronderstellen, dat De Block, die een oud-bibliothecaris is, redenen te over had om op de zoo geladen dagorde een half uur voor mij uit te sparen. Ik meen zelfs te weten, dat hij de hoogdringendheid voor het geval zou durven verdedigen, en de reden tot de inlevering van het bondig gehouden referaat ligt wel terdege verscholen in het feit, dat de toestand in ons land zoo is, dat wij de hulp van de openbare opinie noodig hebben om, in zake openbare bibliotheek, een stap verder te komen.

Mijn taak zal er zich dan heden ook enkel toe bepalen om het vraagstuk buiten de vakkringen te brengen, los van alle bij-oogmerken, en bekeken van uit het standpunt van de vrije ontplooiing van een breed opgevatte cultuur.

Ten einde, na de uiteenzetting, elke nevens de zaak gerichte kritiek te ontgaan, kom ik *eerst* tot een *algemeene vaststelling*. Deze is dat de Vlaamsche cultuur in den opgang is. *Dank zij de wet Destrée* op het zoogezegd openbaar bibliotheek wezen (1921), verheugen wij ons in vrij *voordeelige* *hooge cijfers* voor de *boekenontleening* in ons land. Wie beide waarheden ontkent, mist allen realiteitszin. Wij willen dan ook *aan dezen laagsten trap van dat zoogezegd « openbaar bibliotheekwezen » in geenen deele raken*. Hij blijft zelfs heden buiten onze beschouwingen.

De erkenning echter van de verbetering in de breedte en het aanvaarden van den toestand, geeft ons het recht — als menschen die verantwoordelijkheid voelen en graag dragen — de toekomst in te blikken en na te gaan, wat gedaan moet worden om de Vlaamsche cultuur te bevorderen en haar de organismen te geven, die ze broodnoodig heeft.

Terwijl wij op verbetering zinnen — en ze is er dringend noodig, — laten wij ons echter ook leiden door gezonde beginselen, door logische ons door de landseconomie ingegeven principes. De landseconomie zegt, dat *openbare gelden*, zoo van den Staat als van de gemeente, *op de juiste plaats en met de juiste kracht moeten aangewend* worden, en dat verspilling van openbare gelden aan hersenschimmige initiatieven, óf aan organismen, die hun levensvatbaarheid niet kunnen bewijzen, óf aan organismen die hun voortbestaan door zichzelf niet kunnen waarborgen, óf aan organismen, die aan het doel niet beantwoorden, vermeden moet worden.

Welnu: in het licht van dat gezonde principe dient hier gezegd te worden, dat de grondstelling van de *Wet Destrée* *niet voldoet om de uitzetting van de Vlaamsche cultuur — langs het bibliotheekwezen om — mogelijk te maken en te waarborgen*.

Dat is onze *eerste conclusie*.

Volgens deze wet toch, die, biblioteconomisch gezien, niet verhelderend gewerkt heeft en zich ook niet bekommerd heeft om den eigen cultureelen exponent van de onderscheiden gemeenten en steden, is een *gemeente van meer dan 10.000 inwoners niet gehouden die werkelijk openbare bibliotheek* in te richten en *tot ontwikkeling te brengen (met de hulp van een regelmatig toevloeienden en belangrijken Staatssteun)* welke beantwoordt aan de *belangrijkheid van haar gesloten eenheid*.

En dat zou moeten zijn.

Het vraagstuk, dat ik hiermede aanraak, is geen uitsluitend Vlaamsch vraagstuk. Het is een kwestie, waar alle cultuur-

landen zich voor geplaatst hebben gezien, en waarvoor ze de oplossing ook vonden, omdat een gezonde opvatting van het bibliotheekleven er hen ook toe bracht. Het zou derhalve verkeerd zijn niet de leering te trekken uit de buitenlandse toestanden, die zoo maar voor 't grijpen liggen, vooral omdat men kan nagaan, dat alle landen door dezelfde fazen zijn gegaan, hetzelfde rythme aangeven van de ontwikkeling en dat zeer precies kan aangeduid worden, waar wij thans staan.

Wij staan voor de crisis van het begrip « Openbare bibliotheek ».

Ik verklaar mij nader. Het woord « openbaar » dient hier niet gezien te worden in de beteekenis, die het woord in de bibliotheekgeschiedenis kreeg, sedert de openstelling van de Ambrosiana of de Bibl. Mazarine, tot welke bibliotheken, in de 17e eeuw, « allen » toegang konden hebben, maar die geen lectuur « voor allen » inhielden. Ook mag men niet denken aan de « Openbare Bibliotheken » van ons land, die — als bibliotheken van partij-instellingen, — in werkelijkheid, zoo door de schakeering van hun lezers, als door de samenstelling van het fonds, als door de gebrekkige middelen, als door de atmosfeer, waarin zij leven — niet openbaar zijn in de ware beteekenis van het woord en dan ook niet de heele bevolking kunnen aanspreken. Wij hebben hier op het oog de « openbare bibliotheek » een ge-eigende uitdrukking, die een type met eigen karakter voorstelt in de ontwikkeling van het bibliotheekwezen.

Het is de instelling, die de lectuur beschouwt als *het werken ontspanningsmiddel* van elken dag voor iedereen, dus niet voor het « volk » alleen, dat pas leert lezen, maar ook voor den intellectueel (voor zoover het zijn specialisatie niet betreft) en voor zijn dame.

De O. B. brengt allen samen, zonder aanzien des persoons, in dienst van de natie. En zoo is het goed ! Als de O. B. o.m. dienen moet voor den vrijen tijd van den arbeider, dan moet dat woord opgevat worden in zijn algemeenste beteekenis, en dan valt ook de « wetenschappelijke man » daaronder. De wetenschappelijke bibliotheek toch, die hij als arsenaal gebruikt, behoort hem toe in zijn werkuren, voor den arbeid, welke hij aan de gemeenschap verkoopt. Voor zijn *vrijen tijd* komt echter ook hij zijn voorraad halen in de O. B.

Allen worden gedreven naar de instelling, die O. B. heet, *allen apart en allen samen*.

Het is deze bibliotheek, die den geestelijken grondslag

vormt voor de algemeene cultuur en waarvoor uit de vakliteratuur een macht van bepalingen samen te lezen is.

Ik houd mij aan twee citaten. Het eene licht ik uit het Engelsche rapport van 1927 (1) en ik leg den nadruk op den inhoud van elk woord. In dat rapport staat te lezen dat *the P. L. is recognized as an engine of great potentialities for national welfare, and as the essential foundation for the progress in education and culture without which no people can hold its own in the struggle for existence.*

Het tweede kies ik met opzet voor de Waalsche cultureele werkers, die zich moeilijk in het vraagstuk schijnen te kunnen oriënteeren en ons ook in de evolutie niet volgen kunnen, uit Crozet's « Manuel pratique du bibliothécaire » (1931). Onder de goedkeuring van Pol Neveu schrijft Crozet :

Les bibliothèques de lecture publique, elles, ont pour rôle d'assurer la culture générale, c.à.d. de compléter la période scolaire ou universitaire, si longue soit-elle... C'est à elles de nous offrir des vues d'ensemble, les éléments d'une philosophie personnelle, si simple soit-elle, mais donnant un sens à notre vie.

Met deze bepalingen zijn wij ver van het oude begrip van de « volksbibliotheek » afgegaan. Met voorbedachten rade. De volksbibliotheek immers richt zich niet tot het heele publiek ; zij ziet slechts één soort van publiek, en bij voorkeur een onontwikkeld publiek, dat zoet moet gehouden worden met kleine middelen, veelal verstrekt door menschen, die zichzelf met de in de volksbibliotheek aanwezige lectuur niet wenschen in te laten. Wij moeten los van deze opvatting.

J. B. Annoot mocht in « Les bibliothèques populaires » (1866) schrijven : « Les b. pop. tendent à faire du livre une sorte d'aumône » ; het is in groote mate zoo gebleven. Zeer vele gemeentevaders zien op hun bibliotheken neer met een soort van minachting, en nooit komt bij hen de gedachte op, dat zij er wel eens iets zouden kunnen aan ontleenen. Deze bibliotheek deelt in het meewaren, waarvan ook de Commissie van Openbaren Onderstand profiteert.

Geheel anders staat het met de O. B. Zij krijgt niet. Zij eischt. Haar beschermers zijn haar eerste lezers.

De O. B. is de instelling, die geld kost, door de gemeenschap voor de volledige gemeenschap ter beschikking gesteld. Het is de instelling van openbaar nut, die gezien haar doel,

(1) Report op Public Libraries in England and Wales, presented by the President of the Board of Education to Parliament by command of His Majesty. 1927.

geld moet en mag kosten. Zij ziet de bevolking in haar geheel, in al haar uitingen, in al haar geledingen. Geen enkel inwoner mag er haar neus voor ophalen. Zij is het geestelijk reservoir, waaruit iedereen putten kan, voor zoover het geen gespecialiseerde belangstelling betreft. Zij is, naar den geest, volledig, en naar de cultuur, verantwoord. Wie zich tot haar wendt, kan onder geen beding als afvallige van zijn eigen meening beschouwd worden. Zij is voornaam in haar wezen; een uitdrukkingsvorm van de geestelijke standing van de gehele natie.

Maar juist omdat de instelling, haar gestadige groei en haar beheer geld zullen kosten: mag aan haar organisatie, mag aan de organisatie van het systeem over het land heen geen geld verspilld worden. En omdat zij geld kost, is het ook bewezen, dat geen enkele partij haar oprichten en instandhouden kan, tenzij één of twee uitzonderingen die den regel bevestigen en overigens geen waarborgen inhouden voor de toekomst. Wie het anders zegt, laat zich niet door het bibliotheekstandpunt, het technische vakstandpunt, — maar door de bijoormerken, waardoor de ontplooiing van de algemeene cultuur in gevaar gebracht wordt, — leiden. Het gevolg van deze stelling is, dat wij met elkeen om verhooging vragen van de som in de begroting van W. en K. voor de openbare bibliotheken uitgetrokken, maar wij voegen er onmiddellijk aan toe, dat elke frank verhooging van die begroting thans onverantwoord is als niet eerst een principieel accord getroffen wordt, waardoor het mogelijk is het Vlaamsche land de instelling te geven, die er komen moet: de O. B. met bewezen levensvatbaarheid, met verzekerd algemeen debiet en die haar ontstaan aan geen toevalligheid of concurrentiedrang heeft te danken.

Het is deze instelling — die, ik herhaal het, geen volksbibliotheek is, en ik zou u dank weten, zoo niemand van u zich nog op sleeptouw liet nemen door dezen ietwat romantischen en gemakkelijken term, welke zooveel kwaad gesticht heeft — het is deze instelling, welke wij in ons openbaar leven bepaald missen.

Hoe dat zoo geworden is, (bv. door gebrek aan een lezen-de burgerij die haar eigen geld over had voor haar eigen ontwikkeling) kan ik nu met u niet onderzoeken, maar ik wensch een enkele faze uit de geschiedenis van de Nederlandse Openbare Bibliotheek op te halen, omdat zij duidelijk de evolutie schildert van de opvattingen over het bibliotheekwezen in dit land, en ook omdat zij ons tegelijkertijd rechtstreeks wat leert. Zij is van waarde, vooral omdat dr. L.

Simons, de cultureele werker, die door ons allen als een Vlamingenvriend geëerd is gebleven, er een rol in speelt.

Tijdens de vergadering van het 20^e Ned. Taal en Letterkundig Congres te Gent in 1891 pleitte — vóór er van O. B. in Nederland sprake was — J. G. Robbers voor de oprichting van een leescabinet te Gent zooals er reeds vele bestonden in Nederland en welke daar de stichting van de O. B. hebben voorbereid. Leo Simons sprak zich uit voor de « Volksbibliotheek » à la « Nut ». Als in 1893 te Arnhem de zaak van de Public Library aangeroerd wordt, dan zal prof. Quack het type aanbevelen, maar als in 1901 de kwestie nog eens gedebatteerd wordt, dan geeft L. Simons zich gewonnen, om den weg voor dr. H. Greve vrij te maken (1).

Het ligt voor de hand: door over het begrip « volksbibliotheek » heen te gaan, heeft Nederland zijn weg gevonden.

Dat moet ons meer dan een fingerwijzing zijn! Ik geef deze evolutie, voor nadere bestudeering van het onderwerp, dan ook als een kostbaar voorbeeld.

Het spijtige is nu echter, dat het verschil tusschen een « Openbare Bibliotheek » en een « Volksbibliotheek » den buitenstaander, op korten termijn moeilijk bij te brengen is. Het gaat om een mentaliteitskwestie, een kwestie van geestelijke standing, een kwestie van cultuur. Hoe velen er zich ook willen mee bezig houden — als ze het ding, de O. B. niet zien bestaan, als ze er niet in werken, kunnen zij het verschil tusschen beide niet vatten, omdat zij niet doordringen tot den dienst-zelf, die het boek kan bewijzen, tot het wezen-zelf van het boek, zooals dat ontluikt in de O. B. Dr. H. E. Greve heeft deze spijtige, geheimzinnige omstandigheid in het « Haagsche Maandblad » (1928) in zijn artikel over de financieele basis van de O. L. in Nederland zeer goed belicht, waar hij zei: « binnen deze twintig jaren (kijk eens aan welk een achterstand voor ons!) is de paradoxale stelling bewaarheid, dat niet de behoefte aan O. B. leeszaalen, O. B. leeszaalen schept, maar dat de behoefte eerst ontstaat als de O. B. leeszaal er is ». Inderdaad tot het wezen dringt men pas door, als men het ziet.

Het bewijs voor ons land is direct gegeven: denk het Antwerpsche bibliotheekcomplex weg en ga na, hoe de toestand hier zou zijn en weet, b.v. dat een Gentsch student te Gent-zelf

(1) Zie Dr. H. GREVE, *Geschiedenis der leeszaalbeweging in Nederland*, 1933. Houdt ook zeer interessant materiaal in over de evolutie van de verhoudingen tusschen de O. B. en de confessioneele opvattingen, met het oog op een gezonde pacificatie.

in de onmogelijkheid verkeert om de hand te leggen op een min of meer volledige serie vertalingen van S. Undset!

De Openbare bibliotheek, waarvan het type door u allen op het levend model te Antwerpen nagegaan kan worden, *dient er dus te komen: Dat is onze tweede conclusie.*

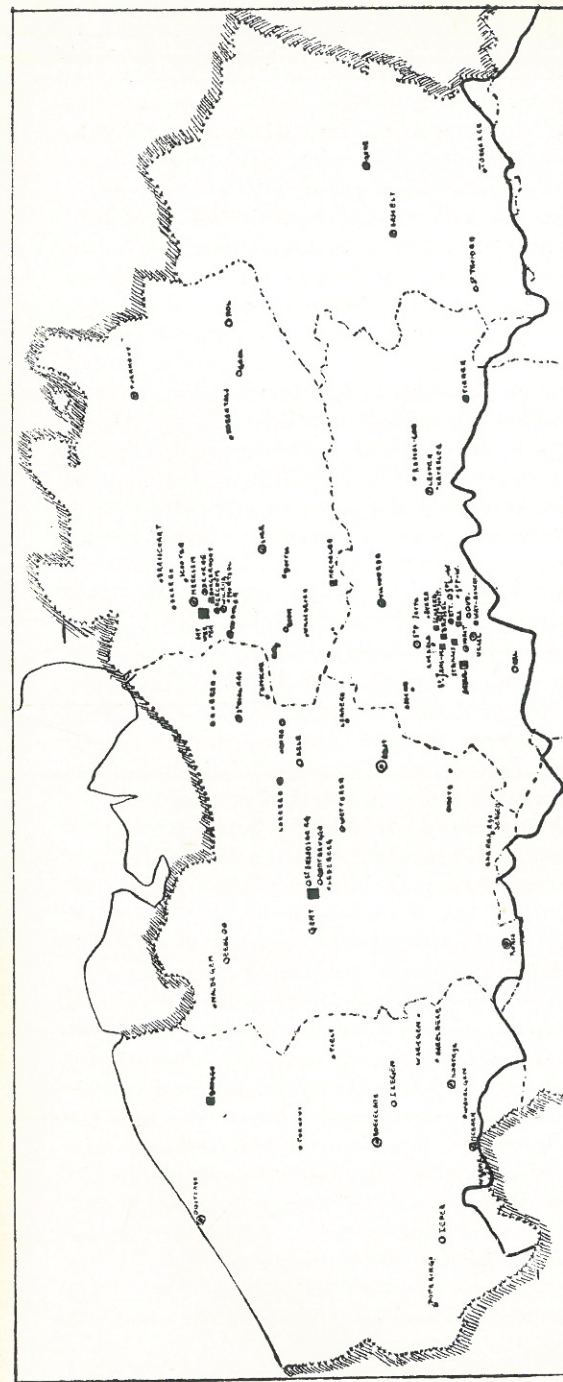
Op het kaartje, dat ik heb laten ronddeelen (zie blz. 101), kan gemakkelijk nagegaan worden, *waar* de Openbare bibliotheken zouden moeten bloeien, en het blijft — *al bestaan in verschillende gemeenten een of meer, zelfs « groote », bibliotheken* — een zonde tegen den cultureelen geest, dat de werkelijke openbare bibliotheek daar nog niet functionneert.

Ik zeg u waarom.

In de cultuurlanden heerscht thans de overtuiging — zoowel in de democratische als in de fascistische, (Frankrijk moeten wij buiten beschouwing laten, omdat het op bibliotheekgebied een heel ongelukkig en tot voor een paar jaar zeer te beklagen land was, waar veel energie verloren werd gesmeten — arme Morel!) — in de cultuurlanden heerscht de overtuiging, dat *al* de bestaande bibliotheken — *mits zekere waarborgen inherent aan hun wezen* — in den dienst van de algemeene ontwikkeling moeten opgenomen worden, nu van elkeen — waar hij ook woont — verondersteld kan worden, dat hij lezen kan, en nu aangenomen is, dat de levenskansen voor iedereen — waar hij ook verblijft — gelijk moeten zijn. *Deze landen bouwen aan hun bibliotheekstructuur.* Men moet deze structuur maar even onder de loupe nemen om te zien — en nog minder dan dat, het springt zóó in het oog, — dat de *openbare bibliotheek* daar den *schakel* vormt *tusschen volk en cultuur*, omdat zij *in contact is met het groote publiek*, en — daar druk ik op! — door haar organisatie, door haar lectuur, en haar leider, de *wetenschappelijke en nationale instellingen voldoende waarborgen aanbieden kan voor de samenwerking.*

Als al de landen aan deze bibliotheekstructuur met ijver en gezonden zin bouwen, dan is het billijk, dat wij daaraan zouden meedoen. Maar even onmiddellijk als men in die structuur het vitale punt erkent: de openbare bibliotheek, zoo spontaan moeten wij betreuren, dat *bij ons van bouwen geen sprake kan zijn, omdat wij den schakel juist missen, die de heele structuur moet schragen, moet samenhouden*, waardoor zij het volk, dat is *de bevolking*, ten zegen wordt.

Ik hoef voor dit gehoor niet in detail na te gaan, welke schade de algemeene cultuur voorloopig door deze leemte is toegebracht. Een algemeen voorbeeld zal het zeer scherp doen voelen. Wij weten, dat de Vlaamsche provinciën thans

INWONERS	W. VI.					O. VI.					Antw.					Limb.					Brab.					TOTAAL	Budget op grondstof Antwerpen: 5 fr. per inh. (in verhouding buitenland) te laag!	BEZIT	VERDELING BEGROOTING			
	7	2	4	1	—	7	6	4	—	1	8	3	7	2	—	1	1	1	2	4	6	29	50 - 75.000 fr.	8 - 12.000	25 % (Bindw. 5 %)	3,5 %	50 %	21,5 %				
• 10.000 - 15.000	7	2	4	1	—	7	6	4	—	1	8	3	7	2	—	1	1	1	2	4	6	29	50 - 75.000 fr.	8 - 12.000	25 % (Bindw. 5 %)	3,5 %	50 %	21,5 %				
○ 15.000 - 20.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	75 - 100.000 fr.	12 - 16.000								
◐ 20.000 - 50.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	25	100 - 250.000 fr.	16 - 40.000								
◑ 50.000 - 100.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	250 - 500.000 fr.	—								
■ > 100.000	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	> 500.000 fr.	—								
	14	18	21	4	24	81																										

heel wat fijnnijverheid zien ontstaan. De arbeider, die voor deze beroepen wordt opgeleid of moet opgeleid worden, is niet meer de arbeider van vroeger. Hij wordt de geschoolde arbeider, van wie verwacht wordt, dat hij een probleem, waarvoor hij zich plotseling gesteld ziet, zelfstandig, door eigen geestelijke gaven, oplost. Het vormen van dezen geest behoort zeer zeker tot de taak van de technische opleiding, maar de algemeene vorming heeft geen klein aandeel in de ontwikkeling van zijn onafhankelijken methodischen oordeelszin, van zijn verstandelijken oriënteringszin.

Welk organisme biedt dan als vanzelf zijn diensten aan? De ware O. B. zou ik meenen, die meteen te waken heeft over de technische bijwerking van dezen arbeider.

En er is nog iets anders. Het komt ons voor, dat de O. B. een algemeene sociale rol, ja politieke rol te vervullen heeft, deze uitdrukking hier nemende in haar weldadigste beteekenis. In een land, waar het zuiver algemeen stemrecht de basis vormt van het openbaar leven, moet er naar gestreefd worden, dat elk kiezer zijn stem uitbrengt naar een zelfstandig gevormd oordeel, nadat argumenten gewikt en gewogen werden. Het stemrecht verhoogt o.m. het verantwoordelijkheidsgevoel, en alles moet er op gezet worden om het «zoön politikon», het openbaar levend diertje, tot zijn maximum potentie op te voeren. Het is de taak van de O. B. om hierin de gemeenschap behulpzaam te zijn, niet langs den fanatischen kant, niet door inhamering van exclusivistisch leuzen, maar door het scherpen van den oordeelszin, door middel van het verstand en het gemoed, de ziel en het hart prikkelende degelijke lectuur; door middel van een steeds hernieuwd beroep op het onderscheidingsvermogen, dat de meeste menschen latent in zich aanwezig voelen, en enkel permanent waakzaam moet gemaakt worden. De primaire krantenlezer van *alle* pluimage en vorming, de meeloper, moet door middel van het boek een *vrij* mensch worden, gehard in de school van het leven en op de hoogte van zijn tijd.

Wat zal den mensch, *na de school*, het *beste leermiddel* zijn om zijn vermogens te blijven scherpen en op den volwassen leeftijd hun volle rendement te laten geven? De *openbare bibliotheek met haar verscheidenheid in het fonds, en met haar regelmatig aangroei* (twee factoren die de financieele basis geheel beheerschen!) geput uit de modernste, meer en meer daarop ingestelde boekenproductie. En onwillekeurig komen ons dan de woorden voor den geest van Minister Visser waar hij, die zoo dikwijls in Nederland opkwam voor de Openbare Leeszalen zegde: «*De materieele*

welvaart van een volk is afhankelijk van de hoogte, die het ten aanzien van het kennen en het kunnen heeft bereikt, en die hoogte na den volbrachten schooltijd kan alleen worden beklommen ten gevolge van wat men vrijwillig in zijn geest opneemt.»

Hiermede kan niet bedoeld zijn de lectuur, die het gewone en gewoonlijk zeer poovere ontleeningsstation, met beperkte middelen, zonder ontwikkelde lezers, met snel doorgelezen voorraad aanbieden kan. Hier wordt bedoeld op een «levende have», welke enkel en alleen te vinden is in de O. B. geleid door een bijzondere soort van cultuurmensch, die aan vele — en zelfs hoge eischen — moet voldoen.

Zien wij de zaak zoo, en in het licht van het bibliotheekparool van de andere landen, dan moeten wij erkennen, dat de outillage, die voor de coordinatie te onzent in aanmerking zou komen, heel zwak staat, *voor zoover ze aanwezig is*.

Niet alleen komen wij niet klaar met de O. B. in de stad en de groote gemeenten, die het wezen van den Staat helpen bepalen, maar *de gemeenschappen*, die zonder groote kern door een *district*, een *kanton*, toch een niet te loochenen wezenseenheid vertoonen en op wier grondgebied ook «*nieuwe*» menschen wonen, die geestelijk eten *moet* voorgezet worden, willen *zij* niet vergaan, deze gemeenschappen dienen dus *cultureel* eveneens sterk gewapend te wezen, en zijn dat thans allerminst.

Dat is onze derde conclusie.

En ook deze is van nijpend belang. Tijdens een voordracht voor de Socialistische Club te Antwerpen gehouden in 1937 wees de dichter dr. Garnt Stuiveling er terecht op, dat een nieuw soort van gezonde rederijkerij ontstaan is in West-Europa. Inderdaad, in de verschillende landen worden bundels poëzie uitgegeven, samengesteld uit verzen door arbeiders geschreven, die geen beroeps- of gevestigde literatoren zijn. Het feit is er dus, dat gewone werklieden niet alleen nadenken over de vraagstukken van het leven, maar ook uiting trachten te geven aan hun gevoelens met de middelen en het taalinstrument, dat de school hun gaf. Zij zoeken — dat voelt men — naar den gekuischten vorm. Zij winnen graag raad in. Zij zijn de dorstigen van onze beschaving. Deze dichters-uit-het-volk, exponenten van den algemeenen mensch zijn her en der verspreid. Ook in het Vlaamsche land zitten er enkele. Boekuil van «Vooruit» steekt hun harten onder den riem. Waarom zouden deze gezonde krachten niet gespijsd worden, met het beste wat de literatuur te geven heeft? Wij staan hier toch voor de onloochenbare producten van ons onderwijs

waarvoor wij verder zorg te dragen hebben, wil men het doel van het onderwijs niet ontzenuwen. Wij moeten voort. Gelukkig! En zitten deze dichters op het land (en dat doen ze) of in een afgelegen hoek (de verrassingen zijn vele!) waarom het organisme niet geschapen, waardoor deze begenadigden — inwerkers op hun omgeving! — in direct contact kunnen treden met de wereld? Waar dergelijke elementen hunkeren naar voedsel, treft men gewoonlijk nog andere aan.

Wij weten heel goed dat de creatie van deze bibliotheek niet ineens de redding zal brengen. Door middel van scholen en jeugdbibliotheek moet het bibliotheekpubliek gekweekt worden. Ook dat is een vraagstuk: het aanleggen van een kringloop van nooit ophoudende wederzijdsche inwerking. Wij moeten immers erkennen, dat het levende boek, tot op heden, van veel te weinig invloed is in het onderwijs. Dat heeft zijn oorzaak, omdat het boek den onderwijzer niet wordt bijgebracht. Hij kent den «lust» van het boekenverkeer soms niet eens. Waarom ook dezen niet geholpen vooral op het land ten bate van zijn werk?

Maar ter zake.

Op de kaart ziet men de districten onmiddellijk liggen die, zoo geen groote kern aanwezig is, in aanmerking komen voor een centraal organisme, dat zijn invloedssfeer over de gemeentegrenzen uitbreidt en in hoeken en kanten het wezen van de O. B. nader brengt. Ook hier dient een budgetaire imperatief zijn invloed te doen gelden. Om dat te bereiken moet de opvatting van den kiezer en van den gekozene, zonder dralen, — en ik zeg dat zonder overdrijven — verlegd worden ten einde zoo snel mogelijk de organismen van openbaar nut te zien oprijzen en werken in den goeden geest, waarover wij het hadden.

Met welke middelen hierin bibliotheconomisch gesproken, voorzien moet worden, kan thans weer niet worden uiteengezet, maar wel mag er op gewezen worden, dat, wie het vraagstuk beheerscht, onmiddellijk zal voelen, *dat de norm is de instelling, en niet de denkrichting van het organisme*, omdat de district-bibliotheek geroepen is om de in het district liggende gemeenten en gehuchten — welke ook hun filosofische overtuiging zij — bij de algemeene lectuurvoorziening bij te staan. Het vraagstuk ligt zelfs dieper en dat geldt voor de geheele bibliotheekstructuur in stad en land, — men kan zich de vraag stellen of één enkel mensch de weldaden van het boek geweigerd mogen en kunnen worden uit hoofde van zijn gezindheid. Het is verkeerd een algemeene biblio-

theek, *dien naam waardig*, voor het publiek, in te lijven bij een denkrichting en daardoor wantrouwen op te wekken tegenover het *heele bezit*, dat ten slotte den cultuurstand reflecteert.

Als men de cultuur van een volk, van uit de positie beschouwt van dat volk, dan is de cultuur een ondeelbare eenheid, een bezit, dat niet alleen verdedigd moet worden, *maar ook verruimd*. Dan gaat het niet op een gedeelte van de bevolking zonder geestelijk voedsel te zetten, omdat dit gedeelte de opinie van de meerderheid niet zou deelen.

De mensch, die zich tot de O. B. wendt als element, dat zich cultureel richten wil, moet van de O. B. kunnen verwachten, dat zij hem geven zal, wat hij, voor de ontwikkeling van zijn volledige persoonlijkheid, hoe deze ook georiënteerd zij, noodig heeft.

Deze eenvoudige stelling, die den mensch beschouwt als een wezen, dat geëerbiedigd moet worden, in zijn intiemste gevoelens, en hem dus volledige vrijheid laat, leidt tot een streng regime van gezonde, constructieve objectiviteit, en moet daardoor iedereen de noodige waarborgen kunnen aanbieden. De feiten wijzen uit dat deze waarborgen veel gemakkelijker door de O. B. kunnen gegeven worden, dan de school zulks ooit zou kunnen, wat iedereen er toe brengen moet het *wezen van de instelling voorop te plaatsen* ten bate van ons heele volk, en dit zoowel in de stad als op het land.

Ook kan hier, om terug op het land te komen, geen sprake zijn van gemeentelijken onafhankelijkheidszin. Hier stelt het geografisch lotsverband zijn onverbidde eisch om over de dorpsgrenzen heen te blikken. Zooals in «Small Municipal Libraries» (Libr. Assoc. London 1934) pag. 85 terecht wordt opgemerkt: «The policy of small libraries remaining completely independent is admirable in so far as an independent spirit and local pride are admirable, but when independence can only be maintained to the detriment of the services rendered, and authorities are proud of inferior institutions, it is entirely unsound.» De gemeenten *moeten* elkaar verstaan om deze technische zaak op te lossen als gold het een intercommunalen dienst voor W.W., electriciteit, of wat ook.

Het plan waarop het vraagstuk beschouwd moet worden, is trouwens uitsluitend van bibliothechnischen aard en moet uitloopen — niet enkel op de vorming van *openbare gemeente- en kantonbibliotheeken*, maar ook — *pas daarna echter* — op de stichting van een *algemeene centrale bibliotheek*

als kopstation voor de lagere en middelbare orde van deze gemeente- en kantonbibliotheeken.

Terloops moet hier nu gewezen worden op het gevaarlijk experiment, dat men zou willen aangaan onder den drang van de Stad Luik. Tijdens het Congres voor den Vrijen Tijd van den Arbeider, te Brussel in 1935 gehouden, — door een zeer verwarde bespreking in zake bibliotheekwezen gekenmerkt — werd o.m. aangedrongen op de creatie van een centrale bibliotheek. De inleider heeft een klokje hooren luiden, maar wist blijkbaar het klepeltje niet hangen ! Het Engelsche voorbeeld van de National Library zal hem bekend zijn geweest, maar... het is onze plicht te waarschuwen, en te zeggen, dat, *vóór* gedacht kan worden aan deze bibliotheek, aan dezen *bovenbouw* in het bibliotheekwezen, de *onderbouw kant en klaar* moet zijn, en *elke groote gemeente eerst degelijk ge-outilleerd dient te wezen*. Is dat niet het geval, dan komt men tot geldverspilling, onvermijdelijk, daar deze nationale bibliotheek de elementaire taak te vervullen zou krijgen van even zooveel niet bestaande Openbare Bibliotheeken in de gemeenten en kantons, wat haarlijke onzin is, en het land — zoowel Vlaanderen als Wallonië — naar een verkeerde bibliotheekpolitiek oriënteert.

In een zelfde fout dreigt het Algemeen Secretariaat van Katholieke Boekerijen te vervallen, dat onder den energieke stimulans van pr. J. Baers een soort van Katholieke Nationale (of centrale) Bibliotheek schijnt te willen oprichten. *Aan de ontoereikendheid van de gewone bibliotheek*, wordt daarmede niet verholpen ; geen enkel reservoir zal groot genoeg zijn om bestendig te helpen, en door de creatie van dit «vat» wordt noch de geest van de O. B. ingeplant, noch de bibliotheek van gewone orde in den algemeenen socialen dienst ingeschakeld, terwijl het *initiatief* niets anders kan dan de *aandacht afleiden van het ware vraagstuk van de Openbare Bibliotheek, dat is en blijft*, *vóór* alles, nog *vóór* de kantonbibliotheek : de oprichting in elke groote gemeente van een algemeene openbare bibliotheek, *die de alzijdige, geschakeerde, plaatselijke nooden lenigen kan*.

In deze uiteenzetting bevechten wij niet de katholieke levensopvatting, noch hetzij welke andere ook (1). Wij verklaren ronduit, dat een socialistische centrale — hoe volmaakt ook — ons geen bevrediging zou schenken omdat zij *princiepelijk* ook *onvolledig* zou gedacht zijn. Wij stellen de zaak technisch van uit het oogpunt van ons volksbelang — zoo

(1) Zie voetnota blz. 82.

cultureel mogelijk gezien — en wij willen allen er enkel van overtuigen, dat elke andere opvatting gedoemd zal zijn het vraagstuk in België, en in Vlaanderen en overal elders onopgelost te laten. Daarvoor wenschen wij geen verantwoordelijkheid te dragen. De oplossing moet integendeel zijn : niet fragmentair ; pacificeerend en in zich houden rijke beloften voor de toekomst.

Er moet met orde en met verstand gewerkt worden. De bovenconstructie — die niet een halve constructie mag zijn, willen wij weer niet van de wereld vervreemden, — kan pas na de onderconstructie komen, of de structuur wordt topzwaar en duikelt weer weg zeer ten nadeele van onze cultuur, en met het verlies van de opgewekte belangstelling. De verantwoordelijkheid is groot. Men moet weten waarheen, en onderweg niet tot de conclusie komen, dat het geld verspild werd, zijn intrest niet oplevert, of... nooit geld genoeg voorradig zal zijn om goed werk te leveren, omdat men een overbelasting ten grondslag heeft liggen aan de structuur.

Men geve er zich goed rekenschap van : *de oplossing ligt thans eer in de vorming van een klaar inzicht, dan in de een of andere ondoordachte openbare of al zeer doordachte private daad !*

Wat leeren echter genoemde plannen in het raam van onze bespreking ? Dat te allen kante ondervonden wordt, dat er gens iets hapert !

Hoezeer de gewone «openbare» bibliotheek, naar den geest van de Wet Destrée, niet meer voldoet, heeft trouwens de ontwikkeling van de toestanden in de provincie Antwerpen, tegen de Wet Destrée in, zooals ik het in 1932 te Gent in de Wetenschappelijke Congressen, reeds vaststellen mocht en zooals pastoor J. Baers het te Leuven in 1934 heeft moeten beamen, bewezen.

De enkel door de crisis in haar uitvoering belemmerde subsidieering van de bibliotheken heeft in de provincie Antwerpen, onder den druk van de vastgestelde anomalies, een andere basis gekregen dan voorzien in de wet, en wel zoo, dat naar een gradatie gestreefd werd in de bibliotheken al naar gelang de uitgaven, die zijzelf voor hun werking over hadden.

Daardoor is de heilige gelijkberechtigtheid van de Wet als vanzelf zoek geraakt ! Gelukkig ! De stap tot de erkenning van middelbare bibliotheken is dan nog gering en de feiten hebben wel degelijk de Wet als zijnde een niet-technische wet bestempeld.

Door de verbetering werd het vraagstuk-zelf niet gesteld,

maar wel komt het probleem van de levensvatbaarheid er automatisch mee naar voren, zooals het voorzien staat in de verschillende Skandinaafsche wetgevingen, en wordt dan toch gebroken met den onzinnigen toestand volgens dewelke een Stad als Antwerpen — gesteld dat zij de toepassing van de Wet zou inroepen — de somme van circa 500 fr. subsidie zou kunnen genieten van Staatswege op een uitgave van zegge : 1.500.000 fr. !

Het is werkelijk meer dan tijd, dat *ordening* wordt gebracht in ons *bibliotheconomisch denken*. En dat is onze *vierde conclusie*.

De toestand moet geregeld worden naar *technische principes*, geldende van *binnenuit*, en niet naar *bezorgdheden* van *buiten af*.

Deze ordening moet tot stand gebracht worden onder den druk van de naar waarheid en nuchter voorgelichte publieke opinie, waarvan gij thans een deel vertegenwoordigt.

De gelegenheid tot den eersten stap daartoe bestaat ! Naar aanleiding van de, zooals reeds gezegd in verwarring, zetelende sectie van het Int. Congres van den Vrijen Tijd van den Arbeider in 1935 heeft de Vlaamsche Vereeniging van Bibliothecarissen zich tot den Hooger Raad van den Vrijen Tijd gewend om te doen overgaan tot een omstandig, door techniekers geleid, onderzoek naar de bibliotheektoestanden in het Vlaamsche land, vooral met het oog op de bibliotheeknoodden geïnspireerd door de moderne eischen.

Wij moeten ons inderdaad bepalen bij de Vlaamsche toestanden. Het is bv. zeer tekenend na te gaan hoe verschillend Wallonië reageert tegenover Vlaanderen op het vraagstuk. Onze eigen partijgenooten zien het probleem nog niet in zijn geheel, al volgde de Waalsche sectie van de Centrale voor Arbeidersopvoeding de onder den invloed van een congres tot uiting gekomen Vlaamsche opvatting van de officiële bibliotheek. De Antwerpsche invloed door het voorbeeld werkte daarin mee en het is niet onmogelijk, dat wij, Vlamingen, door de nabuurschap van Nederland, waar het bibliotheconomisch denken gerijpt is, toegankelijker zijn voor de waarheid, die toch eindelijk ook Frankrijk bereikt. Wat er ook van zij, het Vlaamsche belang eischt, dat wij waken over onszelf in de eerste plaats, en dat wij niet wachten op den weeromstuit uit Frankrijk.

In deze orde van gedachten onderstreep ik den door Kuypers geformuleerden eisch om den Hooger Raad voor Volksopvoeding te splitsen, ten einde sneller te kunnen komen tot de behandeling van de, zooals daareven gezegd, bij

dit lichaam aanhangig gemaakte enquête, waarvoor ik om uw steun verzoek, er aan toevoegende dat het hier niet gaat om het uitbrengen van een nietszeggend rapport. De aanvragers weten — doordat zij de toestanden door en door kennen, — dat dergelijk rapport getoetst aan buitenlandse verwezenlijkingen de betekenis kan hebben van het Engelsche Edward rapport in 1849, waarop de beroemde Ewart-Act gevolgd is en van het Engelsche County Library Rapport van 1927.

Wij staan op dit rapport, omdat naar aanleiding daarvan eindelijk inzicht zal kunnen gegeven worden in de bibliotheekstructuur van het land, en omdat naar aanleiding daarvan openbare ambtenaren, mandaatdragers e.a. met feiten aangetoond kan worden, *waarom* het gaat, om het aldus te brengen tot de *voorbereiding en neerlegging van een wettekst*.

Er moet onverwijld gezorgd worden voor een sluitend bibliotheek geheel, waarin en de Universiteitsbibliotheken en de Stadsbibliotheken, en de speciale bibliotheken met de bij een wet geregeerde en door ons vooropgestelde Openbare Bibliotheken met de reeds bestaande, alle hun rol spelen. Ook in het belang van de Wetenschappelijke bibliotheek toch dient de toestand geregeld te worden. Zulks is maar al te duidelijk gebleken toen voor twee jaren de Wet op de Albert I-Bibliotheek werd voorbereid en zeer hooge heeren niets beters vonden, dan lasten, die de Stad Brussel te dragen heeft op de schouders van den Staat te leggen. Wij danken onzen Algemeenen Voorzitter dat hij dit opzet — als Burgemeester van Antwerpen — mede heeft helpen verijdel.

Hieraan is echter nog een opmerking vast te knopen, gericht tot de Brusselaars. In zake O. B. hebben zij een taak te vervullen, waarvan zij zich niet bewust zijn en die rechtstreeks in verband te brengen is met den strijd tegen de denationaliseering van de Vlaamsche bevolking. Immers nu in de Wet op de Albert I-Bibliotheek vastligt, dat de Stad Brussel, zelf voor haar O. B. zorg te dragen heeft, moet van ons uit, bij de eventueele oprichting, goed toegezien worden, wat gebeuren zal. Meer nog : het is onze plicht het Gemeentebestuur van Brussel te prikkelen, opdat het overga tot de oprichting van de O. B. en dan, als het marcheert, den vollen Vlaamschen eisch te stellen. De toestand op kinderbibliotheekgebied bv., zooals de semi-officiële « Heure Joyeuse »'s dien te zien geven is meer dan ergerlijk, en het is wraakroepend dat de private jeugdboekerij « Kindergeluk » van het Wil-

lemsfonds te Brussel zich alleen voor de — onmenselijke en niet uitvoerbare — taak gesteld ziet om het Brusselsche schoolkind van Vlaamsche lectuur te voorzien!

Het geval Brussel is onder meer dan één opzicht leerzaam, en het zal — zoo het ter sprake komt (spijtig genoeg ontbreekt hiervoor thans weer de tijd) — zeker verhelderend werken om de bibliotheekhierarchie te helpen opstellen.

Het blijkt dus noodig — om terug tot onze conclusie te komen — dat de functies van de bibliotheken duidelijk worden afgebakend. Deze aflijning zal als vanzelf onmiddellijk voeren tot het onderzoek naar het wezen van de thans in algemeenen zin vegeteerende Stadsbibliotheken, welke in een degelijke structuur opgenomen moeten worden, wat met voordeel voor de cultuur geschieden kan.

Het blijft mogelijk — men moet werkelijk niet wanhopen — om het heele land met een net van bibliotheken te overspannen, waarin het lezerselement langs een paar goed aangelegde kanalen opklimmen kan tot de hoogste bibliotheek-eenheden.

Hier ligt juist een organisatorische taak, die, wie cultureel werken wil, moet aanlokken, en die meer geven zal dan nu door u vermoed kan worden en dit op *alle* gebieden.

Komen wij inderdaad tot de creatie van dat *ademhalings-orgaan van den geest*, dat wij O. B. noemen, bouwen wij daarmee de bibliotheekstructuur op waarover in andere landen: Denemarken, Engeland, Nederland met zulken losse vreugdevollen zwier gesproken wordt, omdat de openbare dienst in de gebruiken is gedrongen en zijn onmisbaarheid, zonder wie het ook zij te krenken, bewezen heeft, dan hebben wij ook en door de gemeentelijke inrichting, en door de kantoninrichting, en door nationale kopinrichting de gelegenheid helpen scheppen om een nieuw ambt te creeëren voor onze jonge intellectueelen, welk ambt nieuwe normen moeten aangelegd worden. De O. B. schept dus als het ware — geheel onverwacht — door zichzelf een intellectueel afzetgebied, dat op het cultureele plan niet te versmaden is.

En dat is onze *viijfde* zeker niet onvruchtbaarste *conclusie*. Ik wil hier niet ingaan op de weldaden, die — als cultuur-leider — de geschoolde, op zijn taak berekende bibliothecaris bewijzen kan. Ik volsta met vast te stellen, dat wij dit ambt quasi niet kennen. Deze vaststelling alleen reeds zou voldoende moeten zijn om tot zelfs den leek te doen nadenken over het probleem-zelf. Er weze dan ook gezegd voor alle gemeentevaders, die, door den goeden wil gedreven, met

het plan rondloopen om op hun actief de stichting van een O. B. te zetten: *let op uw drijvende kracht*. Kies haar niet in het wilde. Van haar hangt bijna alles af. Neem niet den toevalligen liefhebber, zoek den specialen technicus. Ik voeg er aan toe, dat de middelen beraamd moeten worden om de nieuwe titularissen op te leiden. Het bestaande diploma geeft de noodige waarborgen niet. Het wetenschappelijk bibliothecarisdiploma staat te veel buiten de «nieuwere humaniteiten».

Ook hier een probleem, dat rechtstreeks, — en hoe! — met de cultuur te maken heeft.

Het initiatief door de Centrale voor Arbeidersopvoeding, als voorbereiding, genomen en bestaande in de publicatie van haar correspondentencursus behoort tot de goede, onloochenbare cultureele daden van onze beweging.

Ziet daar mijn taak voorloopig ten einde gebracht.

Ik vraag u niet onmiddellijk en zonder nader overleg uw goedkeuring te hechten aan een uiteenzetting, die in den grond een technische aangelegenheid is, — het is er weliswaar een zoo vol cultureele hoogspanning, als geen andere — ik vraag u enkel te willen gelooven in de bedoelingen van ons streven, en door de ondersteuning van dat streven het Vlaamsche volk een organisme te helpen schenken, dat het zoo broodnoodig heeft als elk ander volk, en waardoor wij kunnen komen van de *bibliotheek van het meewaren*, die wij hebben, tot de *bibliotheek van het stijgend besef*, die wij moeten hebben.

Het is niet zonder vreugde en fierheid, dat ik van deze plaats er mag op wijzen, dat in onze rangen het eerst van al de goede baan is aangegeven geworden in het tijdschrift «Ontwikkeling», in 1928 reeds. Wie zou beweren, dat wij enkel «materialistisch» kunnen denken, vindt hierin wel het tegenbewijs, lang vóór de jongste slagwoorden ons op algemeen commando in het aangezicht werden geslingerd door onverantwoordelijke fanatici. Wie zou volhouden, dat wij sectariërs zijn, die geen oog hebben voor de cultureele vraagstukken, welke ons allen samen binden, is zeer zeker — en met geïnteresseerden opzet — ziende blind.

Wij hinken niet na, om den schijn te redden. Wij werken, heel natuurlijk en vrij, met het volste recht mede aan de versterking van onze cultuur, en blozen daarover niet.

Men roept op «concentratie van alle gezonde volkskrachten». Een mooie vreedzame concentratie-gelegenheid en voor de menschen, en voor de gedachten biedt het vraagstuk van de O. B. aan. Kan men zich schooner en edeler concentratie

droomen, dan de stille concentratie van de ideeën in een degelijke bibliotheek, waar alle gezonde krachten het beste geven van wat ze in zich hebben? Wij hebben die eerlijke concentratie steeds voorgestaan, en er naar gewerkt in de overtuiging ons volk te dienen.

Wij zijn bereid dat verder te doen, zelfs dan als men ons dagelijks voor verrader scheldt; zelfs dan als dagelijks beroep wordt gedaan op den man in de straat om ons te bespuwen.

Wij hebben het besef de cultuur te dienen in haar sterkste uiting, en ik weet niet, waarom wij ons zouden moeten schamen het initiatief te nemen tot den opbouw, als wij weten, dat wij het bij het rechte einde hebben.

Wij begaan geen misdaad, maar brengen een weldaad. Wij vragen geen voorrecht; wij brengen de voorwaarden tot een schooner leven voor ons volk.

Bij het ter perse gaan, verscheen Deel I, «Kunst en Letteren» van het door het «Verbond van Cultureele Vakverenigingen en Lichamen» opgestelde en den heer Eerste-Minister overhandigde verzoekschrift, waarin de verschillende eischen opgesomd staan met het oog op de verwenzelijking van de Cultureele Zelfstandigheid van Vlaanderen.

Op blz. 6 leest men, hoe de te stichten Vlaamsche Dienst voor Schoone Kunsten, Letteren en O. Bibl. belangstelling zal toonen, door de aanvulling van de Wet Destrée op de openbare bibliotheken, o.a. door de inrichting van «hoogstaande» gewestelijke bibliotheken met leesalen uitleendienst.

De plicht gebiedt ons er op te wijzen, dat deze tekst de eenig mogelijke oplossing niet voorziet. Cf. blz. 88. De formuleering verraadt trouwens zeer precies den inspirator! Wij hopen, en wellicht allen, die de cultuur als cultuur zien met ons, dat de tekst niets bindends in zich houdt.

Het kan ook zijn nut hebben er op te wijzen, dat hier en daar eindelijk wordt ingezien, dat onze bestaande bibliotheken geen cultuurhaarden zijn. Zie b.v. het artikel van L. Verschraeghen «Réforme culturelle» in L'Avant-Garde van 9 Sept. 1937!

DE VRIJE MEENINGSUITING IN DE VLAAMSCH E LITERATUUR

door RAYMOND HERREMAN

Kunt gij een inleiding geven over de vrije meeningsuiting in de Vlaamsche literatuur, vroeg mij het inrichtend comitee in een eerste uitnoodiging? En eenige dagen later werd mij gevraagd het onderwerp dat ik behandelen zou, nader te bepalen; waaruit wel bleek dat mij geen duidelijk bepaalde opdracht werd gegeven. En inderdaad, ik had het onderwerp langs alle kanten bekeken en ik zag niet wat er mee kon aangevangen worden.

Maar intusschen had ik reeds, had ik onmiddellijk, en veel sneller dan ik gewoon ben te antwoorden, de opdracht aangenomen. Niet omdat ik gaarne spreek; noch omdat ik een goed redenaar ben; ik heb in mijn leven maar één meeting gehouden voor de B.W.P.; het was voor een gemeentelijke verkiezing te Ukkel, en het ongelukkig figuur dat ik daar sloeg heeft ons een zetel gekost. Maar als ik zoo snel, en met zooveel voldoening aanvaardde te spreken, dan was het: zoo snel, omdat ik, bijna onbewust, vreesde, dat men de uitnoodiging zou kunnen herroepen, en met zulke groote voldoening, omdat ik sedert jaar en dag met een stem, die helaas niet ver genoeg draagt, protesteer waar ik kan en mag tegen het feit, dat de militanten op onze kongressen dikwijls te véél spreken en de literatoren niet aan het woord mogen komen.

Op dit congres nochtans hebben de niet-politiekers hun schade kunnen inhalen. Ik zal deze beschuldiging tegen de partij dadelijk toelichten. Maar toen ik daaraan dacht, zag ik ineens hoe ik het onderwerp «De vrije meeningsuiting in de Vlaamsche literatuur» kon behandelen. Ik zal, dacht ik, als Vlaamsch literator eens vrij mijn meening uiten over het verband tusschen cultuur en politiek in onze partij-organisatie.

Jaren geleden hebben velen van ons de drie of vier vergaderingen bijgewoond, die de Algemeene Raad wijdde aan de radiokwestie. De zendpost van Veltem bestond nog als

privé-bezit en het kwam er op aan den katholiek-politiek invloed die er van uitging te neutraliseeren. Het bleek dat de partij niet bij machte of niet geneigd was, de eenige honderdduizenden frank bijeen te brengen die noodig waren voor socialistische radio-uitzendingen, alsof dit geld niet meer interest, en zelfs stemmen, zou hebben opgebracht, dan drie- en vijfdubbel zoo zware uitgaven vóór een verkiezingscampagne! De partij heeft het tijdschrift *Ontwikkeling*, het meer populaire en goedkooper tijdschrift *Opgang*, niet in leven gehouden; de uitgeverij de Wilde Roos is, voor zover ik weet, nooit een bloeiende zaak geworden. Ik wil niet onderzoeken of gemis aan goede organisatie, dan wel een gebrek aan financieele middelen al deze pogingen deed schipbreuk lijden. Maar wel zie ik, dat onze politieke organisatie, onze coöperatieve, syndikale, mutualistische instellingen streng beheerd, geregeld gecontroleerd en eventueel financieel worden gesteund. De beste propaganda, die langs den weg der socialistische opvoeding, wordt alleen maar schoorvoetend gesteund.

Het was echter niet noodig feiten aan te halen om u te bewijzen, hoe intellectueelen die geen neiging of geen aanleg hebben voor mondelinge en agitatorische propaganda, slechts moeilijk een actieve medewerking kunnen verleenen aan onze partij.

Een senator die omdat hij intellectueel is, wordt verkozen; eenige literateurs die socialistisch journalist mogen zijn, een geleerde of een schrijver die af en toe gevraagd worden een voordracht te houden voor een socialistische groepering, zij vormen de uitzondering die den regel bevestigt.

Ik wil daarmee niet gezegd hebben, dat het onder onze leidende krachten aan intellectueelen zou ontbreken, maar zij werken op politiek gebied. En evenmin ben ik zoo simplistisch aangelegd, dat ik in de literatoren of advokaten of professoren altijd intellectueelen zou zien. Maar mijn bedoeling is er op te wijzen, hoe de partij nog geen programma van geestelijke ontvoogding heeft. En ook: hoe overal in het Vlaamsche land tientallen en honderdtallen menschen, die onze opvattingen genegen zijn en die voor zulke geestelijke ontvoogding gaarne met ons zouden medewerken, niet naar ons toekomen, omdat zij, voor een deel wel ten onrechte, maar ook voor een deel terecht, gelooven dat wij hun medewerking niet kunnen gebruiken of niet op prijs stellen. Ik wil er nog op wijzen, dat, in Vlaanderen, duizenden arme arbeiders wachten dat wij hun nog wat meer zouden geven dan gewone meetings en dan de lectuur van onze dagbladen;

want er is een nieuwe cultuur aan 't groeien in Vlaanderen, waarbij de B.W.P. zich nog al te zeer onbetuigd laat.

Ik weet wel dat wij toch verdienstelijke werken tellen; een arbeidshoogeschool, een centrale voor arbeidersopvoeding, een radiocentrale, een Arbeidersjeugd die zich nu vooral op cultureele actie zal toelagen. Maar het komt mij voor, dat deze organisaties niet voldoende zoeken te vergroeiën met de Vlaamsche bevolking; dat zij voor het grootste deel alleen een publiek bereiken, dat zich vooraf socialist heeft verklaard.

Moet ik wijzen op wat de katholieken daartegenover kunnen stellen? Een eigen zoo goed als officieele universiteit, machtige colleges en scholen, ten minste één degelijk letterkundig tijdschrift, weekbladen als *Hooger Leven*, *Elckerlyk*, *Nieuw Vlaanderen*. De katholieken zijn uitgerust om van laag tot hoog de geesten te doordrenken van hun leer en hun opvattingen, van hun godsdienst en hun literatuur en filosofie.

Wij integendeel laten vele krachten ongebruikt, krachten die soms trappelen van ongeduld om een soort van apostolaat te vervullen. En nog veel meer krachten verwaarloozen wij op te voeden. Bij ons mag iedereen, zeker, vrij zijn meening uiten; maar de kwestie is dat velen niet vinden waar zij bij ons die vrije meening zullen uiten, en dat wij hen niet gaan opzoeken en met een opdracht belasten.

Wat er gedaan wordt blijft veelal lokaal, zonder coördinatie en verschijnt en verdwijnt sporadisch. Ik zie een geheel programma te verwezenlijken op cultureel gebied. Als ik mij niet vergis werd op de stichtingsvergadering van de K.V.V. het voorstel gedaan om naast de organisaties van den middenstand, patroons en arbeiders, ook een organisatie van intellectueelen en vrije beroepen te voorzien. Ook de B.W.P. moet middelen beramen om de intellectueelen op te nemen, die in onze andere partij-organisaties geen plaats vinden of niet wenschen er in te treden — en geloof mij, het is soms vooroordeel, maar daarom nog geen intellectueele hoogmoed die hen van ons verwijderd houdt —; ook moet de B.W.P. met dergelijke organisatie dan naar buiten treden; naar buiten treden, niet met de directe bedoeling stemmen te winnen; maar met deze idealistische verzuchting, die veelvuldiger voorkomt dan men meent: van ons volk een beschaafder volk te maken, het te winnen voor de socialistische idee die niet enkel een politieke idee is, maar een idee van den volledigen en universeelen mensch.

Het is niet de plaats en ik ben niet bevoegd om hier een

plan te ontwikkelen voor een dergelijke actie, die van velen onder ons een bestendige werkzaamheid en van al de reeds bestaande organismen een geestdriftige medewerking en samenwerking zou vergen. Ik zie niet alleen het uitgeven van litteraire, wetenschappelijke en filosofische publicaties; ik zie ook de inrichting van waarlijk feestelijke en laat mij zeggen: geestelijke festivals; ik zie de organisatie van een hoogstaand tooneelleven in geheel het Vlaamsche land, met een centrale leiding die het peil van wat wij bezitten verheft, ik zie de systematische oprichting van studieclubs; ik zie, om dit alles samen te schakelen, de vorming, naast onze vier groote partijgroepeerings, van een vijfde groepeerings die alle specifiek intellectuele organisaties zou omvatten. Ik zie dit alles zeker als socialistische instellingen, maar dan met zulk algemeen menscheijk karakter en zoo zeer gericht op de actie naar buiten; en zoo aantrekkelijk, en zoo diep, dat wij er eerbied door afdwingen bij tegenstanders en er alle aarzelenden en lankmoedigen mee winnen.

Ik zie, om wat nederiger te beginnen, de mogelijkheid, het baanbrekend avontuur van dit eerste Vlaamsch socialistisch congres te hernieuwen. Want voor degenen onder ons die niet politiek zijn aangelegd, moet het wel een avontuur toeschijnen dat op een officieel congres der partij zelfs de literatuur niet werd vergeten — al heb ik niet veel over literatuur gesproken. Niet dat wij de politiek onderschatten. Zij die de politiek verachten, doen mij denken aan de menschen die uit een dag slecht weer de diepzinnige conclusie trekken, « dat het beter geen weer zou zijn ». Vermeylen was al politieker toen hij de Kritiek der Vlaamsche Beweging schreef; de Man was nog wat meer dan een politicus in den gangbaren zin, toen hij dit helaas onbekende werk De Socialistische Idee schreef. Maar naast dezulken zijn er menschen van mijn slag en beteren dan ik, die geen militanten kunnen zijn in de huidige inrichting van de partij, die soms geen benul hebben van economie, van syndicalisme; maar die toch nadenken en soms denken, die dichten en schilderen en schrijven en filosofheeren en die soms ook de behoefte voelen hun meening te uiten. Duizenden zijn er zoo, verloren zielkens in alle hoeken van het land, die naar den geest bij ons behooren. Voor dezen moet dit congres een heuglijk avontuur zijn. Waarom zouden zulke congressen niet de geestelijke hoogdagen worden van de B.W.P.?

Als ik zoo verheugd was hier te mogen spreken op dit congres, dan was dit om de hoop uit te drukken dat er een bestendige gestalte zal aan gegeven worden. Dat er misschien

een studiebureau zal uit groeien; dat het Plan van den Arbeid zal worden aangevuld met een « Plan van de Socialistische Idee ».

BESPREKING.

DEMARREZ. —

Hoe gaan wij practisch nu de poorten van het hoogeschool-onderwijs wijd open zetten voor de arbeiderskinderen?

De vraag is gericht aan professor Van de Veegaete of aan Prof. De Keyzer, of waarschijnlijk aan allebei. Professor Van de Veegaete heeft het referaat van prof. De Keyzer voorgelezen en het groote belang er van doen uitschijnen, dat niet alleen de kinderen van de burgerij aan de universiteiten zouden zijn, die van de middenstanders en de boeren, maar hoofdzakelijk de arbeiderskinderen. Ik druk op dat belang niet. Maar tot nu toe stellen we vast, dat de kinderen van die welgestelden, die naar de Hoogeschool gaan, hun hoogeschoolstudiën hoofdzakelijk niet betalen uit eigen of familie-porte-monnaie, maar uit deze van de gemeenschap. De kwestie van de hoogeschool is niet zoo erg een kwestie van verstand, maar van centen. En tot nu toe gaan diegenen, die centen hebben, naar de universiteit en de anderen moeten er uit blijven. Dan stelt zich de vraag practisch op dit oogenblik: Hoe gaan we de arbeiderskinderen, waarvan de ouders geen centen hebben, — door welke kanalen gaan we die draai-neeren naar de universiteit.

Hoe ziet prof. Van de Veegaete dit in?

* * *

Prof. VANDE VEEGAETE. —

Ik kan niet antwoorden in naam van Prof. De Keyser, daar het zijn referaat is en ik met sommige zaken van zijn referaat niet instem, o.a. daar waar het gaat over de beperking van het aantal leerlingen aan de Universiteit.

Een kommissie zou moeten bij elkaar komen om na te gaan hoe het aantal arbeiderskinderen die naar de hoogeschool gaan, kan verhoogd worden. Het is eerst een kwestie van middelbaar onderwijs.

Ik zou voorstellen dat een beperkte kommissie zou aange-steld worden om dit probleem dus in afzienbaren tijd te bespreken.

* * *

DEMARREZ. —

Het is dus hoofdzakelijk een kwestie van centen. We hebben een wet, ingesteld door Destrée, waardoor het Fonds der Meestbegaafden is opgericht, maar dat houdt niet veel in. Er komen b.v. voor Maaseik daarvoor een 60-tal leerlingen. Van die 60 oordeelt de commissie van het Fonds dat er slechts een 10-tal de besten zijn. Maar de beurzen die daar gegeven worden loopen van 350 tot 1.400 Fr., niet meer. Arme kinderen uit groote gezinnen, of die nu 350 Fr. of 1.000 Fr. min of meer hebben, die kunnen toch zelfs geen middelbare studies doen, en zoo geraken de meestbegaafden niet door de oude of moderne humaniora met hun 350 of 1.000 Fr. en geraken niet in het laatste jaar, dat leidt tot de universiteit.

Het praktisch middel ware de beurzen van de fondsen te vermenigvuldigen met drie, — wat de som betreft, — en het getal meestbegaafden in te krimpen, in plaats van 10 op 60 te nemen, dit te bepalen op 5 en dan aan die 5 te geven een driemaal grootere beurs, b.v. van 1 tot 4 à 5.000 Fr. Zoo zouden de arbeiderskinderen er toe komen ook centen te hebben en van het middelbaar onderwijs ook tot de universiteit te komen.

In de begroting van Onderwijs zou een hooger bedrag moeten worden voorzien voor het Fonds der meestbegaafden.

* * *

HANCKE. —

Demarrez heeft gelijk.

Maar de meeste van die zaken belangen het onderwijzend personeel aan. Er is te weinig voorlichting en te weinig interesse van het onderwijzend personeel. Er zijn leerkrachten die een werkelijk begaafd arbeiderskind onderdrukken.

Senator Demarrez overschat het tekort van de toelagen een beetje. Het is wel mogelijk met enkele opofferingen van de meestbegaafden in de universitaire stichting de studiën te doen.

Daar is vooral de kwestie van voorlichting. En deze is er te weinig. De ouders moeten dit gewoonlijk vernemen door aanplakbrieven, waar niet naar gekeken wordt.

* * *

VERMEYLEN. —

Het is natuurlijk dat wij bij dit eerste Vlaamsch-socialis-

tisch kongres wat veel hooi op onze vork hebben genomen, en we bespreken hier sommige bijzonder ingewikkelde zaken. De vraag, langs welken weg die kunnen opgelost worden, zou best, geloof ik, moeten gesteld worden vanmiddag in de plenum-vergadering. B.v. : of er niet een bestendig organisme zou moeten bestaan om deze kongressen geregeld in te richten ; en of er geen afzonderlijke kommissies moeten zijn om enkele punten nader te bestudeeren. Het gaat om de praktische inrichting van onze kongressen, ten einde ze nog vruchtbaarder te maken.

* * *

RICHARD DECLERCK (Brugge). —

Ik zou willen vragen dat dit onderwerp het voorwerp zou uitmaken van een grondige bespreking op een volgend congres. Het is een speciaal vraagstuk dat van vele zijden moet bezien worden. Demarrez ziet het te oppervlakkig wanneer hij het enkel tot een kwestie van studiebeurzen terugbrengt.

Wanneer men zijn studies heeft afgemaakt begint voor den afgestudeerde pas de moeilijkheid om zich door het leven heen te slaan. Voor een onbemiddeld kind uit de arbeidersklasse is het geen gemakkelijke zaak zich bijvoorbeeld als advocaat of geneesheer te vestigen. De eerste jaren vooral zijn uiterst lastig, vooral wanneer men in aanmerking neemt de hoge installatiekosten die dit medebrengt en het soms jaren lang wachten op klienteel. Daarom mag men het onderzoeken van deze kwestie niet beperken tot de universiteitsjaren.

Zonder dat wij slaafs het buitenland moeten volgen is het nochtans belangwekkend vast te stellen dat in andere landen deze kwestie reeds werd onder de oogen gezien. In Rusland worden de studeerenden reeds gedurende de universiteitsjaren geldelijk gesteund. In Duitschland wordt een stelsel ingevoerd waarbij b.v. de stagiaires bij de advocaten reeds vanaf het eerste jaar vergelding kunnen bekomen.

Ik geef in overweging of dit alles niet veel dieper zou moeten bestudeerd worden en of dit niet het voorwerp zou dienen uit te maken van een speciaal referaat.

* * *

VERMEYLEN. —

Ik zou hieraan willen toevoegen, dat het vraagstuk bijzonder ruim is en ingewikkeld, en samenhangt met de noodige

hervormingen van de universiteit. Zooals die nu bestaat is het een middeleeuwsch ding. Daar zou een heele omwenteling moeten gebeuren om ze volkomen dienstbaar te maken voor het volk.

* * *

VAN DE VEEGAETE. —

Ik geloof best te doen die bespreking te staken. Ten titel van inlichting zal ik zeggen dat het een complex geheel is. Er is de kwestie van voorlichting voor de ouders ; en daar, waar de ouders reeds op de hoogte zijn, blijft de kwestie der beroepskeuze.

Men heeft gesproken over het Fonds der Meestbegaafden, maar er zijn een aantal andere organismen, die steun verleen. Ik heb een vijftal jaren geleden te Gent in het Partijbestuur gesproken over wat de Partij zou kunnen doen om te maken dat begaafde kinderen van socialistische ouders hogere studies zouden kunnen volgen.

Ik heb er op gewezen hoe de Bond Moyson, die meer dan 70 geneesheeren in zijn diensten telt, waaronder 4 socialisten, het enkele begaafde jongens die goed studeeren, financieel mogelijk moest maken geneesheer te worden. Zou de aanwezigheid van 10 of 20 socialistische geneesheeren den geest van zulken bond niet aanzienlijk verbeteren ? Ik denk ook dat de mutualiteiten en de syndikaten zouden kunnen helpen.

Mijn voorstel is : in kommissie bijeen te komen om die kwestie te onderzoeken en een verslag op te stellen dat hier volgend jaar zal besproken worden.

* * *

HERREMAN. —

Ik wensch nog aan te dringen op deze kwestie van het voorbehouden van hooge ambten aan universiteitsgestudeerden. Prof. De Keyzer bekleeg zich over den vinnigen aanval van Vooruit tegen het verslag van den Kon. Commissaris Camu ; hij verwijt Vooruit hierbij van conservatisme. Is het niet eerder het voorstel Camu, de hooge ambten aan gediplomeerden voor te behouden, dat een onduldbaar conservatisme beteekent ?

Uit deze bespreking is reeds voldoende gebleken, dat arme menschen, dat arbeiders nog steeds geen universiteitstitel

kunnen halen. Studiebeurzen kunnen dat niet verhelpen, want er is in de arme gezinnen waar men kinderen tot na hun twintigste jaar wil laten studeeren, ook een tekort van inkomsten, « un manque à gagner ». Het voorstel Camu komt er dus op neer van de hooge ambtenaren een caste te maken, waarvan de leden van huize uit behooren tot de op zijn minst begoede burgerij. De heer Camu zou niet eens zijn voorstel voor de private nijverheid kunnen herhalen; men zou hem wandelen zenden, want daar hecht men meer belang aan werkelijke bevoegdheid dan aan een titel. Waarom dan de staatsbedieningen voor zulk caste-werk gebruiken?

De universiteitsgestudeerden hebben niet *per se* alle bevoegdheid. Maar ik vraag ook niet dat men niet-gediplomeerde onbekwamen zou toelaten tot de hooge ambten; het gaat hier niet om een demagogische bescherming van rechten op bevordering. Mijn bedoeling is enkel dat men de niet-gediplomeerden niet zou uitsluiten, omdat zij niet voldoende financiën bezaten om lang genoeg te studeeren, in een tijd dat studeeren nog veel geld kost.

En mijn oplossing is, dat eenieder dezelfde kansen gegeven worden. Zonder naar titels om te zien, kan men bij voorbeeld de examens veel strenger maken. Wie tot een hooge staatsbediening wil opklimmen zou weten, welke kennissen van hem gevergd worden. Thans zijn dergelijke examens een bespotting; maar men zou ze zonder moeite ernstig kunnen maken; voor het begeven van zulke hooge ambten zou men wel acht dagen theoretisch en acht dagen practisch de bekwaamheid van de kandidaten mogen nagaan. Met een goede jury zou iedereen, de kandidaten, en ook de Staat, voldoende waarborgen hebben.

Ik richt mij voornamelijk tot de democratische mandatarissen en vraag hun het voorstel Camu wat de hooge ambten betreft van dichtbij te onderzoeken. De zaak is van belang; het gaat er om geen onbekwamen aan het hoofd van 's lands bestuur te stellen, maar ook deze hooge bestuursposten niet voor te behouden aan een klasse van menschen, die, bij de huidige sociale toestanden en bij de huidige inrichting van ons hooger onderwijs zeker maar bij uiterst zeldzame uitzondering tot de arbeidersklasse behooren.

* * *

VANDE VEEGAETE. —

Mijn conclusie is, dat de Commissie zich niet met de zaak van Camu bezig houdt.

Het probleem, opgeworpen door Demarrez is een ander probleem: Hoe de arbeiderskinderen in grooter aantal naar de hoogeschool kunnen gezonden worden.

Nog eens: een commissie.

* * *

VAN THIENEN. —

Ik zou willen vertrekken van het standpunt der partij zelf. Toen ik student was werden wij naar de partij getrokken juist door haar ideaal standpunt: « Kosteloos Onderwijs van laag tot hoog ». Wij dienen nu te onderzoeken hoe we dit in de practijk kunnen verwezenlijken. De oplossing dient gevonden te worden dat een begaafd arbeiderskind zijn studies aan de Universiteit kan doen, zonder door materiële zorgen gekweld te zijn.

Daarom zou ik van dit Congres reeds den wensch willen zien uitgaan dat er in het Ministerie van Onderwijs iets moet veranderen.

Als de Fondsen der Meest Begaafden zulke kleine studiebeurzen geven is dit in hoofdzaak te wijten aan het Ministerie, dat zijn toelage met 50 % verminderd heeft.

In Antwerpen zouden wij hooge studiebeurzen willen geven, maar wij kunnen niet bij gebrek aan de noodige fondsen.

Ik vraag dus als eersten spoorslag, tot wij het noodige statuut door de commissie hebben doen uitwerken, dat wij een dagorde zouden stemmen waarin gevraagd wordt de Begroting van het Fonds der Meestbegaafden terug op haar peil te zien brengen in het Ministerie van Onderwijs en dit zoo rap mogelijk.

* * *

CLAESSENS. —

Ik meen dat een leemte in het kongres is geslopen, met het vrouwelijk element geheel te vergeten, bij het inleiden der verschillende punten en vraagstukken aan de dagorde van het kongres. Ik meen dat voor de verovering van de Vlaamsche rechten de medewerking van de vrouwen onontbeerlijk is.

* * *

SCHMOOK. —

Het kan wel schijnen dat dit vraagstuk vergeten is geweest. Dat geldt niet alleen voor dit gedeelte, maar ook voor het

economisch. Het vraagstuk werd echter wèl in overweging genomen. Maar daarjuist heeft de voorzitter gezegd, dat we reeds te veel hooi op den vork hadden. We kunnen dan ook mededeelen dat, naar de inzichten van het partijbestuur, aan deze kwestie een apart Congres zal gewijd worden.

* * *

HENSKENS. —

Er werden hier vele uitstekende dingen gezegd in zake onderwijs, onder meer over het Algemeen Beschaafd. Ik stel alleen vast, wat het onderwijs betreft, dat alles een beetje door elkaar is gegooid. Men heeft gesproken over hooger, middelbaar en lager onderwijs. Ik meen dat het noodzakelijk is dat er wat meer orde in gebracht wordt.

Prof. Blanckaert heeft terloops gesproken over overlaste programma's. Dat is werkelijk een gemeenplaats geworden. Maar er komt niets in huis van de vereenvoudiging en ik geloof dat we hier staan voor theoretische toekomstplannen en dat Vlaanderen behoefte heeft aan praktische dingen, die onmiddellijk kunnen doorgevoerd worden. Er is zoo pas een nieuw plan uitgevaardigd voor het lager onderwijs. Ik meen dat van een kongres als dit enkele richtlijnen moesten uitgaan, in verband met het opmaken van het programma voor het middelbaar onderwijs. Wat de overlade programma's betreft, zou men moeten begrijpen welke toestanden hier bestaan. Wij zijn misschien het eenige onder alle volken dat zooveel tijd besteedt aan het aanleeren van talen. Wij zijn geplaagd — of gezegend — met zoo goed als twee moedertalen. Er wordt aan de Vlaamsche kinderen nog steeds gevraagd dat ze evengoed Fransch zouden kennen als Nederlandsch. Men is zelfs strenger voor het Fransch dan voor het Nederlandsch. Dat is misschien niet algemeen, maar in vele gevallen is het wèl zoo.

Dat is nochtans niet tegen het Fransch gericht als zoodanig.

Wij zouden er moeten toe komen, — en ik ben volledig akkoord met Pée, de leerlingen beschaafd te leeren spreken. Als de toestanden echter blijven zooals ze zijn, dan ontbreken tijd en gelegenheid daartoe. Laat ons even nagaan hoe het in het M. O. gesteld is met de leerlingen die Germaansche philologie willen studeeren. Over welke tijdsruimte beschikken zij? In de 6e beginnen zij met het Latijn, in de 5e met het Grieksch; samen 2.300 lesuren voor het aanleeren van Latijn en Grieksch. Hoeveel voor het Duitsch en het En-

gelsch? 600 lesuren of ongeveer een vierde. Waar blijft dan de tijd die beschikbaar gesteld wordt voor het Nederlandsch? Dat is een toestand die eenig is, zei ik. Geen enkele andere jeugd staat voor zulk een toestand. De Engelsche pedagogen achten zich reeds zeer voldaan, als zij van hun jeugd verkrijgen dat zij één vreemde taal aanleeren in het M. O. Wij vragen er vier of vijf! Als onze jeugd in zake taalstudie het driefvoudige moet leeren van de Engelsche, dan zouden wij niet mogen vergen dat zij nog zooveel tijd besteedt aan de andere vakken. Welnu, er wordt van die toekomstige taalgeleerden nog gevraagd dat zij grondig mathesis, natuurlijke wetenschappen, geschiedenis en aardrijkskunde zouden kennen.

Kijken we naar Engeland en Amerika, dan stellen we vast dat de léerlingen daar maar de helft van de vakken te studeeren hebben van de onze. Ik meen dat het nu tijd is om dit vraagstuk eens grondig te onderzoeken.

De vraag werd opgeworpen of studenten van het middelbaar onderwijs niet te arm zijn aan algemeene kultuur.

Ik geloof dat de studenten te veel krijgen. Wie alles wil doen, kan tenslotte niets goed doen. We zouden moeten beginnen met ons te beperken tot een zeker aantal vakken en daarin doordringen. Voor het middelbaar en het hooger onderwijs zouden wij moeten gaan kijken naar het lager onderwijs. Ik ben van oordeel, wat de werkwijze betreft, dat het lager onderwijs veel hooger staat dan het middelbaar en het hooger. Hoe komt dat? Misschien wel door de opleiding van de leeraars, of door het gemis van coördinatie of samenwerking.

Bijvoorbeeld: in een atheneum werken soms zes, of meer leerkrachten aan één zelfde vak, zoodat de te onderwijzen stof in dezelfde richting zou moeten loopen. Maar wij, leeraars, zijn in het algemeen zoo individualistisch aangelegd, dat de eene niet wil weten hoe de andere te werk gaat. Er is daar absoluut samenwerking noodzakelijk, samenwerking onder menschen die voor eenzelfde taak staan. Er is wel de inspectie, maar we weten dat zij over te weinig tijd beschikt om een werkelijk dagelijksche leiding te geven. Zij is zoo georganiseerd dat slechts eens per jaar een bezoek kan gebracht worden aan elke school. Waar de schoolinspectie den tijd mist, zou het schoolhoofd moeten optreden. Maar wordt er niet te veel gedaan aan administratief en veel te weinig aan pedagogisch werk? Er zou in die opvatting verandering moeten komen. Met gezondere pedagogische leiding in het onderwijs, zou men van de leeraars verkrijgen dat zij min-

der doceeren en meer aktiviteit bij de studenten brengen. Het gemis van aktiviteit bij de leerlingen is niet te wijten aan het te weinig lesgeven in de school, maar aan een te geringe opwekking tot arbeidslust.

De lagere school is een actieve school. De nieuwe leermethodes streven er naar de kinderen zelf aan den arbeid te zetten. De pedagogen hebben uitgemaakt dat dit de goede weg is. Wat stellen we nu vast met onze beschaafde uitspraak? Er zijn nog klassen van meer dan 40 leerlingen waar men beschaafde taal moet aanleeren. Dat is uitgesloten. Men leert maar spreken al sprekende. Hoe kan men zelfs aan slechts 30 studenten regelmatig de gelegenheid geven tot spreken. Onze klassen blijven te veel luisterklassen. Hoe willen we dan komen tot lessen waarin de studenten beschaafd zouden leeren spreken? De beperking van het aantal leerlingen dringt zich op. Zoolang we daar niet toe komen zullen we ook van de studenten niet verkrijgen dat ze vlot en beschaafd spreken. Ik ben van oordeel dat we aan de basis moeten beginnen. Vele onderwijzers bevinden zich in dat opzicht in een moeilijke positie. Een andere geest zou moeten voorzitten bij de recruteering. Leerlingen, die er geen kans over zien een atheneum te doorloopen, voor wie het misloopt in het middelbaar onderwijs, zeggen al te licht: « Dan zullen we het maar beproeven langs de normaalschool ». We zouden aan beroepsoriëntering moeten doen, vooral bij die mensen, die zich voorbestemmen om in het onderwijs werkzaam te zijn. We zouden aan de jongeren, die willen onderwijzer worden, moeten zeggen: ge zijt daartoe geschikt, of ge zijt het niet. Men onderzoekt hun lichamelijken toestand, maar tot hiertoe werd er niet voldoende aandacht geschonken aan hun spraakorgaan. Ik ben van meening dat iemand die op zijn 15e jaar niet bewijzen kan zijn spraakorgaan te kunnen gebruiken, dit ook niet zal kunnen op zijn 19e of 20ste jaar. Aan den drempel der school moeten vooral degenen, die leeraar willen worden, onderzocht worden of ze in staat zijn normaal te spreken. Zoo dit niet gaat, hoeft hun gezegd te worden een andere loopbaan te kiezen en niet in het onderwijs te gaan.

Ik zou dus willen vragen of er vanwege dit kongres, aan den Minister geen wensch kon overgemaakt worden aangaande enkele practische verbeteringen die onmiddellijk in het onderwijs kunnen doorgevoerd worden.

* * *

KUYPERS. —

Het bureau is zich zeer goed bewust, dat dit geen pedagogisch kongres is, om de leerplannen te bespreken van het lager of middelbaar onderwijs, noch de methodes die moeten gebruikt worden op deze of gene school voor dit of dat leervak. Zulke vraagstukken hooren thuis in een kongres van het syndikaat van het onderwijzend personeel. Wij hebben een uitzondering gemaakt voor het hooger onderwijs, omdat het de eerste maal is dat een kongres van Vlaamsche intellectueelen vergadert. Nu Gent vervlaamscht is wenschten we poolshoogte te nemen over de bereikte resultaten en de tekortkomingen.

Ik zou de lijst der technische schoolproblemen, door Henskens uiteengezet, nog zeer sterk kunnen uitbreiden. Doch laten wij een onderscheid maken. Gewoonlijk worden op onderwijs-kongressen allerlei problemen aangeraakt van het standpunt van de leerkrachten uit. Maar er zijn nog andere standpunten. Het zou goed zijn op een volgend kongres van een sociaal-ekonomisch en familiaal standpunt uit, allerlei vragen ook door de ouders in oogenschouw te laten nemen. Het ware wenschelijk dat het zou gebeuren na onderzoek door een bevoegde kommissie. Aldus zouden we komen tot een socialistisch standpunt tegenover alle onderwijsproblemen die niet van zuiver technischen aard zijn. Iets dergelijks zouden we den volgenden keer kunnen beproeven.

* * *

VAN DYCK. —

Het gaat over het Algemeen Beschaafd. Ik geloof dat de partij en de vakbonden een zekere rol kunnen spelen in de verspreiding van het Algemeen Beschaafd. Als we konden gedaan krijgen dat b.v. in onze kranten en in de vakbladen een zekere eenheid zou heerschen, zouden we een grooten stap vooruit zijn. Ik meen dat dit zou kunnen gaan door het opstellen van lijstjes van de meest verspreide Belgicismen, met daarnaast de Nederlandsche equivalenten. Redacteurs, reporters en plaatselijke correspondenten van onze kranten, de hoofdbestuurders, de secretarissen en afdeulingsbesturen van de vakbonden zouden deze lijstjes toegezonden krijgen. Voor een eerste lijst zou b.v. in aanmerking komen: Belgicismen die in het Vereenigingsleven veel voorkomen en hun Nederlandsche equivalenten.

Ik wil spreken over het algemeen Nederlandsch in de radio. Ik geloof dat door de aanwezigheid van Kd. KUYPERS, het oogenblik geschikt is om hier even op in te gaan. Hij heeft n.l. het groote voordeel in de middens te zitten, die een groote rol kunnen spelen in die zaak; hij is beheerraadslid van het N.I.R. en een hooggeplaatst ambtenaar in het Ministerie van Onderwijs. Willem Pée heeft terecht gezegd dat de radio in het A. B. een groote rol kan vervullen. Er is ook gezegd dat er geen vaste norm is van de algemeenheid.

Niet alleen de gewone omroepers, maar ook de lezers van het gesproken dagblad oefenen elken dag hun invloed uit op de taalkennis van ons volk. Maar bijna al deze menschen komen uit een ander midden; ieder spreekt één algemeen Nederlandsch. Wij dringen er opaan, dat er zou begonnen worden met de scholing van deze lezers en met de vaststelling van een bepaalde norm van algemeen Nederlandsch, die deze menschen zouden hebben te gebruiken. Maar daarnaast komen elken dag andere menschen met spreekbeurten en interviews. Er komen ook tooneelspelers en deklamators en die komen allen met hun algemeen Nederlandsch.

Mijn voorstel is: Is er geen mogelijkheid het initiatief te nemen om een controle door te voeren zooals voor de zangers, ook voor deze die voor de microfoon spreken. Dat is noodzakelijk. De microfoon heeft zijn eigenaardigheden en daarmede moet rekening gehouden worden.

In het begin zullen uitzonderingen moeten gemaakt worden voor sommige sportmenschen, b.v. die reportages kunnen doen, die moeten wij nog dulden, omdat wij geen andere specialisten hebben.

Ik vraag dus: Een jury die als taak zal hebben te waken op het gebruik van het algemeen Nederlandsch voor de micro, door wie ook.

2° het initiatief te nemen: het N.I.R. samen met den Minister van Openbaar Onderwijs, om een school op te richten voor de menschen, die willen leeren voor de radio zingen of spreken, waar dan een bepaald algemeen Nederlandsch zal worden onderwezen, zoodat een goed algemeen Nederlandsch voor de micro zal gesproken worden.

* * *

KUYPERS. —

Nu ik zoo persoonlijk en zoo vriendelijk « aangevallen »

wordt, zal ik Baghus onmiddellijk van antwoord dienen. Het probleem van de gesproken taal heeft ons sedert lang beziggehouden. Niemand betwist dat het Algemeen Beschaafd van Van Wynendaele b.v. zeer relatief is. Maar van den anderen kant vragen onze luisteraars niet beter dan een of andere ster van de Ronde te hooren, hem goeden dag te hooren zeggen tot zijn liefje, en buitengewoon « interessante » dingen meer.

Wij moeten dus rekening hiermee houden. En Sarov weet ook, dat wanneer over een of andere vakbondskwestie een vakbondsleider aan het woord komt de taal dikwijls te wenschen overlaat en dat velen van die leiders wel eens in de leer zouden mogen gaan bij onzen vriend Pée. Ik geloof niet dat zulke zaken kunnen geforceerd worden. Het publiek hoort heel graag spreken over zaken die interessant zijn, al worden ze dan voorgedragen met een twijfelachtig accent. Wij moeten niet overdrijven met het Algemeen Beschaafd, maar dat al onze aandacht ook dien kant uit moet gaan, spreekt vanzelf.

2) Een jury als voor de voordrachtskunstenaar bestaat voor de gewone sprekers nog niet, maar er wordt verwacht van den nieuwen directeur-generaal dat hij aan deze kwestie de aandacht zal schenken die zij verdient, om zooveel mogelijk al wie minder goed spreekt automatisch van de micro te weren, voor het N.I.R. als voor de omroepverenigingen.

Daarnaast is er nog een goed idee: een school voor microsprekers. Er zou een verband moeten gelegd worden tusschen de conservatoria en het N.I.R. Als dit nog niet verwezenlijkt is geworden is het gedeeltelijk door moeilijkheden op het Conservatorium te Brussel zelf, maar ik wanhoop heelemaal niet binnen afzienbaren tijd, te Antwerpen b.v., tot een oplossing te komen, die Baghus volkomen voldoening schenkt.

* * *

VAN DE MOORTELE (Jette-Brussel). —

Ik sluit me volmondig aan bij het referaat van Raymond Herremans; hij heeft gewezen op de kern van onze taak.

Ik had het congres opgevat als een vergadering die den grondslag zou gelegd hebben van een groote socialistische cultuurbeweging, waarvan de politiek een onderdeel is. En ik wil sluiten met de conclusie:

1) Dat van dit congres een bestendig organisme zou uitgaan, dat de cultureele beweging in haar geheel zou in oogen-schouw nemen;

2) Indien een ander congres wordt belegd, dit in algemeen geest zou opgevat worden, niet zoo technisch als het huidige, maar voornamelijk met vertegenwoordigers van de verschillende cultureele organismen, die in onze Partij bestaan, zooals Centrale van Arbeidersopvoeding, pers, Sarov, Centrale van Socialistisch Onderwijzend Personeel, e.a. en ik hoop dat dan een vereeniging van Vlaamsche schrijvers zal bestaan, die ook haar woord zal kunnen laten hooren. De taak van het congres zou zijn het jarenlange werk van die verschillende organismen samen te brengen om een cultureele beweging met socialistischen geest over Vlaanderen te doen stroomen.

* * *

KUYPERS. —

Er zijn natuurlijk verschillende opvattingen mogelijk bij de organisatie van een congres als het huidige. Wij hebben een bepaalden weg gekozen, na discussie van alle moeilijkheden voor personen, onderwerpen en dgl., ook wat den tijd betreft, die bij de inrichting van dit reeds zeer laat komende congres in de weegschaal moesten geworpen worden. Wij hebben eenvoudig een congres gewild als toetssteen van de Vlaamsch-socialistische opinie; ik vraag u, en ge zult zelf antwoorden: Is dit congres geslaagd, dan zijn wij tevreden; maar voor een volgenden keer wordt gaarne rekening gehouden met uw interessante wenken.

SOCIAAL-ECONOMISCHE AFDEELING. SOCIALE VRAAGSTUKKEN.

HET SOCIAAL VRAAGSTUK IN VLAANDEREN

door Frans J. WILLEMS.

De Belgische Omwenteling van 1830 was een ramp voor Vlaanderen. Door flaminganten geschreven, beduidt deze zin dat zij het einde beteekende van een pas begonnen cultureele heropstanding, en een periode inluidt van taalverdrukking en denationaliseering. Doch evenzeer was de scheiding van Noord en Zuid een economische en sociale ramp voor onze gewesten. En ik weet niet wat in de studie van de jaren na 1830 den sociaal voelenden Vlaming het pijnlijkst aandoet, de geestelijke verstomping van een zoo edel volk, of de materiele nood dezer tijden, die aan het onmenselijke grenst.

Onder Willem I kende Vlaanderen een economische opbloei. Van 1824 tot 1827 vermeerderde de omvang van den handel met 63 %. De katoennijverheid, in volle ontwikkeling, vindt in de Hollandsche koloniën een vaste afzetmarkt. De vlasnijverheid voorziet Frankrijk. Al bracht het invoeren van het machinisme mistevredenheid onder de arbeiders, al waren de werkdagen lang, toch was de werkloosheid gering en verdienden de arbeiders hun brood. Ongetwijfeld waren, zonder de omwenteling, de sociale tegenstellingen ook scherper geworden. Doch de ellende had voorzeker nooit het peil bereikt van de jaren 1830-40. Ten slotte waren het de arbeiders, die de revolutie van 1830 gemaakt hebben, die de dupe werden der geschiedenis, in 't voordeel van de geestelijkheid en de burgerij.

De revolutie dompelt Vlaanderen in een geweldige economische crisis, ten gevolge van het verlies zijner afzetmarkten en de onbevoegdheid der nieuwe regeering. De voortbrengst der katoennijverheid, die in 1829 350.000 stukken weefsel bedroeg ter waarde van 28.420.000 fr. zakte in 1834 op 112.000 stukken ter waarde van 12.245.000 fr. Van 1829 tot 1834 verminderde het aantal katoenspinnerijen van 77 tot 53. Het loon van een katoenwever dat op 1 Oogst 1830 nog 2 frank bedroeg, was nog 0,62 fr. op 1 Januari 1835. Te Gent klonk toen het droef refrein:

Als ons schoon landeken was aan den baas
Hadden wij met gemak brood, boter en zelfs kaas ;
Maar sedert Leopold, de Regent en De Potter,
En hebben wij gehad noch kaas, noch brood, noch boter.

De vlasnijverheid geraakte in verval, door de Engelsche concurrentie op de Fransche markt. De mechanische spinnerijen ruineerden de handnijverheid, die aan 300.000 menschen werk gaf. De oogst mislukte verscheidene jaren achtereen, en de aardappelplaag ontnam het volk het laatste voedsel. De gevangnissen zaten vol. De helft van de bevolking leefde van de liefdadigheid. De besmettelijke ziekten vonden een gemakkelijke prooi onder die ondervoede bevolking en maaiden er met duizenden weg.

In Wallonië deed de crisis zich niet zoo sterk gevoelen. De arbeidersklas was er op dat oogenblik niet zoo talrijk. Het economisch zwaartepunt van België, dat vóór 1830 in Vlaanderen lag, verplaatste zich nu naar Wallonië, met als basis de zwaarindustrie.

De Belgische omwenteling had het volk een Grondwet geschonken, die voor de arbeiders en de niets-bezittenden doode letter bleef. Alle macht komt uit het volk, stond er geschreven, doch het kiesrecht behoorde slechts aan hen die minstens 20 florijnen rechtstreeksche belastingen betaalden. De cijns was kleiner voor het platte land dan voor de steden. De Belgen waren gelijk voor de wet. De Belgen hadden het recht op vreedzame wijze en ongewapend te vergaderen. Doch het strafwetboek strafte de vereeniging of samenspanning van burgers van een zelfden stand of hetzelfde bedrijf, aldus alle vereeniging van arbeiders voor de verdediging hunner gemeenschappelijke belangen in de kiem smoorend. De loting, door Napoleon ingevoerd, bleef voortbestaan, en de plaatsvervanging was toegelaten. De gansche last der dienstplicht was aldus op den nek der arbeiders en kleine boeren geschoven.

De XIXe eeuw zal een zwarte bladzijde blijven in de maatschappelijke geschiedenis van Vlaanderen. Indien Karl Marx terecht kon zeggen dat België het paradijs was van het kapitalisme, dan was Vlaanderen in dit paradijs, de zevende hemel. Arm Vlaanderen : Record van de lage loonen, record van de lange werkuren, record van de vrouwen- en kinderarbeid, record van de krotwoningen. Geen sociale wetgeving, geen bescherming voor de zwakken. Het economisch liberalisme en zijn politieke vertegenwoordigers liep uit op de bitterste verdrukking van de proleten. De uithuizing bereikte

haar toppunt onder de huisarbeiders. Daarvan bevonden er zich 80 % in Vlaanderen. De beruchte kantwerkstersscholen zijn hiervan een staaltje. De Winne heeft in een onderzoek wraakroepende feiten aan het daglicht gebracht. Het analphabetisme onder de lagere bevolgingsklassen was dan ook zeer groot. Protesten tegen de vrouwen- en de kinderarbeid bleven niet uit. Doch de Katholieke en Liberale machthebbers verkondigden dat de vrijheid van de nijverheid een heilig beginsel was, en dat de staat niet mocht tusschenkomen, zelfs niet om de misbruiken te beteugelen. Gedurende de discussie in de Kamer, in 1878, van een wetsvoorstel, om de ouderdom van de kinderen, voor arbeid in de mijnen, vast te stellen op 12 jaar, deed de heer Jottrand opmerken dat België het eenige land was in West-Europa dat geen wetgeving had in zake vrouwen- en kinderarbeid. De heer Woeste antwoordde als volgt : « Welnu, hetgeen het achtbaar lid als een oneer aanziet voor België, wat mij betreft, ik beschouw het als een eeretitel. Het is aan ons, dunkt mij, aan Europa het voorbeeld te geven van den eerbied voor de individueele vrijheid, van den eerbied voor het individueel initiatief. Mijne heeren, in de maatschappij der XIXe eeuw, met verdeelde meeningen en gevoelens, is de reglementeering bijna altijd een gevaar : zij kan een wapen worden in de handen van de partijen en tot willekeur aanleiding geven. » Voor Woeste en zijn partijgangers bestond eenvoudig het sociaal vraagstuk niet. Dit was een uitvinding van opruiers en sentimenteelen. Hun klassebelangen maakten hen ongevoelig voor de maatschappelijke wantoestanden. De ontwakning zou brutaal zijn : het bloedig jaar 1886.

Was de burgerij dan zoo verward in haar hebzucht dat zij geen oog had voor menschelijk lijden ? Waren de intellectueelen dan zoo ver van hun volk vervreemd dat zij niets ondernamen voor de lotsverbetering van dat volk ? Het baart verwondering, als wij nagaan wat er tusschen de jaren 1830 en 1890 door de Vlaamsche schrijvers en de flaminganten gepubliceerd wordt, dat zoo weinigen onder hen oog hadden voor de sociale wantoestanden. De flaminganten waren door en door bekommerd om het taalprobleem. Van de oplossing van dat vraagstuk, van het verkrijgen hunner taalrechten, schenen zij alle heil te verwachten voor het Vlaamsche volk. De achterlijkheid, de onwetendheid, zij meenen er een oplossing voor te vinden door de vervlaamsching van onderwijs, leger, gerecht. Zelfs Vuylsteke, die nochtans in 1856 dat schoon gedicht schreef, « Dat zijn de mannen die wij moesten winnen, ziedaar wat volk geheeten wordt... », waarin hij

een stoet voorbijtrekkende, afgeleefde fabrieksarbeiders beschrijft, en voelt dat zonder de steun van de arbeiders, de Vlaamsche beweging een doode beweging blijft, zelfs Vuylsteke verwacht meer heil voor Vlaanderen van het ver-vlaamscht onderwijs dan van het algemeen stemrecht. Maar er zijn uitzonderingen. En het is met ontroering dat wij ver-noemen twee Gentsche intellectueelen, de hoogleeraar Fran-çois Laurent en de dichter Emiel Moyson.

Laurent is het type van de welmeenende, eerlijke burger, belangloos wetenschapsmensch, die zich met hart en ziel wijdde aan de studie en de liefdadigheid. In 1836 werd hij professor van burgerlijk recht aan de universiteit te Gent. Hij was getroffen door de nood der arbeiders en verwachtte de verbetering van hun toestand door hen zedelijk te ver-heffen en hun de spaarzaamheid aan te leeren. Hij richtte het schoolsparen in, ondernam zelfs hiervoor propa-ganda-tochten, en stichtte werkersvereenigingen, die, nevens het spa-ren, ook voor doel hadden de arbeiders te verwijderen uit de kroeg en de arbeidster uit de danszaal. Hij was een anti-socia-list, doch bezielde met de beste bedoelingen: « Ik zeg, schreef hij, dat men zou moeten meer dan blind zijn, om de nood-zakelijkheid van een hervorming van de arbeidersklassen, door middel van de spaarzaamheid, te loochenen, want deze hervorming is het eenige middel om een sociale omwenteling te voorkomen. » Laurent verwachtte te veel goede inzichten van de burgerij en stelde te hooge eischen aan de arbeiders. Van wat hij gesticht heeft is niet veel overgebleven doch als men zijn werken leest is men getroffen door het edel gemoed dat er uit spreekt.

Veel dichter bij de arbeiders staat Emiel Moyson. Deze zoon van begoede burgers voelde zich, als student en flamin-gant, tot de arbeiders aangetrokken, en begreep, beter dan zijn tijdgenooten, dat zonder materiele ontvoogding van het werkende volk er ook geen geestelijke opstanding mogelijk was. Hij stelde zijn pen en zijn woord ten dienste van de eerste arbeidersvereenigingen, zooals de « Broederlijke We-vers » te Gent, en nam een actief aandeel in de organisatie van de werkstakingen in de katoennijverheid en den strijd voor de afschaffing der wet op de samenspanningen. Voor de eerste maal vinden wij hier bij een flamingantisch dichter een beroep op Breidel, De Coninck, Artevelde en het Vlaamsch verleden, niet om blauwvoeten los te maken over Vlaanderen, maar om de arbeiders wakker te schudden. On-gelukkiglijk overleed Moyson reeds in 1867, ten gevolge van de tering.

Neen, de arbeiders hadden van de verlichte burgerij, noch van de Vlaamsche intellectueelen, niet veel te verwachten voor hun lotsverbetering. Deze moest het werk zijn van hen zelve. De redding lag in de vereeniging. Doch het ongeluk-kig artikel 415 van het Strafwetboek maakte deze schier on-mogelijk. Iedere staking ging gepaard met een nasleep van vervolgingen wegens samenspanning, en de arbeiders werden telkens veroordeeld tot zware gevangenisstraffen. En toch be-stonden er rond de jaren '60 reeds verscheidene arbeiders-organisaties. Hun doel was de onderlinge bijstand in geval van ongeval of ziekte. Zij hadden niet veel gemeens met de moderne vakbeweging, en droegen dikwijls nog de sporen van de oude gilden en neringen.

Ondertusschen waaiden de Socialistische gedachten ook over Vlaanderen. In 1864 was de eerste Internationale ge-sticht te Londen. Den 18 Oktober 1868 verscheen te Antwer-pen het eerste nummer van « De Werker » orgaan der Vlaam-sche afdeelingen van de Internationale. De strijd voor het algemeen stemrecht, waarin de arbeiders het wapen zagen van hun lotsverbetering, was ingezet met hardnekkigheid door burgerlijke democraten en socialisten. In 1876 stichtten Anseele, De Witte en Van Beveren de Vlaamsche Socialis-tische Partij, na een poging van samenwerking met de Walen en de Brusselaars. Eindelijk in 1889 komt de Belgische Werk-liedenpartij tot stand, 59 vereenigingen groepeerend. In 1894 dank zij de verandering van het kiesstelsel, traden 28 Socia-listen in de Kamer.

Naarmate de politieke invloed van de werkende klasse stijgt, veroverd deze stuk voor stuk de zoo lang miskende le-vensrechten. De ontwikkeling der sociale wetgeving in Bel-gië houdt gelijken tred met de ontwikkeling der arbeiders-beweging. Na de socialistische, aan wie het leeuwen-aandeel toekomt van den strijd, ontstaat in Vlaanderen ook de chris-tene werkersorganisatie, onder aandrang van moedige pio-niers zooals pastoor Daens.

In vergelijking met andere landen is België een der laatste met de inrichting zijner sociale wetgeving. De vrijheid van vereeniging, waarin besloten ligt het stakingsrecht, dagtee-kent in Engeland sinds 1825, in Frankrijk sinds 1864, in Bel-gië sinds 1867.

Het truck-systeem, d.i. de betaling van het loon in goe-deren of winkelwaar, werd in Engeland verboden in 1831; in België moest men wachten tot 1887. Het verbod om vrou-wen en kinderen te gebruiken in de mijnen werd in Engeland uitgevaardigd in 1842. Het was slechts door de wet van 5

Juni 1911 dat aan kinderen onder de 14 jaar en de vrouwen het onderaardsch werk in de mijnen wordt verboden. De arbeidsinspectie bestaat in Engeland sinds 1844, bij ons sinds 1896. Vóór 1886 is de sociale wetgeving in België zoo goed als onbestaande. In dat jaar ontstaan er zware onlusten in de provincies Henegouwen en Luik. De burgerlijke machthebbers worden opgeschrikt uit hun vrijwillige blindheid ten overstaan van het sociaal vraagstuk. Op 15 Augustus 1886 werd een commissie van 35 leden aangesteld om den toestand van den arbeid te bestudeeren en om maatregelen voor te stellen die dezen toestand zouden kunnen verbeteren. Het programma dezer commissie werd in de volgende jaren geleidelijk verwezenlijkt: reglementeering van den vrouwen- en kinderarbeid; verzekering tegen arbeidsongevallen; bescherming bij de uitbetaling van de loonen; verzoeningspogingen bij collectieve arbeidsgeschillen; hervorming van de werkrechtsciraden; wet op het arbeidscontract, op de werkhuisreglementen; statuut voor de beroepsverenigingen; uitbreiding van het beroepsonderwijs.

Na den oorlog, tusschen 1919 en 1930, kende de sociale wetgeving een nieuw tijdperk van grooten bloei, waaraan het algemeen stemrecht die de arbeidersinvloed in 's lands politiek zeer versterkt, niet vreemd was. De achturenarbeid, de inrichting van den werkloozensteun, het ouderdomspensioen, de gezinsvergoedingen waren zoovele mijlpalen in de sociale wetgeving van het land. Dank zij een sterke vakvereniging was een minimum bestaan aan de arbeiders verzekerd. Het materieel peil der Vlaamsche arbeiders in de jaren die op den oorlog volgen steeg aanzienlijk. Het verplichtend onderwijs, de kortere arbeidsduur, een beter bestaan verhoogden ook hun geestelijk peil. Ondertusschen ging de vervlaamsching van het openbaar leven steeds verder en verder. De volkstaal zegevierde samen met de lotsverbetering van de werkende klas. De na-oorlogsche jaren kenmerkten een evolutie in de economische structuur van België. Het zwaartepunt verplaatste zich terug van Wallonië naar Vlaanderen. Hier nam de industrialisatie in die jaren een snel tempo. De ontdekking van het Kempisch kolenbekken opende onbeperkte perspectieven. De snelle ontwikkeling der Limburgsche kolencentrums is typisch voor den industrieelen opbloei. De Antwerpsche haven overtrof veruit de tonnemaat der beste voor-oorlogsche jaren. Het aantal ondernemingen stijgt. De industrialisatie komt ten goede aan de arbeiders wier organisaties een onbekende macht verkrijgen, evenals deze der boeren.

1930 luidde den aanvang in der crisis. De werkloosheid steeg. De productie verminderde. Er kwam een stilstand in de sociale beweging. Gedurende de volgende jaren, geen nieuwe sociale wetten. Men trachtte in de eerste plaats de gewonnen posities te behouden. De lijst der hervormingen van socialen aard is ver uitgeput. Het is het regiem zelf dat zou dienen aangetast. Dit werd overtuigend bewezen door de Man, en de Werkliedenpartij maakt het Plan van den Arbeid tot haar programma.

In de laatste jaren krijgt het sociaal vraagstuk in Vlaanderen een nieuw aspect: de moeilijke toestand van de middenstand en de landbouwers eischt een dringende oplossing. Het politiek belang van deze klasse is niet te onderschatten. Naarvolgens de regeering er in slagen zal haar vertrouwen te winnen, of in haar poging mislukt, verminderen of vermeerderen de kansen van het fascisme. Het valt anderzijds niet te ontkennen dat de Vlaamsche intellectueelen sterk onder den invloed staan der fascistische ideologieën. Het aantal gediplomeerden is sinds den oorlog geweldig gestegen, en hun materieel bestaan is in vele gevallen niet verzekerd. Doch het zou verkeerd zijn uit de materiele factor alleen de sympathie voor de fascistische stelsels bij het gros der Vlaamsche intellectueelen af te leiden. Het regiem van over den Rijn oefent op de breinen van onze nationalistten een fascineerenden indruk uit. Hieraan zijn rasfactoren wellicht niet vreemd. Doch ook de oude haat tegen het socialisme, dat de arbeiders tot ontvoogding bracht, laait in de harten van die heeren op.

De beslissende slag, voor de omvorming van de economische en sociale structuur, schijnt te gaan tusschen het zoogenaamde corporatisme en het planistisch geworden socialisme. Is de tegenstelling tusschen beide ideologieën werkelijk onoverbrugbaar? Ik raak hier de politieke zijde van het vraagstuk niet aan. Maar ik heb den indruk dat op den weg der beroepsorganisatie, waarvan het plan spreekt, en in de inrichting der paritaire commissies, die sinds de laatste stakingen van verleden jaar zoo talrijk zijn geworden, talrijke contactpunten liggen met de zoogenaamde corporatistische gedachten.

Wat zal de toekomst zijn van Vlaanderen op sociaal gebied? Dit zal grootendeels afhangen van de politieke evolutie der komende jaren. Maar de lessen uit het verleden hebben ons getoond dat in de vereeniging alleen het heil is te vinden. Wat de arbeiders sinds lang hebben verwezenlijkt moeten ook de boeren, ook de middenstanders, ook de intellectueelen beproeven: vereeniging. Beroepsorganisatie. Het

front van den arbeid. De Vlaamsche bodem is rijk genoeg om aan allen het bestaan te verzekeren. Maar het komt er op aan de verzekering van dat bestaan planmatig te organiseren, en uit het chaos der vervallen liberale economie, met het minste nadeel voor al de leden van ons volk een georganiseerde en gecontroleerde economie uit te bouwen. Tot het medehelpen aan deze taak is iedere Vlaamsche intellectueel geroepen.

FRANS J. WILLEMS.

BIBLIOGRAPHIE

- Lod De Raet : *Vlaanderens Economische Ontwikkeling*. N.V. Standaard-Boekhandel z.d.
 Liederik : *Vlaanderens Economische Zelfstandigheid*. Boekhandel Flandria Antwerpen z.d.
 Huysmans, de Brouckère, Bertrand : *75 Années de Domination Bourgeoise*. Gand, Volksdrukkerij, 1905.
 F. Laurent : *Les Sociétés ouvrières de Gand*. 4e ed. Gand 1883.
 Avanti : *Een Terugblik (Geschiedenis der Gentsche Arbeidersbeweging)*. Gent. S. M. Het Licht, 1911.
 *** : *De Uitvoering van het Plan van den Arbeid*, Antwerpen, De Sikkels, 1935.
 Herman Vos : *Vlaanderens maatschappelijke Ontwikkeling in het licht van zijn Economische Ontwikkeling*. Bijdrage in : *Vlaanderen door de Eeuwen heen*, IIe Deel. N.V. Elsevier, Amsterdam 1932.

DE HEDENDAAGSCHE SOCIALE STROOMINGEN IN VLAANDEREN

door JEF RENS.

Ik heb vastgesteld dat er een groote overeenstemming is tusschen mijn uiteenzetting en die van vriend Willems, dit komt omdat wij niet samen hebben kunnen spreken vóór wij ons referaat opmaakten en er tusschen ons sinds verschillende jaren een enge geestesverwantschap bestaat.

Het is niet mogelijk binnen het bestek van deze uiteenzetting uit te weiden over oorsprong en ontwikkeling der verschillende sociale stroomingen in Vlaanderen. Het eenige wat wij vermogen is de tegenwoordig bestaande sociale stroomingen aanduiden en haar voornaamste wezentrekken schetsen. Onder sociale bewegingen verstaan wij bewegingen die streven naar de verbetering der sociale toestanden, in 't bijzonder van de arme, niet bezittende volkslagen. Dergelijke bewegingen kunnen zich uiten op politiek, zoowel als op kooperatief, of mutualistisch of syndikaal terrein.

De eerste vaststelling die wij kunnen doen ten opzichte van de huidige sociale stroomingen in Vlaanderen is, dat zij in enge verbinding staan tot drie elementen die zijn : de materiele lotsgesteldheid van het arbeiders- en boerenfolk en ook van den middenstand, de katholieke godsdienst en de Vlaamsch nationale heropstanding.

De bestaande sociale bewegingen kan men onderscheiden in drie groote stroomingen : de socialistische, de katholieke, de totalitaire.

De meest homogene en ook wat dynamiek betreft de krachtigste is zonder twijfel de

socialistische strooming.

Van de thans bestaande stroomingen is zij tevens de oudste. In den aanvang knoopten de organisaties die van deze strooming deel uitmaakten dikwerf aan bij de maatschappijen voor het handhaven der prijzen, die op hun beurt uitloopers waren van de gilden uit het oude regiem.

Het is met de invoering der machienen in onze Vlaamsche werkplaatsen, b.v. in die der textielnijverheid en ook onder

den invloed van de ellende veroorzaakt door de krisissen dat de socialistische ideeën ingang vonden in deze arbeidersorganisaties.

Hoewel een leer van burgerlijke oorsprong, vond het socialisme dra een vrij aanzienlijken aanhang onder de arbeiders. Dit was vooral te danken aan enkele zeer eenvoudige en gemakkelijk te begrijpen ideeën die beantwoordden aan de diepste en innigste verzuchtingen van de verworpen en verkommerende arbeidersmassa's uit die dagen.

Deze ideeën waren : de noodzakelijkheid die de arbeiders voorgehouden werd zich niet meer toe te vertrouwen aan de welwillendheid van hun patroons, maar zelf hun lot in handen te nemen ; het gebod van de arbeiderssolidariteit (zie de toespelingen op dit gebod door Moyson) ; de voorspiegeling van terug, langs kollektieven weg, heer te kunnen worden van de werkplaats en de voortbrengingsmiddelen, enz.

Zoo gezien was de socialistische strooming een reactie van de arbeiders tegen de wantoestanden waarin zij alsook hun vrouwen en kinderen leefden en werkten, reactie die door de ideeën van vooruitstrevende, burgerlijke denkers in zekere positieve banen werd geleid.

Het is verkeerd te gelooven dat de socialistische beweging, zooals zij in ons land gedijde, onder den invloed der Eerste Internationale eerst, der Tweede Internationale daarna, materialistisch is in dien zin, dat zij in het bezit van stoffelijke goederen het hoogste geluk ziet. Wel ziet zij in het zich steeds meer samentrekkende privaatbezit der produktiemiddelen de grondoorzaak van de ontpersoonlijking, de zelfvervreemding, de verproletariseering, de ontmenschelijking en de verslaving der arbeidende menschen en wil zij deze opheffen door het privaatbezit op te heffen. Het is door de vermaatschappelijking der voortbrengstmiddelen, door de arbeidende menschen terug in 't bezit te stellen van de produktiemiddelen, zij het dan ook in een andere, t.t.z. kollektieven vorm, dat het socialisme de werkers hun persoonlijkheid wil terugschenken, de vervreemding van hun eigen ik wil doen ophouden, hun ontproletariseering wil doordrijven, hen terug tot menschen wil maken en hun afhankelijkheid wil verbrijzelen. Dit streven maakt de reinste essentie uit van het socialisme zooals zich dat belichaamt in de hoofden van zijn beste denkers en in de praktijk van de arbeidersbeweging.

Indien dus het socialisme in zijn wezen dus niets uit te staan heeft met het materialisme in wijsgeerigen zin, had het nochtans in den aanvang dikwerf een anti-klerikalen en ook wel eens een anti-religieusen vorm. Minder is dit toe te schrij-

ven aan de essentie van het socialisme dan wel aan de houding aangenomen door de kerk jegens de arme, verproletariseerde arbeidersmassa's vóór de opkomst van het socialisme.

Enkele laatste maar voor 't begrijpen van deze sociale strooming onontbeerlijke karakters trekken zijn : de verwezenlijking van het socialisme wordt opgedragen aan de enkele arbeidersklasse, deze arbeidersklasse groeit door de ontwikkeling van het bestaande economische, t.t.z. kapitalistisch stelsel, automatisch uit tot meerderheid, de verwezenlijking van het socialisme is in 't belang van iederen arbeider en 't is voldoende dat deze het socialisme leert kennen om 't aan te kleven en te begeeren, door den strijd die de arbeiders voeren tegen de huidige, steeds meer slinkende bezittersklasse, helpen zij het vermaatschappelijkingsproces te bespoedigen en bereiden zij zich voor op de taak die hun wacht : de leiding van de nieuwe, klasselooze, socialistische maatschappij.

Zooals gezegd is deze sociale strooming, die aanleunt bij gelijkaardige stroomingen in de andere Europeesche landen, in Vlaanderen de meest homogene van de bestaande sociale bewegingen.

Zij heeft in zeer ruime mate bijgedragen in het doen tot standkomen van de

katholieke sociale beweging.

De snelle uitbreiding van het socialisme onder de arbeidersklasse had voor gevolg dat men zich in katholieke kringen zeer ongerust maakte. De nieuwe beweging voltrok zich immers heelemaal buiten de bedding van de kerk en haar leeringen druischten op velerlei punten rechtstreeks in tegen datgene wat de kerk immer als waarheid had gepredikt.

De begrippen van klasse en klassenstrijd, van gelijkheid der socialistische beweging staan in tegenstelling tot de hiërarchieopvattingen van het katholicisme, volgens dewelke ieder door God de plaats gekregen heeft die hem toekomt en zich daarin dient te schikken.

Ook het streven van het socialisme om den privaateigendom op te heffen en te vervangen door het kollektief bezit, staat in tegenstelling tot de katholieke leer volgens dewelke de privaateigendom een natuurrecht is.

Het spreekt vanzelf dat de anti-klerikale vorm, waaronder het socialisme zich inderdaad dikwijls uitte, de katholieke kerk in 't geweer bracht.

Het buitengewoon aanpassingsvermogen, dat de katholieke kerk eigen is en die haar al de stormen door de eeuwen heen heeft doen trotseeren, heeft haar tegenover het socialisme tot zekere concessies gebracht. Niet in dien zin dat zij het socialisme zou opgehouden hebben te bestrijden, maar wel in zooverre dat zij in plaats van in dien strijd de methode van « hard tegen hard » te gebruiken de socialistische beweging is gaan nabootsen.

Evenals de socialistische arbeidersbeweging heeft de katholieke beweging vakbonden, mutualiteiten en kooperatieven gesticht, wier praktijk op opmerkenwaardige wijze die der socialistische organisaties benadert.

Het wezenlijke verschil tusschen de sociale opvattingen van de katholieke en van de socialistische beweging is dat de eerste zich niet alleen bezighoudt met de arbeidersklasse, maar zich daaroverheen uitstrekt tot de midden- en boerenklassen, dat zij niet streeft naar de opheffing van den privateigendom der produktiemiddelen, maar enkel bekommerd is de schadelijke uitwassen van zekere vormen van private bezit tekeer te gaan, dat zij wars is van elk egalitarisme, maar de klassen hiërarchisch in elkander wil schakelen.

In de praktijk echter neemt de arbeiderstak van de katholieke sociale beweging vaak hetzelfde standpunt in als de socialistische arbeidersbeweging. Hoewel in theorie de opvattingen van klasse en klassenstrijd verwerpend, worden de kristen-demokraten door de feiten genoopt zich tegen het patronaat te weer te stellen. Zelfs deinzen zij er niet voor terug stakingen uit te roepen. Verder leggen zij, in tegenstelling tot de burgerlijke groepeerings der katholieke beweging, in 't bijzonder den nadruk op dat gedeelte van de sociale Encycliek « Quadragesimo Anno » waar Paus Pius XI verklaart dat « er zekere categorieën goederen zijn, voor de » welke men met rede kan zeggen dat zij in de gemeenschap » voorbehouden dienen te worden, wanneer zij uitgroeien tot » zulk een economische macht, dat zij niet zonder schade te » berokkenen in 't bezit kunnen worden gelaten van private » personen. »

En hoewel de Encycliek « Quadragesimo Anno » zich niet duidelijk uitspreekt tusschen een staatskorporatisme en een vrije organisatie der beroepen, verwerpen de kristen-demokraten met meer kracht dan ooit het eerstgenoemde stelsel en koncentreeren hun inspanningen meer en meer op een organisatie der beroepen die de vrijheid der beroepsorganisaties eerbiedigt en de democratie, in plaats van te verzwakken, zou versterken.

Tot deze inzichten inzake klasse en klassenstrijd, omtrent de noodzakelijkheid zekere vormen van den privateigendom aan te tasten en de democratie te handhaven zijn de kristen-demokraten, ondanks zichzelf gedreven, door de feiten eenzijdig en door de in de arbeidersklasse heerschende meeningen en verzuchtingen anderzijds.

Ook de ervaringen die de katholieke arbeidersbewegingen opgedaan hebben in verschillende diktatuurstaten, zooals Italië en Duitschland, hebben de kristene arbeidersbewegingen in de democratische landen tot nadenken gestemd.

Wat de boeren- en middenstandsgroepeerings der katholieke bewegingen betreft, zijn die in hun sociale opvattingen konservatief en houden zich strikt aan de orthodoxe opvattingen der kerk inzake klassenstrijd, hiërarchie, privateigendom, enz...

De derde sociale strooming in Vlaanderen waarop wij de aandacht willen trekken, heeft een

fascistischen inslag

en is langs een omweg ontsproten uit de katholieke beweging. De omweg waarop wij hier doelen is de Vlaamsche beweging.

Evenals op het sociaal-economisch terrein de kristene arbeiders in Vlaanderen zich hadden losgemaakt van de traditionele opvattingen der katholieke beweging om een eigen organisatie te stichten op de basis van de hierboven aangestipte sociale opvattingen, maakten op het politiek-kultureel terrein tal van katholieke Vlamingen zich los uit de heerschende konservatieve opvattingen der katholieke beweging om samen met vrijzinnige, liberale en zelfs socialistische elementen den strijd aan te binden voor Vlaanderen's ontvoeding en zelfbestuur. In den aanvang toonden de laatsten zoo wel als de eersten zich democratisch. En dit is gemakkelijk te verklaren. Het is inderdaad uit naam van de democratische rechten van hun volk, dat de katholieke flaminganten opkwamen tegen de kultureel-politieke onderdrukking der Vlamingen; het is uit naam van diezelfde rechten dat de kristen-demokraten zich weerden tegen de sociaal-economische onderdrukking der Vlaamsche arbeiders. Maar terwijl de kristen-demokratische beweging, uitsluitend samengesteld uit katholieken, een democratische beweging gebleven is, ont-aardde de Vlaamsche beweging, onder den invloed juist der katholieke elementen in een fascistische beweging, hetgeen de afscheiding van de vrijzinnige en democratische elementen voor gevolg had.

Hoe kan men een en ander verklaren?

Wat het behoud en zelfs de versterking van het demokra-

tisch karakter betreft in de kristene arbeidersbeweging, is dit toe te schrijven aan 't feit dat deze beweging haar aanhangers uitsluitend rekruteert in de arbeidersklasse, waar zij nolens volens rekening moet houden met den invloed van de veel machtiger socialistische beweging.

Wat de ontwikkeling der Vlaamsche beweging betreft, is die veel ingewikkelder. Oorspronkelijk ontstaan als reactie tegen de kulturele onderdrukking, hield haar bestaansreden op met het verminderen of verdwijnen van die onderdrukking, waaraan de taalwetgeving der laatste jaren alsook het nieuwe inzicht in de overheidskringen inderdaad een einde heeft gemaakt.

Met het verminderen van de kulturele onderdrukking van het Vlaamsche volk verzwakte de gemeenschappelijke band, die de aanhangers der Vlaamsche beweging, welke tot de meest uiteenlopende sociale en politieke schakeeringen behoorden, nog bijeenhield op basis van den z.g. godsvrede.

Wij zijn hier aangeland aan de geschiedenis der laatste jaren. Tegelijk met de verzwakking van dien gemeenschappelijke band, dringt de crisis de sociale en economische problemen steeds meer op den voorgrond. Doch het was juist over deze vraagstukken, dat de meeningen van de aanhangers van den godsvrede het meest uiteenliepen.

Op hetzelfde oogenblik dus dat de progressieve taalwetgeving het Vlaamsche nationalisme zijn voedingsbodem ontnam en den hechten band die zijn aanhangers samenhield verzwakte, nam de verdeelende faktor, die het sociaal probleem daarstelt, in kracht toe. Door de versterking der middelpuntvliedende- en de verzwakking der middelpuntzoekende krachten moest de democratische frontpartij uiteenvallen. Hetgeen ook geschiedde.

Reeds in Oktober van het jaar 1931 stichtte Joris Van Severen, voormalig Vlaamsch-nationalistisch volksvertegenwoordiger, die in 1929 niet herkozen was geworden, het Verdinaso.

Onder den invloed der crisis lieten ook de katholieke elementen der frontpartij hun eigen sociale opvattingen steeds meer op den voorgrond treden, zoodat het voor de vrijzinnige en progressistische elementen in den schoot dier partij steeds moeilijker werd. Temeer daar deze laatsten in de frontpartij een minderheid vormden.

Zoo wordt de scheidslijn immer strakker. Langs de eene zijde een minderheid democratisch en socialistisch getinte aanhangers in de groote steden Gent en vooral Antwerpen en langs de andere zijde zien wij, dat in de provincie en

op het platteland, waar de Vlaamsche nationalisten uit het katholiek milieu gekomen waren, de invloed van dat milieu op hen terug aan kracht winnen.

De sociale opvattingen van het traditioneele catholicisme: afkeer van de klassenstrijd, solidarisme, korporatisme, hiërarchie- en gezagsideeën, enz., gekoppeld aan het nationalisme, zullen die fascistische gedachtenstrooming doen ontstaan, die naderhand een uitweg zal vinden in nieuwe, uitgesproken fascistische partijen: Verdinaso en V.N.V. De crisis heeft dat proces ongetwijfeld versneld.

Reeds vroeger heeft Anseele eens doen opmerken, dat de aanhangers van de Vlaamsche beweging meest te vinden waren onder de kleine luiden en intellektueelen. Ten alle tijde hebben de kleine burgers het hoofddeel uitgemaakt van de Vlaamsch-nationalistische kringen. Het zijn die volkslagen die men tegenwoordig placht aan te duiden onder de benaming van middenklassen.

Wij weten, uit de studies die de laatste jaren in onze socialistische beweging aan de middenklasse gewijd werden, dat deze door de crisis fel geteisterd zijn geworden. Materieel begint hun toestand meer en meer te gelijken op dien van de handarbeiders. Wij hebben nochtans moeten vaststellen, dat dit bij die neo-proletariërs geenszins een proletarisch bewustzijn vormt. Tenminste tot nogtoe niet.

Het tegendeel schijnt eerder bewaarheid te worden, n.l. hoe meer de grond onder hun voeten wegzinkt, des te krampachtiger klampen zij zich vast aan hun burgerbestaan. Met andere woorden hoe armer zij worden, hoe meer zij vasthouden aan hun sociaal aanzien. Dit vastklemmen aan hun sociaal prestige, deze zucht te blijven doorgaan als « nette mensen » is voor hen een compensatie voor het teloorgaan van hun materiele miserie.

Het fascisme dat hun leert dat zij de elite der natie vormen, dat zij het uitverkoren deel van het volk zijn en zij bijgevolg het recht hebben de natie voor zich op te eischen en het volk te leiden, bevredigt hun onderdrukte behoefte aan sociaal aanzien, staat hen toe zich iets bijzonders te voelen, verheft hen boven zichzelf. Geleid in hun, door de miserie en den achteruitgang gekrenkte ijdelheid, voelen zij zich fel verheven boven de handarbeiders. Hiermede is de fascistische driehoeksideologie, korporatisme, nationalisme en anti-socialisme volledig en worden die volkslagen fascistisch.

Joris Van Severen vangt reeds in 1931 aan met zijn beweging op fascistischen grondslag om te bouwen. Zonder twij-

fel heeft hij den invloed ondergaan van het nationaal-socialisme in Duitschland en heeft de snelle opgang ervan hem tot navolging aangespoord.

Staf De Clercq zal hem vier jaren later als een schaduw navolgen. Ook hij is betooverd geworden door de snelle machtsvorming van het Duitse fascisme.

Ongetwijfeld heeft de in Vlaanderen bestaande romantische band tusschen Dietschdom en Germanendom de verbreiding van de Duitse nationaal-socialistische ideeën vergemakkelijkt.

De invloed dezer ideeën is onbetwistbaar. Joris Van Severen, de meest konsekwente denker in het fascistisch kamp is voortgegaan met zijn Verdinaso, Staf Declercq, een op zichzelf onbeduidende figuur, heeft hem gevolgd. Beide bewegingen streven naar een stelsel waaruit de klassenstrijd zal gebannen zijn, waarin de partijen afgeschaft zullen worden en de privaateigendom zal beschermd worden. Beide beweren zich gekant tegen het groot-kapitaal en beiden zijn sterk anti-marxistisch, d.w.z. de arbeidersbeweging vijandig gezind. Beiden willen een totalitaire staatsvorm verwezenlijken op korporatieve basis. Beiden zijn de elite- en hiërarchietheorieën toegedaan. Last but not least doen beiden beroep op het katholicisme. Dit maakt dat zij zich gaarne beroepen op de Pauselijke Encyclieken, die zeer voorzichtig en soms dubbelzinnig opgesteld, verschillende interpretaties mogelijk maken. Het spreekt vanzelf dat de interpretatie van de fascistische-katholieke stroomingen zeer wezenlijk verschilt van die der kristen-demokraten.

Dit alles toont aan dat de uitstralingskracht, die er uitgaat van de numeriek eer zwakke dinasobeweging over de Vlaamse beweging grooter is dan menigeen vermoedt. Een ander treffend bewijs daarvan kan men nog vinden in de nieuwe Belgische koersrichting. Nadat het Verdinaso doorheen de Dietsche en Boergondische opvattingen thans in zuiver Belgisch vaarwater is aangeland, heeft het V.N.V. het ook daarin gevolgd. Bijzonder scherp is dit tot uiting gekomen in het geheim akkoord dat op 8 Oktober 1936 afgesloten werd tusschen het V.N.V. en Rex. De oprichting van een gemeenschappelijke sociale Rex-V.N.V.-organisatie « De Vlaamsche Arbeidsorde » is een levend bewijs van de nieuwe Belgische koersrichting van het V.N.V. Zeker wordt deze nog door de leiding ontkent, maar deze ontkenningen hebben niet meer dezelfde principieele kracht van weleer en dienen veeleer om de nog steeds aan het beeld van een onafhankelijk Vlaanderen trouw gebleven aanhangersschare niet al te zeer te

bruskeeren. Het is mogelijk dat in de toekomst de reeds bestaande samenwerking tusschen Rex en V.N.V. een steeds inniger en misschien wel organisch karakter zal aannemen en dat op deze wijze in België de bestaande fascistisch getinte organisaties in éénzelfde totalitaire beweging zullen samenvloeien.

Uitgesloten is het dan niet dat aanzienlijke scharen uit de middenklassen zich door deze beweging zullen laten opvangen. Want evenals in andere landen zijn ook in België de middenklassen politiek geactiveerd, hetgeen te danken is aan de nieuwe voor deze volksgroepen bijzonder belangrijke tendenzen, die men kan waarnemen in de technisch-ekonomische ontwikkeling alsook aan het stelselmatig beroep dat op deze klassen gedaan wordt juist door de fascistisch getinte bewegingen.

SLOTBESCHOUWINGEN.

Op welke wijze zullen die sociale stroomingen zich nu ontwikkelen in de toekomst? Dat is een vraag, die natuurlijkerwijze oprijst aan het einde van deze al te korte uiteenzetting.

Een zeker antwoord kan men misschien ontwaren in de planbeweging zooals die door Hendrik de Man uitgewerkt en geleid werd.

Ik zie in het planisme de stoutste en tevens vruchtdragendste poging tot verjonging van het socialisme en tot vermeerdering van de stootkracht dezer beweging sinds den oorlog.

Juist door zich uitsluitend te richten tot het proletariaat beperkte de socialistische beweging zichzelf tot een minderheid in het volk. En voor Vlaanderen was dit nog meer waar dan voor Wallonië. Deze gedwongen minderheidspositie van het socialisme verhinderde het over te gaan tot die grondige regiemswijzigingen die hetzelf noodig acht om de groote plagen van dezen tijd zooals crisis en werkloosheid te overwinnen.

Uit deze vaststellingen trok Hendrik de Man nu de gevolgtrekking, dat het voor de vooruitgang van het socialisme absoluut noodzakelijk is, dat de socialistische arbeidersbeweging naar bondgenooten zoekt. Hij vindt die in de kristendemocratie en ook in de middenklassen, die in dezen tijd even onbarmhartig geteisterd worden door de uitwerkingen van het regiem als de socialistische arbeidersmassa's. Met deze sociaal-politieke categorieën wil hij een meerderheid smeden op grond van gemeenschappelijke ekonomische doel-

einden, die hij zich inspireerend aan het socialisme, zelf tracht te formuleeren.

De Regeering Van Zeeland is als 't ware de eerste etape van dit planexperiment, door Hendrik de Man gekombineerd, voorbereid en uitgewerkt.

Het welslagen van dit experiment, dat tevens doorslaggevend zal zijn voor de verdere ontwikkeling der sociale bewegingen in ons land, zal afhangen van twee factoren: de houding der socialistische arbeidersmassa's eenerzijds en die der andere bij dit experiment betrokken volksgroepen anderzijds.

Inderdaad, volgens dit experiment zal de vooruitgang van het socialisme zich in gansch andere banen voltrekken dan wij ooit vermochten te voorzien in dien zin dat deze vooruitgang niet meer alleen zou te meten zijn naar het stemmengetal behaald in verkiezingen door de B.W.P. en verder ook in dien zin dat het regiem, dat uit dit experiment zou oprijzen een gansch ander beeld zou vertoonen dan dat wat wij ons steeds onder socialisme voorstelden.

Konkreter uitgedrukt, berust het planexperiment op een kompromis tusschen de socialistische arbeidersmassa's eenerzijds en de kristene arbeiders en democratische middenstands- en boerenmassa's anderzijds, waarbij de eersten de nationalisatie vergen van de groote gemonopoliseerde- en sterk samengetrokken nijverheidstakken om met behulp daarvan een geleide economie in te stellen gericht op de sociale verheffing der arbeidende menschen, terwijl de laatsten eischen dat deze sociaal-ekonomische evolutie zich zal voltrekken in de orde en met het behoud van een zekere hiërarchie der posten en differentiatie der inkomsten.

De dubbele vraag is nu zullen de socialistische arbeidersmassa's dit experiment begrijpen en er vertrouwen in koesteren en zullen de andere partnergroepen bereid zijn die concessies te doen inzake de nationalisaties der grootnijverheden die noodig zijn om het experiment ekonomisch te doen gelukken? Dat is het groote vraagstuk van heden. Van de oplossing die wij allen, die democratisch denken en voelen, aan dit vraagstuk vermogen te geven, hangt het lot van dit land af.

Mislukt dit experiment dan staat de weg voor de totalitaire beweging open.

Twee gevaren bedreigen het planexperiment: een ekonomisch en een sociaal-politiek. De eerste mogelijkheid van mislukking ontstaat wanneer men zou weigeren of aarzelen over te gaan tot de doorvoering van die ekonomische maatregelen, die het plan voorschrijft en die onontbeerlijk zijn voor een

verdere opgaande ekonomische ontwikkeling; de tweede mislukkingmogelijkheid ligt in een eventueele weigering vanwege de arbeidersklasse dit experiment tot het einde toe uit te putten.

Een definitieve mislukking van het planexperiment zal slechts voor gevolg kunnen hebben: ofwel een poging van de socialistische arbeidersklasse om bij middel van geweld zich van 's lands bestuur meester te maken, hetgeen in dit land op dit oogenblik uitgesloten is, ofwel een samentrekking van alle niet socialistische krachten in een nieuwe regeering, die door de deelname van de totalitaire elementen, dan niet meer waarborgen zou bieden voor het behoud van de democratie in ons land dan dit het geval was voor de eerste Mussolini- en Hitlerregeeringen respectievelijk in Italië en Duitschland.

Samenvattend in een laatsten zin, spreek ik hier mijn overtuiging uit, dat de socialistische arbeidersbeweging met het Plan van den Arbeid een grootsch moment heeft ingeluid in de politieke geschiedenis van dit land, waarvan de ontwikkeling beslissend zal zijn zoowel wat betreft onze ekonomische evolutie als het lot onzer sociale beweging.

GENEESKUNDE EN SOCIALE DIENSTEN IN VLAANDEREN

door Prof. VLAYEN.

De kunst, de literatuur zijn de uitdrukking van het gevoel van zeden en gewoonten eigen aan een volk. De oude geneeskunde, doorzaaid van empirisme en vooroordeelen was meestal de vrucht van zuiver theoretische of persoonlijke opvattingen. Sindsdien en bijzonderlijk in de laatste tijden heeft zij zich omvormd tot een positieve wetenschap. Dagelijks nog komen nieuwe klinische en experimenteele bevindingen ons geneeskundig bezit verrijken. De techniek ontleend aan andere wetenschappen bereikt meer en meer een hoogere graad van volmaaktheid en is van overwegend belang geworden voor het vaststellen der diagnose en het nagaan der behandeling. Als wetenschap kent de geneeskunde geen grenzen. Alleen onder oogpunt van organisatie kan zij verschillend zijn van land tot land, van gewest tot gewest.

Hoe staat het met de organisatie der geneeskunde in Vlaanderen?

Vlaanderen bezit zijn eigen universiteit vol jonge kracht, in volle evolutie. Het hooger geneeskundig onderwijs past zich met snelle schreden aan de wetenschappelijke en sociale noodwendigheden aan, de programma's werden uitgebreid en volledig. Een praktisch stagejaar in hospitalen of klinieken werd verplichtend, weldra rijzen de muren op van een model academisch ziekenhuis. De wetenschappelijke waarde van den geneesheer stijgt. Het onderwijs in eigen taal brengt meer toenadering der standen, meer wederzijdsch begrip, dus ook een betere organisatie der geneeskundige maatschappelijke diensten, een breedvoeriger toepassing der hygiene in de verschillende bedrijvigheden. Op wetenschappelijk en op maatschappelijk gebied is dus vanwege de herboren universiteit het beste te verwachten.

Voor wat de opvoeding van ondergeschikt geneeskundig personeel betreft, hier staan wij in Vlaanderen voor ontoereikende toestanden. Wij beschikken slechts over enkele scholen voor verpleegsters, vrije of officieele, twee in gansch

Oost-Vlaanderen voor een bevolking van meer dan een miljoen zielen. Moest men in korten tijd onze sociale inrichtingen, klinieken, hospitalen, sociale diensten op gansch modernen voet willen inrichten, moesten de finantieele middelen daartoe bestaan wij zouden ongetwijfeld voor onoverkomelijke moeilijkheden staan omdat wij het noodig aantal verpleegsters niet voorhanden zouden hebben.

De wetenschappelijke opleiding van den geneesheer is voldoende en de universiteit heeft daarin haar taak volbracht. Maar volstaat dit om aan de geneeskundige praktijk hare werkelijke beteekenis te geven en is de organisatie goed?

Er is natuurlijk een verschil te maken tusschen de groote steden en den buiten. De groote steden bezitten, 't zij private, 't zij officieele of mutualistische klinieken en hospitalen die over de noodige inrichtingen, technisch materiaal, en specialisten beschikken. De algemeene geneeskundige praktijk vindt daar de hulpmiddelen die haar onontbeerlijk zijn. De intermedicale controle is er ook scherper, en dit alles maakt dat de onderzoeken en behandeling er in voordeliger omstandigheden kunnen gebeuren en er dus ook grondiger kunnen uitgevoerd worden.

In de kleine steden en op den buiten niets van dit alles. De geneesheer staat alleen soms voor zeer moeilijke gevallen. Het ontbreekt hun aan de noodige opsporingsmiddelen. Waar zijn in Vlaanderen, buiten die der groote steden, behoorlijk ingerichte klinieken en hospitalen te vinden? Het is dan ook begrijpelijk dat in die omstandigheden het onderzoek en de behandeling niet altijd tot in de gewenschte bijzonderheden kunnen gebeuren. In werkelijkheid staan wij voor een te groote centralisatie in de groote steden voor wat betreft de wel geoutilleerde speciale klinische inrichtingen en laboratoria. De decentralisatie dringt zich op. Elke stad van min of meer belang zou minstens over een degelijk ingericht opsporingscentrum, hospitaal en laboratoria moeten beschikken met de noodige specialisten, en het noodige technisch materiaal. Die opsporingscentra met desnoods een intercommunaal karakter zouden er ter beschikking staan van de omliggende gemeenten en dus veel gemakkelijker voor de bevolking bereikbaar zijn. De geneesheer zou in voeling blijven met een wetenschappelijk centrum wat hem tot verdere ontwikkeling zou aansporen. Die centra zouden bovendien als basis dienen voor de sociale diensten. Zij zouden de groote steden ontlasten van het te groot aantal specialisten, dat in verhouding moet blijven met de algemeene geneeskundige praktijk.

Het aantal geneesheeren stijgt, reeds 1 geneesheer voor ongeveer 1300 inwoners. Wordt het te groot? En ligt in de steeds toenemende concurrentie een gevaar voor het volk, voor de zedelijke waarde van de geneeskunde zelf? Goed begrepen, neen. De werkzaamheden van den geneesheer mogen zich niet meer beperken bij het behandelen van pathologische gevallen. In Vlaanderen is het opspeuringswerk van beginnende aandoeningen van ongezonde toestanden, het toezicht op de private en openbare gezondheid een dringende noodzakelijkheid. In dit opspeuringswerk, in dit toezicht, ligt de sociale roeping van den dokter, van veel grooter belang voor de maatschappij dan het behandelen van zieken zelf. Men moet het betreuenswaardig vinden dat de openbare besturen in dit opzicht niet beter hun plicht begrepen, niet meer van organisatiegeest getuigden. Waar bestaan actieve gezondheidscommissies, waar wordt de geneesheer geraadpleegd voor zaken die nochtans de geneeskunde en de hygiene aanbelangen? Werk is er dus overvloedig, het wacht op organisatie.

De samenwerking met de openbare besturen moet gebeuren in een vrije geest. De geneeskunde, de algemeene geneeskunde ten minste, is een vrij beroep en moet het blijven, want die vrijheid vormt de kern van zijn psychologie.

Vlaanderen was steeds en is nog het land der lage loonen en overdreven werk ook voor de geneeskunde. Niemand zal ontkennen bv. dat het vanwege openbare besturen, vanwege den openbaren onderstand steeds uitloopt op een uitbuiting van de geneeskundige bedrijvigheid. De geneeskundige praktijk is niet alleen een kwestie van wetenschap maar ook van tijdbesteding aan onderzoek, en zorgen. Tijd, onderzoek en zorgen moeten finantieel gezien naar waarde worden geschat. De geneesheer heeft recht op een behoorlijk bestaan in verhouding met zijn sociale stand, zijn intellectuele behoeften. Een werk dat binnen de perken blijft der mensche lijke krachten moet daartoe volstaan. Overspanning en stof felijke bekommelingen mogen geen oorzaak zijn van minder waardige geneeskunde. Organisatie en rationalisatie, breed begrip van plichten en van rechten, opvoeding en voorlichting van het volk zijn dus ten slotte de grondvesten van een geneeskunde die stap voor stap de wetenschap volgen moet, van een geneeskunde die in een Vlaanderen dat tot zijn volle bewustzijn komt, de eereplaats moet bekleeden in de reeks zijner hervormingen.

Het volstaat het programma van het Ministerie van Volksgezondheid te doorbladeren, de redevoering van den Minister

zelf van 16 Februari te overwegen, om zich een gedacht te vormen van wat op oogpunt van sociale diensten nog in ons land, dus ook in Vlaanderen te verwezenlijken valt. De oorlog had sociale toestanden nagelaten vol gevaar voor de toekomst van het volk. Er werden dan ook hoopvolle inrichtingen tot stand gebracht of uitgebreid, én ter bestrijding der maatschappelijke kwalen, én ter bescherming van de openbare gezondheid. Het werk voor kindermwzijn, de liga tegen het venerisch gevaar, tegen tuberculose, enz. Finantieele moeilijkheden, andere invloeden hebben sindsdien de uitbreiding dier inrichtingen belet. Het Nationaal Werk voor Kindermwzijn dat zoo doelmatig de kindermwsterfte heeft bestreden heeft niet, zooals de wet het wel voorzag, zijn raadplegingen kunnen uitbreiden tot in de kleinste dorpen, om er meteen door zijn bezoekers de principen van kindermhygiene en opvoeding onder de bevolking te verspreiden. Een wet verplicht het geneeskundig toezicht in de scholen, in fabrieken en werkhuzen tot 18 jaar. Waarom geen wet die insgelijks het toezicht verzekert, op de zeer jonge kinderen, op het oogenblik dat dit opzicht zich bijzonder opdringt.

De dispensaria tegen tering zijn in veel te gering getal en onvolledig ingericht. Vele zelfs beschikken niet eens over X-stralen toestellen en laboratoria. Specialisten ontbreken. Met de preventoria waarover wij beschikken zijn wij niet in staat de steeds toenemende debilitet bij kinderen te bestrijden. In Vlaanderen bestaan misschien een 8-tal sanatoria private of officieele. Zij zijn totaal ontoereikend om op de 40 à 50 duizend teringlijders of door evolutieve tering bedreigden de noodige behandelingskuur te kunnen toepassen. Onze toerusting is niet volledig. Wij beschikken b.v. niet eens over speciale hospitalen voor ongeneesbare zieken. Wij zijn niet in staat na klinische genezing en na heropleiding de oud teringlijders in betere en gezondere arbeidsvoorwaarden te laten werken. De resultaten verkregen door dispensaria en liga tegen venerische ziekten zijn uitstekend geweest. Het toezicht mag evenwel niet verzwakken. De systematische opsporing van kanker bijzonder van beginnende kanker wordt nu door nationale liga tegen kanker ingezet met medehulp der universitaire centra en der mutualiteiten. Dispensaria tegen beroepsziekten bezitten wij niet. Hier en daar slechts een centrum voor voorbehoedende geneeskunde. De beroepsziekten nochtans nemen meer en meer een overwegende plaats in de pathologie en de sociale wantoestanden in. De toepassing der wetgeving op de vergoeding der beroepsziekten moet nochtans kunnen berusten op grondige onderzoeken.

De dispensaria voor voorbehoedende geneeskunde indien zij wel begrepen worden, zijn op individueel gebied, de meest doeltreffendste middelen voor opspeuring en voorlichting.

Bij dit alles zou weerom te pleiten zijn voor decentralisatie en centralisatie. Decentralisatie in dezen zin dat goed georganiseerde dispensaria niet uitsluitend de groote steden moeten toebehooren, maar moeten verspreid worden over de verschillende gewesten onzer Vlaamsche provincies. Centralisatie onder den vorm van inrichtingen waar de verschillende dispensaria onderling zouden werkzaam zijn. Dit zou niet alleen uit finantieel oogpunt groote voordeelen opleveren omdat dezelfde lokalen en toestellen ten dienste der verschillende afdelingen zouden staan, X-stralentoestellen, laboratorium bv. maar ook omdat die samenwerking tot hooger wetenschappelijk werk zou leiden, omdat het bijhouden van statistieken betreffende het deel der bevolking dat door een dergelijke inrichting wordt bediend, veel gemakkelijker zou gebeuren, omdat aldus de wetenschappelijke centra zouden vermenigvuldigd worden, waarvan de invloed zich alras op gansch de geneeskundige praktijk zou doen gevoelen. Het komt er niet op aan of dergelijke inrichtingen door privaat of officieel initiatief zouden verwezenlijkt worden maar de openbare besturen zouden ruimschoots moeten helpen.

In geen geval nochtans zouden dergelijke gecentraliseerde dispensaria op materieel gebied een gevaar mogen opleveren voor den praktiseerenden geneesheer. In die omstandigheden zou zijn onontbeerlijke medewerking gemakkelijk verkregen worden, in het kader van het vrij beroep. Poliklinieken, klinieken, dispensaria en openbare besturen moeten een geheel uitmaken volgens een wel bepaald systeem opgevat. Het volstaat inderdaad niet op te speuren; de noodige maatregelen moeten ook onverwijld kunnen genomen worden.

Het schooltoezicht, het arbeidstoezicht gebeurt bij ons op een zeer gebrekkige wijze. Hier zou men beslist moeten overgaan tot het aanstellen van ambtenaren — geneesheeren met bijzondere voorbereiding in schoolhygiene, lichamelijke opvoeding, beroepskeuze, arbeidsphysiologie en -pathologie. De hervorming der hoogere studiën voor 't vormen van die krachten ligt overigens ter studie.

Ik heb hier niet gesproken van andere maatschappelijke problemen die in nauw verband staan met pathologische of anti-hygienische toestanden die hier heerschen: de woningnood, de voeding, de voorziening in drinkbaar water, enz. Het spreekt van zelf nochtans dat hunne oplossing terzelve-

tijd en in samenhang met de zuiver medico-sociale vraagstukken moet voltrokken worden.

Wij staan in ons land zooals de H. Catteau er aan herinnert met een mortaliteit die 25 % hooger is dan in Holland en Zwitserland. De statistieken bewijzen dat 45 % ongeveer der sterfgevallen aan niet specifieke ziekten toe te schrijven zijn die men, gedeeltelijk ten minste door vroegtijdige opspeuring had kunnen voorkomen: de rol der sociale diensten. Om beter resultaten te bereiken moet men streven naar meer eenheid, meer samenhang tusschen de verschillende diensten. Aan goede wil ontbreekt het niet, bevoegdheid kan verkregen worden, onverschilligheid, onwetendheid, nalatigheid, ziedaar de oorzaken van het kwaad.

Wij hebben nu gelukkig een ministerie van Volksgezondheid gekregen. Het staat voor een zware taak. Er is oneindig veel te doen. Het zal zijn werk zijn, orde te brengen in den toestand, de maatschappelijke diensten te organiseeren, het initiatief aan te wakkeren, het werk der groote mutualiteiten op gebied van sociale diensten te bevorderen. Laat ons hopen dat Vlaanderen een klein weinig zal bevoordeeld worden omdat de toestanden hier het meest nijpend zijn.

GEZONDHEIDSPOLITIEK VOOR DE VLAAMSCH E GEMEENTEN

door JAN VRANCKX.

In het boek dat door het Bureau voor Sociaal Onderzoek nopens de « Uitvoering van het Plan van den Arbeid » werd uitgegeven, wordt er bij de studie nopens den sanitairen toestand van het land verwezen naar een suggestieve vergelijking tusschen de statistieken betreffende het gezondheidspeil in twee wijken van Brussel.

Ik haal hier de cijfers aan. Ze hebben betrekking op het jaar 1932. De voordeeligste cijfers gelden, natuurlijk voor de wijk der « Avenue Louise » (Brussel 6e afdeling), de meest bedroevende voor de volkswijk, de lage stad. (Brussel 3e afdeling) :

	6e afdeling	3e afdeling
Geboortecijfer	5,4 0/00	7,3 0/00
Sterftcijfer	8,6 0/00	17,5 0/00 — het dubbel.
Kindersterfte :		
op 1.000 geboorten	54,1 0/00	99,6 0/00 — bijna het dubbel.
Sterfgevallen wegens besmettelijke ziekten	0	2,97 per 10.000 inwoners.
Sterfgevallen wegens tering	29 0/00	143,1 0/00 — of het vijfde.

Ziedaar de aangrijpende tegenstelling tusschen twee levensmiddelen : eenerzijds de breede straten, lichte kamers, een badkamer, keurige voeding, aangename vakantieverblijven, het vermogen om zich de duurste geneeskundige behandelingen te bezorgen ; anderzijds de samengehokte massa, gebrek aan licht, gebrek aan tijdige en afdoende verzorging in geval van ziekte, gebrek aan rust, minder reine straten, gebrek aan behoorlijke sanitaire inrichting, dikwijls de krotwoning.

Hier ligt voor ons, socialist, een ruim arbeidsveld. Want tot nogtoe werd er te weinig, veel te weinig gedaan, om, zoals VANDERVELDE het in een radiotoespraak zegde, in den harten strijd tegen ziekte en ellende de menschheid te zien zegepralen.

De middelen die we tot nogtoe hier te lande hebben kunnen aanwenden zijn te bekrompen, zijn niet voldoende om

ook aan de mindere klassen, in 't bijzonder aan de arbeidersklasse, die sociale en geneeskundige hulp te verzekeren die ieder individu van eene georganiseerde, onbaatzuchtige gemeenschap mag verwachten.

In onze officieele organisatie van de Volksgezondheid mangelde het tot nogtoe aan samenwerking, aan grootscheepsche gedachten, aan daadwerkelijken steun om de hygienische principes te doen verspreiden en ze toe te passen.

Het mangelde tot nogtoe aan eenheid van actie tusschen de Administraties van den Staat, tusschen het Centraal Bestuur en dat van provincie en gemeenten, tusschen de gemeenten onderling.

De oprichting van het Ministerie van Volksgezondheid betekende een eerste stap tot deze coordinatie. Kameraad VANDERVELDE bracht zonder talmen de Interministerieele Commissie van Sanitaire Actie tot stand.

Zonder talmen legde hij een wetsontwerp neer waardoor aan den Koning de macht wordt verleend om intercommunale commissies van onderstand, intercommunale gasthuizen, godshuizen, lazaretten en andere inrichtingen van onderstand van *ambtswege* in te richten. Daarmede werd de eerste stap gedaan om het particularisme te keer te gaan, dat in de studie van het Plan van den Arbeid, bij het omschrijven van een *Sanitair Plan*, als een der groote gebreken in de organisatie der volksgezondheid wordt aangeklaagd.

Het lijkt geen twijfel dat de oprichting van het departement van volksgezondheid ook op de gemeentelijke inrichtingen een diepen stempel zal drukken.

Laten we maar onmiddellijk zeggen dat onze tegenstrevers nu reeds overal de uitvoering van het Plan van den Arbeid meenen te herkennen, telkens ze een initiatief van den Minister van Volksgezondheid nog maar vermoeden.

Kameraad WAUTERS heeft met klaarheid in den Senaat, daarna in de Kamer, geantwoord wanneer sommige katholieken, met aandrang, en de V.N.V.-ër Van Dieren op minder deftige wijze, het schrikbeeld van het « etatisme » inzake volksgezondheid ophingen.

Laten wij vandaag alleen maar nagaan in hoeverre het Plan van den Arbeid kan en moet ingeroepen worden voor den uitbouw van de gezondheidsinrichtingen in onze Vlaamsche gemeenten.

Wat bevat hieromtrent het Plan van den Arbeid ?

Hoever staan we reeds ?

Wat staat er nog te doen ?

Het Plan van den Arbeid.

Om een afdoende actie voor de Volksgezondheid te kunnen voeren, is het noodzakelijk voorafgaandelijk :

1. een behoorlijk levenspeil aan de massa te verzekeren, dus een algemeene *sociale en economische politiek te hebben* ;
2. behoorlijke woningen voor iedereen te hebben — *woning-politiek* ;
3. de gemeentelijke diensten aan de vereischten eener gezonde gemeenschap aan te passen — *urbanisatiepolitiek* ;
4. behoorlijke *werkvoorwaarden* op te leggen ;
5. de *lichamelijke en cultureele opvoeding* in 't bereik van iedereen te stellen.

Naast deze algemeene actie voorziet het Plan van den Arbeid een specifieke, technische actie ten voordeele van de gezondheid.

Op gemeentelijk gebied kunnen we daaruit aanstippen :

1. de voorkomende, *preventieve geneeskunde*, met periodisch medisch onderzoek, de inenting tegen besmettelijke ziekten, in 't bijzonder het *geneeskundig schooltoezicht*.
2. het gemeentelijk toezicht over de *openbare gezondheid* en sociale hygiëne : eetwareninspectie, bescherming van moeder en kind door inrichting van het moederhuis, enz.
3. de *curatieve geneeskunde*, vooral in verband met de hospitalen, polyklinieken, gezondheidscentra.

Het Plan van den Arbeid beschouwt ook op gebied van de bescherming van de gezondheid een privaten en een *collectieven* sector.

In den collectieven sector worden gegroepeerd :

1. de gezondheidswerken, de openbare gezondheidstoestand en het urbanisme ;
2. de bescherming van de moeder, het kind, ook op de school, en den jongeling ;
3. het inrichten van gezondheidscentra ;
4. het inrichten van medische diensten van openbaren onderstand en sociale verzekeringen.

Hoe ver staan we ?

Het vertrekpunt voor de inrichting onzer gasthuizen en oudemannenhuisen, met de uitbreiding die daaraan later gegeven werd, is de Weldadigheid. De Weldadigheid werd, met de ontvoogding der arbeiders, omgezet in georganiseerde maatschappelijke diensten door middel van de Commissies van Openbaren Onderstand.

Ik laat hier de prachtige initiatieven onzer Mutualiteiten en van de « Prevoyance Sociale » buiten sprake, om mij alleen te houden op het gemeentelijk terrein.

In Vlaamsch België is er bijna geen gemeente van belang, ik bedoel gemeenten van niet minder dan zoowat 5.000 inwoners, of ze bezit een gods-gasthuis.

Zulk gods-gasthuis is gewoonlijk ontstaan uit eene « stichting » van milddadige personen. Het heeft echter langzamerhand zijn vroegere bestemming verloren. De Commissies van Openbaren Onderstand die later deze inrichtingen te beheeren kregen hebben ze niet op de hoogte kunnen brengen van de moderne gezondheidsleer, hebben ze doorgaans niet voldoende kunnen uitrusten met de noodige heilkundige, chirurgicale diensten. « Zij hebben gewerkt volgens hun gewone middelen, niet met het doel voor oogen, dat ze moesten bereiken ».

Zulke inrichtingen dienen thans doorgaans nog maar als ouderlingengestichten of voor verpleging van gewone inwendige ziekten.

Door de wet van 27 November 1891 op den kosteloozen geneeskundigen bijstand werden de gemeenten verplicht :

- a) *hetzij* een *gasthuisdienst* in hare liefdadigheidsgestichten tot stand te brengen, of een overeenkomst te treffen met de godshuizen van een of meer andere gemeenten of met particuliere gestichten ;
- b) *hetzij* een geneeskundigen *dienst ten huize* in te richten.

M.a.w. : door de wet van 1891 hadden de gemeenten de keus tusschen twee stelsels : ofwel *verplegingsdienst* ofwel *geneeskundigen dienst ten huize*.

De Wet van 10 Maart 1925 legt aan de Commissies van Openbaren Onderstand de beide stelsels tegelijkertijd op :

- a) genees- en artseneijkundigen dienst voor de thuiszittende behoeftigen ;
- b) daarenboven oprichting van een *verplegingsdienst*, eene kraamvrouweninrichting, een isoleerlazaret in hunne gestichten of zoo niet door een overeenkomst af te sluiten met een andere Commissie van Onderstand of zelfs, mits machtiging door den Koning, in overeenkomst met private gestichten.

De oogmerken van deze wetgeving waren zeker lovenswaardig. Nochtans kan niet gezegd worden dat ze ons de sanitaire uitrusting bracht die wij, socialisten, moeten nastreven.

In *Vlaamsch Brabant* bestaat er, buiten de Brusselsche agglomeratie, maar één gasthuis dat noemenswaardig is : het St. Pietersgasthuis te *Leuven*.

In de provincie *Antwerpen*: het *Stuivenberg*, het *Stap-
paerts*- en het *Elisabethgasthuis* te *Antwerpen*, een gasthuis
te *Mechelen*, *Willebroeck*, *Berchem*, *Lier*. In minderwaardige
positie kunnen daarbij vermeld: *Borgerhout*, *Merxem*, *Boom*,
Turnhout en *Brasschaet*.

In de provincie *West-Vlaanderen* kan er bijzonder melding
gemaakt worden van *Brugge*, *Ieper* en *Moeskroen*.

In de provincie *Oost-Vlaanderen* bezit alleen *Gent* een wel
uitgerust gasthuis; verder kunnen op gelijken voet gesteld
worden: de gasthuizen van *St Niklaas*, *Lokeren*, *Aalst*, *Au-
denaerde* en *Ronse*.

De provincie *Limburg* bezit maar een enkel modern in-
gericht gasthuis te *Genck*. Het was pas verleden jaar inge-
huldigd. Minderwaardige inrichtingen bezitten dan nog *Has-
selt* en *Tongeren*.

Dat maakt dus voor al de gemeenten van het Vlaamsche
land zoowat een 25-tal hospitalen!

In verband hiermede weze herinnerd dat het Plan van den
Arbeid voorziet een gezondheidscentrum voor 40 à 50.000
inwoners, dus zoowat 80 à 90 gezondheidscentra voor de meer
dan 4 miljoen Vlamingen.

Het gezondheidscentrum omvat het *veelzijdig dispensarium*,
met diensten van prophylaxie en voorkomende geneeskunde:
raadplegingen voor zwangere vrouwen, zuigelingen, kinde-
ren, schooldispensaria, geesteshygiene, medische schoolinspec-
tie, de dienst voor *inenting*en, de *sociale diensten* met ver-
pleegsters-bezoeksters, enz.

Het gezondheidscentrum onderhoudt nauwe verbinding met
het geneesheerenkorps, met de hospitalen, laboratoria, com-
missies van onderstand, enz...

Het *gemeentelijk initiatief* kan hier prachtige verwezen-
lijkingen tot stand brengen. Maar er is een hogere leiding
noodig om de verschillende initiatieven te ordenen. Die lei-
ding kan best uitgeoefend worden door den Minister van
Volksgezondheid.

De coördinatie van de inspanningen moet dan niet uitge-
legd worden als een poging tot toepassing van «*etatisme*». Indien het wenschelijk is dat de Staat zedelijke en finan-
cieele aanmoediging verstrekt bij het oprichten van hospita-
len, van gezondheidscentra, dan toch is het waanzinnig te
noemen dat de Staat, volgens eene blinde rechtspraak, toe-
lagen zou verleen en voor de verwezenlijking van dergelijke
inrichtingen waar de «*Sanitaire omschrijving*» reeds uitge-
rust is.

Een eerste grootsch werk van het nieuw departement zou

*dan ook moeten kunnen zijn de « Sanitaire omschrijvingen »
voorloopig af te bakenen.*

Vooruit dan het initiatief der gemeenten, die zoo prat gaan
op hunne autonomie. Maar als er dan gestuit wordt op het
onwrikbaar particularisme, dan de oplossing van ambtswege;
zooals voorzien wordt in het wetsvoorstel betreffende de wij-
ziging van de wet van den openbaren onderstand, met het
oog op de oprichting van intercommunale diensten en instel-
lingen.

Dit werk, van geweldigen omvang, zal slechts geleidelijk
kunnen doorgevoerd worden.

Er werd nochtans reeds een aanvang mede gemaakt. Er
werden vooreerst maatregelen genomen om de openbare opi-
nie wakker te schudden en om de lokale initiatieven aan te
wakkeren.

Voor het bouwen van nieuwe verplegingsoorden, hospita-
len, godshuizen, weezengestichten, werd de vroegere Staats-
toelage van 1/8 op een derde gebracht. Een krediet van 100
millioen werd daartoe, evenals voor andere gezondheidswer-
ken, in de buitengewone begrooting voorzien.

Bij de gewone toelage van 1/3 wordt tot nogtoe doorgaans
een buitengewone toelage van 1/4 door den Technischen
Dienst voor Werkverschaffing toegekend.

Laat mij toe hier terloops den wensch uit te drukken dat
deze buitengewone toelagen zoo lang mogelijk worden voor-
behouden voor werken die het gezondheidspeil van ons volk
moeten verheffen.

Met het stelsel der ruime toelagen werden er in korten tijd
reeds merkelijke resultaten geboekt. De laatste drie maanden
kreeg het departement van Volksgezondheid kennis van ver-
schillende ontwerpen waarvan de uitvoering beoogd wordt:
te *Antwerpen*: verbeteringswerken aan *Stuyvenberggasthuis*
en *Moederhuis*: nieuwe verwarmingsinrichting in *Stuy-
venberg*: nieuwe uitrusting van radiographischen dienst
in *St. Elisabethgasthuis*.

Deurne: Bouwen van een ouderlingengesticht voor alleen-
staande personen en voor oude paren.

Duffel: Bouwen van een nieuw ouderlingengesticht.

Mechelen: Uitrusting en meubilering aan het nieuw wee-
zengesticht voor jongens.

Herenthals: Bouwen van een nieuw gasthuis met chirurgi-
calen dienst.

Brasschaet: Vergrootings- en verbeteringswerken aan het
gasthuis en moederhuis.

Willebroeck : Vergrootings- en verbeteringswerken aan het gasthuis en moederhuis.

OOST-VLAANDEREN.

Geeraardsbergen : verbeteringswerken aan kinderkliniek (centrale verwarming).

Gent : Bouwen van een nieuw gesticht voor oude en gebrek-kige vrouwen. (300 vrouwen) : 10 millioen.

Lokeren : Inrichting van een ziekenzaal voor kinderen in het gasthuis. Bouwen van een afdeling voor weezenjongens; verbeteringswerken aan godshuis voor oude vrouwen.

Sotteghem : Vergrootingswerken aan het moederhuis; inrich-ten van een lazaret voor besmettelijke ziekten.

Audenaerde : verbeterings- en vergrootingswerken aan het gasthuis.

St. Niklaas : Uitrusting van de nieuwe Materniteit.

Vracene : Bouwen van een ouderlingengesticht en weezen-gesticht.

Waesmunster : Bouwen van een ouderlingengesticht en wee-zengesticht.

St. Amandsberg : Bouwen van een moederhuis; verbeterings-werken aan gasthuis.

WEST-VLAANDEREN.

Meenen : Bouwen van een complex van liefdadigheidsinstel-lingen (weezengesticht — ouderlingengesticht — lazaret voor besmettelijke ziekten — verbeteringswerken aan het gasthuis).

Brugge : Inrichting van een nieuwen chirurgicalen dienst in het St. Jansgasthuis; bouwen van een nieuw ouderlin-gengesticht voor vrouwen in de Potterie.

Roesselaere : Verbeterings- en vergrootingswerken aan het gasthuis en ouderlingengesticht.

Ieper : Bouwen van een nieuw ouderlingengesticht voor man-nen; bouwen van huizen voor oude paren.

De resultaten werden vooral nog bereikt door de bezoeken die Minister VANDERVELDE aflegde, door zijne redevoe-ringen, door het contact dat hij onder de belanghebbenden wist tot stand te brengen.

Arthur WAUTERS ook weet dat de openbare opinie moet wakker geschud worden en spaart zich eveneens geene moeite op dat gebied. Ik ben er dan ook van overtuigd dat, wanneer van 15 April tot 15 Juli, onder leiding van het Rood Kruis, zijn eerste « *Kruistocht voor de Gezondheid* » gelijktijdig in den Borinage en in Limburg zal doorgevoerd worden, dan

ook met meer aandrang nog de behoefte aan een sanitaire uitrusting zal gevoeld worden.

Het zal meer en meer duidelijk worden dat met ons on-beduidend getal *zwemkommen, openbare speelpleinen* en *turnzalen* geene gezonde, krachtige jeugd kan opgroeien.

En ik hoop dat de Vlaamsche gemeenten hier ook niet zullen ten achter blijven om beroep te doen op de gewone toelagen van den Staat, eveneens berekend op een derde der uitgaven, en op de buitengewone toelagen van den Techni-schen Dienst voor Werkverschaffing.

Deze inrichtingen behoren eveneens thuis in den collec-tieven sector die voorzien wordt in het Plan van den Arbeid, naast de eigenlijke gezondheidswerken, als *riool- en water-leidingswerken*.

Wegens de orografische ligging en de geologische aard van het Vlaamsche land hebben onze gemeenten, wat het aan-leggen van wegen en riolen betreft, den voorrang op de Waal-sche.

Wat de waterleidingen betreft zijn we echter ver ten ach-ter, omdat de Walen, vooral in Namen en Luxemburg, be-schikken over bronnen waarvan het debiet gemakkelijk tot in het centrum van het dorp kan aangevoerd worden.

Daarenboven werkt het voorbeeld aanstekelijk op de na-burige gemeenten, die de voordeelen van de waterleiding kunnen waardeeren, vooral als er met cijfers en voorbeelden aangevoeld wordt dat met het waterleidingsnet de dood we-gens typhus het best bestreden wordt.

Alleen onze Vlaamsche mensen hebben dat tot nogtoe niet voldoende beseft. Gelukkig valt er een kentering te be-speuren de laatste jaren.

Maar toch zou ik U een gemeente kunnen noemen waar ieder jaar de openbare waterputten droog vallen en tijdens het overige gedeelte van het jaar van slechte hoedanigheid is. Er wordt karig met het drinkwater omgegaan. Als de wa-terputten droog liggen staan de mensen van 's morgens vijf uur in het laag gedeelte der gemeente aan de bron, waarvan de onmiddellijke nabijheid regelmatig bezoedeld wordt door de huiswaartskeerende herberggasten...

Maar toch verzetten de gemeentevaders zich tegen iedere uitgave voor de inrichting van een waterleidingsdienst!

In een andere gemeente valt eveneens de openbare put ge-regeld droog. Bij een ruiming haalde men daaruit twee fleschjes koperkuisch en... een verdrongen kat, die zeker door een grimmigen hond werd aangeblaft en haar heil in

een haastige vlucht wou vinden. Ik hoop dat hier toch binnen afzienbaren tijd een buizenet zal aangelegd worden.

Want hier ook heeft het voorbeeld der naburige stad de geesten wakker geschud.

Maar indien we de kaart der waterleidingen van België nazien, dan stellen we vast dat we ver ten achter zijn.

De Brabantsche gemeenten, in navolging van de Brusselsche agglomeratie, leverden reeds goed werk.

Op 1 Maart jl. telde men voor het Rijk 841 waterleidingen op 2.671 gemeenten. Brabant komt daarbij in aanmerking met 104 op de 348 gemeenten, d.i. voor een bevolking van 1.328.547 inwoners op 1.745.357 (1). De Brusselsche gemeenten geven daarbij den doorslag; nochtans bestaan er waterleidingen, of worden ze eerstdaags ingehuldigd te Vilvoorden, Machelen, Saventhem, Steenockerzeel, Dilbeek, Wesebeek, Crainhem, Droogenbosch, Hoeylaert, Loth, Ruysbroeck, Halle, Melsbroeck, Lembeek, St. Genesius-Rhode, St. Lambrecht en St. Pieters Woluwe, St. Pieters-Leeuw, St. Agathaberchem, Strombeek-Bever, Watermael-Boschvoorde, Tervuren, Wemmel, Alsemberg, Beersel, Huyssingen, Buyssingen, Dworp, Linkebeek, Leuven, Kessel-Loo, Heverlee, Willesele, Thienen, Neerheylissem, Goidsenhoven, Esmael, Aerschot, Diest, Scherpenheuvel.

Voor de beide *Vlaanderen, Antwerpen en Limburg* is de toestand minder goed.

Op 907 gemeenten beschikken er slechts 91 over een waterleiding, d.i. 10 %.

Indien het bevolkingscijfer der gemeenten beschouwd wordt, waarbij natuurlijk de groote steden met hunne waterleiding een belangrijk percentage aanbrengen, dan worden de cijfers: 1.454.167 inwoners voor de bevoorradete gemeenten op globaal 3.750.557 inwoners, d.i. minder dan 40 %, alhoewel voor het gansche land meer dan 58 % bereikt wordt en voor de Waalsche provincies afzonderlijk (Henegouwen, Namen, Luik, Luxemburg): meer dan 75 %.

We hebben dus een belangrijk achterstel in te halen.

En alhoewel sommige Vlaamsche intellectueelen zich weinig om de zaak bekreunen en zelfs anderen, zooals Dokter Gravez in den Senaat de engste begrippen omtrent waterleidingstechniek huldigen, toch stel ik met genoegen vast dat de gedachte nopens de noodzakelijkheid van waterleidingen in Vlaanderen doordringt.

Op initiatief van den Gouverneur der provincie West-Vlaan-

(1) De bevolkingscijfers zijn die van de laatste volkstelling in 1930.

deren werd een Commissie opgericht die de studie van een algemeen plan van waterbevoorrading aanvatte. De Nationale Maatschappij der Waterleidingen werkte reeds een grootsch gezamenlijk ontwerp uit, waarvan de geleidelijke verwezenlijking beoogd wordt.

Als onmiddellijke verwezenlijking wordt het aanleggen van een gewestelijken waterleidingsdienst voorzien over Roesse-laere, Iseghem, Ingelmunster, Meulebeke, Lendeledede, Harelbeke, Wervicq, Wevelghem, Bisseghem, Gullegem, Swevelghem en Dottenijs.

Tot nogtoe zijn slechts twee gemeenten hiervan tot dit initiatief toegetreden, namelijk: Roesselaere en Iseghem; d.i. voor ongeveer 46.000 inwoners op een totaal van 164.000.

De ontwerpen der Nationale Maatschappij omvatten niet de kust, die gedeeltelijk gespijsd wordt door de Intercommunale der beide Vlaanderen, gedeeltelijk door de Intercommunale Drinkwatermaatschappij van Veurne-Ambacht.

Voor Oost-Vlaanderen bestaat er geen gezamenlijk plan.

Er wordt gewerkt aan het waterleidingsnet van Eeckloo en van Geeraardsbergen. De Nationale Maatschappij der Waterleidingen heeft eveneens een voor-ontwerp klaar voor het Waesland. De uitvoering van dit ontwerp zal wellicht enige vertraging ondergaan doordat op het laatste nippertje de stad Lokeren, die eerst afzijdig bleef, nu toch besloten heeft toe te treden tot den gewestelijken dienst die reeds werd ingestudeerd voor Selzaete, Moerbeke, Waesmunster en Temsche.

De gemeente Leupegem diende afzonderlijk een ontwerp in, maar de meeste buitengemeenten toonen zich absoluut onverschillig.

Voor de provincie *Antwerpen* valt er nu ook een uitbreiding der waterleiding vast te stellen buiten de Antwerpsche agglomeratie, die reeds door de « Antwerpsche Waterwerken » wordt bedeed.

De P.I.D.P.A. houdt zich bezig met de bevoorrading van alle steden en gemeenten, uitgenomen Mechelen, die reeds bevoorrad is, maar stuit eveneens op de inertie der buitengemeenten.

Nochtans is Boom reeds bevoorrad en binnen afzienbaren tijd zal dit ook het geval zijn voor Lier, Herenthals, Hemixem en Brasschaet.

In de provincie *Limburg* zijn eenige gemeenten in het Zuiden door de Nationale Maatschappij der Waterleidingen bediend. De zelfde maatschappij schrijft eveneens de waterleidingswerken te Bree uit.

Verder ligt buiten Sint-Truiden, Hasselt en Tongeren het arbeidsveld nog volkomen braak.

Het weze mij toegelaten terloops te wijzen op de economische zijde van de waterleidingsbedrijven in het Vlaamsche land.

Zelfs de technici met de meest reactionnaire opvattingen op wijsgeerig gebied kunnen maar niet beseffen dat een waterleidingsbedrijf anders dan een openbare dienst zou zijn. De meeste bedrijven worden dan ook uitgebaat door de gemeenten, door intercommunale groepeerings of door de Nationale Maatschappij der Waterleidingen die, voor rekening van de gemeentebesturen, de ontwerpen uitwerkt, de werken uitvoert en de uitbating verzekert.

Er zijn echter een paar uitzonderingen: de gemengde regie der « Antwerpsche Waterwerken » en de concessie der stad Leuven en omliggende.

De Antwerpsche Waterwerken worden uitgebaat met eene aanzienlijke deelname van Engelsch kapitaal, overblijfsel van de vroegere « Antwerp Water Works ». Het water is op verre na niet van de beste hoedanigheid, de tarieven zijn uitermate hoog, maar... er wordt jaarlijks een statutaire interest uitgekeerd van 6 %, waaraan dan de laatste jaren regelmatig een dividend van 2 % werd toegevoegd, alhoewel dan nog het reservefonds overdreven werd aangedikt.

De concessie van Leuven is in handen van de « N.V. Waterleiding-Maatschappij », die haren maatschappelijken zetel te Nymegen heeft. Onnoodig te zeggen dat er gouden zaakjes gemaakt worden. Het net van Leuven, dat op kosten der Maatschappij werd aangelegd, levert reeds een prachtige uitslag. Sinds een paar jaren neemt de waterleiding ook uitbreiding buiten de stad, o.a. te Kessel-Loo, een gemeente met meer dan 14.000 inwoners, waar dan echter het waterleidingsnet voor meer dan de helft op kosten der gemeentekas wordt aangelegd en de tarieven daarenboven nog 10 % hooger zijn dan die van de stad.

Men mag zich dan wel afvragen hoe het mogelijk was dat geene enkele politieke partij er aan dacht dezen dienst in eigen beheer uit te baten toen de concessie vóór eenige jaren ten einde liep en opnieuw werd vernieuwd tot 1950!

Ook de economische zijde van het waterbevoorradingsprobleem mag aan onze aandacht niet ontsnappen, want ook deze bedrijven moeten volledig in den collectieven sector van het Plan van den Arbeid ingelijfd.

Anderzijds dient er ook op dit gebied een systematische

coördinatie doorgevoerd. Te veel gemeenten nog toonen zich weerspannig tegen ieder intercommunale uitbating.

Daarenboven hoort het aan de regeering toe een inventaris te bezitten van de waterreserves van het land, een geordend plan voor te leggen, waarbij het land wordt ingedeeld in *bepaalde omschrijvingen* waaraan bepaalde waterreserves worden toegewezen.

Want ook te dien opzichte heerscht er nog een geweldige wanorde, waarvan er tientallen schrille voorbeelden voor de hand liggen.

Een soortgelijke indeeling in omschrijvingen dringt zich eveneens op voor de eetwareninspecties, inzonderheid voor de vleeschkeuring, waartoe de oprichting van gemeentelijke en meestal intercommunale *slachthuizen* aangewezen is, bij voorkeur zelfs intercommunale slachthuizen, technisch en sanitair op de meest moderne wijze uitgerust.

Kameraden, misschien heeft deze bondige, droge uiteenzetting U weinig bevalen.

Ik zal me nochtans ruim beloond voelen als ik mag hopen dat ik U min of meer heb kunnen laten inzien wat op gemeentelijk gebied kan verwezenlijkt worden en dat de gemeentepolitiek in de kleinste gemeente ook de aandacht van ieder socialistisch intellectueel waardig is.

Mogen diegenen onder U, die naar mij geluisterd hebben, ten minste bewust zijn dat de oprichting van speelpleinen, zwembakken, turnzalen, waterleidingen, riolen, *reeds voorbehoedende geneeskunde* is.

Indien wij daarmede iedere gemeente kunnen uitrusten, indien we medewerken aan de oprichting van intercommunale gezondheidscentra, van hospitalen, sanatoria, dispensaria en diensten van sociaal hulpbetoon, volgens een *rationeele opvatting*, dan werken we ook mede aan de geleidelijke verwezenlijking van een der schoonste bladzijden die voorkomen in het Plan van den Arbeid.

Jan VRANCKX.

WITTEMANS. —

De tijden van het Romantisme zijn voor het Socialisme voorbij. De Voorzitter onzer afdeling heeft het gebrekkige van het Marxisme in zijne werken bewezen. Vandervelde zijn « Psychologie van het Socialisme » in « Ontwikkeling » van October 1928 besprekend, meende te kunnen zeggen dat de proletariërs hem niet zouden volgen. Maar thans is de Man minister van financiën in een nationaal ministerie.

Wij moeten dus voortaan de werkelijkheid inzien.

Wij zullen onder ons, socialisten, denken aan de zaken van de B. B. A., aan andere zaken door onze partijmannen ondernomen, die tot niet gegaan zijn. Moeten wij ons naar Rusland keeren?

In Spanje heeft men willen nationaliseeren, doch alle pogingen zijn mislukt. Onze kameraden in Spanje staan nu weliswaar in gevaar van oorlog, maar wat in Spanje geschiedt, moet voor ons een groote les zijn. Onze sympathie gaat niettemin naar de kameraden van Spanje die voor de vrijheid en onze idealen sterven en ik vraag een rondhaling te doen voor onze Spaansche kameraden.

Maar het is gebleken dat als wij verder gaan willen dan wij kunnen, als wij overgaan tot sommige niet bereikbare verwezenlijkingen, dat de reactie opkomt en dan is het fascisme daar. Ik meen dat voor de practische onmiddellijke verwezenlijkingen wij het realisme niet moeten uit het oog verliezen. Ik neem het verslag van den Senaat van gisteren en daarin zie ik dat de Man gezegd heeft: « Laat ons zoo weinig mogelijk nationaliseeren ». Hij zal daarover wel zelf iets willen zeggen.

Ik sluit mij aan bij de conclusies van Rens en ik vraag dat de vergadering er zich ook bij zou aansluiten.

Wij moeten durven erkennen dat wij als Vlamingen in den Belgischen Staat zoo goed als geen invloed hebben op de nieuwe sociale wetgeving. Ik vraag mij af welke rol onze Vlaamsche menschen kunnen spelen in de ontwikkeling van de sociale politiek wanneer de uitwerking gebeurt in een taal die zij niet gebruiken en in een geest die totaal vreemd is aan dien van ons volk.

Ik denk aan den Hooger Arbeidsraad, aan den Nationaalen Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid — die

men trouwens alleen kent onder de Fransche initialen O.N.P.C. — en andere dergelijke instellingen. Ik denk aan de Paritaire Kommissies.

Voor het konflikt der scheepsherstellers van de Antwerpsche haven werd een Vlaamsch onkundige ambtenaar gezonden.

Nergens gevoelen de Vlamingen er zich thuis. Zij worden als vreemdelingen zonder beteekeenis geduld.

Voor de uitvoering van het socialistisch programma moeten noodzakelijkerwijze nieuwe organismen in het leven geroepen worden. Alhoewel werkende onder controle van den Staat, genieten zij echter van een zeer groote onafhankelijkheid. Thans reeds bestaan er in ons land tal van parastatale instellingen. Nieuwe ontstaan, die ons moeten helpen in het uitwerken van het sociale vraagstuk.

Wat beteekenen zij voor ons, Vlamingen?

Een oplossing moet er komen. En als wij haar niet brengen, dan zullen anderen het doen. Tegen ons. Wat gebeurt is onze eigen schuld. Verwijten wij niets aan de Walen. Laat ons wat meer zelfrespect hebben. Laat ons toonen, overal, dat wij waardige menschen zijn.

Met onafgebroken energie den eerbied onzer tegenstrevers afdwingen. Onze leuze moet wezen: « Ons zelve zijn ». Dat is de weg naar de bevrijding.

* * *

PATTEET. —

Gezien het beslist gebrek aan tijd is het wellicht onmogelijk zelfs maar een korte bespreking aan te gaan. Wanneer ik echter de laatste zin van het referaat van Rens gehoord heb dan is bij mij het gedacht ontstaan, dat het denkkelijk nuttig ware de aandacht te vestigen op het gevolg van deze bewering; op het groote verschil dat er bestaat tusschen de propaganda die in feite moet gevoerd worden voor de nieuwe strekking en ons oude manier van propaganda voeren voor de gewone reformistische punten die telkenmale het programma uitmaakten.

Rens zegt: een mislukking van het Plan-experiment, stelt den weg open voor het fascisme, tenzij de arbeidersklasse een wanhopige poging zou doen om bij middel van een revolutie het bewind in handen te nemen.

Deze laatste wanhopige poging is uitgesloten omdat de arbeidersklasse gedurende jaren geleid volgens het Plan-experiment, niet meer bij machte zal zijn dit te doen.

In dit opzicht moet ik verwijzen naar de gebeurtenissen van Februari 1935 toen het Ministerie Theunis onze Nationale betooging verbood. Toen was er maar mogelijkheid op twee manieren te antwoorden, praktisch gesproken was er maar één, en dit was een drie-ledige Regeering.

Om anders te doen was de arbeidersklasse niet voorbereid. Indien wij de arbeidersklasse daarop willen voorbereiden, moeten wij hare opleiding niet richten op een volledige samenwerking met de burgerij.

Als ik daarop wijs, dan is het om vooral dit te doen uitschijnen : wij hebben op verschillende tijdstippen regeerings-deelname gekend, en steeds hadden wij dan een oppositie in de Partij die daartegen haar propaganda voerde. Het gevolg was dat de arbeidersklasse in haar geheel niet de Regeering steunde. Als wij dezelfde tactiek blijven volgen, voor het Plan-experiment, dan zijn wij zelf de schuld van de mislukking ervan. Er kan van zulke oppositie geen spraak meer zijn, willen wij verwarring vermijden.

Ik vestig de aandacht op het volgende : men ging in de Regeering vroeger om den 8-urigen arbeidsdag, of het Crisisfonds te doen verwezenlijken. Dat waren ordewoorden die konden begrepen worden terwijl ik vandaag durf zeggen dat de 80 % van onze militanten de ordewoorden van de nieuwe strekking niet begrijpen. Om in de gelegenheid te zijn toch iets te zeggen tot de arbeidersklas, spreken zij over het romantisme onzer beweging en over de Internationale vredespolitiek, enz... Wanneer men in de arbeidersklasse de oude terminologie laat voortbestaan, dan krijgt men een splitsing tusschen de militanten.

Ik vraag dat men in de Partij zou besluiten een werkelijke krachtsinspanning te doen om het Plan te doen begrijpen door allen.

Gij hebt maar te reizen en met de mensen te spreken over het Plan om vast te stellen dat de mensen het niet begrijpen.

Ik vraag dat aan deze vraagstukken de aandacht zou geschonken worden.

* * *

DE MAN. —

Naar aanleiding van hetgeen pgt. Wittemans heeft gezegd over mijn uiteenzetting in den Senaat, wil ik U eenige inlichtingen geven, want ik zou niet willen dat dit verkeerd zou verstaan worden.

Ik heb in den Senaat aan een artikel herinnerd, dat drie jaar geleden verscheen en dat handelde over het Plan. Het ging daarin over de nationalisatie van het crediet en de bedoeling was, aan te toonen dat het grootste deel van de bevolking het eens was om de overmacht van de banken op den Staat te breken. Daarom heb ik zooveel nadruk gelegd op de overdracht van het gezag en niet van het bezit. Dit laatste moet slechts gebeuren wanneer het volstrekt noodzakelijk is, dat wil zeggen wanneer er geen ander middel overblijft om de overdracht van *het gezag* te verzekeren.

Wie het Plan heeft gelezen, en begrepen, weet dat met de maatregelen die het Plan voorstelt, het er niet om gaat het bezit van de banken af te nemen, maar wel de overmacht van de gemonopoliseerde banken te fnuiken. Dit is een machtskwestie en kan in zekere mate gebeuren zonder nationalisatie.

Wie dat zou willen loochenen zou de feiten zelf loochenen.

Wij kunnen zeggen dat wij tijdens deze laatste twee jaren de monopolistische macht van de banken gebroken hebben. Hoe is dat gebeurd ? Dat is een lange geschiedenis.

De eerste slag heeft de crisis toegebracht, waardoor de banken de schuldenaars van den Staat zijn geworden. Vroeger waren die banken schuldeischers van den Staat, nu is het precies andersom.

Een tweede feit is, dat de crediet-instellingen van den Staat nu over ruim de helft van de credietmarkt beschikken. Wij kunnen nu met de banken concurreeren. Wij hebben het doel bereikt : een einde te maken aan de overdreven interesten van het Kapitaal.

Wij hebben ook bereikt dat, dank zij onze financieele politiek, de Staat de banken niet meer noodig heeft.

Dit is het bewijs, door de feiten gestaafd, dat een overdracht van gezag, ten voordeele van den Staat hier, en nu, mogelijk is zonder aan het bezit van het bankkapitaal te raken.

Wil dit zeggen dat wij niet verder moeten gaan ? Neen. Maar op dat punt hebben wij bereikt wat wij konden bereiken op twee jaren tijds ; en in de volgende weken zal nog veel gedaan worden inzake het verwijderen van bankiers uit de nationale organismen.

Wij moeten met geleidelijkheid werken, maar dat wil niet zeggen met langzaamheid.

In den Senaat heb ik gezegd : « de geldmuur is omver gehaald » en op alle banken werd dit toegejuicht.

Ik geloof dat wij al een heelen boel bereikt hebben.

Ik heb de uiteenzetting van Rens uitstekend gevonden als ontleding van een toestand met zijn mogelijkheden en moeilijkheden maar hij heeft veel vragen gesteld waarop geen antwoord kan worden gegeven.

Hij zegt : » er zijn gevaren aan het Plan-experiment verbonden ». Ik wil hem zeggen dat er steeds gevaar is wanneer men iets doet. En zelfs indien het Plan-experiment niet slaagde, zou er toch nog wel een andere oplossing zijn dan diegene welke Rens voorziet.

Wat Patteet zei is juist. In het Regeeringsexperiment steekt niet het dynamisme, dat bestond vóór onze deelneming aan de regeering ten tijde van onze oppositie-politiek.

Voor een gedeelte is dit hieruit te verklaren, dat een oppositie-beweging het altijd gemakkelijker heeft om dynamisme te verwekken. Waarom ? Omdat ze strijdt voor doeleinden die ze niet zelf kan verwezenlijken, die totalitaire doeleinden zijn, die alles « en bloc » zien, en die in enkele bondige formules samengevat kunnen worden. Zoo is het ook met onze Plan-mystiek gegaan ; die behoorde bij de Plan-campagne, die een oppositie-campagne was en gevoed werd, minder door het begrijpen van den positieven inhoud van het Plan, dan door de ontevredenheid.

Ligt dat alleen in het feit dat wij in de Regeering zijn ? Ik geloof het niet. Er zijn ook regeeringen die een mystieke beweging kunnen scheppen. Denkt aan de Sovjet-Unie, denkt aan de nationaal-socialistische mystiek in Duitschland en Italië. Daar spelen technische middelen, zooals de pers, een groote rol om de openbare meening te vormen. Doordat wij in de Regeering zijn getreden met een programma dat een compromis was, gaat er voor de regeeringspropaganda zelf een zeker dynamisme verloren. Hoe kan dat dynamisme buiten de regeering hersteld worden ? Door ons zelf. Het grootste gevaar waarover Rens sprak, is dat de mannen die de Plan-campagne hebben doen slagen niets meer daarvoor zouden voelen, omdat zij niet genoeg begrijpen. Dat gevaar is groot, maar ik ben nochtans geen pessimist. Waarom ? Omdat die toestand slechts tijdelijk is. Inderdaad, het is een feit dat het Plan-idee nu veel meer leeft dan twee jaar geleden ; men spreekt weer over het Plan, terwijl vele mensen dachten dat het dood was. Er zijn veel anti-planisten en halve-planisten die dachten dat, wanneer de Man minister zou worden, geen sprake meer zou zijn over het Plan. Daarin hebben zij zich deerlijk vergist.

Zeker is dat het lang heeft geduurd om de mensen duidelijk te maken welk verband er tusschen het Plan en de

Regeeringspolitiek bestaat, vooral omdat het lang geduurd heeft vooraleer de resultaten zichtbaar werden, door de verbetering van den economischen toestand. En nu begint men weer over het Plan te spreken. Spaak met zijn interview over het « socialisme national » heeft ons een zeer grooten dienst bewezen.

De werkende klasse geestdriftig maken voor een kader-wet over krediet-organismen, is moeilijk : dat zijn dingen die de meeste mensen niet begrijpen. Maar wanneer het gaat, zooals in de Juni-staking, om betere loonen, betaald verlof, verkorting van werkuren, enz., dan keeren we terug tot de oude wachtwoorden uit den reformistischen tijd.

Onder dat opzicht staan wij er niet slechter voor dan in den reformistischen tijd ; maar thans komt er nog iets anders bij, dat voor een groot gedeelte die wachtwoorden kan volledigen : dat is wat er van de Planmystiek voortleeft, en weerom ervaart. De groote vraag is : wanneer zullen wij weer tegenstanders hebben ?

Zal de geldmuur door iets anders vervangen worden ? Ik denk van wel. Wij zullen strijd te voeren hebben tegen enkele groote monopolies en die strijd zal openlijk gevoerd worden. Wij gaan naar een toestand, waar de feiten zelf ons voor vraagstukken zullen stellen die ons wachtwoorden zullen opdringen. Wachtwoorden worden niet uitgevonden ; zij ontstaan uit de feiten zelf.

VLAAMSCH BELANGEN IN ECONOMISCHE LICHAMEN

door Fr. ZOETE.

Vooraleer een blik te werpen op den huidige stand van het vraagstuk, dat ons voor 't oogenblik bezighoudt, zij het ons toegelaten — in de eerste plaats aan te stippen in hoever we ons moeten beperken tot een algemeene stelling van dat vraagstuk. De vermenigvuldiging van officieele en semi-officieele organismen, van staats- en parastatale diensten, commissies, raden en instellingen (een 50-tal), die alle min of meer in verband staan met de economische bedrijvigheid laat ons niet toe, op beschrijving en commentaar van meer bepaalde toestanden in te gaan.

En verder, terloops in de herinnering te brengen hoe bepaalde Vlaamsche instellingen uitdrukking geven aan nieuwe bekommernissen, die veruit groeiden boven de 19-eeuwsche flamingantische taalminnerij.

Het waren hoofdzakelijk Gust Vermeulen en Lodewijk De Raet, die zich inspanden om de Vlaamsche beweging nader haar eigen sociaal-economischen ondergrond te doen voelen.

Op zuiver economisch gebied bracht ons « Vlaanderens Economische Ontwikkeling » van De Raet een grondige studie van de ontwikkelingstrappen en -crises in Vlaanderens economisch leven en een synthese van de strekkingen, die reeds onmiddellijk vóór den wereldoorlog nieuwe toekomst-mogelijkheden voor de economische ontwikkeling openden.

De nieuwe bekommernissen in de Vlaamsche beweging, werden o.m. reeds vóór 1914, door de oprichting van het Vlaamsch Handelsverbond geuit, dat nochtans weinig leefbaar bleek.

Na den oorlog, in 1926, werd onder impuls van den industrieel Lieven Gevaert het Vlaamsch Economisch Verbond in 't leven geroepen, dat zich tot taak stelde :

- de bevordering van het gebruik der Nederlandsche taal in het economisch leven en in de economische lichamen ;
- de verdediging der specifiek Vlaamsch economische be-

langen en het scheppen van nauwere betrekkingen tusschen de Vl. economische kringen ;

— de bevordering van de handelsbetrekkingen tusschen de verschillende deelen van het Nederlandsch taalgebied ;

— de aansporing tot de oprichting van handelskamers en -vereenigingen in Vlaanderen.

Het is juist door het Vlaamsch Economisch Verbond, dat, einde November 1935, in samenwerking met de christelijke werkgevers-, arbeiders- en middenstandsorganisaties, een Open Brief aan den Koning gepubliceerd werd, die een overzicht geeft van de wijze waarop volgens de betrokken organisaties de economische belangen der Vlaamsche gewesten, de behoeften der Vlaamsche bevolking en de Vlaamsche waardigheid beter tot hun recht moeten komen.

We vinden in dat document een opsomming van officieele en semi-officieele organismen, die invloed uitoefenen op sociaal gebied en waaronder we, op zuiver economisch plan de volgende als de bijzonderste kunnen beschouwen :

- De Nationale Bank van België ;
- De Spaar- en Lijfrentkas ;
- Het Gemeentekrediet ;
- De Nationale Maatschappij voor Watervoorziening ;
- De Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid ;
- De Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen ;
- Het Fonds voor de Delging der Openbare Schuld ;
- De Hoofdkas voor het Klein Beroepskrediet ;
- De Nationale Delcreditedienst ;
- Het Comité A.N.I.C., (Naamlooze Vereeniging van Industrieelen en Handelaars) ;
- Het Centraal Bureau voor het Kleine Spaarwezen ;
- Het Tijdelijk Fonds voor Krediet aan den Middenstand ;
- Het Waarborg- en Herdisconteeringsinstituut ;
- De Bankcommissie ;
- De Nationale Dienst voor Economisch Herstel, enz. ;
- De Nationale Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid.

Verder vinden we een lijst van een 70-tal regeeringsraden en -commissies « wier bevoegdheid op economisch en sociaal terrein ligt » en waaronder we er vast een veertigtal vinden, die direct met het economische leven in verband staan.

Kunnen, bijvoorbeeld vermeld worden :

De Commissies voor den Buitenlandschen Handel, van den Nijverheidseigendom, der Draden en Weefsels, van de Electriciteit, van de Tentoonstellingen, van de Openbare Aanbe-

steden, der Private Verzekeringen, Gemengde Mijncommissie, der Siderurgie, der Levensduurte, Centrale Commissie voor Statistiek, tot de Studie van monetaire vraagstukken, voor de vereenvoudiging van het Belastingstelsel, van Vischteelt.

De Hooge Raden van Nijverheid en Handel, van den Mid- denstand, van den Arbeid, van Landbouw, van Tuinbouw, van Boschbouw, van het Wegverkeer, van de Binnenlandsche scheepvaart, van het Vervoer, van de Scheepvaart, van de Luchtvaart, de Raad voor Economische Geschillen.

De Comités van de Steenkool, voor de Thuiswerkers, van den Buitenlandschen Handel, van het Handelsbureau van den Staat, voor het financieren der Openbare Werken, van het Kanaal en de Haveninstellingen van Brussel, van de Tram- ways, van de Autobusdiensten.

Het Koloniaal Office, de Koloniale Raad, de Economische Raad.

De concrete wenschen, die in den Open Brief als conclusies van zijn betoog worden uitgedrukt, luiden als volgt :

1° Paritaire vertegenwoordiging van Walen en Vlamingen in bestuur en leiding van alle officieele organismen, raden en commissies, die op sociaal-economisch en financieel terrein bestaan ;

2° Niemand zal in dergelijke organismen tot het ambt van voorzitter of secretaris worden aangesteld, indien hij niet de Nederlandsche taal machtig is ;

3° Voor die commissies, die specifiek Vlaamsch economische belangen te behartigen hebben, zal de voertaal Nederlandsch zijn ;

4° De organismen waar zulks mogelijk is zullen worden ingedeeld in een Vlaamsche en een Fransche afdeling.

Tot daar de conclusies die we bij het V.E.V. en de Christelijke organisaties vinden.

Stippen we nog aan, dat gedeeltelijk aan de wenschen van het V.E.V. werd tegemoetgekomen door het verleenen van een vertegenwoordiging in zekere organismen, waaronder : het Centraal Hypothecair Instituut, de Commissie van Toezicht op het Hypotheekwezen, de Hooge Raad van den Arbeid, de Commissie voor Permanente Tentoonstellingen, het Herdisconteerings- en Waarborginstituut, de Commissie van Reclamaties inzake Arbeidsbemiddeling en Werkloosheid, de de Commissie van den Belgisch-Luxemburgschen Verkeersdienst, het Raadgevend Comité van het Handelsambt van den Staat, de Hooge Raad van Financien, het Nationaal Comité van den Hoogen Raad voor den Buitenlandschen Han-

del en dat een strekking is waar te nemen tot uitgave van Nederlandsche mededeelingen en bulletins door zekere diensten (o.a. Dienst der Handelsberichten).

HOE MOET NU HET VRAAGSTUK VOOR DE ARBEIDERSBEWEGING GESTELD WORDEN ?

Het spreekt eerstens vanzelf, dat we op grond van ons platform in taalzaken, hebben mee te werken aan de instelling van een meer evenredige vertegenwoordiging en het vergrooten van de mogelijkheden tot ontwikkeling van het Vlaamsche leven in alle kringen, die buiten de zuiver cultureele om, in verband staan met de sociaal-economische bedrijvigheid van ons volk.

Maar het vraagstuk krijgt een diepere beteekenis. Vertegenwoordiging en uitdrukkingsmogelijkheden kunnen misschien in de lijn liggen van oppervlakkig flamingantisme, maar het vraagstuk van Vlaanderens economisch leven en van de werking der leidende organen staat in nauw verband met heel den ontwikkelingsgang van Vlaanderen, zoo op sociaal als op cultureel gebied.

V.E.V. en de Christelijke organisaties moeten we recht laten wedervaren door te herinneren, dat in hun betoog de grond van het vraagstuk wordt aangeraakt.

Het is vandaag niet onze taak, over dien ontwikkelingsgang en zijn mogelijkheden te handelen. De andere referenten van onze afdeling zullen nader die vraagstukken bespreken. Het is dan ook maar na die bespreking, dat we onze houding ten opzichte van de economische lichamen in een juist verband zullen kunnen plaatsen.

Voor ons komt het er op aan, tegelijkertijd te vermijden, dat we bij taalminnerij zouden blijven stilstaan of zouden helpen den overwegenden invloed van Waalsch en Brusselsch kapitalisme te vervangen door dien van een Vlaamsch kapitalisme.

De huidige economische evolutie van België vertoont een strekking tot verplaatsing van het economische overwicht naar zekere Vlaamsche gewesten.

In haastig tempo ontwikkelen zich nieuwe industriele gebieden zooals het Antwerpsche en Limburg. Het mag niet, dat het bankkapitaal doodeenvoudig zijn werkveld verlegt en in Vlaanderen door beslaglegging op de nieuwe hulpbronnen, verhoogde politieke macht verkrijgt en beslag legt op den Staat.

Het industriele type der nieuwe ondernemingen in Vlaanderen is doorgaans verschillend van wat Wallonië had zien ontstaan. De sociale en economische behoeften in Vlaanderen ondervinden er den weerslag van en het miskennen van die verscheidenheid zou de oplossing van de vraagstukken in den weg staan, die voor de Vlaamsche volksmassa oprijzen.

De hinderpalen, die voortspruiten uit de handelspolitiek van zekere parastatale ondernemingen, zooals bvb. de Spoorwegmaatschappij, dienen uit den weg geruimd.

Binnen het kader van de herstellpolitiek, die op grond van de bemoeiingen der Staatscommissarissen voor bepaalde gewesten wordt gevoerd, dient, zooals dat het geval was met de grensstreek, naar aanpassing bij de specifieke gewestelijke behoeften gestreefd te worden.

De Vlaamsche tak der arbeidersbeweging, die voor specifieke uitzichten van tal van sociaal-economische vraagstukken geplaatst staat, moet in de economische lichamen en de Staatsdiensten en commissies zoodanig tot zijn recht komen, dat hij de actieve factor van aanpassing bij de volksbelangen wordt, in tegenstelling tot de Grootkapitalistische machtsontplooiing.

Wanneer vraagstukken zooals bvb. dat van de handelspolitiek, die met betrekking tot zekere producten, de steenkool bvb., de belangen van de arbeiders uit verschillende gewesten op het spel zetten, moet de arbeidersvertegenwoordiging in de betrokken economische lichamen van dien aard zijn, dat eenzijdige drukking wordt uitgesloten en eenheidsoplossingen mogelijk worden.

De aardrijkskundige verschuiving van het evenwicht in zekere bedrijfstakken heeft meestal tot gevolg, dat bepaalde culturele vraagstukken andersom worden gesteld, zoo o.a. dat der minderheden. De diepere economische beweegreden tot al of niet aanpassing bij het nieuwe culturele milieu heeft reeds in zekere gewesten nieuwe, tot de vroegere totaal tegenovergestelde toestanden geschapen (Limburg bvb.).

Een juiste opvatting van de rol, de taak der economische lichamen kan ertoe bijdragen, te vermijden, dat de kapitalistische grootmachten de door harden strijd verworven rechten saboteeren (schoolregime in de scholen der Limburgsche mijndirecties).

Zooals H. Vos het uitdrukte, is « de publieke medezeggenschap onontbeerlijk om de huidige monopoliebedrijven van vijanden der culturele gaafheid van Vlaanderen tot dienende werktuigen daarvan te maken. »

Naast en boven de formeele vraagstukken van vertegenwoordiging en taalgebruik in officieele en semi-officieele or-

ganismen staat het vraagstuk van het verwekken der strijdvvaardigheid van de arbeiders- en andere volksklassen, die op het plan der sociale machtsverhoudingen zulken druk moeten kunnen uitoefenen, dat structurele hervormingen, nationalisaties voor een nabije toekomst de Vlaamsche volks-gemeenschap die dubbele zege van economische en culturele ontvoogding brengen.

We herhalen, dat alleen in verband met de verdere besprekingen van heden het vraagstuk der economische lichamen kan worden uitgediept en dat onze taak alleen maar kan bestaan in het houden van een inleiding.

Oplossingen zullen we te zoeken hebben binnen het kader van de leuze, die heden vóór U hangt : maar meer dan ooit zal blijken, dat zoo culturele verheffing economisch machts-middel beteekent, de uitbouw der economische medezeggenschap ook vrijwaring der culturele gaafheid waarborgt.

DE FICTIE VAN HET VLAAMSCH KAPITALISME

door R. VAN VLAANDEREN.

I. DE VLAAMSCH EKKONOMIE TIJDENS DE 19e EEUW

1. Hollandsch Tijdperk.

De geschiedschrijvers zijn eensgezind om te bevestigen dat de Hollandsche periode voor ons land, een tijd van economische heropleving en bloei geweest is.

« Koning Willem had met een wonderbare krachtdadigheid en volle bewustheid van de economische eischen alle maatregelen doorgedreven die de stoffelijke heropleving der Zuidelijke Nederlanden konden bewerken », getuigt Lodewijk De Raet (1).

H. Pirenne doet nochtans opmerken dat er een schaduwzijde bij dit tafereel is :

« Le prolétariat ne s'aperçoit guère que par l'abolition de la conscription qu'il a changé de souverain. Sa situation reste déplorable. Aucune restriction n'est mise à l'emploi des femmes et des enfants dans les usines ou dans les mines ; aucune mesure n'est prise pour combattre le paupérisme » (2).

2. De Omwenteling.

De omwenteling zette het werk van koning Willem niet voort. Handel en nijverheid kregen een gevoeligen slag (3).

Het economisch leven in Vlaanderen steunde op een combinatie van de vlasnijverheid (huisnijverheid) en den landbouw. Aanvang der 19e eeuw verdienden, in de beide Vlaanderen, 300.000 menschen hun brood door de vlasnijverheid.

(1) Lodewijk De Raet : « Vlaanderen's Economische Ontwikkeling », blz. 161.

(2) H. Pirenne : « Histoire de Belgique », VI, blz. 339.

(3) L. Dechesne : « Histoire économique et sociale de la Belgique », blz. 368.

Dit vertegenwoordigt ongeveer één derde van de bevolking (4).

Over de vlasnijverheid viel nu de eene ramp op de andere. Verlies van de Spaansche markten ; de Fransche markt werd ons geleidelijk ontnomen door de Engelsche en later door de Fransche nationale industrie. Ook de scheuring met Holland deed het reeds enge afzetgebied inkrimpen.

Maar de groote oorzaak der moeilijkheden van de vlasnijverheid, lag in de opkomst van het mechanische spinnen dat men bij ons niet wou invoeren. De heer J. Jacquemyns schrijft daarover :

« Hommes politiques, clergé et négociants voyèrent dans l'organisation du travail linier une garantie pour le maintien de la moralité, de la religion et du bon ordre social. Marchands et hommes politiques se réunirent en une vaste association pour assurer la « conservation intacte de l'antique industrie linière ». Les marchands, à qui l'industrie traditionnelle assurait des bénéfices considérables, redoutèrent la concentration industrielle. Ils voulaient bien perfectionner l'ancienne industrie, mais ils veillaient à maintenir sous leur dépendance la population ouvrière qui croupissait dans l'ignorance et la misère » (5).

De oude handnijverheid moest het natuurlijk afleggen, tegenover de mechanische werkwijze.

3. De Crisis van 1845-1850.

In 1845 kwam de aardappelziekte, welke bijna de gansche aardappelooft vernietigde ; in 1846 kregen we de roestplaag aan de tarwe ; in 1847 verwoestte de typhus het platteland ; in 1849 de cholera als laatste ramp.

« Il faut remonter jusqu'au Moyen Age pour retrouver un spectacle analogue à celui qu'offrit alors la « misère des Flandres », getuigt Pirenne (6).

In z'n merkwaardig boek over dit tijdperk, besluit G. Jacquemyns als volgt :

« Toute notre étude démontre que la question des Flandres était étroitement liée à la question linière. Le facteur industriel était capital ; il était la cause permanente de la misère ;

(4) H. Pirenne : t.a.p., VII, blz. 126.

(5) G. Jacquemyns : « Histoire de la Crise Economique Des Flandres », (1845-1850), blz. 401.

(6) H. Pirenne : t.a.p., VII, blz. 129.

la crise agricole fut l'accident qui révéla la gravité du mal » (7).

Het kapitalisme had zijn intrede gedaan in Vlaanderen !

In België ontwikkelden de kapitalistische ondernemingen, — het textielbedrijf daargelaten — zich vooral in het Waalsche gedeelte van het land. De kolenprovincies werden de zetel van de grootindustrie.

II. GROEI VAN HET KAPITALISME IN VLAANDEREN.

« Sedert het begin der XXe eeuw, doch vooral sedert het einde van den wereldoorlog, staat het verloop van Vlaanderen's ekonomie in het teken van een gewichtig verschijnsel ; de groeiende industrialisatie van het platteland » (8) schrijft prof. R. Miry. En wat verder voegt hij er aan toe :

« Van een zuiver industrieel standpunt gezien, kunnen twee belangrijke feiten aangestipt worden. Eenerzijds, de groeiende expansie van het aloud traditioneel en historisch befaamd textielbedrijf ; anderzijds, de uitbreiding van een nieuwe activiteit in Limburg en Antwerpen, op grond van het Kempisch kolenbekken » (9).

Ook op landbouwgebied werden de kapitalistische methodes toegepast.

Er gebeurt dan ook in België, een verplaatsing van het economische zwaartepunt van het Zuiden naar het Noorden (10).

Het is mijn taak niet deze ontwikkeling te ontleden (11).

Eén vaststelling dienen wij nog met prof. R. Miry te doen :

« Toch moet men zich van deze ontwikkeling geen valsche beeld vormen. Het kleinbedrijf en het middenmaatbedrijf blijven in de nationale nijverheid een belangrijke plaats bekleeden » (12).

En de voortschrijdende electrificatie van het platteland zal deze verhouding nog verscherpen (13).

(7) G. Jacquemyns : t.a.p., blz. 408 en 409.

(8) Prof. R. Miry : « Vlaanderen's Kolonisatie door het Kapitalisme », brochure De Wilde Roos, Juni 1932, blz. 3.

(9) Prof. R. Miry : t.a.p., blz. 6.

(10) F. Baudhuin : « Histoire Economique de la Belgique » in « Histoire de la Belgique Contemporaine ». Tome I, blz. 253.

(11) Zie daarover : de brochure van Prof. R. Miry ; de studie van R. J. Lemoine in « De Vlaamsche Gids », October 1928 ; het « Bulletin d'Information et de Documentation » nummer 25, September 1929 ; F. Baudhuin, « Les Temps Nouveaux ».

(12) Prof. R. Miry : « Klein- en Middenmaatbedrijf in Vlaamsch België », in « Economische Tijdingen van de Kredietbank », nummer 25 Januari 1937, blz. 19.

(13) Prof. R. Miry : t.a.p., blz. 21.

III. IS ER EEN « VLAAMSCHE » ECONOMIE ?

Prof. R. Lemoine heeft in 1928 onderzocht wie de leiding heeft der economie in Vlaanderen (14).

Wat R. Lemoine destijds schreef is nog steeds zeer actueel. Laat ons vlug nagaan.

1. Het Aandeel der Vreemdelingen.

Merken we vooreerst op dat een groot deel van het kapitalisme in Vlaanderen, het werk van vreemde elementen is.

Dr. R. Van Genechten merkt het zeer treffend op :

« Het is dan ook merkwaardig te zien hoe de kapitalistische groei in Vlaanderen in de 19e eeuw vrijwel geheel het werk van vreemdelingen was. »

En verder :

« De aanpassing aan het kapitalistisch stelsel is in Vlaanderen vrijwel geheel door vreemdelingen geleid. De groothandel, de industriele leiding en de ondernemers-functies zijn er in handen van vreemdelingen. De beschikking over de, sinds het begin der 20e eeuw ontdekte steenkoolmijnen is eveneens in handen van instellingen, waarin gedeeltelijk Walen en voor een groot gedeelte buitenlanders den doorslag geven. Al de Vlamingen, die zich door deze mentaliteit lieten meeslepen, zijn op korten tijd van hun volk vervreemd en versmelten zich met de heerschende, vreemde groep » (15).

Prof. Chlepner aarzelt niet te schrijven :

« On peut dire que la plupart des firmes anversoises occupant actuellement une place en vue ont été créées par des immigrés, dont les descendants se sont d'ailleurs, généralement, assimilés complètement à la population indigène » (16).

Ook de heer Van Antwerpen doet opmerken :

« Avant 1914, ce sont des étrangers qui se trouvent à la tête des grandes maisons de commerce. Grâce à eux, Anvers devient le marché mondial principal pour certains articles » (17).

Eenige voorbeelden. De General Motors Co en de Ford Motor Co te Antwerpen. De groote petroleumrichtingen te

(14) Robert J. Lemoine : « De economische Ontwikkeling der Vlaamsche Gewesten » in « De Vlaamsche Gids », nummer October 1928.

(15) Dr. R. Van Genechten : « Het Kapitalisme in de Nederlanden », in het « Tijdschrift voor Economie en Sociologie », jaargang 1935, blz. 150 en 152.

(16) B. S. Chlepner : « L'Etranger dans l'histoire économique de la Belgique », in « Revue de l'Institut de Sociologie », nummer 4, 1931, blz. 724-725.

(17) « Revue de l'Institut de Sociologie », nummer I, 1932, blz. 29.

Antwerpen en langs het kanaal van Brussel. Instellingen waar het Engelsch bier op flesschen wordt getrokken. De fabrieken van Engelsche cigarettten. Telefoon, Radio, Chocolade, Margarine, Diamant. De scheepsherstellingen. De zeevaart-maatschappijen te Antwerpen zijn meestal agenten van vreemde reederijen, enz.

2. De « Belgicistische » strekking.

D. Lemoine geeft zeer goed de « belgicistische » strekking weer.

« Wat... de steenkool betreft, heeft de Franco-Belgische metaalnijverheid reeds haar voorzorgen genomen : de groote Belgische banken en de groote Waalsche werkhuizen Cockerill, Coppée, Ougrée-Marihaye, enz., zijn betrokken in de Kempensche bekkens, waarmee ook groote Fransche belangen gemoeid zijn, die namelijk met de Banque de Bruxelles samenhangen » (18).

En :

« Onder de nieuwe nijverheden die in de Vlaamsche gewesten ontstaan zijn, dienen, na de koolmijnen, de cokeovens in de provincie Antwerpen en te Zeebrugge vermeld. Zij hangen af van ondernemingen uit Wallonië en werden dicht bij waterwegen opgericht, waarlangs gemakkelijk Engelsche steenkolen kunnen aangevoerd worden » (19).

Verder :

« Dan komen de glas- en de scheikundige nijverheid. In het eerste geval geldt het een verplaatsing der glasblazerijen van de kolen- naar de zandstreek » (20).

Zelfde toestand met de Belgische reederijen : denk aan de Compagnie Maritime Belge, welke in handen zit van de Société Générale door bemiddeling van de Ufimar.

Ook in de suikerraffinaderijen heeft de Société Générale belangen.

Oorzaak der nieuwe Localisatie.

De verplaatsing van het economisch zwaartepunt in België van Zuid naar Noord heeft diverse oorzaken :

1°) de aanwezigheid van steenkolen in Limburg ;

(18) R. Lemoine : t.a.p., blz. 16.

(19) R. Lemoine : t.a.p., blz. 17.

(20) R. Lemoine : t.a.p., blz. 17.

2°) dicht bij Antwerpen, kanalen of spoorwegen is de grond, vergeleken bij Wallonië, goedkoop ;

3°) goedkoop vervoer : havens, kanalen en spoor ;

4°) de ontwikkeling van Congo verzekert aan de streken langs zee en stroomen in België, eene belangrijke uitbreiding op nijverheidsgebied, en daardoor wordt Vlaanderen bevoorreed. Kobalt, radium, zink, goud, koper van Katanga doen de koloniale maatschappijen en de banken besluiten om rondom Antwerpen machtige werkhuizen op te richten (21) ;

5°) de gemakkelijke aanwerving van arbeidskrachten en de lage loonen.

« Het is echter buiten kijf » — zegt R. Lemoine — « dat het Vlaamsch gedeelte van het land een breeder vlucht heeft genomen. Doch wij beschouwen deze vlucht veeleer als een vollediger industrialisatie van België dan als een regionale strekking. »

« Belgicistische » Leiding.

Bij de leiding dezer opkomende industrie is — zie de beheerraden — het Waalsch en Brusselsch element overwegend.

Zij hadden de industrie van Wallonië in handen. Hun heerschappij zetten ze nu over op de industrie in Vlaanderen. Dit is een gewone expansie.

Daarbij komt dat de Belgische Grootbank sedert meer dan 100 jaar, sterk geïnteresseerd is in de nijverheid en een besturende rol in de nationale economie bleef behouden. « Meer en meer bekleeden de Brusselsche bankiers de belangrijke posten in nijverheid en finacie. »

« Ook de « merchant-bankers » van de handelsmetropool vereenigen zich met de financiemannen der hoofdstad. »

« Men begrijpt dat, onder die omstandigheden, de plaats voor de Vlaamsche financiers niet ruim is. Maar die voor de Waalsche vermindert ook met den dag. »

« Dit overwicht der hoofdstad stelt men ook vast te Londen, te Parijs, te New-York en te Berlijn. »

R. Lemoine merkt dan ook op : « Het is dus tamelijk beuzelachtig regionalisme, in België tegen de financieele concentratie te protesteeren, die Brussel als centrum heeft verkozen » (22).

(21) R. Lemoine : t.a.p., blz. 21, 22, 27 en 28.

(22) R. Lemoine : t.a.p., blz. 32, 33 en 34.

3. Besluit.

We zien dus dat de groothandel en de grootindustrie in Vlaanderen van de Brusselsche grootbank afhangt.

De conclusie van R. Lemoine is dan ook dat :

« ... de kapitalistische organisatie zich tegen het ontstaan van een specifiek Vlaamsche economie verzet. De Vlaamsche jaarbeurzen, het streven van het Vlaamsch Economisch Verbond, de oprichting van Vlaamsche banken zijn inderdaad belangwekkende pogingen ; doch wegens den huidige vorm van de maatschappij, achten wij hun uitwerking zeer gering.

Laat ons maar in volle oprechtheid bekennen dat, naar onze meening, de Belgische economie zoo complex en zoo geconcentreerd is, dat elk streven om de Vlaamsche van de Waalsche economie te scheiden niet te verwezenlijken is » (23).

En nopens het finantie-kapitaal :

« En we meenen te mogen zeggen dat Brussel het finantieel hart van het land wordt, terwijl Wallonië en Vlaanderen er hoe langer hoe meer van afhangen. »

IV. DE VLAAMSCH-ECONOMISCHE OPVATTINGEN VAN L. DE RAET.

De strekkingen in de Vlaamsche Economie, die we daar even belicht hebben, brachten reacties tot stand in sommige Vlaamsche kringen.

De theoretische uiteenzetting vinden we bij L. De Raet.

De poging tot praktische realisatie, bij het Vlaamsch Economisch Verbond.

1. « Vlaamsche Captains of Industry ? »

Vooreerst, zegt L. De Raet, moeten we « Vlaamsche Captains of Industry » hebben (25) :

« De technische leider moet dus niet enkel in zuiver technisch opzicht wetenschappelijk geschoold zijn : hij moet ook met het werkvolk leeren omgaan, en goede wil is daar niet voldoende : ook op dat gebied bestaat er een « techniek ». Hij moet het werkvolk kennen, zijn behoeften, zijn gewoonten. Hij moet er in rechtstreeksche voeling mee blijven. Hij moet op de hoogte zijn van de groote sociale vraagstukken

(23) R. Lemoine : t.a.p., blz. 8.

(24) R. Lemoine : t.a.p., blz. 6.

(25) L. De Raet : t.a.p., blz. 374 tot 379.

en hun mogelijke oplossing ; hij moet die vraagstukken leeren inzien met hun zedelijken achtergrond, ten bate van de productie zelve, maar ten bate ook van de menschen, van de gemeenschap. Zoo zal er van hem een beschavende invloed uitgaan, zoo zal hij zijn : een echt « captain of industry », — zoo zal hij worden, naar het woord van den Franschen socioloog Cheyssen, een « sociaal ingenieur » (26).

Ook nog :

« En bij alles wat elders kapitaal en arbeid van elkander verwijderd, komt in onze gewesten nog een andere factor de zaak bemoeilijken : de taal. »

« Waar geen liefde voor de taal is, is ook geen liefde voor het volk dat die taal spreekt, en geen neiging om het zieleleven van dat volk te bestudeeren en te veredelen » (27).

Praktische oplossing ?

« Hoe kan er verbetering in dien toestand gebracht worden ? Door de VERVLAAMSCHING VAN ONS HOGER TECHNISCH ONDERWIJS. De sociale ingenieur kan eerst dan in Vlaanderen ontstaan, als de technische leider liefde voelt voor de taal van het volk en die taal voldoende kent » (28).

2. Een economisch programma voor de Vlaamsche Beweging.

De Vlaamsche Beweging moet een economisch programma hebben, zegt L. De Raet (29).

Wat vraagt hij ?

Een streng toegepaste leerplicht.

Uitbreiding van ons technisch onderwijs in Vlaanderen.

Vlaamsch-Nederlandsche Kamer van Koophandel.

Een nationale handelsvloot : de scheepvaart is een specifiek-Vlaamsche nijverheid.

Daarbij gelijktijdig bewerken : de vervlaamsching der nijverheid, de vervlaamsching van de handel.

3. Besluit.

Wanneer men L. De Raet leest, ziet men duidelijk, dat hij de tegenstelling Kapitaal-Arbeid aanvoelde.

Hij wijst, in scherpe bewoording, op het onrecht, dat de arbeiders aangedaan wordt.

(26) L. De Raet : t.a.p., blz. 377.

(27) L. De Raet : t.a.p., blz. 378.

(28) L. De Raet : t.a.p., blz. 379.

(29) L. De Raet : t.a.p., blz. 397 tot 421.

L. De Raet was een verheven idealist.

Maar door Vlaamsche en Sociaal-gezinde techniekers, lost men het sociale vraagstuk niet op en vormt men nog geen Vlaamsche Economie.

Zijn economische eischen zijn grootendeels verwezenlijkt.

Het Vlaamsch wordt meer en meer als voertaal gebruikt in handel en nijverheid. Het Vervlaamschingsproces zal deze ontwikkeling nog versterken.

Maar daarmee is er nog geen Vlaamsch Kapitalisme.

Maar daarmee is het sociale vraagstuk nog niet opgelost.

V. DE EVOLUTIE VAN HET V.E.V.

Het Vlaamsch Economisch Verbond werd opgericht in April 1926.

Het was de voortzetting van het vóóroorlogsche « Vlaamsch Handelsverbond ».

Het gaat uit van de opvattingen van L. De Raet.

« Het V.E.V. is dan ook de incarnatie van de vóóroorlogsche betrachtingen van het Vlaamsche volk om meer belangstelling te wekken voor de in het Vlaamsche land gelegen bedrijven en voor de economische belangen van het Vlaamsche volk » (30).

Uit artikel 4 der Standregelen leeren wij het doel :

Art. 4. De vereeniging heeft voor doel : « Het bevorderen van de Vlaamsche economische belangen, alsmede het uitbreiden van het gebruik der Nederlandsche taal in het zakenleven ; uitbreiden van de handelsbetrekkingen met het Nederlandsch sprekend buitenland en over het algemeen de behartiging van de gemeenschappelijke belangen zijner leden ».

Het V.E.V. geeft een goed tijdschrift uit : « V.E.V. Berichten ». Er zijn reeds tien jaargangen verschenen. We hebben ze doorlopen.

1. Vlaamsch Kapitalisme.

In den beginne is de nood van het « Vlaamsch Kapitalisme » uitgesproken en sterk.

Zoo bijv. in October 1927, verschijnt een niet geteekend hoofdartikel : « De Ring ». Het is kenschetsend. We halen het gedeeltelijk aan :

(30) Brochure over het V.E.V. met de Standregelen, uitgave 1936, blz. 1 en 2.

« Toen de Niebelung zijnen Ring gesmeed had, gewerd hem groote macht en heerschappij.

Wanneer zal het Vlaamsche Volk dan eindelijk zijn Economische Ring smeden om het juk van vreemden en verbaserden van zijnen rug te schudden ?

Alle Materiaal is klaar om den kring te sluiten.

Er bestaat Vlaamsche landbouw

Vlaamsche nijverheid

Vlaamsche handel

Vlaamsche scheepvaart

Er bestaan Vlaamsche Banken (Banken die Vlaamsch zijn en Banken die Vlaamsch schijnen)

Vlaamsche Wisselagenten

Vlaamsche Kapitalisten.

Er bestaan Vlaamsche rechtsgeleerden, Vlaamsche wetenschap...

Toch gelukt men er niet in den ring te smeden.

Twee dingen ontbreken het meest.

Het verband tusschen de kapitalisten en de Vlaamsche geldbeleggers.

Het verband tusschen de Banken en de Vlaamsche geldaanbrengers.

Wanneer zal het Vlaamsche spaargeld eens eerst en vooral gaan naar degenen, die het kunnen aanwenden ten nutte van de goede Vlaamsche ondernemingen ?

Wanneer zullen de Vlaamsche Banken, die de kapitaalsvermeerdering van onze ondernemingen bewerken, eens eerst en vooral zorgen dat de Vlaamsche kapitalen daarvoor gebruikt worden en aldus beletten dat vreemde inmenging het nut der zuur gewonnen weelde alweer aan het volk komen ontnemen ?

Doch neen ! De Brusselsche reclamepers blijft den Vlaamschen bezitter hypnotiseeren » (31).

In September 1935 gaf Prof. M. Van Caeneghem in de V.E.V.-Berichten een Banknummer uit. We vinden er de samenstelling van het Effectenportefeuille der « Algemeene Bankvereeniging ». Het overgrootste deel der beleggingen geschiedde in niet-Vlaamsche ondernemingen. De finacie is internationaal.

Ook de toespraken van voorzitter Lieven Gevaert, hameren op het « Vlaamsche » karakter.

De goede verstandhouding tusschen werkgevers en werknemers ligt hem nauw aan het hart. Op de jaarlijksche ver-

(31) V.E.V. Berichten, October 1927, blz. 3.

gadering van 1927 wijdt hij een deel van zijn toespraak als voorzitter, aan die zaak (32).

L. Gevaert stelde tot doel van het V.E.V. — als ideaal —, « de machtigste organisatie op economisch gebied te worden, ten dienste van geheel het Vlaamsche volk » (33).

2. Streven naar Bedrijfsorganisatie.

In 1935 komt er heel wat verandering.

Op de jaarlijksche algemeene vergadering houdt de secretaris, Dr. P. Bessem, een voordracht over « Hoe kan het V.E.V. Leiding geven aan onze Vlaamsche Economie ».

Onder meer zet Dr. P. Bessem de idee vooruit, een economisch-technologisch instituut op te richten. Hij verklaart :

« In Nederland bestaat er een streven, deze instituten provinciaal op te richten en zoo is ook het bestaande te Maastricht en het ander te Tilburg. Het gevaar bestaat, dat deze provinciale indeeling werkelijk provinciaal werk zal voortbrengen en zij door het aanwakken van het lokaal chauvinisme, het groote doel der nationale oplossing uit het oog zal verliezen. Wij achten ons voorstel derhalve beter, namelijk een indeeling te doen, volgens de beroepen : kolen, textiel, enz. » (34).

Het V.E.V. ijvert dus voor een nationale oplossing, niet voor een Vlaamsche.

Om deel te nemen aan de politiek van economisch herstel der regeering Van Zeeland, welke een speciale bevoegdheid — economisch gebied — wil geven aan bepaalde organismen, zal het V.E.V. ook aan « structuur-hervormingen » moeten doen.

Dr. P. Bessem verklaart :

« De vereischten zijn m.i. de dringende noodzakelijkheid, het V.E.V. te hervormen op den grondslag der bedrijfsorganisatie » (35).

Het V.E.V. gaat nu dezen weg op. Het wordt meer en meer een organisme, gebouwd zooals het « Comité Central Industriel ».

3. Kapitalisme in Vlaanderen.

Intusschen heeft het V.E.V. zijn « Vlaamsch Kapitalisme » laten varen.

(32) V.E.V. Berichten, November 1927, blz. 2.

(33) V.E.V. Berichten, Mei 1928, blz. 2.

(34) V.E.V. Berichten, Mei 1935, blz. 120.

(35) V.E.V. Berichten, Mei 1935, blz. 121.

Het wordt meer en meer een vertegenwoordiging van het « Kapitalisme in Vlaanderen ».

Nemen we de brochure met de standregelen en we lezen er in :

« De rol van het V.E.V. is vervat in zijn naam zelf : de verdediging der economische belangen van de in het Vlaamsche landsgedeelte gelegen industrieën en handelsondernemingen. »

« Elke beroepsvereeniging, welken tak van bedrijvigheid zij ook moge vertegenwoordigen, kan aansluiten bij het V.E.V. » (36).

Ook Minister Van Isacker deed bij zijn bezoek aan de V.E.V.-afdeeling te Ninove een gelijkluidende verklaring :

« Het V.E.V., gegroeid uit de samenwerking van Vlaamsche nijveraars en handelaars, is het organisme dat aangegeven is om heel de nijverheid en heel den handel in Vlaanderen te groepeeren » (37).

Dus ook niet Vlaamschgezinden zijn toegelaten. Er zijn er. Weliswaar is en blijft de leiding in Vlaamschgezinde handen. Maar het is niet meer wat het was bij zijn ontstaan.

4. Besluit.

We zien dus dat het V.E.V. de opvattingen van « Vlaamsch Kapitalisme » laten varen heeft, en tot normale normen gekomen is.

Het V.E.V. heeft sterk bijgedragen tot het gebruik van de Vlaamsche taal in handelsleven, nijverheid en centraal bestuur. Deze invloed zal het blijven uitoefenen. Daardoor draagt het V.E.V. bij tot de cultureele verheffing van het Vlaamsche Volk.

Het V.E.V. vervult tevens een gezonde rol in het economisch leven van ons land, door te waken op een normale ontwikkeling der economie in het Vlaamsche deel. Deze taak is even normaal en gerechtvaardigd, als die van een Kamer van Koophandel of van een Havencommissie.

Merken we verder op dat het V.E.V. niet dat reactionnaire en doctrinaire karakter heeft van het C.C.I. Het grootste aantal leden van het V.E.V. zijn overigens kleine ondernemers. Veel van die ondernemingen hebben een familiaal karakter.

Het V.E.V. verwekt dus niet de antipathie die uitgaat van een C.C.I. met zijn vertrouwelijke omzendbrieven.

Maar vergeten we niet, dat het V.E.V. — niettegenstaande

(36) Brochure over het V.E.V., blz. 3 en 4.

(37) V.E.V. Berichten, 6 Februari 1937, blz. 67.

zijn politieke kleurloosheid — een patroonsorganisatie is, van kapitalistische ondernemers.

De rede door Kd De Waele, in senaatszitting van 2 Maart 1937 gehouden, is daar om ons te bewijzen, hoe sommige Flaminganten-kapitalisten hun werklieden behandelen.

VI. DE FICTIE VAN HET VLAAMSCHE KAPITALISME.

We hebben dus gezien dat het Vlaamsche Kapitalisme een driedubbele fictie is.

Er bestaat geen Vlaamsch Kapitalisme.

Het kan er niet komen, gezien de kapitalistische organisatie van België.

Moest het er komen, dan zou het niets opleveren.

Belichten we nog even dit laatste punt.

Wanneer kapitaal in ondernemingen gestoken wordt, dan moet dit kapitaal winst opbrengen. Dit is ook het geval indien de eigenaars ervan flamingant zijn. Rendeeren moet het. Dus heeft de nationaliteit van een kapitaal geen economischen invloed.

Om te eindigen, kunnen we niet beter doen dan het slot van de brochure van Prof. R. Miry aanhalen (38).

« Vlaanderen werd door z.g. « belgicistisch » of « waalsch » kapitaal gekoloniseerd. Misschien wel wordt die kolonisatie later, ten deele door z.g. « vlaamsch » kapitaal verder doorgedreven. Dit is echter niet van aard om aan den grondslag ervan — d.w.z. de kapitalistische — iets te wijzigen. Ik zal het dan ook maar brutaal zeggen: De Vlaamsche beweging is ertoe geroepen — en zij zal het! — ons volk zedelijk en intellectueel hooger op te voeren. Maar sociale rechtvaardigheid en economische billijkheid zou zij alleen dan scheppen, wanneer zij — aan de beginselen van het kapitalisme verzakend — de Maatschappij van de Toekomst zou helpen opbouwen in het teeken, én van Vlaamschgezindheid én van Socialisme. »

(38) Prof. R. Miry: « Vlaanderen's Kolonisatie door het Kapitalisme », blz. 33.

PLAN-ECONOMIE ⁽¹⁾

door E. ANSEELE Jr.

Hij wijst er op dat het fascisme meester wil worden van het staatsapparaat om het kapitalisme te handhaven. Staatstusschenkomst wordt aanvaard door elkeen maar velen aanvaarden het op een eenzijdige manier. Ze willen die tusschenkomst, als de Staat de risikos draagt. Ze willen staatstusschenkomst voor bedrijven die niet al te gezond zijn. Wij moeten de geleide ekonomie aanvaarden en ze moet anti-kapitalistisch zijn. De korporatistische opvattingen van de katholieken kunnen we niet aanvaarden omdat het den vooruitgang remt en de arbeiders in een minderwaardige positie plaatst. Korporatisme leidt naar een totalitair staat. Als de werkende klasse het plan niet naar den letter heeft begrepen snapte ze toch den zin. Het « Plan van den Arbeid » betekende voor haar een nieuwe organisatie voor het economische leven en voor de finantie.

Dan toetst spreker het « Plan van den Arbeid » aan het regeeringswerk. Men moet afbreken met den ouden administratieven sleur in de regeeringsdepartementen. Op sociaal gebied moet meer actief gewerkt worden. We moeten komen tot het winnen van een intellectueel blok dat het plan zou dragen. We moeten een doctrinaal tijdschrift hebben. Als we structuurhervormingen willen dan zal de massa er moeten voor strijden. Er moet coördinatie zijn tusschen den eenvoudigen arbeider en den hoogst geplaatsten techniek. Dit moet de taak van de vakbeweging zijn. We moeten nieuwe eischen op syndikaal gebied stellen. Eenvoudige formules, gemakkelijk om te begrijpen moeten onder de arbeiders verspreid worden. We moeten aan socialistische scholing doen.

(1) Verslag uit « Vooruit ».

DE VLAAMSCH E LANDBOUW

door AUG. DE BLOCK.

De Vlaamsche boer is een koppigaard, wordt wel eens beweerd. Genomen in absolute beteekenis ligt in deze bewering gewis een zeer sterke overdrijving. Zij is evenwel waar voor wat betreft het bestaan van den boer. De Vlaamsche landbouwers strijden al sedert eeuwen met drie belangrijke vijanden, nl. onvruchtbare zandgrond, zeer overvloedig aanwezig in sommige Vlaamsche landstreken. In andere gevallen met het overvloedige water. Tenslotte hebben zij gedurende tientallen jaren onafgebroken en met taaie kracht hun nederig om niet te zeggen hun ellendig bestaan verdedigd, tegen hen die er steeds op uit waren ook van den boer het laatste pond vleesch te eischen.

Door taai en noest werken werden honderden Ha. onvruchtbare zandgrond herschapen in vruchtbare akkers. Door dit werk dat zeer lange jaren heeft gevraagd en dat in zekere streken nog steeds wordt voortgezet, werden aan de gemeenschap onschatbare diensten bewezen. Te weinig wordt evenwel gedacht aan de uiterst belangrijke offers die de boeren van familie op familie hierbij hebben gebracht. Zij moesten niet alleen de irrigatiewerken verzorgen, nieuwe grond aanbrengen, of vermengen, maar bovenal gedurende lange jaren een uiterst ellendig bestaan lijden voor dat eindelijk uit deze gronden eene min of meer normale opbrengst kon worden gehaald. Daar heeft de Vlaamsche boer inderdaad bewijs van koppigheid, hardnekkigheid, maar vooral van opoffering gegeven. De boerenfamilies bleven vaak arm. De eigenaars streken de winsten op onder vorm van meerwaarde hunner gronden en hoogere grondrente.

Over den tweeden vijand, het water, kunnen wij heel vlug heenstappen. Het is voldoende de dagbladen der laatste dagen open te slaan, om weer te zien hoe ellendig sommige Vlaamsche gewesten er aan toe zijn. De overstromingen zijn geen uitzondering. Zij herhalen zich regelmatig.

Deze overstromingen, die wel is waar niet steeds op dezelfde plaatsen voorkomen, zijn des te tergender, daar zij

door de uitvoering van werken, zoo niet geheel, dan toch voor een zeer flink gedeelte te vermijden zijn. Sommige streken hebben zich voor den watersnood gevrijwaard door het aanleggen van « Wateringen ». Minder gekend door het groote publiek is, dat in vele gevallen de landbouwers zelf de kosten van aanleggen en onderhoud van deze Wateringen geheel of gedeeltelijk moeten dragen.

Zonder eenige overdrijving mag dan ook verklaard worden, dat de openbare machten op dit gebied in zeer hooge mate hunne plichten tegenover de Vlaamsche landbouwbevolking verwaarloosd hebben.

* * *

Over het bestaan van den landbouwer heerschen vooral in stadsmiddens zeer verkeerde voorstellingen. De boer, en wij spreken dan vooral van den kleinen boer, heeft het meestal zeer hard te verduren. Het is niet mogelijk in dit beknopt overzicht de geschiedenis der laatste honderd jaar te maken. Het eindresultaat van een dergelijk overzicht zou komen tot de volgende twee vaststellingen: de boer leeft uiterst sober, zelfs ellendig. Hij zelf komt naar de stad of zendt er zijne kinderen heen om in de fabrieken te arbeiden. Hij doet dit omdat het voor hem zeer dikwijls de eenige uitweg is om zijn pacht te betalen. De landeigenaar krijgt pachtprizen betaald, zoo hoog dat zij deze van alle landen overtreffen. Pachtprizen die door hun bedrag in de productiekosten een door niets te rechtvaardigen hoogte innemen. Desondanks was de landbouwer dan nog overgeleverd aan de grofste willekeur van den eigenaar. Bestaanszekerheid kende hij, ondanks de zeer hoge pachtprizen niet.

De toestand kan als volgt samengevat worden:

voor den boer: hard en buitenmatig lang werken, een komervol bestaan, alle mogelijke verplichtingen en geen rechten;

voor den eigenaar: ruimte en overdreven hoge pachten, alle rechten en geen plichten.

Gedurende de laatste 20 jaren is de toestand eenigszins verbeterd. De landbouwer heeft het iets beter. Maar dat men zich nogmaals geen illusie maakt. Het leven der pachters is nu nog, soms zeer bedroevend, ook nu gebeurt het nog te dikwijls, dat hij met bijverdiensten de situatie moet redden. De kleineigenaar gaat het beter, omdat hij in zijne uitbating absoluut geene rekening houdt met de belegde kapitalen.

Onze landbouwers houden er in algemeenen zin, nog geene boekhouding op na, zoodat zij zelfs niet eens kunnen nagaan of zij al dan niet met verlies werken.

Over den toestand der landarbeiders zullen wij slechts een enkel woord zeggen : zij zijn de paria's der samenleving. Zij werken niet alleen voor zeer kleine loonen, maar zij worden al even erg miskend door de sociale wetgeving. De landbouw- arbeiders kunnen zich niet verzekeren tegen werkloosheid, de wet op de werkongevallen is alleen dan toepasselijk als het bedrijf minstens drie arbeiders gebruikt. Verder zijn de volgende wetten niet van kracht : zondagrast ; 8-urendag ; werkhuisreglement ; bepaling der loonen en werkrecht- raad. Voeg daarbij nog dat er geen enkele bescherming is voor de hoeveknechten inzake hunne huisvesting.

HET BELANG VAN DEN VLAAMSCHEN LANDBOUW.

Zonder schroom mag verklaard worden dat de landbouw niet alleen de oudste maar ook, de belangrijkste bedrijfstak is van Vlaanderen.

Enkele cijfers zullen dit doen begrijpen.

	<i>Bebouwde grond Aantal uitbatingen</i>	
Antwerpen	172.233 Ha.	84.550
West-Vlaanderen	242.801 Ha.	149.240
Oost-Vlaanderen	223.433 Ha.	136.241
Limburg	149.756 Ha.	54.917

Wij komen voor deze 4 provincies — Brabant lieten wij terzijde om begrijpelijke redenen — tot een totaal van 424.948 uitbatingen met een gezamenlijke oppervlakte van 788.223 Ha.

Dit beeld wordt eenigszins vervalscht door het zeer groot aantal uitbatingen die minder dan 1 Ha. gebruiken. Het totaal aantal van deze laatste bedraagt voor de vier provincies 62.048. Er blijven dan in elk geval 362.900 bedrijven over die werkelijk als landbouwuitbatingen kunnen aanzien worden. Dit beteekent dus minstens evenveel gezinnen die onmiddellijk het overwegende gedeelte van hun bestaan in den landbouw vinden. Konden daarbij gerekend worden allen die op onrechtstreeksche wijze van den landbouw afhankelijk zijn: ambachtslieden, handelaars, personeel melkerijen, zuivelfabrieken, brouwerijen, maalderijen, enz., dan zouden wij komen tot zeer hooge cijfers.

Zoo min als het mogelijk is het aantal te bepalen van allen die rechtstreeks en onrechtstreeks van den landbouw leven, zoo min is het mogelijk de waarde der landbouwproductie met zekerheid te bepalen. Rekenen wij per Ha. een gemid-

delde opbrengst van 2.000 fr. dan komen wij tot een bedrag van 1.576.446.000 fr.

Dit cijfer blijft evenwel zeer ver beneden de werkelijkheid, daar rekening dient gehouden met de opbrengst der dierlijke producten. Het is moeilijk hier eene schatting zelfs bij benadering te maken, zoodat het gevaarlijk zou zijn een of ander cijfer vooruit te zetten.

De totale opbrengst van den landbouw werd in 1928 geschat op 16 milliard voor gansch het land. Berekenen wij grosso-modo de opbrengst der vier Vlaamsche provincies, dan komen wij tot een bedrag van ruim 6 milliard.

HET AANPASSINGSVERMOGEN VAN DEN VLAAMSCHEN BOER

Alvorens verder te gaan stelt zich eene vraag : kan de Vlaamsche boer zich aanpassen bij de wisselende eischen die aan den landbouw gesteld worden ?

Op die vraag kan, naar onze meening bevestigend geantwoord worden. Rond 1875 kwam een zeer zware landbouwcrisis over het land. Amerika, Indië en Rusland brachten groote hoeveelheden graan op onze markt. De prijs der tarwe die in 1860 nog 31,15 fr. bedroeg, daalde tot 28,56 fr. in 1880 ; 19,89 fr. in 1885 en zelfs 13,98 fr. in 1895.

Twee middelen werden aangewend. Eenerzijds eene krachtige poging om de opbrengst per Ha. steeds hoger op te drijven. Deze slaagde volledig zooals de volgende cijfers bewijzen :

	<i>Opbrengst per Ha.</i>	
	1880	1931
Tarwe	1.529	2.437
Rogge	1.422	2.343
Voederbieten	29.000	63.300
Aardappelen	12.235	20.782

Slechts de beste landbouwlanden Holland en Denemarken, kunnen deze cijfers evenaren. Landen die bijzonder veel belangstelling voor den boer toonen, althans in woorden, zooals Duitschland en Italië, bereiken op verre na dergelijke opbrengsten niet.

De veeteelt vertoont insgelijks vooruitgang. Hier blijven wij voor wat opbrengst en kwaliteit betreft echter nog belangrijk achter bij Holland en Denemarken. Naar ons oordeel moet de oorzaak daarvan echter niet in de allereerste

plaats gezocht worden bij de landbouwers, maar vooral bij de openbare besturen, die al te dikwijls de credieten waarover zij beschikten onoordeelkundig gebruikt hebben.

De andere manier van aanpassen bestond in het verlaten van oude culturen en hunne vervanging door nieuwe. Hier vooral werden uitstekende resultaten bereikt. Voor sommige producten, vooral groenten, werd een vermaardheid verkregen die over de grenzen ging.

Met goede en degelijke voorlichting weet de Vlaamsche boer zich de moeilijkste eischen aan te passen. Die hoedanigheid is van zeer groot belang, daar tenslotte zal moeten gaan worden naar nieuwe uitbatingsmethoden.

HET OP TE LOSSEN VRAAGSTUK.

Het is niet mogelijk hier de vraagstukken in bijzonderheden te onderzoeken. De Vlaamsche landbouw staat in eene heel speciale situatie. Op gevaar af ervan beschuldigd te worden, banaliteiten te vertellen, moeten wij er toch aan herinneren dat België bij uitstek een industrieland is. De nijverheid moet uitvoeren. Ook de landbouw moet voor zekere producten afzetgebieden zoeken. Gedurende de crisis gingen er trouwens heel wat exportmogelijkheden verloren.

Het mag nu waar zijn dat, met de nieuwe beschermingsmaatregelen de prijzen niet doorslaggevend zijn, toch blijft het een feit dat wij er alle belang bij hebben, deze zoo laag mogelijk te houden. Dit brengt mede dat het leven goedkoop moet blijven. Goedkoop leven beteekent goedkope landbouwproducten. Gedurende zeer lange jaren werd die formule toegepast maar dan ten nadeele van de boeren, die door hunne armoede er het gelag van betaalden.

Dit moet veranderen. Wij houden vast aan het goedkoop leven, maar met dien verstande dat aan den boer onder alle omstandigheden een minimum levenspeil wordt verzekerd. Deze uitdrukking is vaag. Voor ons houdt zij in dat de landbouwer door zijn hard labeur zooveel moet verdienen dat hij behoorlijk kan leven.

Schijnbaar staan wij hier voor eene onoverbrugbare tegenstelling. Door het nemen van passende maatregelen kan dit doel evenwel bereikt worden. Het is mogelijk dat in dit geval de verbruikers een klein offer zullen moeten brengen. Groot zal dit in elk geval niet zijn. Het is evenwel noodig om aan de tegenstelling tusschen werkman en boer een einde te stellen.

Vooraf zijn echter een heele reeks andere maatregelen te nemen die de verbruikers niet zullen treffen.

DE VERMINDERING DER PRODUCTIEPRIJZEN.

In Vlaanderen werd steeds gestreefd naar eene verregaande verbrokkeling van den grond. Dergelijke politiek dient uitstekend de belangen der grondbezitters, die de gelegenheid krijgen steeds hogere eischen te stellen, vooral daar er gebrek is aan grond. De belangen der boeren en ook deze der gemeenschap worden er evenwel door geschaad. Het groote aantal dwerg-uitbatingen vormt een ernstig beletsel voor het voeren van eene rationeele landbouwpolitiek.

Een eerste gevolg is geweest eene nagenoeg nergens gekende opdrijving der prijzen van de gronden en de pachten. Enkele cijfers zullen dit beter doen uitkomen :

	<i>Gemiddelde prijs per Ha.</i>	<i>Gemiddelde huurprijs</i>
1846	2.626	68
1880	4.238	108

Daarna daalden weliswaar gedurende eenigen tijd de prijzen, maar weldra liepen zij weer op. Vergelijkingen met de naoorlogsche perioden zijn niet doeltreffend, daar de prijzen werden beïnvloed door factoren vreemd aan den landbouw. Het verloop blijft evenwel gelijk : neiging om steeds hooger te stijgen met wel eens vermindering, maar om daarna weer op te loopen.

Deze stijgingen, die te verklaren zijn door de groote vraag naar grond, zijn onrechtvaardig. Zij belasten de gemeenschap, door den steeds grooteren invloed dien zij uitoefenen op den productieprijs der landbouwproducten. Inderdaad, de pachtprijs komt tusschen in den kostprijs voor 15 à 25 %. Dit is te veel.

De pachtprijs moet mobiel zijn, zoodat hij in de mate van het mogelijke de prijzen der landbouwproducten volgt. Daarbij dient er ernstig naar gestreefd hem te verminderen. Het wetsvoorstel Wauters doet een eerste stap in die richting. Het ontwerp De Vleeschauwer die het principieel overneemt maar de uitvoeringsmodaliteiten wijzigt, streeft hetzelfde doel na. Wordt iets in dien zin aangenomen, dan wordt daardoor een einde gesteld niet alleen aan de alleenheerschappij van den eigenaar, maar ook aan de ongezonde concurrentie die zoo noodlottig is geweest voor de pachters.

Een ander kenmerk van deze wetsontwerpen is dat zij streven naar het toekennen van meer bestaanszekerheid.

Vlaanderen zal het best gediend zijn door middelmatige landbouwwuitbatingen. Aan de eene zijde zou moeten ingegaan worden tegen de eindeloze verbrokkeling van den grond. Daarnaast zou het goed zijn de groote bedrijven zooveel mogelijk te verminderen, door ze te verkavelen in middelmatige.

Om dan volledig te zijn zou er een goede verkavelingswet moeten komen, met het doel de gronden te hergroepeeren, zoodat deze in de nabijheid der hoeven, of in elk geval bij elkaar liggen. In vele gevallen verliest de boer een kostbare tijd, doordat de perceelen die tot zijn bedrijf behooren te ver uit elkaar liggen.

De landbouw lijdt anderzijds onder de monopolieprijzen: electriciteit, meststoffen, enz. Het mag waar zijn dat de boer een geringe verbruiker is van electriciteit, dit mag nog geen reden zijn om hem schandelijk hoge prijzen te doen betalen. In talrijke landelijke Vlaamsche gemeenten gaat deze prijs nog tot 3 fr. en soms meer per kwu.

Met de kunstmeststoffen is het niet anders gesteld. Die worden in steeds grootere hoeveelheid aangewend, en dit moet ook om de opbrengst zoo hoog mogelijk te houden. De prijzen moeten dan ook zoo laag mogelijk worden gehouden. Het minste wat kan gedaan worden is scherpe controle uitoefenen, met het doel aan den boer goedkoope kunstmeststoffen te verstrekken.

Ten slotte moet de boer over uiterst goedkoop en voldoende, wat niet wil zeggen overdreven, crediet kunnen beschikken.

Worden deze voorwaarden vervuld dan zal er al heel wat verbeterd zijn niet alleen voor den landbouwer, maar voor de volkshuishouding zelf.

NAAR BETERE KWALITEIT

Niet minder belangrijk is de kwaliteit. Nog heel wat is te doen op dat gebied, vooral voor wat de veeteelt betreft. Wie zich de moeite wil getroosten de begrotingen der provincie na te gaan, zal daarin belangrijke punten vinden voor verbetering van het runderras, enz. Elk jaar worden daarvoor honderdduizenden uitgegeven. De bereikte resultaten blijven ver beneden wat mocht verwacht en vereischt worden.

Onze veestapel blijft voor wat rendement en hoedanigheid van melk en vleesch aangaat, heel wat ten achter bij deze van Holland en Denemarken. Op dit gebied is dan ook nog heel veel te doen. Het betreft hier voorlichting, doelmatig enregistreeren van het vee, verbetering der stallen, doelma-

tig toezicht, krachtige en methodische strijd tegen de verschillende veeziekten, enz.

Alleen op dat gebied is voor den Vlaamschen landbouw reeds een heel programma te verwezenlijken.

Dit is van des te grooter belang, omdat juist daar nog heel wat mogelijkheden voor den Vlaamschen boer bestaan. Vlaanderen ligt dicht bij Londen dan Denemarken en Holland. Nochtans zijn het nagenoeg alleen deze twee landen, voor wat West-Europa betreft, die Londen bevoorraden met boter, bacon en eieren. De oorzaak moet niet gezocht worden in de prijzen of de mindere handelsbekwaamheid der Vlamingen. Zij dient allereerst gezocht in de kwaliteit der aangeboden producten.

DE BOER MOET SAMENWERKER WORDEN.

De weg om te komen tot rationalisatie, betere hoedanigheid en verkoopprijzen moet gezocht worden in de cooperatie. Misschien zal geantwoord worden dat in Vlaanderen reeds een machtige « Aankoop- en verkoopcentrale » bestaat, dat rechts en links cooperatieve melkerijen werken. Wat de eerste betreft die is alles behalve cooperatief. Zij wordt niet door de boeren zelf beheerd en de cooperatieve principes, die willen dat alle aangeslotenen hun deel in de winst krijgen, worden er niet toegepast.

Sommige melkerijen zouden veel beter eenvoudig niet bestaan. Nagenoeg geen dezer instellingen is de naam van land-cooperatie waardig.

De boer betaalt niet alleen een zware tol aan de eigenaars, in sommige gewesten wordt hij letterlijk geplunderd door de tusschenpersonen. De staking der aardappelplanters te Heyst-op-den-Berg bracht daarvan verleden jaar schreeuwende staaltjes. De opkoopters verzonden aardappelen naar Duitschland en kregen daarvoor 70 tot 80 fr. betaald. Aan den landbouwer betaalden zij op zeker oogenblik 20 fr.

Alleen een degelijk werkende boerencooperatie kan dergelijke schandalen vermijden.

Denemarken is het land waar de cooperatie eene zeer hoge vlucht heeft genomen. Daar wordt dan ook bewezen welke groote weldaden eene dergelijke organisatie medebrengt, niet alleen voor de landbouwers, maar ook voor de bevolking en voor het land. De boer heeft de zekerheid de hoogste en dus meest loonnende prijzen te bekomen. De verbruiker krijgt een prima-product vervaardigd in de beste voorwaarden, wat

gezondheidsmaatregelen aangaat. Daarmede gaat gepaard de mogelijkheid om een beter toezicht uit te oefenen, wat weer in zich sluit een bestendig streven naar verhooging der productie en verbetering der kwaliteit.

Het is niet noodig klakkeloos datgene over te nemen wat in andere landen bestaat. Doordat er nog zoo bitter weinig is, zouden wij een plan moeten uitwerken, waarin alleen het beste wordt overgenomen, dat rekening houdt met onze mogelijkheden, maar dat dan ook systematisch wordt doorgevoerd. Langs dien weg is er nog heel veel te bereiken. Het ongeluk is juist, dat op het oogenblik gewerkt wordt in verspreide orde, zonder eenig vast plan, met het gevolg dat veel geld wordt uitgegeven, zonder dat bepaalde resultaten worden bereikt.

NAAR SOCIALISATIE DER MONOPOLIE-BEDRIJVEN

Al hebben wij slechts schematisch enkele der belangrijkste vragen kunnen aanraken, toch zal men er zich rekenschap van geven dat voor de verwezenlijking van sommige punten niet alleen tijd, maar ook geld zal noodig zijn.

De financieele middelen kunnen gevonden worden in zekere bedrijven die meer en meer een monopolistisch karakter hebben gekregen en die uitsluitend van den landbouw afhankelijk zijn, n.l. de maalderijen, de brouwerijen en de suikerfabrieken. Deze bedrijven zijn door hunnen aard zelf, niet, of toch zeer weinig onderhevig aan de crisis, zoodat het niet te verwonderen is dat zij gedurende de lange en scherpe crisisperiode nog zeer belangrijke winsten hebben verwezenlijkt. Dit blijkt uit de volgende cijfers :

	1932	1935
Maalderijen	36.911	29.029
Brouwerijen	113.339	90.904
Suikerfabrieken	54.029	47.150
	204.279 mil.	167.083 mil.

Hoogere belastingen hebben onder een of anderen vorm is geen middel om een gedeelte van deze winsten naar de gemeenschap te doen terugvloeien. Eene dergelijke politiek zou alleen voor gevolg hebben dat deze nieuwe lasten, door hogere prijzen, verhaald worden op den verbruiker.

Het eenige probate middel is overgaan tot de socialisatie van deze ondernemingen. Dit is des te gemakkelijker daar

het aantal van deze bedrijven reeds klein is : suikerfabrieken 35, maalderijen 43 en brouwerijen 153. Wel bestaan daarnaast, althans voor de maalderijen en de brouwerijen, een zeker aantal kleine uitbatingen. Deze zouden kunnen voortwerken, zooals zij dat nu doen.

BESLUIT.

Al is dit kort overzicht nog zoo onvolledig, toch zal een belangrijk feit niet aan de aandacht ontsnapt zijn.

Vele van de aangeraakte vraagstukken hebben geen specifiek Vlaamsch karakter. Dat is inderdaad volkomen juist : pachtkwestie, crediet, invloed der monopoliebedrijven, veredeling van gewassen en vee, landbouwcoöperatie en vele andere vraagstukken stellen zich met dezelfde scherpste in Wallonië. Het zou zelfs verkeerd zijn daaruit te gaan afleiden dat het Belgische vraagstukken zijn, om de zeer eenvoudige reden dat vele van deze kwestie ook een bron van belemmering uitmaken in talrijke andere landen.

Juist daardoor echter wordt bewezen hoe waanzinnig het is te beweren of het te doen voorkomen dat de Vlaamsche landbouw iets heel afzonderlijks vormt. Nog onzinniger is het de hoop te wekken, dat het zou volstaan Vlaanderen om te bouwen tot een nieuwen staat, om aan al deze moeilijkheden een einde te stellen. Een zelfstandig Vlaanderen zou niet alleen de moeilijkheden niet oplossen, maar wel eens voor gevolg kunnen hebben, dat Vlaanderen met zijn sterk ontwikkelde tuinbouw, zijn vrij uitgebreide klein-veeteelt nog voor grootere moeilijkheden zou komen te staan.

Specifiek Belgisch en Vlaamsch is de tot in het onzinnige doorgedreven versnippering van den grond. Vlaamsch vooral is de plaag der regelmatige en bestendige overstroomingen. Wij betwijfelen echter sterk of aan deze kwalen door een Vlaamschen staat een einde zou gesteld worden.

De eenige uitweg voor den Vlaamschen boer ligt in een geleide en geordende landbouweconomie.

BESPREKING.

WITTEMANS. —

Ik zou enkele samenvattingen willen maken omtrent de referaten die wij gehoord hebben.

1°) Het is gebleken dat voor ons, Vlaamsche socialisten, het socialisme meer naar voren komt dan de Vlaamsche kwestie, omdat wij hier niet de Vlaamsche kwestie kunnen oplossen, en omdat, zooals gebleken is, er geen Vlaamsch kapitalisme bestaat, want het kapitalisme is internationaal.

2°) Dat het kapitalisme zeer ingewikkeld is, en dat het moeilijk is er hoofdlijnen uit af te leiden, vooral wanneer men praktisch wil zijn. Dat is ook gebleken toen de vraag gesteld werd: wat moeten onze propagandisten zeggen, als zij tot het volk gaan.

Anseele denkt dat men moet teruggaan tot het idealisme van vroeger. Ik moet eraan herinneren, wat ik gisteren heb gezegd: laat ons de werkelijkheid inzien, en geen dingen veropenbaren die wij niet kunnen verwezenlijken.

Wie heeft een practisch werk verwezenlijkt? Dat is de Man. Het planisme past zich aan de toestanden aan.

Men kan het volk tot een zekere stemming en enthousiasme brengen wanneer men een vergelijking maakt met onzen toestand en met wat er bestaat in Duitschland en in Italië.

Ik besluit met te zeggen: wij moeten de praktische mogelijkheden inzien.

* * *

VERBERT. —

Ik wil eenige opmerkingen maken over de kwestie die door Dr. Vlayen behandeld werd.

Het lijkt mij dat Dr. Vlayen zich heeft laten beïnvloeden door de mentaliteit van het geneeskundig korps en van de twee groote vereenigingen waar het bij aangesloten is.

Wanneer Dr. Vlayen meent dat men de volledige vrijheid moet laten aan dit korps om de geneeskundige diensten te organiseren, is hij in tegenstrijd met de opvatting onzer socialistische mutualiteiten. Het is niet mogelijk tot verbetering te komen van de heelkundige inrichtingen, indien wij de organisatie ervan uitsluitend moeten overlaten aan de ge-

neesheeren en zonder dat er naar coordinatie gestreefd wordt.

Ook hadden wij gaarne gezien dat er eens gezegd werd hoe voor de arbeiders de kostprijs van de heelkundige tusschenkomsten zouden kunnen verminderd worden.

Onze arbeiders getroosten zich vele opofferingen om die kosten te kunnen betalen, gedeeltelijk door hunne aansluiting bij hunne mutualiteiten en gedeeltelijk door een deel dezer onkosten zelf ten laste te nemen, maar wij weten ook dat onze mutualistische instellingen er niet in gelukken de volledige medewerking van het geneeskundig korps te verkrijgen teneinde tot een doelmatige inrichting van deze heelkundige diensten te kunnen geraken.

Wij stellen verder vast dat er een tweede leemte in het referaat van Dr. Vlayen voorkomt, n.l. de samenwerking tusschen de verschillende diensten die wij reeds in ons land bezitten, zooals: de schoolinspectie, geneeskundig onderzoek van de volwassenen, nationaal Werk voor Teringbestrijding, enz., en de mutualiteiten.

Er zou een samenwerking moeten bestaan tusschen die verschillende diensten en de mutualiteiten. Wij hadden graag gezien dat in dit referaat ook werd gesproken over het standpunt dat de christelijke organisaties meer en meer innemen in zake inrichting der geneeskundige instellingen en diensten. Zij stellen zich niet meer tevreden met neutrale inrichtingen, zij willen eigen katholieke inrichtingen hebben.

Wij meenen dat in het referaat van Dr. Vlayen daarover zou moeten gesproken worden.

Wij vragen dat er gelegenheid zou gegeven worden om dit referaat beter uit te werken en te bespreken.

* * *

VOS. —

Ik wil mij op een meer uitsluitend Vlaamsch standpunt plaatsen om de verschillende referaten te beoordeelen en enkele conclusies te trekken.

Ik ben het met Van Vlaanderen eens om te zeggen dat het Vlaamsche kapitalisme een fictie is.

De Raet heeft een grooten dienst bewezen aan de Vlaamsche beweging in sociale richting, maar hij heeft zekere toestanden niet tot het uiterste toe doordacht. Hij heeft ons geleerd dat de Vlaamsche kwestie niet alleen een taalvraagstuk is.

De cultuur in Vlaanderen moet ook de economische kracht van het Vlaamsche volk losmaken.

De Raet heeft echter den invloed van het technisch vernuft in het kapitalistische regime van zijn tijd in zekeren zin overschat. Hij had den «captain of industry» op het oog, die economisch en sociaal de leider moest zijn. En het technisch onderwijs moest in Vlaanderen die «Kapiteins der industrie» opvoeden. Nu was de rol van deze laatsten op het einde der negentiende eeuw eigenlijk al uitgespeeld. De groote scheppende ingenieurs waren de ondergeschikten geworden van de financiemagnaten.

De Raet heeft deze evolutie van het kapitalisme niet scherp gezien en het verklaart waarom zijn betoog niet heelemaal past bij de tijdsverhoudingen. Dat hij niet tot het uiterste gegaan is, heeft iedereen overigens wel gevoeld. Hij is niet verder durven gaan omdat hij dan het kapitalistisch systeem had moeten aantasten. Men is er steeds toe gebracht te zeggen als men De Raet leest: dat is juist opgemerkt, maar als men tot het positieve programma komt, dan heeft men den indruk dat het zeer schraal is.

Het Vlaamsch kapitalisme is trouwens ook verstrengeld met het internationale. Het dynamisme van het kapitalisme breekt trouwens de nationale banden.

Tot wat de belegging van «Vlaamsch geld» in «Vlaamsche» banken heeft geleid, hebben wij ondervonden.

Het Plan-socialisme heeft andere methodes aangegeven, ook in Vlaamsch opzicht.

Wanneer de macht van die financieele magnaten, welke juist het technisch vernuft aan hun «beurs»-plannen ondergeschikt maken, gebroken is, dan kunnen wij ook een werktuig van verfranschenden invloed breken. Maar daarvoor moet het kapitalisme in Vlaanderen gebroken worden; alleen daardoor krijgen wij de mogelijkheid om niet enkel de crisis te verhelpen, maar om de voorwaarden te scheppen tot ontwikkeling van onze eigen Vlaamsche cultuur.

Ik kan mij accoord verklaren met het besluit van Anseele. De socialistische idee is de levendigste en meest dynamische gedachte, maar dan moeten wij haar op het denkbeeld van het Plan-socialisme drijven.

Ik geloof daarbij dat de zegepraal der democratie zal afhangen van een verscherping in het oordeelvermogen der massa.

De democratie kan maar zegevieren wanneer het gezond verstand, de redelijkheid, de massa niet verlaat. Daarom moet het socialisme ook een cultureele factor zijn. Het fascisme is

de wanhoop van diegenen, die niet meer denken kunnen of niet meer denken willen.

Ik verheug er mij in dat door dit Vlaamsch Congres de klemtoon op dit cultureele werk, dat er een is van beveiliging der democratie, wordt gelegd.

* * *

VAN GROOTVEN. —

De eerste drie referaten gaven ons een juist overzicht van den toestand. Met de conclusies ben ik accoord. Ik wensch nochtans enkele punten aan te halen.

Er werd gewezen op het feit dat er geen Vlaamsch kapitalisme bestaat, wel een kapitalisme in Vlaanderen. De evolutie van het V.E.V. werd aangetoond.

Wij stellen vast dat het V.E.V. de kern wordt van tal van groepeerings die zich stellen op het Vlaamsch standpunt. Het verklaart een organisme te zijn voor het geheele Vlaamsche volk, maar ik vraag mij af: wat is eigenlijk het geheele Vlaamsche volk voor het V.E.V.? Welk is onze positie, als Vlaamsche socialist, tegenover een organisme dat beweert open te staan voor iedereen, doch in feite in katholieke richting marcheert.

Indien wij de werking van het V.E.V. nagaan, zien wij dat het samen met de christelijke vakorganisaties optreedt. Zij hebben niet enkel een gemeenschappelijken godsdienstigen grondslag, ook op economisch gebied, door het corporatistisch beginsel, dat, zooals Anseele deed opmerken, moet leiden tot de totalitaire opvatting van den Staat.

Welke zal onze positie zijn tegenover een organisme dat geroepen is in Vlaanderen een rol te spelen, zooals het Comité Industriel tot nog toe in België?

Zal de invloed van het V.E.V. niet groeien tot een gevaar juist door zijn betrekkingen in de rangen van de arbeiders zelf?

De nieuwe nijverheidsgebieden in België ontwikkelen zich in het Vlaamsche land. Het zwaartepunt van onze economie verplaatst zich. En als wij dan vaststellen dat juist in die gebieden de christenen het overwicht hebben, dan vraag ik mij af: doen wij wel het noodige om die arbeiders tot ons te krijgen?

Zou het geen tijd worden dat onze Syndicale Commissie, de Belgische Werkliedenpartij en al de organismen van de

moderne arbeidersbeweging wat meer aandacht zouden wijden aan de problemen die zich in de Kempen stellen?

Economisch ligt Limburg dicht bij het Luikerbekken dan bij Antwerpen. Wij moeten de Waalsche kameraden ervan overtuigen dat het voor de propaganda in Limburg een levenskweste is, kameraden aan te duiden die niet alleen onze taal kennen maar die tot ons volk behoren.

Indien wij niet ingrijpen groeit in Limburg een massa op die radicaal tegenover ons staat. Wij moeten ervoor zorgen dat dit niet gebeure.

Vestigen wij onze aandacht op dat probleem en laat ons die vraagstukken op een volgend congres onderzoeken.

* * *

ANSEELE SENIOR. —

Onze jonge kameraad komt met bekommering te spreken over de propaganda in de Kempen. Geen wanhoop, jonge vriend, vóór 50 jaar was België één Kempen en zie, wij zitten hier.

Wat het Congres aangaat, ik geloof dat niemand zal betreuren naar hier te zijn gekomen. Het congres is uitstekend gelukt en het was een goed initiatief waarvoor wij de organisatoren moeten bedanken. Het zal uitstekende indrukken nalaten. Wij voelen allen dat dit Congres op zijn tijd is gekomen en dat het absoluut noodig was. Waarom? Onze kameraden in de Regeering doen een groot en schoon werk om uit het kapitalisme te trekken al wat er in zit. Wij moeten de massa voorlichten en haar voorbereiden op de groote hervormingen die de arbeidersklasse eischt.

En dat is het groote voordeel van deze vergadering. Het werk dat wij hier verrichten heeft ons voldaan maar het mag er niet bij blijven. Wat zal de Algemeene Raad nu doen? Er moet gezorgd worden dat de conclusies van heel die studie en heel die discussie practisch uitgewerkt worden.

Onze ministers werken om uit het kapitalisme te trekken wat mogelijk is; de hervormingen, die ik heb hooren verdedigen door de vier vorige sprekers kunnen, voor de meerderheid, niet verwezenlijkt worden in het raam der kapitalistische maatschappij. Wij moeten dus met kracht den strijd aanvangen om het kapitalisme te vervangen door het socialisme.

SLOTVERGADERING

JULIEN KUYPERS BRENGT VERSLAG UIT OVER DE WERK- ZAAMHEDEN VAN DE POLITIEK- CULTUREELE AFDEELING

In verband met de *onmiddellijke verwezenlijking van de cultuur-autonomie* werden volgende conclusies ontwikkeld:

1°) Wat de *Openbare Besturen* betreft, blijkt een herziening van bepaalde artikelen van de wet van 28 Juni 1932 noodzakelijk, om de centrale besturen grondiger aan te passen bij de tweeledigheid van het land, — met behoud van de eenheid van leiding en jurisprudentie. Om tevens een regelmatig naleving te verzekeren, wordt de inrichting gewenscht van een permanente zelfcontrole in elk departement en dienen ook sancties voorzien te worden.

2°) Er dient overgegaan tot een radicale splitsing van de algemeene directie van *Schoone Kunsten en Openbare Bibliotheken* en van alle hiervan afhangende commissies en raden; in de uniek-blijvende instellingen, — als de Koninklijke Musea —, zal een volstreekte gelijkberechtiging van de beide culturen verzekerd worden; dit moet desnoods bij de wet geregeld worden in het Paleis voor Schoone Kunsten te Brussel. De begrootingskredieten zullen verdeeld worden, rekening gehouden, voor de niet-verplichte uitgaven, met de eigen behoeften van elk landsgedeelte.

3°) Hoewel op *onderwijsgebied* onbetwistbaar reeds zeer veel bereikt werd, blijft strengere controle op de toepassing van de schoolwetten van 1932 gewenscht, in het bijzonder te Brussel, langs de taalgrens en bij het vrije middelbaar onderwijs, dat voor homologatie van diploma's in aanmerking komt.

In het bij uitstek cultureele ministerie van Openbaar Onderwijs dienen bijzondere waarborgen geboden om de belangen van elk taalgebied op doelmatige wijze te verdedigen.

Waar uw dienaar terloops het probleem van *Brussel en de taalgrens* behandelde, werd een systematische studie ervan ingeleid door Mr. FAYAT.

Ten einde de taaldisputen in het land tot een minimum te

herleiden en de aldus verspilde energie en tijd aan nuttiger aangelegenheden te kunnen wijden is het noodzakelijk dit vraagstuk op te lossen in zulken zin dat de taalgrens tevens een administratieve grens zou worden, met al de gevolgen die daaruit voortvloeien, en met de bedoeling zooveel mogelijk eentalige rijksonderdeelen te vormen.

Het is derhalve wenschelijk dat het tweetalige Groot-Brussel uit alle oogpunten een administratieve eenheid wordt onder onmiddellijke en rechtstreeksche controle van het Staatsbestuur.

Tengevolge van deze administratieve hervorming zal zich als vanzelf de noodzakelijkheid opdringen van de wijziging van ambtskringen en rechtsgebieden.

Om deze wijziging op een ordelijke en samenhangende manier te volbrengen, zou een commissie kunnen belast worden met het opmaken van den inventaris der wetten en Koninklijke besluiten welke dienen herzien te worden en met het opstellen van een ontwerp dat aan onze parlementaire groep zou voorgelegd worden.

Volksvertegenwoordiger A. VRANCKX, in zijn referaat over de toepassing van de *taalwet bij het gerecht en het leger* drukt zijn bevrediging uit over de practische werking van de wet-Marck van 15 Juni 1935; het is nochtans noodzakelijk bij hoogdringendheid over te gaan tot het aanvaarden van het voorstel-Marck tot wijziging van artikel 23 van deze wet. Spreker wenscht dat, voor de inschrijving bij de balie van doctors in de rechten, dezelfde waarborgen op taalgebied zouden geëischt worden als voor de magistraten. Ook dient een strengere regeling ingevoerd voor alle personen die regelmatig van ambtswege vóór het gerecht verschijnen, zooals deskundigen, beëdigde jachtwachters, enz.

Wat het leger betreft, komt VRANCKX tot volgende conclusies:

Dat sedert de laatste 10 jaren, meer dan 85 % van de in de Militaire School aanvaarde toekomstige officieren, oudleerlingen zijn van vrije, meestal Franschtalige inrichtingen die hun studenten voor dit examen in het bijzonder voorbereiden ten nadeele van hun algemeene cultuur.

De wetenschappelijke vorming van de toekomstige officieren zou aan de Universiteit moeten toevertrouwd worden, en slechts het laatste jaar aan een Franschtalige of een Nederlandschtalige militaire school.

M. Vranckx herinnerde tenslotte aan een besluit van het partijcongres van 1929 waarbij de inrichting van ééntalige legerdivisies voorgesteld wordt.

Minister D. BOUCHERY verwacht van de in het vooruitzicht gestelde hervorming van het N.I.R., die nog in bijzonderheden moet uitgewerkt worden, dat zij van dit Instituut het instrument voor volksontwikkeling en -ontspanning zal maken, waarop het Vlaamsche volk als cultuurvolk recht heeft. De door hem uitvoerig belichte herinrichting zal het Instituut hopelijk volkomen aanpassen aan de op dit Congres met zooveel nadruk geëischte cultuur-autonomie, voor Vlaanderen als voor Wallonië.

Mr. L. CRAEYBECKX heeft een warm pleidooi uitgesproken voor volledige en onvoorwaardelijke *amnestie*. De nieuwe wetgeving moet, in de — beperkte — mate van het mogelijke de gevolgen opheffen van de maatregelen getroffen naar aanleiding van feiten en gebeurtenissen, die zich tijdens den oorlog hebben voorgedaan; hij vraagt aan de socialistische mandatarissen in dien zin alle noodige initiatief te nemen en te steunen.

Een interessante gedachtenwisseling heeft plaats gegrepen, Zaterdagavond, o.m. over diverse radio-vraagstukken.

In de vergadering van Zondag kwam eerst Prof. BLANQUAERT aan het woord over het probleem der *academiën*.

Hij drukte den wensch uit dat het probleem van de Vlaamsche Academiën voor Kunst en Wetenschap zonder verwijl zou worden opgelost in een geest van gelijkheid van kredieten en academische voorrechten.

Een uitbreiding van de Vlaamsche Academie met de noodige klassen is te verkiezen boven het stichten van twee nieuwe Vlaamsche Academies; de werkwijze van een moderne Vlaamsche Academie moet aansturen op een hogere leiding en coördinatie van de wetenschappelijke bedrijvigheid in Vlaanderen.

In het referaat van dr. Willem PÉE over *beschaafde omgangstaal in Vlaanderen*, en tijdens de hierop volgende bespreking werden onderstaande wenschen uitgedrukt, waarbij het Congres zich ongetwijfeld zal aansluiten:

1°) dat voortaan bij het toekennen van elk diploma, leidend tot de verschillende graden van het onderwijs, meer aandacht zou worden gewijd aan de grondige kennis en de uitspraak van de moedertaal;

2°) dat het gebruik van het algemeen beschaafd in alle graden van het onderwijs zou worden nagegaan en bevorderd;

3°) dat bij het N.I.R. een commissie zich zou bezighouden met de uitspraak van de speakers.

Prof. DE KEYZER heeft het *universitair probleem* ver-

bonden aan de oplossing van het sociaal vraagstuk. Een beperkte commissie moet zoo spoedig mogelijk gevormd worden om deze kwestie van dit standpunt uit te onderzoeken: middelen moeten beraamd worden om het aantal studenten, die uit de werkende klasse komen, aanzienlijk te verhoogen. Hieraan werd een heel debat gekoppeld en de vergadering was van oordeel dat het gansche probleem op een volgend congres andermaal uitvoerig moet besproken worden.

Wat de *openbare bibliotheken* betreft, heeft onze specialiteit SCHMOOK ons vergast op een uiteenzetting over een rationeel bibliotheekwezen.

Om de voorwaarden te scheppen voor een volledige ontplooiing van de Vlaamsche cultuur, waarin de B.W.P. innig belang moet stellen, zou tot een rationeele ordening van het bibliotheekwezen in het Vlaamsche land moeten overgegaan worden. Om deze ordening een gezonden grondslag te geven is een wetsontwerp noodig, strekkende tot de oprichting van openbare hoogerstaande bibliotheken in gemeenten van meer dan 10.000 inwoners, ten einde daarna tot de oprichting van een nationale centrale bibliotheek te komen.

De aangenaamste noot misschien van dit technisch bedoeld congres, is ons bezorgd geworden door den « boekuil », Raymond HERREMAN. Het « Boekuiltje » heeft ons verteld wat zijn opvatting was over het *kultureel probleem* en in het bijzonder over de houding van de Partij tegenover de in Vlaanderen algemeen groeiende cultuur. En achter heel wat spot en kritiek, — die gewettigd is, evengoed op de leiding als op het « korporatisme » van de beweging, — stak een kern van groote waarheid. Dat wenschen wij te onderstrepen.

Dit congres mag geen unicum blijven. Jaarlijks moet zulk congres van Vlaamsche intellectuele socialistten gehouden worden, en het spreekt vanzelf dat bij een volgende gelegenheid, met de ervaring van vandaag, de organisatie nog veel beter zal zijn.

Wij zullen daarbij rekening houden met een reeks zeer interessante ideeën die hier opgeworpen werden door HENS-KENS en anderen, met een reeks vraagstukken die nog niet behandeld werden. Wij hadden voor de eerste maal te veel hooi op onze vork genomen, maar wij zijn toch bescheiden genoeg om te weten dat dit onvermijdelijk is voor een eerste congres. Toch maakt de aandacht waarmede dit congres bijgewoond werd en de wijze waarop de sprekers hun standpunt uiteengezet hebben, dit eerste congres tot een succes en wij moeten op dien weg voortgaan.

Wat de practische uitwerking betreft, lijkt het ons niet ge-

wenscht hier lezing te geven van een motie die de quintessens van de verschillende referaten omvat: deze motie zou te lang zijn en sommige vrienden zouden terecht niet voldaan zijn. Zoodat wij aan het Congres voorstellen, voor de practische uitwerking een beperkte commissie te benoemen, die tot taak zou hebben deze besluiten aan het Partijbestuur over te maken, dat zich dan op zijn beurt met de verwezenlijking zou belasten, opdat niet zou kunnen gezegd worden dat het eerste Vlaamsch Socialistisch Congres een mooie reeks referaten opgeleverd heeft, maar geen enkele daad.

Hiermee sluit ik, U dankend voor uw aandacht.

Uit naam van de eerste afdeeling van het Congres, druk ik den wensch uit dat een Congres als dit nogmaals, en liefst jaarlijks zou gehouden worden en dat, zooals ik zei, de woorden binnenkort mogen omgezet worden in daden.

* * *

Voorzitter BALTHAZAR dankt den verslaggever Kuypers en antwoordt op de zinspeling van Huysmans als zou Antwerpen de hoofdstad zijn van Vlaanderen met het kongres toekomend jaar uit te noodigen te Gent.

ANSEELE JUNIOR BRENGT VERSLAG UIT OVER DE WERKZAAMHEDEN VAN DE SOCIAAL-ECONOMISCHE AFDEELING.

Op de eerste zitting van de tweede afdeeling waren 190 aanwezigen, op de tweede vergadering 240.

We kregen Zaterdag het referaat van advokaat Willems over de sociale toestanden in Vlaanderen. Hij gaf ons een uitstekend historisch overzicht van dezen toestand en ik wil als treffend voorbeeld onderlijnen, dat hij herinnerde aan het voorbeeld over den kinderarbeid in Vlaanderen en dat bij de discussie de heer Woeste, als katholiek woordvoerder, dat bestrijdde, dat integendeel de kinderarbeid in dit land werd toegelaten als eeretitel en de individueele vrijheid gesmaakt.

Willems vervolgde dan zijn spreekbeurt met onze toestanden van na den oorlog te schetsen, en we kunnen uit het referaat de conclusie trekken, dat het zeer noodig is dergelijke toestanden aan onze jonge kameraden voor te leggen om hen te doen weten dat wij door jarenlange werking er in geslaagd zijn toe te laten dat het Vlaamsche volk cultureel zich ontwikkeld heeft.

Na het referaat van Willems kwam Rens aan de beurt, die ons sprak over de « nieuwe sociale strekkingen ». Rens stelt de diagnose vast van de verschillende kenteekens bij de verschillende partijen en hij komt tot de conclusie dat men voor het dilemma staat : ofwel het bewind innemen langs geweldadigen weg ofwel door het Plan-experiment.

Daarop had men het antwoord van de Man die zei dat er nog andere oplossingen zijn.

In zijn uiteenzetting bewees Rens dat er aanknoopingspunten te vinden waren tusschen de corporatieve christen-democratische beweging en de planistische beweging der Partij. Hij ontleedde zeer diep de werking van de Fronters en stelde daar tegenover onze eigen politiek, die wij zouden moeten voeren om het fascisme te bestrijden.

Daarna hadden wij het genoegen een bespreking bij te wonen waaraan de Man deelnam, waar hij ons een zeer belangrijke verklaring deed over het nationaliseeren van het credietwezen.

de Man zei ons dat wij staan voor een economisch compromis-programma der Regeering dat geleidelijk moet verwezenlijkt worden. Voor die verwezenlijking zal moeten gestreden worden, maar daarvoor is een dynamisme noodig. Dit dynamisme zullen wij zelf kunnen verwekken vooral wanneer er een andere tegenstrever komt.

Wanneer die reactie zal optreden, zullen wij weer kunnen vertrekken met een nieuw dynamisme om de Plan-gedachten te doen doordringen.

Bij deze besprekingen kwamen ook tusschen Van Grootven, die er op aanstuwde dat men het romantisch deel van die gansche Vlaamsche kwestie niet zou vergeten en dat men zou zorgen voor betere vertegenwoordiging in talrijke sociale en economische inrichtingen. Dat werd besproken in het referaat van Zoete zelf.

Na deze uiteenzetting kregen we dan een referaat van Prof. Vlayen over de geneeskunde in Vlaanderen. De conclusie van het referaat van Prof. Vlayen was, dat men in Vlaanderen nog alles te doen heeft op gebied van geneeskunde en daar, waar hij sprak over de vrije beroepen en in het bijzonder over dat van geneesheer, was hij van oordeel dat het beroep van geneesheer volledig tot den vrijen sector moest blijven behooren, met uitzondering van de schoolinspectie. Prof. Vlayen pleitte ook voor meer coördinatie en in het referaat, dat op het zijne volgde, dat van Vranckx, betreffende de gezondheidswerken die in Vlaanderen werden uitgevoerd en nog uitgevoerd moeten worden, werd hij volledig beaamd. Vranckx bewees ons dat men bij alle Vlaamsche geneesheeren moet aandringen, opdat men in het bijzonder de waterwerken en rioleeringswerken vooral zou moeten uitbreiden, omdat in dit opzicht in Vlaanderen nog zooveel te doen is.

Hij pleitte ook over de groote coördinaties. Hij herinnerde aan het paragraaf van het Plan van den Arbeid dat betrekking heeft op de gezondheidscentra en in een verslag dat door cijfers aangevuld was, liet hij ons zien hoe zwak wij nog staan op gezondheidsgebied en wat wij nog moeten verwezenlijken om aan de arbeidersklasse van Vlaanderen de gezondheid terug te schenken.

In de Zondagmorgen-zitting kregen wij het referaat van onzen vriend Robert Van Vlaanderen die ons sprak over « de

fictie van het Vlaamsch kapitalisme en de economische cultuur van Vlaanderen».

Dit werd trouwens toegetreden door de verschillende sprekers waaronder Herman Vos. Iedereen geeft zich rekenschap dat een Vlaamsch kapitalisme onmogelijk kan bestaan, dat de taalgrens geen economische grens kan zijn. Dat de Waalsche financieele invloed in Vlaanderen zeer nadeelig heeft gewerkt op de cultuurbeweging en dat daaraan moet verholpen worden.

Maar in zijn referaat zegde hij ons ook dat nieuwe Vlaamsche economische instellingen niet meer op hun oud standpunt zijn gebleven, dat zij niet meer zuiver Vlaamsch zijn en dat zij geïntegreerd zijn in de Brusselsche, Waalsche en internationale Financies en samen werken met de Comité Central Industriel.

En het referaat van Zoete ging dan over de vertegenwoordiging in alle economische Staatsinstellingen, waarin hij bewijst dat wij in dit opzicht nog veel te veroveren hebben. Hij zegde dat we moeten zorgen dat niet alleen de taalgelijkheid moet worden nageleefd, maar ook behartigd daar waar Vlaamsche vertegenwoordigers zijn. Hier werd een opmerking gemaakt dat Vlaamsche vertegenwoordigers meer reactionnair zijn dan Fransche vertegenwoordigers. Welnu, we moeten aandringen op de versterking van de Vlaamsche vertegenwoordiging in de verschillende inrichtingen. Na de uiteenzetting van Zoete, kregen wij een referaat van mij zelf over «Plan-economie» en mijn besluit was dat wij in den kortst mogelijken tijd moeten overgaan:

1°) tot het groepeeren van alle intellectueele krachten van Vlaanderen en tot het stichten van een onder-afdeeling van het Bureau voor Sociaal Onderzoek.

2°) tot het groepeeren van de intellectueele krachten op syndicaal gebied.

3°) tot de herziening van het syndicaal actie-programma en

4°) tot de terugkeer van de socialistische arbeidersbeweging tot de zuiver socialistische scholing der militanten en arbeidersmassa.

Ik had ook voorzien het uitgeven van een Vlaamsch cultureel tijdschrift.

Ten slotte kregen we een zeer uitgediept verslag van pgt De Block over de landbouwkwestie en we kunnen niet nalaten werkelijk te zeggen, dat dit referaat van zeer groot belang kan zijn, dat we hier voor een werkelijk landbouwprogramma staan voor de Vlaamsche gewesten. Hij heeft enorm

vele kwesties besproken, die ik niet kan aanhalen. Hij wenschte ook vurig dat van regeeringszijde zeer vlug zou worden tusschengekomen voor de overstromingen, die de Vlaamsche bevolking teisteren.

Hij heeft nadruk gelegd ook op den socialen toestand der landbouwarbeiders en heeft gevraagd de verzekering tegen werkloosheid en toepassing van de sociale wetten, ook voor de landbouwarbeiders.

De Block stelt ook voor een zeer grondige hervorming door te voeren op de verkaveling, zoodat de verdeeling der gronden niet meer willekeurig zou geschieden. Hij is ook voorstander van middelmatige landerijen, zoodat de groote landen zouden verkaveld worden ten voordeele van een kleiner verdeeld bedrijf. Hij legt nadruk op de vermindering der productie-prijzen die niet in tegenstrijd is met de opdrijving van de loonen der arbeidersklasse en dit in volle accoord te doen samenhangen. De pacht prijs moet mobiel zijn en dan vraagt hij dat de Regeering zou ingrijpen om de monopolie-prijzen te verlagen om aan de Vlaamsche landbouwers een verbetering te geven op gebied der productiekosten.

Hij vraagt ook het inrichten van een crediet-instelling en een wetenschappelijke organisatie om verbetering te brengen aan den veestapel op gebied van kwantiteit en kwaliteit.

Als algemeene conclusie zou ik dit willen voorbrengen, dat is n.l. — door een opmerking van Rik de Man, bijgetreden door al de aanwezigen, — het volgend congres af te zonderen in verschillende congressen. De stof is zoo groot, dat zij niet degelijk kan behandeld worden.

Uit een tweede algemeene opmerking is gebleken, dat uit verschillende referaten, — alhoewel de verschillende sprekers elkaar niet hadden ontmoet en dus niet hadden afgesproken om in één lijn de referaten op te stellen, — is naar voren gekomen, dat de hoofdgedachten van de oplossing steunen op het Plan-socialisme en dat we meer dan ooit gegroepeerd staan rond het Planisme, dat in Vlaanderen een oplossing kan brengen aan de economische toestanden. Het was zeer juist wat Vos zegde, dat De Raet in Vlaanderen, zoogezegd op socialistisch gebied, ons de oplossing voor een deel had gebracht, dat het Vlaamsch probleem geen zuiver taalvraagstuk is, maar een vraagstuk van economisch belang, dat De Raet niet verder had durven gaan, omdat hij dan het kapitalistisch systeem zou moeten aantasten.

Vos verklaarde zich accoord met onze conclusies over de levende socialistische ideeën zooals ze vermeld staan in het

werk van de Man, en met het terugkeeren bij de massa met de groote propaganda.

Dat de cultuurbeweging in Vlaanderen belet wordt door den kapitalistischen invloed die Wallonië uitoefende maar dat wij in Vlaanderen terug die vrije cultuur zullen bevorderen, wat niet waar is voor de andere groepeerings die een systeem opbouwen in een zuiver kapitalistisch regime.

Conclusies : de afgevaardigden van de sociaal-economische afdeeling hebben bewezen dat zij planist gebleven zijn, dat zij in het Plan van den Arbeid de oplossing vinden en dat zij accoord zijn dat het compromis-programma der Regeering zoo vlug mogelijk zal uitgewerkt worden, maar dat wij moeten terugkeeren tot de groote massa, dat de structuur-hervormingen moeten gedragen worden door de massa, dat wij in Vlaanderen ook een ander regime zullen kennen dank zij de nieuwe instellingen en de nieuwe ideeën die ons werden gegeven door het Plan-socialisme.

VLAANDEREN IN HET KADER VAN BELGIE

door A. VERMEYLEN.

Vlaanderen in het kader van België : het onderwerp dat mij opgegeven werd is aldus duidelijk genoeg aangegeven ; er wordt van mij verwacht, dat ik hier mijn socialistisch Vlaamsch standpunt zou stellen tegenover een Vlaamsch nationalisme, dat Vlaanderen van het verband met België zoo veel mogelijk wil losmaken.

Het woord nationalisme dekt verschillenden inhoud. We moeten dus eerst weten, wat het soort van nationalisme is, dat we onvoorwaardelijk verwerpen.

De Vlaamsche Beweging was lange jaren in hoofdzaak romantisch. We meenden, dat met den groei van een helderder zin voor werkelijkheid en naarmate de sociaal-economische vraagstukken zich onafwendbaar opdrongen, die romantische opvatting overwonnen was. Maar we waren mis. In de Vlaamsch-nationalistische beweging zegeviert meer dan ooit een idee, die vooral door de Deutsche romantiek uit het eind van de 18e en het begin van de 19e eeuw uitgedroefd werd, namelijk deze : dat een volk een wel afgegrensd lichaam uitmaakt, zooals dat van een mensch, en dat het leven van dat lichaam beheerscht wordt door een ziel, wat de Deutsche romantiek « die Volksseele » noemde, een geheimzinnig principe dat zijn kracht uitzendt in al de gelederen van het volkslichaam en zich volkomen verwerkelijkt in de volkstaal. Dat is een overblijfsel van een ouderwetsch spiritualisme, waar de psychologische wetenschap al lang mee afgerekend heeft. Ik beweer nu niet, dat onze Vlaamsche nationalisten dat spiritualisme bewust zouden belijden. Maar onbewust wellicht, en in ieder geval geleid door gevoelsredenen, nemen ze er al de gevolgtrekkingen van over, b.v. het geloof dat een volk een vaste, klaar-afgelijnde eenheid uitmaakt, en het geloof dat die eenheid in de aller-allereerste plaats op de taal berust. Vandaar, dat de taal verschijnt als een soort van religieus beginsel, en de liefde voor de taal ontaardt in taal-feti-

sjisme. Gij kent die gevleugelde spreuk : « De taal is gansch het volk ». Dat is juist, als men daarmee zeggen wil, dat het volk globaal genomen, in zijn taal weerspiegeld is. Maar het is niet waar meer, als men de taal voor den hoofdfactor houdt, waardoor de heele stoffelijke en geestelijke welvaart van het volk bepaald zou worden.

En er is meer : gewoonlijk komt zich bij het nevelachtig begrip van de « volksziel » nog het uiterst onzeker en onbetrouwbaar begrip van het « ras » voegen, en dan varen we met volle zeilen in de wateren van het mystiek romantisme.

Maar willen we op het terrein van het werkelijk bestaande blijven, dan merken we wel, dat ieder cultuurvolk een samenstel is, niet alleen van verschillende rassen, maar ook van verschillende, soms fel uiteenlopende geestesgesteldheid.

Gij zult me nu zeggen : toch is er een nationale eigenheid, waarvan de taal het beeld is. Wel zeker ! Maar die eigenheid, die eenheid, is niet van absoluten, maar van betrekkelijken aard. Wij onderscheiden ze slechts als een abstractie, het resultaat van een ontleding en een afscheiding, een bezinksel waarbij vele elementen ontbreken, — of om het anders te zeggen, die eigenheid is een kern die op vage, zeer verdoezelde omtrekken uitloopt, een centrale grondtoon, die in allerlei schakeeringen en vermengingen vervloeit. Vaste grenzen heeft ze niet. De nationale band is ten slotte niet veel meer dan het gevoel dat men bij elkaar hoort ; dat gevoel is door de geschiedenis bedongen en kan dus veranderlijk zijn.

Wat ik het leerstellig nationalisme verwijt ? Dat het niet genoeg rekening houdt met de uiterste samengesteldheid van de factoren, die het leven van een volksgemeenschap uitmaken, en dat het onder die factoren een alles overwegenden invloed toekent aan de taal. Nu zijn we toch niet blind en weten wel, dat economische factoren, met zijn socialen weerslag, daarnaast van doorslaand belang zijn.

Ik wil daarom de beteekenis van de taal niet verminderen. Het is zeker, dat een mensch zich vrijer en sterker en waardiger zal voelen, naarmate hij zijn eigen wezen getrouw blijft, zich volledig ontwikkelen kan in de taal die hem het natuurlijkst is ; het is zeker, dat een Vlaming zich vrijer en sterker en waardiger zal voelen, kortom meer mensch, naarmate hij zich ongedwongener kan bewegen in een sociale atmosfeer die Vlaamsch is. Dat is trouwens een eisch van de socialistische democratie. Maar er zijn nog vrij wat andere zaken, die ge niet aan de taal ondergeschikt zult maken. De Vlaamsche mensch is ook niet vrij, wanneer hij in het Nederlandsch uitgebuit wordt en in het Nederlandsch honger moet lijden.

De taalkwestie is maar al te dikwijls een middel om den Vlaamschen wil van een ruimer ideaal verwijderd te houden, van een ideaal, waarvan de taalkwestie slechts een onderdeel uitmaakt : dat ideaal is het socialistische, het veroveren van een hoogstmenschwaardig bestaan voor alle menschen, en dat ideaal kan alleen bereikt worden door de zege, in den klassenstrijd, van de werkende klasse op de parasietische. Maar in het orthodoxe nationalisme maakt de klassenstrijd plaats voor den rassenstrijd. De horizontale groepeerings van de misdeelden uit alle volkeren tegen de bezittende macht in alle volkeren maakt plaats voor de verticale groepeerings, die al de standen van een volk vereenigt tegen al de standen van een ander volk.

Wij nemen aan, dat in sommige omstandigheden, tijdelijke samenwerking van klassen wenschelijk kan zijn tot het nastreven van bijzondere, bepaalde doeleinden, maar het nationalisme schenkt aan die klassensamenwerking een bestendige waarde. Wie tot de verwezenlijking van ons ideaal den klassenstrijd als een noodzakelijkheid erkent, kan onmogelijk met het nationalisme meeloopen. Elk nationalisme is uit den booze, zoodra het zich tegen het internationalisme stelt, zoodra het op principieele wijze nationale belangen boven de belangen van de menschheid zelf gaat stellen.

Een kenmerk van het nationalisme is, dat het vooral negatief optreedt. Waar het de zuivere eenheid van de volksnationaliteit wil vrijwaren, moet het nadruk leggen op de grenslijnen van die volksnationaliteit, het moet die scherp afbakenen tegenover andere, het eigene moet zooveel mogelijk verheven worden door het neerhalen van het vreemde, — alsof een alomvattend oordeel mogelijk ware over een zoo samengesteld iets als een volk, en alsof niet alle nationale culturen eerst gezond leven door wederzijdsche aanvoeling en bevruchting. Dit alles leidt tot een bijzondere rhetorica, onvruchtbaar woordenspel, het opblazen van vooroordeelen, noodlottige verenging van den gezichteinder. En die verderfelijke neigingen worden trouwens bevorderd door het imperialisme, dat ze zoo makkelijk gebruiken kan.

Gaan we nu over tot het bijzondere vraagstuk, dat zich in het Belgische staatsverband stelt. Hier leven twee volkeren naast elkaar, — Groot-Brussel is als een overgangsgebied, waar de twee culturen elkaar raken en min of meer door elkaar vloeien. Het kan niet geloofwaardig worden, dat het Vlaamsche en het Waalsche volk door menigvuldige economische belangen aan elkaar verbonden zijn, dat ze eeuwenlang samengeleefd hebben en zich samen in West-Europa onder-

scheiden hebben door eenzelfde liefde tot de vrijheid, dank zij den bloei, sedert de Middeleeuwen, van de gemeenten. We kunnen mekaar best verstaan, als de een den andere in zijn cultuurontplooiing maar niet belemmeren wil.

Dat neemt nu niet weg, dat er tusschen beiden geen heel warme genegenheid vast te stellen valt. De Vlamingen werden in den centraliseerenden Belgischen Staat te lang door de samenspanning van verfranschten en Walen onderdrukt. Tusschen Vlamingen en Walen is er buiten Brussel niet zoo veel contact, en de wederzijdsche belangstelling blijft gering. Wij voelen Vlaamsch eer dat wij Belgisch voelen. En als wij de Belgische eenheid willen handhaven, doen we dat veel minder uit gevoel dan uit koele beredeneering.

Maar ik meen juist, dat koele beredeneering hier luider spreken moet dan het gevoel.

Ik wensch dadelijk te zeggen, dat ik beslist tegenstander ben van een splitsing van België, en zelfs, in de huidige omstandigheden, van een federatief stelsel in België.

Om de eenvoudige overweging, dat als het federatief stelsel geen positieve zelfstandigheid aan het Vlaamsche land verzekert, dat stelsel overbodig is; — dat als het Vlaanderen wél positieve zelfstandigheid verzekert, het op weinig na op hetzelfde neerkomt als scheiding, — en eindelijk dat welk federalisme ook spoedig op scheiding zou uitloopen.

Dat is trouwens de meening van de meeste Vlaamsche nationalistten zelf. Ze zeggen het niet altijd in het openbaar, maar in privaatgesprekken hangen ze er geen doekjes om: ze beschouwen de federatie als een eersten stap tot de scheiding.

Laat me vooreerst uw aandacht hierop vestigen: er bestaat een Vlaamsche eenheid naar den geest, er bestaat geen Waalsche eenheid naar den geest. En het gevolg is, dat terwijl Vlaanderen zelfstandig zou kunnen zijn, Wallonië weldra in de sfeer van Frankrijk zou opgaan.

Wij hebben traditiën, die ons allen vereenigen, tot welke gezindheid we ook behooren: de eeuwenoude Vlaamsche kunst, de eeuwenoude Vlaamsche letterkunde. Dat is een glorie waarin we elkaar steeds kunnen herkennen. Dat schept een gezamenlijken geest, die ons samenhoudt.

Om dit door een enkel voorbeeld toe te lichten, mag ik U een persoonlijke ervaring vertellen? Wij waren eens met een kleine bent Vlaamsche mannen aan een gezelligen maaltijd geschaard. Er waren er uit de meest verschillende streken, van West-Vlaanderen tot Limburg. Wij hadden naar Vlaamsch

gebruik enkele amphora's Franschen wijn geledigd, en laat me maar zeggen, dat we tegen middernacht vrij luidruchtig waren geworden. Maar iemand ging aan de piano zitten en zong oude Geuzenliederen: Helpt nu U zelf, zoo helpt U God... Slaat op den trommele van dirre dom dijne... en menig ander, al die oude kreten van onzen Vlaamschen vrijheidsdrang, van onzen Vlaamschen vastberaden wil. En plots werden we allen zeer stil, zoowel die uit Limburg als die uit West-Vlaanderen, we waren diep ernstig geworden, we zaten daar innerlijk te beven van ontroering, allen voelden we ineens: *Vlaanderen*. Dat is slechts een enkel feit, maar zoo zijn er vele, vele zaken die ons naar den geest bij elkaar brengen, die ons het levendig besef geven, dat onverbreekbare banden ons aan elkaar snoeren.

Welnu, de Walen hebben bijster weinig van dien aard. Hun historisch verleden maakt, dat de Luikenaar niet veel gemeens heeft met den Henegouwer, en dat zelfs de Waal uit Doornik niet veel gemeens heeft met dien uit Charleroi. Er is daar geen gezamenlijke kunst, geen gezamenlijke letterkunde, geen gezamenlijke geest. Zelfs, buiten het Fransch, geen gezamenlijke spreektaal: het Waalsch uit Luik is grondverschillend van het Waalsch uit Henegouwen, dat tot een heel andere groep van dialecten, de Picardische, behoort. Het eenige wat de Walen bijeenhoudt is de traditie van het Fransche moederland. Moesten ze alleen staan, dan zouden ze machtig tot dat Fransche moederland aangetrokken zijn. En de scheuring tusschen Vlaanderen en Wallonië ware dan voltrokken.

Ik hoef er nauwelijks op te wijzen, dat die scheuring zulk een wijziging in den internationalen toestand zou teweegbrengen, dat ze zonder oorlog niet denkbaar is. En de volkomen zelfstandigheid van Vlaanderen zou voor Vlaanderen zelf een gevaarlijke verzwakking beteekenen.

Vlaanderen zou zijn zelfstandigheid bezwaarlijk kunnen verdedigen. Van een vereeniging met Noord-Nederland is geen sprake, zoolang de Hollanders daar niet van hooren willen. Ze weten, dat geweldige economische moeilijkheden in den weg staan en wenschen trouwens niet, dat de historische grondslagen van den Nederlandschen Staat door een katholieke meerderheid zouden ondermijnd worden. Buiten cultureele betrekkingen is van het Noorden niets te verwachten. Indien wij niet de eenigen waren om een federatief stelsel aan te kleven, indien we met onze burens in een algemeen federatief stelsel waren opgenomen, dan zou de toestand zich geheel anders voordoen. Maar dit is in afzienbare toekomst

uitgesloten. Laten we er dan verder geen woorden over verliezen en van fantastische plannen afzien.

Het groote euvel van een geheel zelfstandig Vlaanderen, ik zeg het onomwonden, is dat het, althans voor langen tijd, zou overgeleverd zijn aan het clericalisme. Gansch Vlaanderen zou bestuurd worden zooals thans de provincie West-Vlaanderen. Het is wel te verwachten, dat met de industrialisering van Vlaanderen ook het socialisme zal toenemen, maar ondertusschen zal de administratie, de magistratuur, het onderwijs overal volgepropt zitten met clericalen, en die hebben dan voor tientallen jaren al de hefboomen in handen. We weten toch, dat waar de clericalen eenige macht bezitten, ze uitsluitend hun mannen benoemen. Zij komen er trouwens voor uit, dat de Vlaamsche gemeenschap voor hen een katholieke gemeenschap is. Dat zou ik door talloze voorbeelden kunnen staven. Ik wil er slechts één aanhalen, dat me dezer dagen toevallig onder het oog kwam. Het is typisch door zijn mengsel van onbeschaamdheid en naïveteit. Volksvertegenwoordiger Edmond Rubbens, die toen nog geen minister was, — het was in 1927 —, schreef in « Een kritiek der Vlaamsche Beweging », blz. 36, let wel, bij een oproep tot Vlaamsche solidariteit, het volgende: « We staren ons blind op de partij... en we vergeten de gemeenschap, ik bedoel de gemeenschap van al diegenen die tot het Vlaamsche volk behooren en voor dit Vlaamsche volk een kerngezonde katholieke Vlaamsche kultuur willen. »

Voor den heer Rubbens behooren dus alleen katholieken tot de Vlaamsche gemeenschap, en er valt niet aan te twijfelen, in die gemeenschap die hem voorzweeft zouden wij niet kunnen ademhalen. Het clericale juk zou nog zwaarder op ons wegen dan dat Belgische, waar de nationalistenvan over klagen. Vergeten we daarbij niet, dat onze meeste nationalistenvan op den koop toe een korporatieve inrichting voortaan, waardoor de parlementaire democratie zou gekelderd worden. Heerschappij van het clericalisme is al erg genoeg, maar heerschappij van een fascistisch clericalisme ware het ergst van al!

Er dreigt nog een ander gevaar: in de huidige omstandigheden lijkt het wel niet mogelijk het arrondissement Brussel zoo maar bij het integraal-Vlaamsche Vlaanderen in te lijen. In een federatie zou het toch van een bijzonder regiem genieten. Maar wordt het een zekere zelfstandigheid verleend, dan is het te vreezen, dat Groot-Brussel ten slotte voor de Vlamingen verloren gaat.

Dat een Waal zich voor het federatief stelsel verklaart, laat

zich nog begrijpen. Want de Walen worden hoe langer hoe meer een minderheid tegenover de Vlamingen. Dat gebrek aan evenwicht zal nog toenemen: ons geboortecijfer is veel hooger dan het hunne. De natuurlijke ontwikkeling is van dien aard, dat de Walen beducht mogen zijn voor een zeker overwicht, na een paar geslachten, van Vlamingen in het beheer van het land. Ik ben wel overtuigd, dat wij daar geen misbruik zullen van maken en dat geen onder ons er in de verste verte aan denkt, imperialistische doeleinden na te jagen en de Walen in dien toestand van minderwaardigheid te verplaatsen, waaronder wij zelf zoo lang geleden hebben. Ik leg alleen nadruk op die feiten, om te doen inzien, dat we sterk genoeg staan om op onzen eigen bodem de wet te stellen en de cultuurautonomie door te drijven. Als we maar willen! Het federalisme hebben we niet noodig om te worden wat we zijn moeten. Door de democratie kunnen we alles verkrijgen wat we behoeven. Ik spreek niet van volstrekte gelijkheid: die kunnen we best missen, waar de belangen van beide volkeren niet in alles dezelfde zijn. Maar ieder volk moet kunnen beschikken over datgene wat zijn eigen belangen bevredigt, datgene wat de volledige ontwikkeling van zijn eigen cultuur waarborgt.

Gij zult me zeggen, dat zulk niet het geval is, al zijn we reeds de meerderheid. Niemand kan dat betwisten. Daar hebben historische omstandigheden schuld aan, en helaas! het verleden laat zich niet in enkele jaren opzijschuiven. De schuld ligt ook aan ons zelf: we hebben nog te veel Lamme Goedzakken in onze rangen. We hebben nog niet al de ziekten overwonnen, die het Vlaamsche lichaam teisterden. Maar het genezingsproces gaat zijn gang, we zijn al fel vooruitgekomen. We mogen gerust voorspellen, dat binnen afzienbaren tijd de laatste franskiljons als heloten onder ons zullen rondlopen. Het programma van de B.W.P. brengt ons waar we zijn moeten: nog enkele wetten tot betere aanpassing, en vooral cultuurautonomie door splitsing van de ministeries die daartoe in aanmerking komen. Dat kunnen we als we maar hardnekkig onzen wil in daden omzetten, de geesten verder omwoelen en opwekken en bewustmaken tot ze rijp zijn voor het ideaal, waarvan de verwezenlijking nabij is: een Vlaanderen dat groeien kan uit zijn eigen diepe krachten, gezond groeien van binnen naar buiten.

Ik kan den indruk niet weren, dat de nationalistenvan in den grond nog altijd lijden aan dat minderwaardigheidscomplex, dat een gevolg is van onze lange vernedering. Ze willen naar paardenmiddelen grijpen, defaitisten als ze zijn, omdat ze

niet genoeg hoop, niet genoeg vertrouwen stellen in het Vlaamsche volk zelf. Maar als ik zie, wat dat volk in de laatste veertig jaren uit zijn schoot heeft opgestooten, een kunst die onder de heerlijkste mag gerekend worden, een literatuur die me onder de kleine literaturen van Europa de grootste lijkt te zijn, en eindelijk een jonge wetenschap, die te meer bewondering afdwingt, daar ze op een weerbarstigen grond moest gewonnen worden, dan twijfel ik niet meer aan de toekomst, aan de naaste toekomst van dat volk; dan weet ik vast, dat het slechts een laatste inspanning zal kosten, om hier op afdoende wijze de voorwaarden te scheppen tot een volledige, zelfstandige, machtige Vlaamsche cultuur.

DE DEMOCRATISCHE TRADITIE VAN VLAANDEREN

door HERMAN VOS.

Dit congres, dat zoo glansrijk geslaagd is, wil een getuigenis zijn van het Vlaamsche socialisme. En hier is het wellicht noodig, bij den aanvang van een korte rede over de democratische tradities van de Vlaamsche beweging, dat enkele misverstanden nopens het socialisme uit den weg worden geruimd. Een rede als deze van Vermeylen bewijst reeds, hoe grondig verkeerd de opvatting is, als zou het socialisme dat wij belijden, niets meer zijn dan een uiting van een materialistische levensbeschouwing.

Voorzeker, en het is ook niet overbodig van dat te zeggen wanneer wij over de Vlaamsche beweging spreken, de materiele, de economische verhoudingen zijn van hoofdzakelijk belang, want er is geen cultuur denkbaar, geen cultuur mogelijk, tenzij diegene die berust op een grondslag van stoffelijke welvaart. Men heeft in het verleden gespot en geschimpt na dat ruwe woord, dat eens uit de Gentsche kringen van de arbeidersbeweging opging, dat wat de Vlaamsche arbeiders noodig hadden in de eerste plaats was, vleesch en brood. Wij staan nu ver genoeg af van een verleden dat smartelijk was voor Vlaanderen, om in volle objectiviteit te zeggen, dat er in dat woord waarheid lag, dat het niet, naar het toepasselijke woord van den dichter, mogelijk was Vlaanderen hoog op te stuwen in de rij der volkeren, wanneer daar de massa maar ploeterde in de grootste armoede, en dat het eerste dat moest gedaan worden was: dien stoffelijken nood te verhelpen. De voorwaarden moesten geschapen worden om een cultuur mogelijk te maken. Wij hebben het van morgen gezegd, dat het de verdienste is geweest van Lodewijk De Raet, dat hij de Vlaamsche beweging aan de economische belangen bond, dat hij in het licht stelde hoe er meer aan vast zat dan de vrijheid om zich in eigen taal te ontwikkelen.

Dat was geen materialisme. Wij weten, dat sedert honderdvijftig jaar onze samenleving staat in het teeken van de economie. Wij vinden dat geen weldaad; wij vinden het geen

zegen wat de arbeidersklasse, de vierde stand, gekend heeft onder de kapitalistische verdrukking. Het was geen cultureel voordeel, dat de groote massa met haar omvangrijke behoeften het primordiale belang van voeding, kleding, en wat tot het minimum van het levensbestaan behoort, wel op het voorplan moest drijven. Het was een noodzakelijkheid voor de bevrediging van die eerste behoeften te zorgen, wilde er cultuur mogelijk zijn, en het socialisme heeft het begrepen.

Inderdaad, wij willen den stoffelijken nood afwentelen van de schouders der massa, ook in Vlaanderen.

En indien we een uitspraak van een socialistischen leermeester mogen aanhalen, is dit het woord van Marx, dat het socialisme zal zijn: de sprong naar de vrijheid, welke eenvoudig niet bestaanbaar is onder de kapitalistische verhoudingen. Wij zijn geen materialisten.

En er is een tweede misverstand. Wij keeren ons niet geheel af van het verleden. Wij weten, als Vlamingen vooral, dat daar een kostbaar erfdeel ligt, dat wij ook opeischen voor de arbeiders. Wij weten, dat onze beschaving een ononderbroken ontwikkeling is en dat er verworvenheden zijn, waarvan wij geen afstand willen doen; dat daar b.v. de Middeleeuwen zijn, die zoo dikwijls uitgekreten werden voor de duistere jaren, maar die opgeleverd hebben waardevolle schoonheid en wijsheid, en dat wij ook willen behouden een traditie van vrijheid, die wortelt in een geschiedkundigen strijd, welke hier is uitgestreden bij den aanvang van den modernen tijd.

Dat verleden, wij keeren er den rug niet naar toe; ook onze liefde heeft het als socialisten en, juist omdat wij dat verleden eeren, weten wij wat de waarde is van die overleveringen, die waardevolle tradities, die vergroeid zijn met de geschiedenis van de Vlaamsche beweging.

Als ik voor deze democratische tradities opkom, dan is het omdat zij ook nog steeds waarde kunnen hebben voor onze toekomst. Heel onze geschiedenis is er een levendig bewijs van, dat de aanspraak op medezeggenschap van het volk hier steeds gemaakt werd en nooit verloren ging. De grondslagen van het grondwettelijk stelsel liggen in de Nederlanden en het verklaart waarom een autokratie hier nooit leefbaar of denkbaar is geweest. Meermalen is daarover de strijd losgebroken in onze middeleeuwsche gemeenten. Wij kennen hem allen den kamp, die toen gevoerd werd en die aantoonde hoezeer ons land aan de spits stond der cultuurontwikkeling. Is het niet bij ons dat men den oorsprong van den modernen tijd komt opsporen?

Telkens wanneer de medezeggenschap van de arbeiders, van de wevers en de volders, in Ieper, Gent of Brugge doorbrak, telkens ook brak het recht van de volkstaal zich baan.

Het « Dietsch » werd de taal van de openbare aangelegenheden.

Het jaar, waarin de Vlaamsche democratie en het Vlaamsch bestuur overwint, is het jaar waarin telkens in de oorkonden het « Dietsch », de volkstaal, naar voren treedt. Telkenmale wanneer dat volk van Vlaanderen, van de arbeiders, zijn medezeggenschap, zijn democratische aanspraak op medezeggenschap doorzette, telkens ook brak het recht van de volkstaal door. En later, in de 16e eeuw, weer evenzeer. Vermeylen heeft gesproken van de oude opstandige liederen — en inderdaad, we moeten er in onzen tijd aan herinneren, dat hier in Vlaanderen voor het individueele geweten de strijd is losgebroken tegen de Spaansche autocratie. Zoo er een groote Nederlandsche traditie is, is het deze van het verzet van een volk dat geen autokratie kan verdragen, en in den opstand tegen Spanje heeft het heldhaftige vormen aangenomen. Dat behoort tot onze geschiedkundige traditie en is vergroeid met onze heerlijke letterkunde.

Ik wil met mijn vriend Lamberty niet twisten. Van de romantiek is er veel kwaads te zeggen, maar ook veel goeds. Zij heeft zeer zeker bijgedragen tot het ontstaan der Vlaamsche beweging. Vermeylen zelf heeft eens verklaard: de Vlaamsche beweging zou er niet gekomen zijn zonder die koppige, romantische Vlamingen, die zich liever kapot lieten maken dan hun wil en hun gedachte op te geven!

Die romantiek, zij heeft haar rol gespeeld. Toch moeten wij vaststellen, dat er ook een gelijklopende ontwikkeling is geweest van de democratie in de 19e eeuw met de ontwikkeling van de Vlaamsche beweging. Wij zouden de evolutielijnen van de Vlaamsche beweging kunnen teekenen met de kromme van de statistiek der uitbreiding van het kiesrecht. En is dit niet gemakkelijk te begrijpen?

Het is de socialist Otto Bauer, die uit de vroegere verhoudingen in Oostenrijk-Hongarije, dit onomstootbare besluit heeft getrokken dat het belang der volkstaal slechts op het voorplan is gekomen met den politieken strijd van den vierden stand. De taalstrijd kwam slechts in het beslissende stadium toen de vierde stand politieke medezeggenschap verwierf.

Vergelijkt de toestanden in België van 1830 met deze van 1930.

In 1830 was het een kleine minderheid, enkele tien duizen-

den mannen, die het land beheerschten. Op het toenmalige Nationaal Congres werd er niet over de Vlaamsche belangen gesproken en er werd ook niet in het Vlaamsch gesproken. Het was, zoo leert de Belgische geschiedschrijver, naar taal en geest, een Fransche vergadering.

Daarbuiten leefde niet enkel de opkomende vierde stand, maar ook een groot deel van wat we nu «middenstand» noemen. Arbeiders, kleine burgers en boeren, allen waren buiten de wettelijke regeering van het land gesloten, en het was de minderheid van de Franschsprekende «hoogere» standen, die voor wat Vlaanderen betrof, hier regeerde. Van af het oogenblik, waarop de heerschappij van die minderheid wordt afgetakeld, zet de Vlaamsche beweging den taaleisch vooral door. Dat is het waarop we nadruk moeten leggen. Het zijn de stichters van die Vlaamsche beweging, die het zelf ook gezegd hebben, dat zij er eene was van kleine lieden, «les gens de peu», en men moet blind zijn om niet te zien, dat daarin ook een maatschappelijke tegenstelling tot uiting kwam. Kenden wij die anti-Vlaamsche kaste juist niet in het bedrijfsleven in Vlaanderen? De groote handel, de groote industrie, de groote banken, dat alles was Fransch; het behoorde als een onbetwist rijk tot een minderheid, die zich afscheidde door bezit en taal van de volksmassa. Bij de geestelijkheid, ook daar is «klassestrijd» gevoerd, tusschen de kleine priesters eenerzijds, en de hoogere geestelijkheid anderzijds. We hoeven maar te bedenken, dat het geen dertig jaar geleden is, toen het hoogste kerkelijk gezag in dit land verklaarde, ex-cathedra, dat de volkstaal, het «Vlaamsch», geen taal was voor de hoogere aangelegenheden des geestes. Zij hoorde alleen bij de «minderen» in keuken en kroeg thuis. Daartegenover stond de lagere geestelijkheid, — vele boerenzonen, — die in opstand kwamen tegen deze hoogere geestelijkheid, welke intellectueele klassenprivileges wilde handhaven.

In Vlaanderen is die tegenstelling overal te merken, op sociaal als op geestelijk gebied. Wij moeten het steeds op het oog houden. Want, indien wij hier iets bereikten, dan was het wel dank zij het opstandig verzet van arbeiders en «minderen» tegen de maatschappelijke machthebbers.

Het zou defaitisme zijn te zeggen dat wij, Vlaamschgezinden, *niets* bereikt hebben; wij hebben *véél* bereikt.

Voorzeker, de Belgische eenheid moet gehandhaafd blijven, uit economische en uit internationale noodzakelijkheid. Maar er is een feit, waarmede de staat hoeft rekening te houden en dat is, het feit der volken-tweeledigheid.

Wil er rechtvaardigheid heerschen, dan moet uit deze volkentweeledigheid de logische konsekwentie getrokken worden en hoeft de staatsorganisatie er zich bij aan te passen.

Hoe zal die aanpassing moeten gebeuren? Het zal ten slotte door de levendige Vlaamsche gedachte zelf worden bepaald; het zit vast aan de ontwikkeling van de Vlaamsche persoonlijkheid zelve, die zich in België zal moeten doen gelden. Maar vast staat het voor mij, dat in de toekomst die tweeledigheid zich zal doorzetten in de inrichting van den heelen Staat. Dat moet niet leiden tot een splitsing of een scheiding, die den Staat breekt, maar tot een differentiatie, die reeds aanvaard is door de Belgische Werkliedenpartij voor alle cultureele en economische organismen. Niemand kan vooruit bepalen hoe die ontwikkeling verder zal gaan. Er is trouwens een evolutie in ons Staatswezen zelve, die het zwaartepunt aan het verleggen is. Het Parlement blijft het opperste orgaan van controle, het is noodzakelijk, het is onmisbaar. En degenen, die het zouden willen vernietigen, vinden ons op hun weg. Dat hoeft echter een zekere versterking van de uitvoerende macht niet uit te sluiten. Zien wij niet thans reeds dat allerlei organismen binnen het kader van den Staat worden geschapen, toegerust met een groote bevoegdheid? Daardoor gaat het zwaartepunt meer op het bestuurlijke, dan op het politieke gebied liggen.

Met een federalisme, zooals wij dat konden uitteekenen voor tien jaren, zou Vlaanderen thans niet gediend zijn, want het zou geen oplossing brengen voor hoofdzakelijke problemen die op een ander veld liggen dan op dit van het parlementarisme. De democratie ligt vast aan de wortels zelf van onze geschiedenis. Wanneer wij over democratie spreken, dan willen wij daaraan toevoegen, dat het niet in onze opvatting ligt naar een eenvormigheid van het levenspeil der massa te streven, neen, de democratie moet veeleer voor doel hebben de ontwikkeling van een ruime «élite» mogelijk te maken.

Wij zijn tegen een totalitair stelsel, omdat de kansen op de ontwikkeling van die keurbende er door verkleind worden. Wij willen de democratie behouden, omdat wij willen behouden: de vrije ontwikkeling dezer verlichte minderheden.

Wij hebben het geloof in de democratie. Waarom? Ik zei U daareven: wij mogen de resultaten niet verminderen die wij bereikt hebben. De taalwetgeving, men geeft daar veel op af. Zij is gebrekkig, maar wie zal durven ontkennen, dat de verschillende taalwetten sedert 1870 en 1880 niet een om-

mekeer gebracht hebben in geheel het Vlaamsche leven ; in ons onderwijs in de eerste plaats, maar ook in ons bestuur, tot aan de hoogste toppen daarvan en evenzeer tot in de politieke organen toe? Diegenen, die eerlijk zijn, zullen het bekennen en zeggen, dat het tempo in de laatste jaren op buitengewone wijze versneld is geworden. Een voorbeeld: het was voor vijf, voor tien jaar ondenkbaar in een Belgische Kamer, dat een Vlaamsche minister, waar hij zijn begroting te verdedigen had, zou geantwoord hebben op al de redenaars die gesproken hadden, uitsluitend in zijn eigen taal, in het Nederlandsch. Dat is nu reeds in de Belgische Kamer, in den Belgischen Senaat gebeurd.

De technische apparaten, de zoogenaamde « koptelefoontjes » maken dat voor een deel mogelijk, maar het feit is er toch. Er is geen enkele Waal die een kreet, of een protest teeken heeft doen opgaan. Men heeft zich daarbij neergelegd. Nog eens, het is iets dat nog voor tien jaar geheel ondenkbaar was. Dergelijk feit, hoe klein ook, bewijst, dat wij vooruitgaan. Men sprak over de wet op de taal in het gerecht. Laat ons de dingen nuchter beschouwen. Over enkele jaren zullen de advokaten in Vlaanderen nog maar uitsluitend mogen pleiten in het Nederlandsch. Er worden thans aan de Gentsche en de Leuvensche universiteiten jonge lieden opgeleid als juristen, die zich schier alleen in hun eigen taal als jurist kunnen uiten.

Denkt gij niet dat dit voor natuurlijk gevolg moet hebben dat, na zekeren tijd, deze rechtsgeleerden uit noodzakelijkheid des gebods, Nederlandsche kultuurmensen moeten worden vermits zij, voor wat hun beroep betreft, zich nog maar alleen in hun eigen taal op volmaakte wijze zullen kunnen uitdrukken ?

Voor enkele jaren waren er nog onder ons die dachten, dat men zou kunnen « vervlaamschen » en een zekere twee-taligheid behouden, dat de intellectueelen zich evengoed in de twee talen zouden kunnen uitdrukken. Eigenlijk, een illusie. Die tweetaligheid is niet normaal. Zij is bij elk normaal ontwikkeld volk een uitzondering. En het is ook niet erg dat dit zoo is. Het is geen verlies, wanneer de leiders van dit volk zich beter en volledig in de eigen taal kunnen uitdrukken en maar een geringere kennis van de tweede taal bezitten. Niemand denkt er aan de kennis van het Fransch tegen te gaan. Wij zijn de bureu van Frankrijk, het is een groot land en de Fransche beschaving is een schitterende beschaving. Men zou werkelijk als intellectueel een klein iets zijn, indien men geen contact kon onderhouden met de Fransche kultuur,

zooals trouwens ook met de Engelsche en met de Duitsche.

Er is dus bij ons geen sprake van een cultureele afscheiding. Maar wij verklaren, dat een volledige opbloei van ons eigen cultureel leven in eigen taal het ideaal is, en dat de wetgeving, zooals ze toegepast wordt in rechtszaken b.v., moet leiden naar de vorming van een uitsluitend Vlaamsche elite. Eens zoover, zal zich een ander sociologisch verschijnsel voordoen en zal die andere minderheid, die haar culturele rol in Vlaanderen niet vervuld heeft, van het tooneel worden verdrongen. De democratie heeft die taalwetgeving veroverd. Zij kan de verdere aanpassing ook nog doorzetten.

Ik zou hier vandaag tot de Vlamingen willen zeggen hoe hoog tijd het wordt, dat men zich in Vlaanderen gaat afkeeren van de ultra-theoretische, Byzantijnsche besprekingen en bespiegelingen om zich te wenden tot den vruchtdragenden arbeid, die in België kan verricht worden. Het komt er voor de Vlamingen op aan zich te doen gelden als zoodanig.

De tijd daarvoor is rijp, omdat juist in bestuur, gerecht en straks ook in het leger, de Vlaamsche élite zich kan gaan ontplooien. Deze élite, zij kan gevormd worden, in onze democratie, uit de breedste lagen van ons geheel volk.

In België wordt er een experiment doorgezet van een nieuwe herstel-politiek. Het is geen geringe verdienste voor Vlaanderen, dat iemand als de Man een drager is geweest van gedachten, welke daartoe geleid hebben en dat Vlaanderen aldus hier een kostbare intellectuele bijdrage heeft geleverd.

De economische herstelpolitiek is iets, maar men moet ook zeggen dat de economische politiek niet alles is. Daar zijn dingen, die de Vlamingen verwachten dat ook deze Regeering zal doen, en juist omdat wij democraten zijn, beweren wij, dat deze Regeering het kan doen en het móét doen. Indien men ons te Brussel dat geloof moest ontnemen, dan pas zou er in Vlaanderen een noodlottige crisis uitbreken. Wij hebben nog altijd de hoop, dat deze Regeering het zal begripen en een Congres, zooals dit van vandaag, is een middel om duidelijk te maken aan onze vrienden, dat er maatregelen zijn die moeten verwezenlijkt worden en die geen uitstel kunnen lijden.

Het mag niet verschoven worden tot het volgend jaar, maar het moet de zorg worden van de eerste maanden. De B.W.P., — Vermeulen heeft het gezegd, — heeft een programma, berekend op de onmiddellijke behoeften en nooden van het oogenblik.

Het is aan ons het werkelijkheid te doen worden. Onze verantwoordelijkheid, die hier in het spel is, wij hebben ze

op te nemen. Wanneer wij dan zullen bewezen hebben, dat niet enkel de economische herstellpolitiek is doorgezet, maar ook de Vlaamsche behoeften kunnen bevredigd worden en alle Vlaamsche problemen in de democratie kunnen opgelost worden, dan zullen wij het beste en het afdoende antwoord gegeven hebben juist aan de voorstanders van die totalitaire stelsels, die gedaan willen maken met de democratie. Wij willen hier aan geen politiek doen. Dit congres is op een hoog peil gehouden en moet het blijven. Wij hebben het alleen over gedachten en idealen. Het is noodig dat het nog eens gezegd wordt: wij nemen de aanmatiging van diegenen niet aan, die ons zouden willen sluiten buiten de Vlaamsche volksgemeenschap, wij zijn even goede Vlamingen als de katholieken, en wij hebben het besef, dat er een Vlaanderen is, dat sterker en sterker wordt en waarvan gij op het oogeblik vandaag de getuigenis zijt.

Wij herhalen het hier, wij zijn Vlamingen in hart en nieren. Juist omdat wij in de Arbeiderspartij staan, hegripen wij nog meer het belang van de arbeiderstaal. Er is niets van het verleden dat wij verloochen. Wij ook stellen vast dat het Vlaamsche verleden in ons leeft. En niet het minst in dien drang naar medezeggenschap in de gemeenschap. Wij willen geen arme mensen zijn en wij willen er ook geen zien rondom ons, vooral niet dezulken naar den geest.

Het geestelijk bezit van Vlaanderen is daarvoor te ruim, te overvloedig. De genietingen, die wij kunnen vinden in de Vlaamsche kunst en letterkunde, zijn zoo zalig, dat wij ze willen voor diegenen, die tot gisteren en vandaag waren, de minachten en beleedigden, en waarvan wij willen maken, de heeren van deze schoone Vlaamsche aarde. Want de verheffing van het Vlaamsche volk kan geen anderen zin hebben dan de verheffing van diegenen, welke werken met den geest en met de handen.

Of het nu weze in de laboratoria, in een studievertrek, of in de fabriek en op het land, de Vlaamsche toekomst zal zijn wat de Vlaamsche democratie zal zijn, en ik ben ervan overtuigd, dat voor den eisch der zedelijke en kultureele zelfstandigheid al het andere zal moeten wijken. Maar dan zal dit zijn een waarachtige zelfstandigheid, die niet huist in de staten of in de sekten, maar die zal huizen in de geesten en in de harten.

DE SOCIALE EN ECONOMISCHE TOEKOMST VAN VLAANDEREN

door HENDRIK DE MAN.

De taak van den laatsten spreker op een congres als dit, is bijzonder moeilijk. Hij krijgt een onderwerp te behandelen, dat hoogstwaarschijnlijk — en dit is hier thans inderdaad het geval! — voor de drie-vierden door vorige sprekers is behandeld. En hij moet spreken voor een vergadering, die reeds een langdurige aandacht heeft betoond en daardoor vermoeid is.

Om deze redenen wil ik U het grootste gedeelte van het materiaal, waarmee ik naar hier gekomen ben om te handelen over de sociale en economische toekomst van Vlaanderen, besparen. Ik wil mij beperken bij wat Anseele heeft bericht over de werking van de sociaal-economische afdeling, eenige van de gewichtigste gevolgtrekkingen onderlijnen, en die als het ware tot een slotsom samenvatten. Die slotsom, — en daarmee raak ik dan dadelijk de kern van mijn onderwerp, — die slotsom kan, volgens mij, samengevat worden in den zin: Vlaanderens economische en sociale toekomst is België's economische en sociale toekomst. Daarom hoeven wij de oplossing van de Vlaamsche problemen niet buiten het raam van België te zoeken.

Ik loochen daarmede niet het groote belang en het dringend karakter van problemen zooals cultuurautonomie, bestuursautonomie en dergelijke meer die hier in de cultureele afdeling werden besproken, en waarvan de spreekbeurten van Vermeylen en Vos de bekroning waren. Maar ook hier bleef men bij de vaststelling dat voor de Vlaamsche beweging als Vlaamsche socialistische beweging geen oplossingen te vinden zijn die buiten het kader van België liggen.

Er is in de sociaal-economische afdeling veel gesproken over de verplaatsing van het zwaartepunt der industrie in ons land. Aan de hand van historische en statistische gegevens werd er bewezen, dat tijdens het grootste gedeelte van de 19e eeuw Wallonië het voornaamste industriegebied in België was, terwijl er heden een kentering is ingetreden. Wij

hebben nu in Wallonië met een gebied te doen dat stil staat, terwijl wij in Vlaanderen een snellen vooruitgang van de industrialisatie beleven.

Dit is niet alleen een demografisch en topografisch verschijnsel. Het verkrijgt zijn ware beteekenis, wanneer men vraagt naar den aard van de nijverheden en bedrijvigheden, die zich verplaatsen. En hier hebben we de gelegenheid een feit vast te stellen, dat voor onze beweging — zoowel voor de Vlaamsche taalbeweging als voor de Vlaamsche socialistische beweging — van het grootste belang is. Het overwicht van Wallonië, industrieel gesproken, berustte en berust nog op de typische nijverheden van de 19e eeuw, de zware nijverheden, die gegroepeerd zijn rondom de kolenmijnen en die dus vooral kolen, en op grond daarvan, ijzer en staal produceeren, grondstoffen en halfbewerkte producten. Dit zijn de zoogenaamde zware sleutelnijverheden, niet alleen doordat het meestal groote bedrijven zijn, maar ook doordat ze zware producten voortbrengen, die meer kwantiteit dan kwaliteit vertegenwoordigen. Daarentegen doet zich, niet alleen in België maar in alle industrielanden, een verschijnsel voor dat bestaat in de ontwikkeling van de zoogenaamde nieuwe nijverheden. Dat doet zich niet overal op dezelfde manier voor. Het is misschien nergens zoo typisch als in Engeland.

Engeland heeft na den oorlog een geweldige crisis door-gemaakt, niet van conjunctureelen aard, maar een na-oorlog-sche aanpassingscrisis, die niet heeft opgehouden, maar slechts hoogten en laagten heeft gekend sedert 1918.

Die crisis berust op de technologische werkloosheid in de oude nijverheidsdistricten van Engeland, die mijn- en staal-districten waren.

En toch is er in Engeland een economische heropbeuring geweest, die vooral in het Zuiden van Engeland haar ontstaan vond. Daar rezen nieuwe nijverheden op, die vooral kleine, lichte producten bewerken, welke meer prijs en kwaliteit vertegenwoordigen.

Dat is ook het Belgische verschijnsel.

De statistieken bewijzen dat bij die geleidelijke verplaatsing van het zwaartepunt van de industrie naar Vlaamsch-België, de middelmatige en kleine bedrijven de overheerschende nijverheidsvorm zijn, en dat onder die nieuwe nijverheden er ook zijn die op technisch gebied in de toekomst een heele bijzondere rol te spelen hebben.

De twintigste eeuw zal niet meer de eeuw van steenkool en stoommachines zijn. Voor zoover de techniek van de 20e eeuw nog op steenkolen berust, zal zij, vooral in een land als

België, in hoofdzaak berusten op verbruik van de electriche drijfkracht, uit steenkool gewonnen. Dit is gedecentraliseerde drijfkracht, waarbij niet langer de noodzakelijkheid bestaat van groote concentratie, van reuzenbedrijven rondom de koolputten. Met die kwestie hangt samen de hele toekomst, de heele economische en sociale *wederaanpassing van België*.

Ik heb zelf tijdens de propaganda-actie voor het Plan van den Arbeid dikwijls gezegd: het zal niet volstaan de slachtoffers van de crisis opnieuw aan het werk te stellen; die herneming van het werk zal slechts algemeen kunnen worden, wanneer de conjuncture-actie zal volledigd zijn door de wederaanpassing van onze nijverheden bij de nieuwe toestanden van de wereld — en van de binnenlandsche markt. En dat beteekent in hoofdzaak, dat België industrieel slechts kan gered worden, slechts kan vooruitgaan op den weg van economische heropleving, van sociale heropbeuring, wanneer het ophoudt te zijn een land, dat enkel speelt met één kaart, de kaart van den uitvoer van zware producten.

De markten voor die zware producten worden steeds enger. Een land zooals België kan enkel een uitvoerend land blijven wanneer het zich niet laat verlagen tot den rang van koelie onder de industrie-landen. Wij moeten niet alleen zware producten blijven uitvoeren. Wij moeten verfijnde producten voortbrengen. Maar daarvoor is geschoolde en gekwalificeerde arbeidskracht noodig. En daarom is de toekomst van België, economisch gesproken, zoo eng verbonden aan de toekomst van Vlaanderen als land van nieuwe nijverheden. Vlaanderen en België kunnen niet buiten elkander.

Dat is niet alleen een economisch, maar ook een sociaal probleem.

Het sociaal probleem kan men best samenvatten door met Otto Bauer te zeggen: de geheele geschiedenis van de socialistische beweging sedert de 19e eeuw is de omvorming van het arbeidsdier in een arbeidsmensch. Het arbeidsdier, dat is de ongeschoolde, de halfgeschoolde arbeider, dat is die laag-ontwikkelde werkersklasse die om zoo te zeggen de economisch-sociale grondslag van België en Vlaanderen in de 19e eeuw is geweest. Met de nieuwe nijverheden die geroepen zijn zich in Vlaanderen te ontwikkelen, kan men zich daarmede niet meer tevreden stellen.

Om te leven moeten wij meer kwaliteit aan onze producten geven, meer afgewerkte dingen produceeren. Daarom hebben wij ook menschen noodig, die technisch gesproken, en dus ook intellectueel, op een hoger peil van behoeften en ontwikkeling staan.

De industrialisatie van Vlaamsch-België, sedert een paar tientallen jaren berust niet meer op kolenbekkens, maar op de industrialisatie van het platteland. Niet meer op de groote reuzenbedrijven, die heele streken van rook scheppen, maar op gedecentraliseerde bedrijven die zoowat overal oprijzen, en het land dat hen scheidt ongerept laten. Zij scheppen niet die reusachtige agglomeraties zooals in de streek van Charleroi en elders, maar vormen een nieuw type van agglomeratie, dat vooral zichtbaar is in Vlaanderen: de gemengde industriele en landbouw-agglomeratie. Vaak gaan mannen er bij den landbouw werken en slechts bij gelegenheid in de nijverheid. Soms zijn het industrie-arbeiders die een stukje grond bezitten en daardoor in de gelegenheid zijn zich met land- en tuinbouw bezig te houden.

De land- en tuinbouw is voor een industrie-arbeider van het grootste gewicht. Dat beteekent sociaal gesproken vrijere verhoudingen dan in de nijverheden die op kolen berusten.

Daartegenover staan wij nog voor groote kolenbekkens waarvan het beheer berust op economische grondslagen die feodaal kunnen genoemd worden.

Dat oud en anoniem patronaat vertegenwoordigt machten, die gewoonlijk in groote banken zetelen. Daar is niet die mogelijkheid van persoonlijke voeling, die bestaat in het kleine en middelmatige bedrijf. Ik weet het wel, het patriarchalisme in onze textielnijverheid bij voorbeeld is lang niet altijd een waarborg van sociale gezindheid en goede arbeidsvoorwaarden geweest, maar wanneer men te kiezen heeft tusschen een feodale groot-nijverheid die door afwezigheid en daarenboven Franschsprekende mensen of banken wordt bestuurd, en een nijverheid ter plaatse, die een eigen nijverheid is, dan verkiezen we de eigen nijverheid.

Daar is in de sociaal-economische afdeeling vanmorgen heel wat over gezegd, en er is gewezen op het feit dat, wanneer het Vlaamsch Economisch Verbond de vorming van een specifiek Vlaamsch patronaat voorstaat, dit nog geen oplossing van de Vlaamsche kwestie of van de sociale kwestie in Vlaanderen is.

Maar wanneer men vraagt: Wat hebt ge nu liever het Comité Central Industriel, waar onze mensen niet eens in hun taal begrepen worden, of het V.E.V., dan zullen we allemaal antwoorden: het V.E.V. Want al kan het V.E.V. niet alles oplossen, toch hebben wij liever met onze eigen mensen te doen.

Dan is er nog een derde aspect in verband met de algemeene richting van de sociaal-economische ontwikkeling:

de combinatie van fabriekarbeid met « natuurlijke » arbeid, zooals land- en tuinbouw.

Hier rijzen vraagstukken op waarvan misschien velen onder U het gewicht niet beseffen. Maar in een land als België, waar zoo weinig plaats is voor de menschen, is die verruiming van het industrieel arbeidsveld niet alleen een economisch, maar ook een cultureel probleem. Het volk kan niet leven zonder lucht en licht, met geographisch ruimte-deficit, waar er niet genoeg natuur is, waar de mensch te ver van de natuur verwijderd is. Ik denk daarbij niet alleen aan gebrek aan zuurstof en licht, maar ik denk ook aan wat die dingen voor de ziel van den mensch beteekenen. Dat nooit eens kunnen « buiten » zijn, waar de dingen natuurlijk groeien, is vreeselijk. Gij weet hoe diep die behoefte is. Wij vinden ze trouwens terug in de stad zelf, waar de menschen over geen lapje grond beschikken en waar ze, al was het in een conserveedoosje, de eene of andere plant moeten laten groeien. Men kan moeilijk de beteekenis overschatten van vrije beweging in de natuur en voeling met de aarde, waarin de wortelen van ons zieleleven zullen blijven groeien.

Dat zijn problemen die van de grootste beteekenis zijn voor België dat op zoo'n beperkt gebied leeft.

Door de kolenmijnen en de hoogovens is dit probleem niet op te lossen. Maar door de nieuwe nijverheden, zooals ze in hoofdzaak in het na-oorlogsch België zijn ontstaan, kan dit wel opgelost worden, indien deze ontwikkeling gepaard gaat met een verrekende vermindering van werktijd.

Ik wil hier geen bootjes laten zeilen op de zee van Utopia. Het ware een utopie nu te vragen hoe de wereld er zal uitzien wanneer bij een volkomen gestandaardiseerde productie misschien een of twee uren industriearbeid per dag zullen volstaan, waardoor vrije tijd zal overblijven om aan die werken te besteden welke men noodig heeft voor zichzelf: het bebouwen van land en tuin, de cultuur van het eigen lichaam, de vrije ontwikkeling van de geestelijke persoonlijkheid. Dat reikt echter te ver buiten den gezichtseinder, die omrand is door mijn referaat. Ik ga hier slechts op in om aan te toonen wat nu reeds mogelijk is door de ontwikkeling van nieuwe vormen van nijverheid, die meer dan de oude nijverheden van Wallonië kan bieden tot een combinatie van industriele- en anderen arbeid, wat ook in cultureel opzicht het stellen van nieuwe en zeer verregaande eischen mogelijk maakt.

Ons ideaal kan niet de kazerne zijn, evenmin als de groote stad. Ons ideaal is niet een groote bijenkorf waar iedereen in gelijkvormige cellen zit. Ons ideaal is een Vlaanderen

waar iedereen de mogelijkheid zal hebben industrie-arbeid te verbinden met anderen arbeid en daarbij eigen haard en hof te bezitten. In die richting is de oplossing van de Vlaamsche kwestie te vinden, binnen de perken van de Belgische kwestie : de wederaanpassing, de moderniseering van onze nijverheden en daarbij het verhoogen van het levenspeil onzer arbeidersklasse, zoowel op moreel als op intellectueel gebied.

Ik wil nu nog een paar woorden zeggen over dit congres zelf. Ik geloof dat gij mij zult begrijpen : als Vlaamsch socialist ben ik trotsch op dit Congres.

Balthazar zei : dit is het eerste Vlaamsch Socialistisch Congres. Dat is niet heelemaal juist, maar hij is nog te jong om het zich te herinneren.

Vijf en dertig jaar geleden zijn er wel pogingen gedaan om Vlaamsche socialistische congressen samen te roepen. Zij heetten toen « perscongressen » en kwamen te Gent bijeen. Ik geloof dat het eerste van die congressen, waaraan ik heb deelgenomen, in 1902 gehouden werd te Gent. Het was een bijeenkomst van al de militanten uit Vlaamsch-België. Onder hen was één intellectueel, en dat was ikzelf. Vandaag zijn er hier honderdtallen aanwezig, ongeacht de velen die geen plaatsje gevonden hebben.

Het groote verschil bestaat ook niet alleen hierin, dat we toen meestal in smerige kroegen vergaderden, terwijl we nu in een mooi modern vakbondlokaal vergaderen. Het bestaat ook niet daarin dat, toen we buiten Gent trokken, wij dadelijk, tien of vijftien Km. verder, in een dorp kwamen waar onze propagandisten op steenen onthaald werden ; terwijl wij hier een minister van State, twee ministers in functie, den voorzitter van de Kamer, den pro-rector van de Universiteit te Gent en nog tientallen andere « illustraties » mogen begroeten. Neen vrienden, dat is niet het grootste verschil. Wat mij het meeste treft — dat moet mij toch van mijn hart ! — dat is het verschil van peil. Ik mag het zeker op zijn Antwerpsch uitdrukken : velen kunnen daaraan « een puntje zuigen », zelfs die mannen van de « Vlaamsche beweging » die zoo hoog oploopen met haar cultureel karakter. Men mag gerust zeggen dat niet alleen geen enkele politieke betooging, maar ook geen enkel wetenschappelijk congres in Vlaamsch-België ooit op een hooger peil gestaan heeft dan dit Congres.

Ook in onze Partij mag men opkijken naar hetgeen hier is gebeurd. Wij hebben als Vlaamsche socialist tot nu toe misschien wel wat te veel gebrek aan fierheid gehad. Dat minderwaardigheidscomplex, waarover straks werd gesproken, daar hebben wij altijd onder geleden, maar ik hoop dat het

nu gedaan zal zijn. Waarom hebben wij daaronder geleden ? Omdat wij als Vlamingen, zooals mijn grootvader Jan van Beers het eens zei, een Asschepeostertaal spraken en ons daarom als een Asschepeostervolk gevoelden.

Verder hebben we ook veel te lang aan een minderwaardigheidscomplex geleden, als Vlaamsche socialist in onze eigen B.W.P., doordat we veel te veel gewoon zijn geraakt aan den ouden toestand, die niet meer bestaat : een kleine minderheid te vormen en te worden beschouwd als het achterlijke gedeelte van het land. Over wat thans van die achterlijkheid overblijft, valt er veel te discussieeren ; als men hoedanigheid en hoeveelheid van de lectuur b.v. als maatstaf wil nemen, is hier ten voordeele van Vlaamsch-België veel veranderd. En om alleen over het socialistisch volksdeel te spreken, — als men als maatstaf wil nemen het gewicht dat aan culturele aangelegenheden gehecht wordt, dan hoeven wij ons waarachtig niet te schamen. Ik geloof niet dat het mogelijk is op grond van de Waalsche cultuur eenzelfde Congres te houden dat op het peil van het onze zou staan. Ik hoop echter dat zulks binnenkort wel mogelijk zal zijn. In alle geval hebben wij te lang berust in een « vertaald socialisme ». Dit Congres bewijst dat er een Vlaamsch socialisme is, dat niet tegenover het Waalsch socialisme staat, en waarvan wij niet te beslissen hebben of het er boven of er onder staat, maar waarvan wij erkennen dat het een Vlaamsch socialisme is met een eigen aard en een eigen karakter, die moeten bewaard blijven en verder moeten groeien.

De politieke gevolgtrekking die wij uit dit Congres moeten halen, ofschoon het niet de bedoeling was van hen die het samengeroepen hebben, is een antwoord aan diegenen welke zeggen dat alle concentratie van Vlaamsche krachten noodzakelijk een anti-socialistische concentratie moet zijn. Het antwoord is hier gegeven, een antwoord dat zwaar weegt, dat een gebeurtenis beteekent.

Er werd gezinspeeld op een bewering van een katholiek staatsman, dat de Vlaamsche volksgemeenschap een Vlaamsch-katholieke volksgemeenschap moest zijn.

Laat ons dat niet te tragisch opnemen. Wij hebben ook soms zulke overdreven dingen gezegd. Dat kan beteekenen : « Wij, als katholieken, moeten wenschen dat de Vlaamsche volksgemeenschap zooveel mogelijk een katholieke volksgemeenschap worde ». Zouden er ook geen socialist zijn, die gezegd hebben, dat de Vlaamsche gemeenschap een socialistische gemeenschap moet zijn ?

Laat ons echter dadelijk verklaren : als er menschen zijn,

of ze zich katholiek noemen of niet, die denken dat een Vlaamsche concentratie mogelijk is op grondslag van wat zij een anti-marxistische concentratie noemen, die zullen van een kale reis thuiskomen. Zij zullen in wat op dit Congres is gebeurd, bitter weinig voedsel vinden voor een polemiek tegen de « marxisten ». Wat zij marxisme noemen, dat is er een caricatuur van, die Marx vereenzelvigt met de dictatuur van het proletariaat, met anti-godsdienstige gezindheid, met een verheffing van materiele boven alle spirituele waarden. Dat is geen marxisme en heel zeker geen socialisme.

Ik heb al de werkzaamheden van de sociaal-economische afdeling meegemaakt. Daar werd aan geen demagogie gedaan, daar zijn geen aanvallen gebeurd op andere partijen en zeker niet op den godsdienst. Niemand heeft over de dictatuur van het proletariaat gesproken, maar wel over samenwerking van boeren, intellectueelen, middenstanders en arbeiders.

Is er daar aan materialisme gedaan? Ja, in zekeren zin. Hier, in de benedenbaal was het al cultuur wat de klok sloeg. Maar in onze bovenzaal hebben wij gesproken over intrestvoet, waterleidingen, veevoeder, kunstmatig mest, enz., en toch zijn wij daar geen materialisten geweest. Maar waarom hebben wij daarboven gesproken over die materiele kwesties? Omdat het materiele vraagstukken zijn die wij moeten oplossen indien wij ons volk willen verheffen.

Voor ons is de verheffing van de taal niet mogelijk zonder de verheffing van het volk. Voor ons zijn die twee aangelegenheden niet te scheiden, en wanneer wij zeggen « het volk » denken wij niet aan een philologisch of een romantisch begrip, maar aan de levende menschen. Daarom hebben wij het recht, ja, den plicht aan materialisme te doen. Maar de heele toon van het Congres, van het begin af, toont aan dat het materialisme een van onze bekommelingen, maar niet ons einddoel is. En het zijn misschien diegenen, die het minst het verwijt van materialist verdienen, die zich durven bezighouden met de materie, omdat zij de menschelijke waarde hooger achten, omdat zij het geestelijke willen verheffen door die materie en boven die materie uit. Laat ze zwijgen over materialisme. Het is niet die gezindheid die u hier twee dagen achtereen heeft doen luisteren. Het is de zucht om een beweging te dienen, die een groote menschelijke en geestelijke beweging is. Dat hebben wij te antwoorden aan diegenen, die doen alsof Vlaamsche concentratie moet beteekenen: anti-socialistische, anti-democratische, anti-proletarische concentratie.

Met die Vlaamsche concentratie staat het aldus: ofwel zijn wij er bij, en dan zal het geen anti-socialistische concentratie zijn; ofwel zijn wij er niet bij, en dan zal het geen Vlaamsche concentratie zijn.

Ik heb eigenlijk alles gezegd wat ik te zeggen had. Ik geloof dat dit Congres het einde beteekent van het al te lange tijdperk van ons minderwaardigheidscomplex. Doch het moet niet alleen een einde beteekenen, het moet ook een begin zijn.

Men heeft wel eens gezegd: het grootste geluk dat iemand te beurt kan vallen is, op rijpen leeftijd verwezenlijkt te zien, datgene wat hij in zijn jeugd gedroomd heeft.

Welnu, ik zou het 30 of 35 jaar geleden niet voor mogelijk gehouden hebben, dat eens een vergadering zooals deze zich zou verwezenlijken. Ik zou niet voor mogelijk hebben gehouden dat op die prachtige manier en op zulk hoog peil zich zou verzinnebeelden die eenheid van Vlaamsch cultureel streven, van Vlaamsch vrijheidsstreven, met socialistisch vrijheidsstreven, welke zoolang niet naast elkaar wilden loopen, maar uiteenliepen. Dat is een groote voldoening en dat is een hartversterkende indruk, die gelukkig maakt. Ik kan niet zeggen hoe diep ik dat voel.

Maar laat ons het niet daarbij laten. Laat dit congres ook wezen een begin, een begin van nieuwe actie. Een nieuwe actie die zal zijn een Vlaamsche actie, omdat ze van Vlaamsche socialisten uitgaat; — een socialistische actie, omdat ze van Vlaamsche SOCIALISTEN uitgaat; — een actie die zich niet zal tevreden stellen met wat bereikt is, al is het zóó veel, maar uit den omvang van het bereikte den moed zal halen om niet minder snel dan tot op heden vooruit te gaan. Laat ons dit congres sluiten, laat ons uiteengaan met het wachtwoord, dat eens Anseele ons heeft gegeven, en dat ook op den huidigen dag nog kan worden samengevat in dat enkel woord: VOORUIT!

* * *

WILLEM PEE. — In aansluiting met dit eerste Vlaamsch Socialistisch Congres en als onmiddellijke uiting er van, hebben wij het genoegen aan te kondigen dat het reeds zoolang verwachte Vlaamsch Socialistisch tijdschrift met 1 September a.s. zal verschijnen.

Het zal omvatten:

- 1) een doctrinaal gedeelte met vrije tribune;
- 2) een verslag van de werkzaamheden van de Commissie van het Bureau voor Sociaal Onderzoek;

- 3) een wetenschappelijk gedeelte ;
- 4) een persoverzicht met o.m. korte tekstopnemingen uit de buitenlandsche pers ;
- 5) een buitenlandsch overzicht van de hand van vooraanstaande buitenlandsche partijgenooten ;
- 6) een gedeelte over letterkunde en kunst ;
- 7) een regelmatige kroniek over de cultuurorganismen der Partij.

De kameraden die wenschen mee te werken aan dit tijdschrift worden verzocht naam, adres, en de rubriek waaraan zij wenschen mee te werken, mee te deelen aan Willem Pée, Tentoonstellingslaan, 52, te Gent.

* * *

BALTHAZAR. —

Laat ons dit Congres eindigen in dezelfde verheven stemming waarmede het aangevangen is en waarmede het zich ontwikkeld heeft.

de Man heeft mijn taak als plaatsvervangend voorzitter vergemakkelijkt, maar ik moet in de allereerste plaats bedanken de Algemeene Centrale die hare gebouwen te onzer beschikking gesteld heeft. Ook moet ik de Arrondissementsfederatie hartelijk bedanken, omdat zij zich met de organisatie heeft bezig gehouden. En bij mijn dankbetuigingen mag ik zeker onze vriend De Block, onze knappe nationale Partijsecretaris niet vergeten.

Onze vriend de Man heeft gezegd dat de opzet van dit Congres niet is geweest om te antwoorden op de taal die gevoerd werd door de katholieke concentratie. Het is niet heelemaal waar. Wij zijn dan ook de heeren, die gesproken hebben van ons uit de Vlaamsche gemeenschap te laten, dankbaar. Zij zijn de mannen geweest, die de organisatie van dit Congres hebben bespoedigd en iedereen zal de waardigheid van dit antwoord vaststellen.

Er werd hier geen woord gesproken van fanatisme of in 't geheel geen woord van wraak of uitsluiting van om het even wie.

Er is alleen gesproken over de gehechtheid aan ons socialistisch ideaal, over de gehechtheid aan het Vlaamsche ideaal, over de gehechtheid aan het democratisch ideaal en er is vooral getoond geworden, dat in Vlaanderen de Vlaamsche strijd en de verheffing van het Vlaamsche volk zich zonder die vrijheid en buiten die vrijheid niet ontwikkelen kan.

Het is in dien geest dat ik dit Congres sluit en ik herhaal wat ik bij het begin van het Congres gezegd heb : Tot het volgend jaar te Gent.